

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLER ARASI ÇEVİRİBİLİM
DOKTORA PROGRAMI**

DOKTORA TEZİ

**TÜRKİYE’DE ALTYAZI ÇEVİRİSİ EĞİTİMİ
İNCELEMELERİ**

**EZGİ GAGA
13726007**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. FÜSUN ATASEVEN**

**İSTANBUL
2019**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLER ARASI ÇEVİRİBİLİM
DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

TÜRKİYE'DE ALTYAZI ÇEVİRİSİ EĞİTİMİ
İNCELEMELERİ

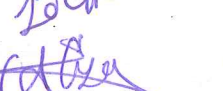
EZGİ GAGA

13726007

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 14.06.2019

Tezin Savunulduğu Tarih: 31.07.2019

Tez Oy Birliği / ~~Oy Çokluğu~~ ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Füsun Ataseven	 31.07.2019
Jüri Üyeleri	: Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel	 31.07.2019
	Dr. Öğr. Üyesi Sinem Canım Alkan	 31.07.2019
	Doç. Dr. Lale Özcan	 31.07.2019
	Dr. Öğr. Üyesi Aslı Özen Araboğlu	 31.07.2019

İSTANBUL
HAZİRAN 2019

ÖZ

TÜRKİYE’DE ALTYAZI ÇEVİRİSİ EĞİTİMİ İNCELEMELERİ

Ezgi Gaga

Haziran, 2019

Görsel-işitsel çeviri çoklu ortam araçlarının yaygınlaşmasıyla çeviribilimin bir alt dalı haline gelmiştir. Görsel-işitsel çeviri, görsel ve işitsel kanallardan gelen çok göstergeli metni, erek dil izleyicisi için çeviri aracılığıyla anlaşılır hale getirir. Görsel-işitsel çeviri türleri arasında ‘altyazı çevirisi’ çeviri ihtiyacına en hızlı yanıt veren çeviri türü olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, piyasaya çevirmen yetiştiren çeviribilim bölümlerinde başta altyazı çevirisi olmak üzere tüm görsel-işitsel türlerde eğitim verildiği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de “altyazı çevirisi eğitiminin” akademide nasıl konumlandığını ve piyasada nasıl karşılık bulduğunu ortaya çıkarmaktır. Araştırmada temel olarak, altyazı çevirisi eğitimi derslerinin nasıl yapıldığı tespit edilmektedir. Buradan hareketle, temel çeviri edinçleri ile birlikte altyazı çevirisi edinçlerinin neleri kapsadığı incelenmiş ve bu edinçlerin altyazı eğitimi nasıl şekillendirdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, çalışma altyazı çevirisi sektöründe piyasa ve akademi arasındaki ilişkiye ışık tutan bir nitelik taşımaktadır. Çalışmada, nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve doküman analizi, görüşme formu, anket ve gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma için iki anket tasarlanmıştır. *Ders kazanımları anketi* öğrencilerin altyazı çevirisi eğitimine yönelik düşüncelerini ortaya çıkarmak için uygulanmıştır. Altyazı eğitiminin piyasada nasıl karşılık bulduğunu belirlemek için işverenlere *altyazı çevirmeni işe alım anketi* uygulanmıştır. Öğrencilere uygulanan anketin tutarlılığını saptamak üzere rastgele seçilen iki üniversitede ders gözlemi yapılmış ve bu gözlemlerin bulgularına yer verilmiştir. Araştırma, Türkiye’de altyazı çevirisi eğitimi ve yürütme biçimlerine odaklanmaktadır; bu nedenle sadece Türkiye’deki uygulamalarla sınırlıdır.

Anahtar Kelimeler: görsel-işitsel çeviri, görsel-işitsel çeviri türleri, altyazı çevirisi, altyazı çevirisi eğitimi, altyazı çevirisi edinçleri.

ABSTRACT

SUBTITLE TRANSLATION EDUCATION ANALYSIS IN TURKEY

Ezgi Gaga

June, 2019

Audiovisual translation has become a sub-branch of translation studies with the widespread use of multimedia tools. The audiovisual translation makes the multi-semiotic text coming from the audio and visual channels understandable for the target language viewer through that transfer. Among the audiovisual translation types, subtitle translation is considered to be the fastest type of translation that responds to the need of translation. In this context, it is seen that all audiovisual genres, especially subtitle translation, are taught at the translation studies departments which train translators to the market. The purpose of this study to find how "the subtitle translation training " is structured and positioned at the academy and how it is perceived at the Turkish market. Therefore, what basic translation competences and subtitle translation competences cover and how these competences shape subtitle education are examined. In addition, the study has a quality that sheds light on the relationship between market and academy in the subtitle translation sector. In this study, qualitative research approach was adopted and document analysis, interview form, questionnaire and observation methods were used. Two questionnaires were designed for the research. *The course objectives questionnaire* was used to reveal the students' views on subtitle translation training. In order to determine how the subtitle training corresponds to the market, *the subtitle translator recruitment survey* was applied to employers. In order to determine the consistency of the questionnaire applied to the students, course observations were conducted in two randomly selected universities and the findings of these observations were given. The research focuses on the subtitling training and implementations in Turkey; therefore it is only limited to Turkish applications.

Key Words: audio-visual translation, subtitle translation, subtitle translation training, subtitle translation competences.

ÖN SÖZ

Altyazı çevirisi eğitimi hakkında araştırma yapmaya yüksek lisans eğitimim sonrasında altyazı çevirisi dersi vermeye başladığım zaman karar verdim. Dönem itibarıyla görsel-işitsel çeviri kapsamında altyazı çevirisi eğitimi hızla müfredatlarda yerini almaya başlamıştı, ancak bu alanda yapılan çalışmalar oldukça sınırlıydı. Ders izlencesi oluştururken zorlandığımı, Türkiye’den örnekler aradığımı; ancak az sayıda çalışmaya ulaşabildiğimi hatırlıyorum. Türkiye’de verilen altyazı çevirisi eğitiminin içeriği, hedefleri, öğretim yöntem ve teknikleri, uygulanış biçimleri Türkiye’de nasıl şekilleniyordu sorusu o dönemde beni araştırmaya yönlendiren bir ihtiyaç olarak karşıma çıkmıştı. Doktora tezimde bu konuda çalışmaya o dönemde karar verdiğimi söyleyebilirim. Bu alana bir katkıda bulunmak, bu konuda çalışmak isteyenlere yol gösterebilecek bir kaynak oluşturabilmek beni o zaman olduğu gibi hala heyecanlandırmaya devam ediyor.

Tez araştırma sürecinin her aşaması zorlu ancak zorlukları aşmak tarifi mümkün olmayan bir mutluluk kaynağıydı. Bu süreçte benden desteğini esirgemeyen çok kıymetli insanlar benimle birlikte oldular. Öncelikle değerli hocam Prof. Dr. Füsün Ataseven’in danışmanlığının benim için son derece önemli olduğunu belirtmek isterim. Değerli yorumlarıyla araştırmamın başından sonuna kadar beni yönlendirdiği, çalışmamı büyük özenle takip edip, her aşamasını titizlikle değerlendirdiği, ayrıca güler yüzü ve pozitif enerjisiyle her yorulduğumda beni cesaretlendirip tekrar harekete geçmemi sağladığı için hocama çok teşekkür ederim. Tez izleme komitesinde yer alan çok değerli Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel ve Dr. Öğretim Üyesi Sinem Canım Alkan’a bu süreçteki yapıcı eleştirileri, önerileri, destek ve ilgileri için minnettarım. Ayrıca araştırmaya katılan öğretim elemanlarına, öğrencilere, çeviri piyasası çalışanlarına değerli katkıları için çok teşekkür ederim.

Manevi desteğini her zaman hissettiğim can dostum Ayşe Norman ve eşi James Norman’a, tez yazma saatlerimizi paylaştığımız yol arkadaşım Ayça Günaydın’a, psikolojik danışmanlıkları için canım arkadaşlarım Elçin Özkarakaş’a ve

Tulip Atınız’a, tez biçimlendirme aşamasında çok değerli yardımlarını esirgemeyen çalışma arkadaşım Akif Yavuz Özdemirel ve canım arkadaşım Merve Usta’ya yorumlarıyla ufkuma açan Prof. Dr. Gonca Mumcu’ya sonsuz teşekkürler.

Son olarak hayatımın her anında bana hep destek olan sevgilerini her zaman hissettiğim canım anneme, babama, abime ve yengeme, ailemizin bir parçası olan Fevziye Keskin’e, bitmeyen sabrı, anlayışı, sevgisi, moral ve desteğiyle hep yanımda olan, varlığına şükrettiğim eşim Erdem Gaga’ya, sonsuz motivasyon kaynağım minik kızım Defne’ye çok teşekkür ederim.

İstanbul; Haziran, 2019

Ezgi (Keskin) Gaga

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ	1
2. GÖRSEL İŞİTSEL METİNLER VE ÇEVİRİSİ.....	6
2.1. Görsel İşitsel Metinlerin Doğası	6
2.1.1. Teknolojinin Görsel-İşitsel Metinlere Etkisi.....	7
2.1.2. Görsel-İşitsel Çeviri	7
2.2. Görsel İşitsel Çeviri Türleri	10
2.2.1. Dublaj	10
2.2.2. Altyazı	11
2.2.3. Sesli Betimleme	13
2.2.4. Üst ses çevirisi.....	13
2.2.5. Serbest Anlatım.....	13
2.3. Görsel-İşitsel Çeviri Tarihi	14
2.3.1. Görsel-İşitsel Çeviri Tarihine Genel Bakış	14
2.3.2. Akademik Gelişmeler.....	15
3. ALTYAZI ÇEVİRİSİ	18
3.1. Altyazı Süreci.....	20
3.2. Altyazı Çevirisinin Temel Özellikleri	20
3.2.1. Göstergesel Özellikler.....	21
3.2.2. Dilsel-Metinsel Özellikler.....	22
3.2.2.1. Zamansal ve Uzamsal Kısıtlar ve Çeviri Yöntemleri	22
3.2.2.2. Yazım Biçimleri ve Noktalama İşaretleri	26

3.2.2.3.	Altyazı Çevirisinde Kültürel Öğelerin Aktarımı.....	28
3.2.3.	Teknik Özellikler	30
3.2.3.1.	Spotlama.....	30
3.2.3.2.	Eşleme (Senkronlama)	32
3.2.3.3.	Şablonlar	32
3.2.3.4.	Senaryo ve Diyalog Listeleri.....	33
3.3.	Altyazı Çevirisi Kriterleri	35
3.3.1.	Avrupa’da Uygulanan Kriterler	35
3.3.2.	Türkiye’de Uygulanan Kriterler.....	36
3.4.	Alt Yazı Türleri	37
3.4.1.	Dilsel Açından Altyazı Çevirisi Türleri	40
3.4.1.1.	Dillerarası Altyazı Çevirisi	40
3.4.1.2.	Diliçi Altyazı.....	41
3.4.1.3.	Duyma Engelliler için Altyazı Çevirisi.....	41
3.4.2.	Teknik Açından Altyazı Türleri	42
3.4.2.1.	Açık Altyazı	42
3.4.2.2.	Kapalı Altyazı	42
3.4.2.3.	Canlı Yayında Altyazı Çevirisi	43
3.4.3.	Altyazıda Yeni Türler	43
3.4.3.1.	Sesli Altyazı Çevirisi.....	43
3.4.3.2.	Amatör Altyazı Çevirisi	44
3.4.3.3.	Yaratıcı Altyazı	45
3.4.3.4.	Üstyazı.....	48
4.	ALTYAZI ÇEVİRİSİ EĞİTİMİ	49
4.1.	Araştırma Yaklaşımı	50
4.2.	Araştırma Yöntemleri.....	50
4.3.	Kuramsal Alan	52
4.3.1.	Çeviri Edinci	53
4.3.1.1.	Bilişsel Açından Çeviri Edinci.....	54
4.3.1.2.	Sosyal Açından Çeviri Edinci	58
4.3.1.3.	Bilişsel ve Sosyal Açından Çeviri Edinci	60
4.3.2.	Çeviri Eğitimi Yaklaşımları	64
4.3.3.	Altyazı Çevirisi Edinci.....	66
4.3.4.	Altyazı Çevirisi Eğitimi Modelleri.....	71

4.3.4.1. Ders İçeriği ve Öğretim Yöntemleri	71
4.3.4.2. Ders Materyalleri	75
4.3.4.3. Ölçme ve Değerlendirme	76
5. TÜRKİYE’DE LİSANS DÜZEYİNDEKİ ÇEVİRİ BÖLÜMLERİNDE UYGULANAN ALTYAZI ÇEVİRİSİ DERSLERİ SAHA ÇALIŞMASI.....	80
5.1. Altyazı Çevirisi Dersleri Doküman Analizi Bulguları ve Yorum.....	80
5.2. Altyazı Çevirisi Dersleri Görüşme Formu Yaklaşımı Bulguları ve Yorum	86
5.2.1. Akademisyen Profili.....	87
5.2.2. Altyazı Eğitimine yönelik Eğitim Planlamaları	89
5.2.3. Altyazı Eğitiminde Fiziki Şartlar, Bilgisayar Donanımları, Altyazı Programları.....	91
5.2.4. Altyazı Eğitiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler	94
5.2.5. Altyazı Çevirisi Dersinde Kullanılan Kaynaklar ve Ders Materyalleri	95
5.2.6. Altyazı Dersinde Kullanılan Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri..	96
5.2.7. Bölüm Değerlendirmesi	97
5.3. Altyazı Çevirisi Ders Kazanımları Anketi	97
5.3.1. Altyazı Çevirisi Ders Kazanımları Anketi Yöntemi	98
5.3.2. Anket Bulguları ve Yorumlar.....	100
5.3.3. Bölüm Değerlendirmesi	103
5.4. Anket Tutarlılık Gözlemleri.....	103
5.4.1. Ders Gözlemi 1	103
5.4.2. Ders Gözlemi 2	104
5.4.3. Bölüm Değerlendirmesi	105
5.5. Altyazı Çevirmeni İşe Alım Kriterleri Anketi	106
5.5.1. Anket Yöntemi	107
5.5.2. Anket Bulguları ve Yorumlar.....	109
5.5.2.1. Altyazı Çevirisi Edinçleri.....	109
5.5.2.2. Üniversite ve İşveren Ortaklığı	118
5.5.3. Bölüm Değerlendirmesi	121
6. SONUÇ.....	123
KAYNAKÇA	135
EKLER.....	141
ÖZ GEÇMİŞ.....	164

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Görsel-İşitsel Metin.....	6
Tablo 2:	Görsel İşitsel Çeviri Türleri Yves Gambier	8
Tablo 3:	Yeniden Formüle Etme Yöntemleri	24
Tablo 4:	Bölümleme Yöntemleri.....	25
Tablo 5:	Altyazı Çevirisi Değerlendirme Kriterleri Jorge Diaz Cintas	77
Tablo 6:	Altyazı Çevirisi Eğitimi Ölçüm Kriterleri Marta Kajzer Wietrzny, Maria Tymczyńska	78
Tablo 7:	Türkiye'de Devlet Üniversitelerindeki Mütercim Tercümanlık/Çeviribilim Bölümleri.....	81
Tablo 8:	Türkiye'de Vakıf Üniversitelerinde Mütercim Tercümanlık/Çeviri bilim Bölümleri.....	82
Tablo 9:	Altyazı Eğitiminin Çeviribilim Bölümü Müfredatlarındaki Yeri	83
Tablo 10:	Akademisyen Profili.....	88
Tablo 11:	Ders Kazanımları Anketi Bileşenleri	99
Tablo 12:	Anket Sonuçları Değerlendirme Ölçütü.....	100

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Ara yazı Uncle Tom’s Cabin.....	14
Şekil 2:	Altyazı Türleri Aline Remael ve Jorge Diaz Cintas.....	38
Şekil 3:	Altyazı Türleri.....	40
Şekil 4:	The Rural Alberta Advantage	46
Şekil 5:	Sherlock dizisi.....	47
Şekil 6:	PACTE Çeviri Edinci Modeli	62
Şekil 7:	Altyazı Çevirisi Edinci Erik Skuggevik.....	67
Şekil 8:	Altyazı Çevirisi Edinci Francesca Bartina	68
Şekil 9:	Altyazı Çevirisi Edinci Corinne Imhaueser	70
Şekil 10:	Dilsel Bileşen Soru 1, 2 ve 4.....	100
Şekil 11:	Profesyonel Bileşen Soru 3, 5 ve 10	101
Şekil 12:	Göstergesel Bileşen Soru 6 ve 7.....	102
Şekil 13:	Teknik Bileşen Soru 8 ve 9	102
Şekil 14:	Temel Çeviri Becerileri.....	110
Şekil 15:	Görsel-İşitsel Metinlere Yönelik İlgi	111
Şekil 16:	Görsel-İşitsel Metinleri Çözümleme Becerisi.....	111
Şekil 17:	Altyazı Stil Kılavuzları ve Formatları Hakkında Bilgi ve Beceriler... ..	112
Şekil 18:	Bilgisayar Teknolojilerine Hakimiyet.....	113
Şekil 19:	Altyazı Programları Kullanma Becerisi	113
Şekil 20:	Spotlama Becerisi.....	114
Şekil 21:	Altyazı Çevirisinde Hız.....	115

Şekil 22:	Altyazı Çevirisinde Dakiklık.....	116
Şekil 23:	Yeniliklere Açıklık.....	116
Şekil 24:	Profesyonel Özellikler.....	117
Şekil 25:	İşe Alım Tercihi	118
Şekil 26:	Akademi-Piyasa İş Birliği	120
Şekil 27:	Üniversitelerde Altyazı Çevirisi Eğitimi.....	120

KISALTMALAR

GiÇ	: Görsel-İşitsel Çeviri
ESIST	: European Association for Studies in Screen Translation
PACTE	: Process of Acquisition of Translation Competence
TRANCOMP	: Translation Competence
Ö1/2/3/4/5/6/7/8/9	: Öğretim Elemanı 1/2/3/4/5/6/7/8/9
D1/2	: Ders Gözlemi 1/2

1. GİRİŞ

Görsel-işitsel çeviri (GİÇ)¹, çoklu ortam araçlarının artmasına paralel olarak çeviribilimde artık sıra dışı bir alan olmaktan çıkarak, çeviribilimin bir alt dalı haline gelmiştir. Görsel işitsel çeviri, çok göstergeli (mülimodal) ve çok kanallı (multimedial) metinlerin bir dilden ve/ya kültürden diğerine aktarımı anlamına gelir (Perez, 2008, 13). Bu çeviri türünün amacı anlamı oluşturan çok göstergeli metni, erek dil izleyicisi için çeviri aracılığıyla anlaşılır kılmaktır. Yaklaşık 20 yıldan beri bu alanda birçok konferans, araştırma yapılmakta, yayımlanan yayın, yüksek lisans ve doktora tezlerinin sayısı da günden güne artmaktadır. Küresel bağlamda da kârlı olarak nitelendirilen GİÇ, yalnızca dil uzmanlarının ve akademisyenlerin ilgisini çekmekle kalmayıp, çeviri piyasasını yönlendiren eyleyenlerin de dikkatini yoğunlaştırdığı bir alan olmaya başlamıştır (Diaz-Cintas, 2008). GİÇ türleri arasında ‘altyazı çevirisi’ çeviri ihtiyacını en hızlı karşılayabilen çeviri türü olarak kabul edilmektedir. İstatistiki açıdan güvenilir bir veri olmasa da görsel-işitsel çeviri türleri arasında en çok tercih edilen çeviri yöntemi altyazı çevirisidir (Diaz-Cintas, 2013, 119-132). 90’lı yıllardan itibaren dijital televizyonların üretilmesi, özel kanalların artması, DVD üretiminin başlaması, dijital platformların ortaya çıkması ve internet kullanımı altyazı çevirisine olan talebi arttırmıştır. Bu durum, özellikle altyazı çevirisinin diğer görsel işitsel türlere göre daha işlevsel olmasıyla açıklanır. Bu işlevsellik üç boyutta değerlendirilebilir. Öncelikle altyazı çevirisi üretim hızı ve düşük maliyeti açısından hem kullanıcıyı hem de hizmet sağlayıcısını memnun etmektedir. Bir diğer yandan, yabancı dil bilen ya da yabancı dil öğrenmek isteyen izleyiciler altyazı sayesinde görsel işitsel metni, işitsel kanaldan özgün haliyle takip edebilmektedir. Son olarak, altyazı çevirisi ana dilin öğretilmesi veya duyma engelli izleyicilerin görsel-işitsel metinlere erişilebilirliğini sağlayan yardımcı bir kanal özelliği taşımaktadır.

¹ Görsel-işitsel Çeviri için bundan böyle bu kısaltma kullanılacaktır.

Dolayısıyla, kaliteli altyazı çevirisi için profesyonel altyazı çevirmenlerine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, piyasada GİÇ hizmeti veren birçok kurum ve kuruluşun bünyelerinde bu çeviri türüne yönelik eğitimler verdiği, bunun yanı sıra piyasaya çevirmen yetiştiren çeviribilim bölümlerinin de aynı hızla başta altyazı çevirisi olmak üzere tüm GİÇ türlerinde öğrenci yetiştirme gayretine girdikleri gözlenmektedir. Nitekim, GİÇ dersleri üniversitelerde seçmeli veya zorunlu ders olarak önlisans, lisans, yüksek lisans ders müfredatlarında hızla yerini almış durumdadır. Ancak, diğer çeviri türlerine göre nispeten yeni olan GİÇ eğitimiyle ilgili Türkiye’de ve dünyada yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır (Diaz-Cintas, 2008). GİÇ derslerinde uygulanacak yöntem ve metodolojiler henüz gelişim aşamasındadır. Şüphesiz, kaliteli altyazı çevirisine yönelik bu talepler ancak profesyonel altyazı çevirmenleri tarafından sağlanabilir ve bu noktada özellikle yüksek öğrenim kurumlarına büyük sorumluluk düşmektedir.

Bu tezin amacı, altyazı çevirisi eğitim modelleri ışığında Türkiye’de çeviribilim bölümlerinde ‘altyazı’ derslerinin uygulama biçimlerini inceleyerek, altyazı çevirmenlerinde bulunması gereken temel çeviri edinçlerinin ve altyazı çevirisine özgü edinçlerin neleri kapsadığını tespit etmek ve bu edinçlerin piyasada nasıl karşılık bulduğunu belirlemektir. Tezin temel sorunsalı Türkiye’de altyazı çevirisi derslerinin nasıl yapılandığını sorgulamak ve bu yapının piyasaya nasıl yansıdığını gözlemlemektir. Araştırma soruları genel anlamda “ne” ve “nasıl” sorularına yanıt arayarak tümevarımlı sonuçlara ulaşmayı hedeflemektedir.

Araştırma şu soruların yanıtlarını aramaktadır:

1. Görsel-işitsel çevirinin çeviribilimdeki yeri ve önemi nedir? Altyazı çevirisinde kullanılan yöntemler ve bu yöntemlerin uygulanış şekilleri nelerdir?
2. Altyazı çevirisine özgü edinçler ve altyazı çevirisi eğitimi yaklaşımları nelerdir?
3. Türkiye’de, lisans seviyesinde eğitim veren çeviribilim bölümlerinin hangilerinin müfredatlarında altyazı dersi yer almaktadır?
4. Türkiye’de altyazı çevirisi eğitiminde kullanılan pedagojik yöntem ve yaklaşımlar nelerdir?

5. Altyazı eğitimi alan öğrencilerin mevcut ders kazanımlarına yönelik düşünceleri nelerdir?
6. Altyazı çevirisi hizmeti veren kurumlar altyazı çevirmenlerinde ne tür nitelikler aramaktadır?
7. Akademi ve çeviri piyasası arasında nasıl bir ilişki vardır?

Tezin birinci, ikinci ve üçüncü bölümlerinde görsel-işitsel çeviri genel hatlarıyla incelenecek ardından altyazı çevirisinin doğası, dünü ve bugünü, türleri, dilsel ve teknik boyutlarda nasıl gerçekleştirildiği ele alınacaktır. Dördüncü bölümde altyazı çevirisi eğitime odaklanılarak çeviri eğitimi çerçevesinde genel çeviri edinçleri ele alındıktan sonra altyazı çevirisi edinçleri tartışılacak ve ardından altyazı çevirisi eğitim modelleri incelenecektir. Uygulama alanı olarak adlandırılabilen üç aşamadan oluşan 5. bölümde, öncelikle Türkiye’de görsel-işitsel çeviri kapsamındaki altyazı derslerinin uygulamalarına dair güncel bir çalışma ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. Türkiye’de lisans seviyesinde ders veren çeviribilim bölümlerindeki “altyazı” dersinin müfredat içindeki konumu, içeriği ve uygulamaları tespit edilecektir. Bu bölüm, aynı zamanda altyazı dersini veren öğretim elemanlarının altyazı eğitimi hakkındaki görüşlerini içeren kapsayıcı bir nitelik taşımaktadır. İkinci aşamada altyazı eğitimi alan öğrencilerin derse yönelik düşüncelerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır; bunun için araştırmaya katılan çeviribilim bölümlerinin ortak ders kazanımlarını sorgulayan 10 soruluk bir anket değerlendirilmektedir. Ek olarak, altyazı çevirisi ders kazanımları anketinin tutarlılığını saptamak üzere rastgele seçilmiş iki üniversitede gerçekleştirilmiş ders gözlemleri bu bölümde yerini almaktadır. Söz konusu ders kazanımlarının sınıf ortamına ne ölçüde yansıdığı değerlendirilmektedir. Üçüncü aşamada altyazı çevirisi hizmeti veren şirketlerin altyazı çevirmeni işe alım süreçlerine dair anket sonuçları değerlendirildikten sonra yükseköğrenim bölümlerindeki güncel uygulamalarla karşılaştırılacaktır. Sonuç bölümünde, elde edilen veriler tümüyle değerlendirilecek ve Türkiye’de yükseköğrenim programlarında altyazı çevirisi eğitime dair piyasa beklentileri göz önüne alınarak genel bir çerçevede öneriler sunulacaktır.

Çalışma kapsamında, nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Nitel araştırmada gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama teknikleri kullanılarak, algılar ve olaylar doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya

konulmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2016, 41). Bu doğrultuda, tüm bu nitel veri toplama yöntemleri ile birlikte anket yönteminden yararlanılmıştır. Doküman analizi yöntemiyle 2017 ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu 2 incelenecek ve Türkiye’deki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Mütercim Tercümanlık ve Çeviribilim bölümleri belirlendikten sonra üniversitelerin resmi internet sitelerinden bölüm müfredatları incelenip altyazı çevirisi dersleri tespit edilecektir. Araştırmada kullanılan ikinci veri toplama yöntemi görüşme formudur. Belirlenen bölümlerde altyazı çevirisi eğitimi veren öğretim elemanlarına elektronik posta ve/veya birebir görüşme aracılığıyla ulaşılmakta, araştırma kapsamında 10 soruluk görüşme formu yöneltilmektedir. Öğrencilerin altyazı çevirisi eğitimine yönelik düşüncelerini ortaya çıkarmak ve paralel olarak eğitimin piyasada ne şekilde karşılık bulduğu ve çevirmen adaylarının piyasaya uygunluğunu tespit etmek için anket yöntemi kullanılmaktadır. Ayrıca ek olarak, öğrencilere uygulanan anketin tutarlılığını saptamak üzere rastgele seçilen iki üniversitede yapılan ders gözlemlerinin bulgularına yer verilmektedir.

Araştırmanın sınırları çerçevesinde görsel-işitsel çeviri, altyazı çevirisi türleri ve uygulamaları, altyazı çevirisi eğitimi kavramları için çeviribilim literatürleri ve öğretim tasarımları için eğitim bilimleri literatürü taranmıştır. Bütünceden elde edilen veriler çeviri edinçleri, altyazı çevirisi edinçleri ve altyazı çevirisi eğitim modelleri ve öğretim tasarımları kuramsal çerçevesinde değerlendirilmektedir. Kuramsal ve kavramsal açıdan Erik Skuggevik, Francesca Bartina ve Corinne Imhauser’in altyazı çevirisi edinçleri sınıflandırmalarına başvurulmuş, altyazı çevirisi eğitimi üzerine değerlendirmeler yapılırken başta Jorge Diaz Cintas, A. Şirin Okyayuz -Mümtaz Kaya olmak üzere Jan Louis Kruger, Irena Kovacic, Christine Sponholz’un altyazı çeviri eğitimi modelleri temel alınmıştır. Yapılan araştırma Türkiye’de altyazı çevirisi eğitimi ve yürütme biçimlerine odaklandığı için yalnızca Türkiye örneği ile sınırlıdır. Araştırmaya 9 üniversite, 62 öğrenci ve 12 altyazı çevirisi işvereni katıldığı için kısıtlı bir bütünce niteliği taşımaElde edilen sonuçlarla sınırlar dahilinde genelleme yapmak yerine mevcut duruma ışık tutma ve altyazı çevirisi eğitimine katkı

² <http://www.osym.gov.tr/TR,13263/2017-osys-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>

sağlama amaçlanmaktadır. Daha büyük gruplarda farklı veri toplama yöntemleri kullanılarak yeni bakış açıları elde edilebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

2. GÖRSEL İŞİTSEL METİNLER VE ÇEVİRİSİ

2.1. Görsel İşitsel Metinlerin Doğası

Ekran için üretilen ürünler doğası gereği görsel-işitsel metinler olarak kabul edilir. Bu ürünler, ses ve görüntü kanallarından eşzamanlı olarak gelirler ve tek bir etki yaratmak üzere bir araya gelen göstergelerden oluşurlar (Chiaro, 2009, 142–143). Anlam, göstergelerin tamamından oluşur ve bir bütün olarak yorumlama gerektirir (Perez, 2008, 13). Görsel işitsel ürünleri yalnızca filmlerle sınırlandırmak doğru değildir. Görsel işitsel ürünler içine ekran için üretilen tüm yazılı, sözlü, görsel bileşenlerden oluşmuş metinleri dahil etmek yerinde olacaktır. Bu metinlerde işitsel kanaldan sesler, müzik, konuşmalar ve ses efektleri iletilirken, görsel kanaldan görüntüyü oluşturan her türlü hareket, resim, yazı, sembol, ışık, görsel efektler, renkler, oyuncuların jest ve mimikleri, kostümler, ortam, kamera hareketleri vb. iletilir. Patrick Zabalbeascoa görsel-işitsel metinleri işitsel-sözlü, işitsel-sözsüz; görsel-sözlü, görsel-sözsüz olmak 4 bileşene ayırır (Zabalaesco, 2008, 24):

Tablo 1: Görsel-İşitsel Metin

	İŞİTSEL	GÖRSEL
SÖZLÜ	Duyulan sözcükler	Okunan sözcükler
SÖZSÜZ	Müzik + özel efektler	Resim Görüntü

Tablo 1'e göre görsel-işitsel metinler iki farklı kanaldan ve dört farklı gösterge türü meydana getirmektedir. Her bir öge birbirini tamamlar niteliktedir dolayısıyla anlamı oluşturmada eşit oranda öneme sahiptir.

2.1.1. Teknolojinin Görsel-İşitsel Metinlere Etkisi

Özellikle teknolojinin gelişmesi ve internetin yaygınlaşmasıyla görsel işitsel ürün yelpazesi giderek genişlemiştir. İnternet kullanımının artması kitlelerarası iletişimi oldukça kolaylaştırmıştır. Öte yandan bu durum, radikal değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Televizyon ve sinema izleyicileri olarak ekran karşısında pasif olan kitleler internet sayesinde artık aktif birer kullanıcıya dönüşmüşlerdir. İletişim ihtiyacına cevap veren internet aynı zamanda kullanıcılarına içerik oluşturma ve kendilerini ifade etme olanağı da sunmaktadır. Son zamanlarda yazılı görsel-işitsel içerik oluşturma veya oluşturulmuş görsel işitsel öğeleri yine görsel-işitsel kanalları kullanan medya ile yayma, artık hemen hemen herkesin gündelik bir alışkanlığı haline gelmiştir. Görsel işitsel ürünlere yönelik bu ilginin sebebi ürünlerin yalnızca çoklu göstergesel yapısı değil aynı zamanda günümüz teknolojisiyle dünyanın her yerine hızla gönderilebilmesidir. Ayrıca görsel işitsel ürünler, mesajı eğlenceli ve canlı olarak vermesi bu ürünlere ayrı bir çekicilik katmaktadır (Diaz-Cintas, 2013, 119-132).

İnternetteki en popüler video platformlarından biri olan Youtube 25 ülkede 43 dilde takip edilebilmektedir. 2010 yılı boyunca kullanıcıları tarafından 13 milyon saat video yüklenmiştir. Günde 3 milyardan fazla video izlenmektedir (Diaz-Cintas, 2013, 119-132). Yapılan tespit görsel işitsel metinlere olan ilginin ne kadar büyük boyutlara ulaştığını göstermektedir. İnsanların bu metinler aracılığıyla iletişim kurduğu, arkadaş edindiği, birçok bilgiye ulaştıkları görülmektedir.

Geniş yelpazede içerik olması, doğal olarak çeviri ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Görsel-işitsel ürünlerin farklı dil konuşan insanlar tarafından doğru anlaşılabilmesi ve küresel boyuta taşınması için dil engelinin ortadan kalkması gerekmektedir. Bu bağlamda, şüphesiz görsel-işitsel çeviri türlerine başvurulmaktadır.

2.1.2. Görsel-İşitsel Çeviri

Çeviribilimin bir alt dalı olan görsel işitsel çeviri, çok göstergeli metinlerin görsel ve işitsel kanallar aracılığıyla bir dilden ve/ya kültürden diğerine aktarılmasıdır (Perez, 2008, 13). Görsel-işitsel çeviri, bu kanallarla gelen medya formatında tüm bu çok göstergeli aktarımları ve bu alana yeni dâhil olan işitme engelliler için tasarlanmış alt yazılı formatları, görme engelliler için tasarlanmış sesli betimleme (audio description) formatlarını kapsar (Orero, 2004, 8). Görsel-İşitsel çeviri türlerini Yves

Gambier, egemen (dominant) ve aykırı (challenging) gruplar halinde incelemektedir (2003, 172-180) .

Tablo 2: Görsel İşitsel Çeviri Türleri Yves Gambier

EGEMEN GRUP	AYKIRI GRUP
Dillerarası Altyazı Çevirisi	Senaryo çevirisi
Dublaj Çevirisi	Canlı altyazı çevirisi
Diliçi Dublaj	Üstyazı
Ardıl Çeviri	Sesli Betimleme ya da Çift dublaj (double dubbing)
Eşzamanlı ve İşaret Dili Çevirisi	
Üst Sesle Dublaj (Voice-Over) ya da Yarı Dublaj (Half-Dubbing)	
Serbest Anlatım (Free Commentary)	
Eşzamanlı/Yazılı Metinden Sözlü Çeviri (Simultaneous Or Sight Translation)	
Tekrar Üretim (Remake)	

Tablo 2’de egemen grupta; dillerarası altyazı çevirisi, dublaj çevirisi, diliçi dublaj, ardıl çeviri, eşzamanlı ve işaret dili çevirisi, üst sesle dublaj (voice-over) ya da yarı dublaj (half-dubbing), serbest anlatım (free commentary), eşzamanlı/yazılı metinden sözlü çeviri (simultaneous or sight translation) ve tekrar üretim (remake) yer almaktadır. Baskın türlerin dışında yer alan aykırı grupta ise senaryo çevirisi, canlı altyazı çevirisi, üstyazı, sesli betimleme ya da çift dublaj (double dubbing) bulunmaktadır (2003, 172-176) Bu türler, her ne kadar iki gruba ayrılrsa da birçok ortak özellik paylaşmaktadırlar. Görsel-işitsel çeviri türleri kullanım amacı ve izleyici ihtiyaçlarına göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Öte yandan Z. De Linde ve Neil Kay tüm alt türlerin aslında altyazı ve dublaj temel iki türünden doğan versiyonlar olduklarını ifade etmektedir (1999).

A. Şirin Okyayuz, görsel-işitsel çevirinin alt türlerini belirlerken çevirmen odaklı bir yaklaşım benimseyerek çeviri modunu temel almıştır. Bu bağlamda

eşgöstergebilimsel çeviri edimi adını verdiği birinci seçenekte kaynakla aynı göstergebilimsel kanal kullanılmaktadır. Yani yazılı kaynağın yine yazı ile karşılanması ya da dublaj örneğinde olduğu gibi sözlü bir metnin yine sözlü bir metin olarak aktarılmasıdır. İkinci türde ise göstergelerarası bir çeviri edimi söz konusudur. Bu aktarımda kaynak kanaldan farklı bir göstergebilimsel kaynak kullanılmaktadır. Örnek olarak, altyazı ve üstyazı çevirisinde sözlü bir metin yazılı bir metne çevrildiği için göstergelerarası bir aktarım gerçekleşmektedir (2016, 22).

Bu doğrultuda eşgöstergebilimsel çeviri türleri arasında dublaj, üst ses çevirisi (voice-over), kısmi dublaj (partial dubbing), eşzamanlı film çevirisi ve yazılı metinden sözlü çeviri, serbest anlatım (free commentary) ve amatör dublaj (fandubbing) yer alırken; göstergebilimsel çeviri türleri arasında başta dillerarası altyazı çevirisi olmak üzere, üst yazı çevirisi, iki dilli altyazı çevirisi, dil içi alt yazı çevirisi, işitme engelliler için altyazı çevirisi, canlı altyazı çevirisi vb. gibi alt türler ve sesli betimleme ve sesli altyazı çevirisi yer almaktadır (Okyayuz, 2016).

Görsel işitsel çeviri türlerinin kullanım amacı, çeviri modu ya da izleyici ihtiyaçlarına göre nicelik ve nitelik bakımından geniş çeşitlilik göstermektedir. Ülkelerin görsel-işitsel çeviri türü tercihlerini dört grupta inceleyen Henrik Gottlieb birinci gruba ana dili İngilizce olan Amerika, İngiltere, Kanada vb. ülkeleri yerleştirir. Bu grupta, yabancı dillerden az sayıda film çevirisi yapılır ve çoğunlukla altyazı çevirisi tercih edilir. İkinci grubu, dublaj çevirisi yapılan Almanya, İspanya, İtalya, Fransa gibi Avrupa ülkeleri oluşturur. 3.grubu üst sesle çeviriyi tercih eden Rusya ve Polonya gibi ülkeler oluştururken, 4. grupta altyazı çevirisi yapan Norveç, İsveç, Danimarka, Yunanistan ve Hollanda gibi ülkeler bulunmaktadır (Perez, 2008, 18). 1930'lu yıllardan itibaren altyazı çevirisinin gelişmesiyle birlikte daha küçük Avrupa ülkeleri film ithalat maliyetlerini azaltmak için altyazı çevirisini tercih etmişlerdir (O'Connell, 2007, 123).

Ülkelerin görsel işitsel çeviri tercihleri maliyet, politik gerekçeler, izleyici alışkanlıkları, izleyici profilleri, okuma yazma oranı vb. nedenlerle birbirlerinden farklılaşmaktadır. Türkiye'de görsel işitsel çeviri tarihine bakıldığında televizyonun tek kanal olduğu dönemlerde sadece dublaj çevirisi yapıldığı görülmektedir. Öte yandan, dijital döneme girilmesiyle kablolu yayınlarda dublaj çevirisi, yetişkinler için çekilen sinema filmlerinde altyazı çevirisi, DVD ve dijital platformlarda dublaj ve

altyazı çeviri seçenekleri giderek yaygınlaşmıştır. Ancak görüldüğü üzere dublaj çevirisine oranla altyazı çevirisi yöntemi nispeten yeni bir uygulamadır (Okyayuz, 2006, 52).

2.2. Görsel İşitsel Çeviri Türleri

Görsel-işitsel çeviri türleri arasında en fazla dublaj, altyazı, sesli betimleme, üst ses çevirisi, serbest anlatım yöntemlerinin tercih edildiği gözlenmektedir. Araştırmanın sınırları gereği, en çok tercih edilen türlerden genel olarak bahsedilecektir. İlerleyen bölümlerde altyazı çevirisine odaklanılacaktır.

2.2.1. Dublaj

Dublaj konuşma metninin kamera önündeki kişilerin ağız hareketlerine uyacak şekilde çevrilmesi olarak tanımlanır (Gambier, 2003, 172). Dublaj yöntemiyle ekrandaki kişilerin izleyiciyle aynı dili konuştuğu izlenimi yaratılmaya çalışılmaktadır. Dublaj yönteminin diğer tüm görsel-işitsel türlere göre en maliyetli ve en karmaşık işleyişe sahip olduğu söylenebilir. Dublaj sürecinde çevirmen, diyalog yazarları, dublaj yönetmeni, seslendirme sanatçıları, ses teknisyenleri gibi birçok profesyonel aktif olarak çalışır (Diaz Cintas, Orero, 2010, 442). Bu işlemde üç tür eşlemeden (senkron) söz edilir. İlki, dudak eşlemesi olarak tanımlanan fonetik eşlemede çeviri metin oyuncuların dudak hareketleriyle uyumlu olacak şekilde aynı anda verilir. Karakter eşlemesi diye nitelendirilen ikinci tür eşlemede oyuncunun hareketleri, jestleriyle çevirinin uyumu sağlanır. Burada amaç ekranda görülenle söylenenin çelişmemesidir. Son olarak, süre eşleme (isochrony) sürecinde kaynak sesle, çeviri ses aynı sürede olacak şekilde ayarlanır (Fodor, 1969). Dublaj uygulaması 4 aşamalı bir süreçte gerçekleşir. Birinci aşamada, diyaloglar çevrilir ardından diyalogların erek dildeki doğallığı ve dudak hareketleri ile uyumu kontrol edilir. Üçüncü adımda, çeviri metin kaydedilir son aşamada orijinal kayıtlarla birleştirilir (Chiaro, 2009, 144-145). Dublaj çevirisinin olumlu ve olumsuz yanları konusunda farklı görüşler mevcuttur. Olumsuz yanlarına bakılacak olursa; dublaj çevirisi filmin orijinal sesinin yerine geçerek izleyicilerin oyuncuların gerçek seslerini duymalarını engellemektedir. Bu durum, izleyicilerin kaynak metne erişimini kapatmakta, kaynak metni manipulasyona ya da sansüre açık hale getirmektedir (O'Connell, 2007, 128).

Ayrıca dublaj çevirisinin filmin gerçekliğini ve inandırıcılığını azalttığı öne sürülmektedir. Örneğin, New York'ta geçen bir filmde zenci bir gangsterin Türkçe konuşuyor olması filmin gerçekliğini kırabilmektedir (Okyayuz, 2016, 62). Dublaj, özellikle altyazıya göre teknik süreçte yer alan kişi sayısı ve teknolojik araçlar bakımından daha yüksek maliyetli; diyalogların çevrilmesi ve seslendirme için hazırlanması bakımından ise daha uzun bir süreçtir. Öte yandan, dublajı tercih edilir kılan bazı durumlar da vardır. Dublaj, izleyiciye filmi harici bir ekleme ya da kısaltma olmadan bir bütün halinde izleme imkanı sunmaktadır. Altyazı yönteminde olduğu gibi diyalogları okuma zorunluluğu yoktur, izleyicinin dikkati filmin görseline eklenen yazılarla dağılmaz ve film tam anlamıyla odaklanılarak izlenebilir (Chiaro, 2009, 147) Ayrıca dublaj çevirisi yaşlılar, çocuklar ve okuma yazma bilmeyen izleyici profilini de kapsayan geniş bir hedef kitleye sahiptir.

2.2.2. Altyazı

Konuşma metinlerini bir dilden diğerine –kimi zaman iki farklı dile- bir veya iki satır halinde yazılı hale getirme işlemidir. Bu işlem, her ülkede işleyiş ve iş paylaşımı açısından farklılık göstermektedir. Çevirmen yükümlülükleri ülkelere ve farklı televizyon kanallarına göre değişmektedir (Gambier, 2003, 172-180). Sözlü dilden yazılı dile bir aktarım söz konusu olduğu için altyazı çevirisi göstergelerarası (diasemiotic) bir niteliğe sahiptir ve oldukça alenidir (overt translation) (Gottlieb, 1997). Dolayısıyla kaynak dili bilen izleyicilerin eleştirisine her zaman açıktır. Çevirmenin diyalog listesi olmadan, duyduğunu çevirdiği altyazılamaya süreçlerinde yanlış duyma olasılığı her zaman vardır. Süre yetersizliğinden son kontrol yapılmamışsa görsel-ışitsel metinde çeviri hataları meydana gelebilir. Kaynak işitseli bilen izleyiciler, bu hataları saptadığında çeviri kalitesi hakkında olumsuz bir yargı edinecektir (Okyayuz, 2016, 61). Öte yandan altyazının zamansal ve uzamsal kısıtları mevcuttur. İnsanların okuma hızı konuşma hızına göre daha yavaş olduğu için söylenenlerin altyazıda özetlenmesi gerekmektedir. Ayrıca altyazılar teknik açıdan 30 ya da 40 karakterden oluşan en fazla 2 (nadiren 3) satırla verilebilmektedir. Dolayısıyla uzamsal kısıttan dolayı bilgi kayıpları yaşanabilir. Şüphesiz konuşma dilinin ifade biçimini birebir altyazıda vermek mümkün değildir. Bu doğrultuda diyaloglarda eksiltme ve çıkartma yöntemine gidilebilmektedir (O'Connell, 2007, 127-128). Altyazı konuşma dilinin yazıya yansımasıdır ancak bu biçim konuşma

dilinin kendine özgü bazı özelliklerini aktarmada yetersizdir. Örneğin, bir şive ya da lehçenin altyazı da verilmesi ve konuşurken yarım kalan diyaloglar, oyuncuların dili örtüşümlü kullanmaları vb. tam olarak aktarılması mümkün olmayan konuşma dili özellikleridir. Ayrıca altyazıda kurallı ve ölçünlü dil kullanma zorunluluğu vardır. Dolayısıyla yerel ağza özgü deyişler, kısaltma ya da uzatmalara altyazıda yer verilemez. Zamansal kısıtlara dönülecek olursa altyazıların ekranda kalma süresi izleyicilerin yazıları kolayca okuyabilmeleri ve okuma hızları doğrultusunda ayarlanmaktadır. Çevirmenlerin altyazıların rahatça okunabilmesi için kısa, anlaşılır ve yalın ifadeleri tercih etmesi gerekmektedir (Okyayuz, 2016, 60). Her ne kadar okuyucuların okuma hızları ülkelere ve şirketlere göre farklılık gösterse de genel olarak ‘altı saniye’ kuralı uygulanmaktadır. Yayınlanan programın çeşidine göre her bir satır ekranda üç saniye kalmaktadır, bu süre iki satır için maksimum beş ile altı saniye; üç satır içinse sekiz saniyedir (Linde, Kay 2016, 7). Altyazının görsel-işitsel ürünle aynı anda verilmesi izleyicinin dikkatinin dağılmasına neden olabilir. İzleyici aynı anda görsel-işitsel metni takip edip altyazıları okumaktadır. Bu durumda tam bir odaklanma gerçekleşmemektedir. Bununla birlikte, görsel bir bilgi niteliği taşıyan altyazı sahne kompozisyonu olumsuz etkileyebilir. Görsel açıdan değerli olan yakın plan bir sahnede altyazı eklentisi görüntüyü bozabilir (Okyayuz, 2016, 61). Tüm bu dilsel ve teknik açıdan temel kısıtlara karşın altyazı çevirisi görsel-işitsel türler arasında en fazla tercih edilen yöntemdir. Bu tercihin altında yatan en belirgin nedenler, şüphesiz altyazının en kısa sürede ve en az maliyetle hazırlanabiliyor olmasıdır. ‘Minimum çaba, maksimum kazanç’ beklentisinin hakim olduğu global dünyada altyazı çevirisinin tercih edilmesi son derecede normaldir (Diaz-Cintas, 2009, 10). Bu bağlamda görsel-işitsel ürünlerin hızlı üretim ve tüketimine en hızlı altyazı cevap verebilmektedir. Bunun yanı sıra son zamanlarda yapılan araştırmalar altyazının yabancı dil öğrenmeyi teşvik ettiğini ortaya çıkarmaktadır. Altyazı çevirisinde izleyici kaynak dile hiçbir müdahale olmadan akustik kanaldan kolayca erişilebilmektedir ve bu sayede yabancı dil becerilerini geliştirebilmektedir (Chiaro, 2009, 150). Örneğin, Avrupa komisyonu ‘learning via subtitling-altyazı aracılığıyla öğrenme’ projesini yürütmekte altyazı çevirisiyle yabancı dil öğrenmek isteyenler için eğitsel materyal gelişimi üzerine çalışmaktadır (Diaz Cintas, 2009, 11). Ayrıca altyazı çevirisi ana dilin öğretilmesi ya da duyma engelli izleyicilerin görsel-işitsel metinlere erişilebilirliğini sağlamak için yardımcı bir nitelik taşımaktadır (bkz. Bölüm 3.4 Altyazı Türleri)

2.2.3. Sesli Betimleme

Görselin söze dökülmesi anlamına gelen sesli betimleme yöntemi özellikle görme duyusunu yitirmiş veya görme engelliler için yapılan diller arası ikili dublajdır. Bu tür, ekranda görülen her bilginin -yüz ifadeleri, vücut dili, hareketler, renkler ve kostümler- anlatılmasını kapsar. Bu betimlemeler, müzik ve ses efektlerine müdahale olmaksızın dublajı yapılmış diyaloglara eklenir (Gambier, 2003, 176-177). Şüphesiz, görsel-ışitsel metinlerde görsel ve işitsel kanallardan gelen bilgiler etkileşim halindedir ve bir bütün olarak algılanır. Görsel bilgilerden yoksun olan göremeyen izleyiciler yalnızca akustik kanala bağlı kalarak takip edebilmektedirler. Ancak, akustik kanaldan verilen bilgiler yetersiz kalmaktadır (Baş, 2016, 171). Bu bağlamda, sesli betimleme, akustik kanalı göremeyen izleyiciler için anlamlandırmaya hizmet eder.

2.2.4. Üst ses çevirisi

Üst ses çevirisi yönteminde belgesel veya söyleşi metni çevrilerek, konuşmacıyla eşzamanlı yayınlanır. Bu uygulamada orijinal ses/müzik tamamen kısılır ya da bir kaç saniye sonrasında izleyicinin duyulabileceği kısık bir seviyede verilir (Gambier, 2003, 173). Bu teknik dublaja oranla daha az maliyetli ve dublaja göre ise daha hızlı olduğu için tercih edilmektedir. Teknik açıdan daha kolay ve az zahmetli olan üst ses çevirisinde, dublajdaki gibi ağız hareketlerine uyma zorunluluğu yoktur. Ancak çevirinin kaynak metindeki vücut hareketleri ve görüntülerle eşlenmesi ve kaynak metinle çevirinin aynı anda verilmesi gerekmektedir (Diaz Cintas, Orero, 2010, 441).

2.2.5. Serbest Anlatım

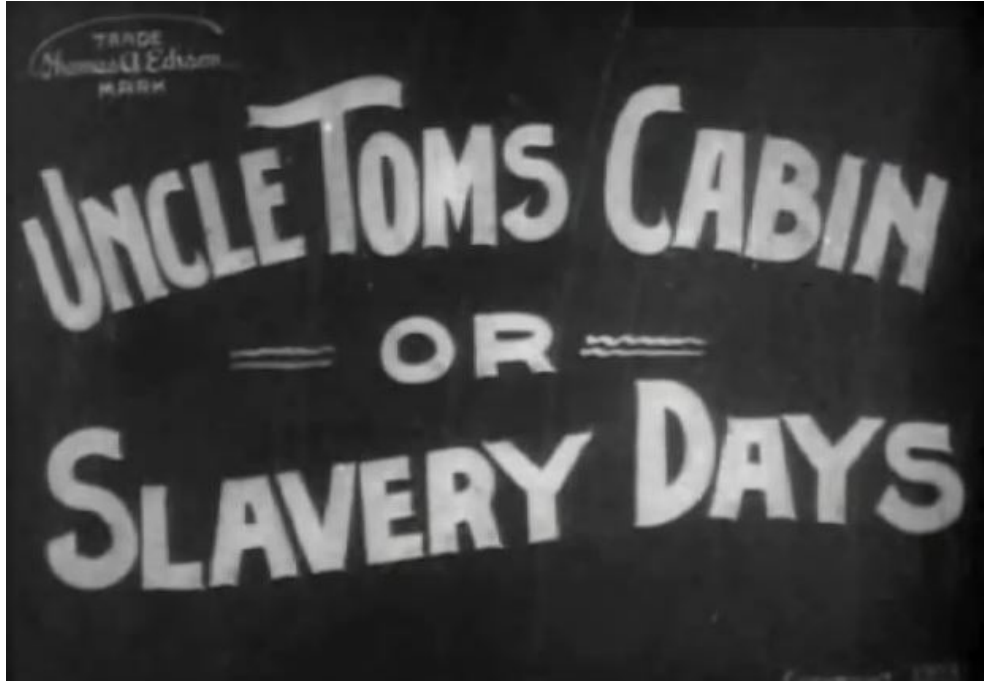
İzleyici için erek metinde ekleme, eksiltme, açıklama ve yorumlama yapılarak, yeni metin bir oluşturulur. Eşleme (senkronizasyon), ses bandından ziyade ekranda görünen imgelere göre yapılır. Gambier, bu yöntemin daha çok çocuk programlarında, belgesellerde ve şirket tanıtım videolarında kullanıldığını ifade eder (2003, 173). Serbest anlatımın amacı, orijinal programın erek kültüre adapte edilmesidir. Seslendirme yöntemlerine göre daha hızlı ve daha ucuzdur (O'Connell, 2007, 124).

2.3. Görsel-İşitsel Çeviri Tarihi

Görsel-İşitsel çevirinin geçmişine bakıldığında diğer çeviri türlerine göre daha yeni bir uygulama olduğu görülmektedir. Teknoloji ve medya araçlarının gelişmesi ve çoğalmasına paralel görsel-işitsel çeviri yaygınlaşmış, gündelik hayatta yerini almaya başlamıştır. İlerleyen bölümlerde görsel işitsel çevirisinde genel ve akademik alanlarda yaşanan bazı temel gelişmelere değinilecektir.

2.3.1. Görsel-İşitsel Çeviri Tarihine Genel Bakış

Görsel-işitsel çeviri ve sinema tarihine bakıldığında birbiriyle eşzamanlı olarak ortaya çıktıkları görülecektir. Filmlerdeki diyalogları, izleyiciye aktarma işlemi ilk kez ara-yazı (inter-title) adı verilen uygulamayla yapılmıştır. 1903 yılında Tom Amca'nın Kulübesi (Uncle Tom's Cabin) filminde geçen konuşmalar ve filmin konusuyla ilgili bilgiler; üzeri yazılı kartlar halinde filme ekleniyordu. Filmler yurtdışına gönderildiğinde bu yazılı bölümler o ülkenin diline çevrilerek ilgili yerlere ekleme yapılmaktaydı. 1909 yılından itibaren arayazılar altıyazı olarak anılmaya başlandı.

Şekil 1: Ara yazı Uncle Tom's Cabin

1927 yılında sesli filmlerin icadından sonra ara yazılara gerek kalmadı ve film sektörü yurtdışı gösterimlerinde büyük bir dil engeliyle karşı karşıya kaldı (Ivarson, 2009: 3-12) 1930’larda filmlerin yabancı izleyiciyle buluşturma amacıyla aynı yönetmen ve oyuncu kadrosuyla 2 veya 3 dilde tekrar çekildiği hatta bu sayının 14’ü bile bulunduğu görülmekteydi. Film bütçesinin yaklaşık yüzde 30’nu bulan bu uygulama esnasında filmin çeviri versiyonlarının kalitesini sorgulayan bir edebiyat komitesi dahi bulunmaktadır (Romero, Fresco: 2013: 201-203).

Altyazı ve dublaj teknikleri yaygınlaşınca çevirinin film yapım sürecindeki rolü azalmaya başlamıştır. Günümüzde çeviri, film bütçelerinin neredeyse yüzde 1’ini oluştursa da film gelirlerinin halen yurtdışında yurt içinden daha fazla olduğu görülmektedir. Buna rağmen görsel-işitsel çeviri halen film endüstrisinde pek değer verilmeyen film dışı bir ürün olarak değerlendirilmektedir (Fresco, 2013, 201-203).

2.3.2. Akademik Gelişmeler

Görsel-işitsel çeviri pratikte sinemaya paralel var olsa da akademik araştırma alanı olarak tanınırlık kazanması oldukça zaman almıştır. Alanın temelleri 1950-1960’larda atılmış ancak 2000’lerde araştırmaların sayısında gözle görülür bir artış olmuştur. Yapılan ilk çalışmaların dağınık bir halde sinema ve çeviri dergilerinde, gazetelerde, haftalık dergilerde yer aldığı bilinmektedir. Yazılan makaleler basılmadan akademik çevrelerde elden ele dolaşmış, ancak herkesin görebileceği bir mecrada yer almamıştır. Nitekim, bu durum alanın geçmişini araştırmak isteyen araştırmacıları oldukça zorlamaktadır. Öte yandan bu gün bile hala düzenli bir şekilde oluşturulmuş bir görsel-işitsel çeviri histografyası bulunmamaktadır. Yapılan çalışmalara göz atılacak olursa; 1957 yılında Simon Laks’ın “Le Sous-titrage de films” adlı çalışması altyazı üzerine yazılmış ilk yazı olarak kabul edilir. 62 sayfadan oluşan çalışmada altyazı tekniği hakkında kapsamlı bilgi verilmektedir. 1960 ve 70’lerde altyazı ile ilgili edinilen hiçbir kaynak bulunmamaktadır. Dublaj üzerine az sayıda makale basılmış ve Babel Çeviri Dergisi’nin 1960’larda dublajla ilgili özel bir sayı çıkardığı görülmektedir. Pierre François CAILLÉ’nin “Cinéma et traduction” ve Edmond Cary’nin “La traduction totale” 1960 yılında Babel’de yayınlanan önemli çalışmalardandır. Yapılan çalışmalarda genel olarak görsel-işitsel ürün, çevirmenin

farklı çeviri aşamalarındaki konumu, altyazı ve dublaj çevirisi arasındaki farklar, izleyicilerin altyazı çevirisine yönelik tutumları incelenmiştir. (aktaran Diaz-Cintas, 2009). 1980’de Lucien Marleau “Les sous-titres... un mal nécessaire” başlıklı yazısında altyazıda karşılaşılan zorlukları teknolojik, psikolojik, artistik-estetik ve linguistik olarak 4 kategoriye ayırmıştır. 1982’de Christopher Titford “Sub-titling-Constrained Translation (Altyazı-Sınırlı Çeviri)” da sınırlı çeviriyi tanımlamış ve altyazı çevirisinde çevirmenin maruz kaldığı kısıtlardan bahsetmiştir. 1987 yılında European Broadcasting Union (Avrupa Yayıncılık Birliği) Stockholm’de ilk dublaj ve altyazı konferansını düzenlemiştir. Bu konferanstan sonra alana olan ilgi artmıştır. Akabinde konuyla yeni kitap ve makaleler yayımlandığı görülmektedir (Doublage et postsynchronisation : [cinéma et vidéo] Broché – 1 janvier 1988. de. Christophe Pommier, Fitting titles: The subtitle's art and the threat of Euro titles," Sight and Sound 56:4 (1987), 279-282, 281; Georg-Michael Luyken (1991) Jan Ivarsson, Mary Carroll Subtitling, 1992) (aktaran Diaz-Cintas, 2009).

1989-1990’da Dirk Delabastita görsel-işitsel ürünlerin göstergesel yapılarını inceleyen ilk çeviribilimcidir. Araştırmacı konuya betimleyici çeviribilim perspektifinden bakmaktadır. 1989’da Jose Lambert’in “La traduction, les langues et la communication de masse” adlı çalışması Delabastita’yla paralellik taşımaktadır. Araştırmada kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisi, dil ve çevirinin oynadığı roller tartışılmaktadır. Eserin alana en büyük katkısı görsel-işitsel ürünlerin de manipulatif ve ideolojik olabileceği görüşüdür. 1990’lara gelindiğinde artık görsel-işitsel çeviri alanın altın dönemine girdiği söylenebilir. Eskiye nazaran alanda artık daha sistematik araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Toplu ciltler halinde yayımlanan yayınlara rastlamak mümkündür. 2000’li yıllardan sonra araştırmalar büyük bir hızla artmıştır. Doktora tezleri ve diğer akademik yayınların sayısı giderek çoğalmış, üniversiteler ve yüksek öğrenim kurumlarında altyazı, dublaj, üst sesle dublaj (voiceover), görsel işitsel araçları erişim, duyma engelliler için altyazı, görme engelliler için sesli betimleme konuları ele alınmaya başlanmıştır (aktaran Diaz, 2009). Görsel-işitsel çeviriye gözle görülen akademik bir ilginin olduğu böyle bir tablodan okunabilir.

Özetle, ekran için üretilen metinler görsel-işitsel ürün olarak nitelendirilir ve anlam görsel ve işitsel kanallardan eş zamanlı gelen göstergelerin bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Günümüzde görsel işitsel ürünleri yalnızca filmlerle sınırlandırmak yanlış olur. Yaşanan teknolojik gelişmeler ve iletişim araçlarının artması görsel-işitsel türlerin çeşitliğini arttırmıştır. İzleyiciler, artık ekran karşısındaki pasif kitleler olmaktan çıkmış özellikle internet sayesinde kendi görsel-işitsel ürünlerini oluşturan aktif bir kitleye dönüşmüştür. Son zamanlarda yazılı görsel-işitsel içerik oluşturma ya da başkası tarafından oluşturulan ürünleri yine görsel-işitsel medyayı kullanarak paylaşma herkesin gündelik bir etkinliği haline gelmiştir. Geniş yelpazede görsel-işitsel ürün olması, doğal olarak çeviriye olan ihtiyacı arttırmaktadır. Görsel-işitsel ürünlerin farklı dil konuşan daha çok insan tarafından anlaşılması, paylaşılması ve uluslararası dolaşıma girmesi için görsel-işitsel çeviri türlerine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda araştırmacıların kullanım amacına ve teknolojiye göre çeşitli sınıflandırma biçimleri ve tanımlamaları önerdikleri görülmektedir.

3. ALTYAZI ÇEVİRİSİ

Teknoloji ve iletişim araçlarının çoğalmasına paralel görsel-işitsel materyallerin küresel boyuta en hızlı taşıyabilen görsel işitsel çeviri türünün altyazı çevirisi olduğu söylenebilir. Altyazı, istatiki açıdan güvenilir bir veri olmasa da görsel-işitsel çeviri türlerinden en çok tercih edilen çeviri yöntemi olarak kabul edilmektedir (Diaz-Cintas, 2013, 119-132).

Bilinen ilk altyazı yazılımı 1970’lerde piyasaya sürülmüştür. Altyazı çevirmenleri çeviri işlemi esnasında bir bilgisayar, video kaydını oynatmak için video oynatıcı ve izlemek içinse TV monitörü kullanmaktaydı. Ayrıca altyazıyı ekrandaki formatıyla yazabilen özel bir altyazı programına ihtiyaç duyulmaktaydı. Bazı çevirmenler diyalogların başlama ve bitiş sürelerini kronometreyle belirlemekteydiler (Diaz-Cintas, 2013: 119-132).

Genel olarak, film diyaloglarını eşleme (senkron) film teknisyeni tarafından yapılmaktaydı. Oyuncuların konuşmalarının başladığı ve bittiği yerler teknisyen tarafından işaretlenirdi. Çevirmenler çoğunlukla programın yazılı metninden çeviri yaparlardı. Altyazıları da elle yazarlardı. Dönem itibarıyla çevirmenlerin bu ekipmanları kullanacak teknik bilgiye sahip olmaları beklenmezdi, yalnızca çeviriden sorumluydular (Carrol, 2004).

1980’lerin başında duyma engelliler için “teletext ve videotext” sistemlerinin artmasıyla altyazı uygulamasının yaygınlaşmasının yolu açılmış oldu. Teletext hızla yayılırken duyma engelliler için altyazı bu hıza yetişemiyordu. Britanya, bu konuda başı çekerek duyma engelliler için dekoder teletextiyle kullanılabilen kapalı altyazı (closed captions) uygulamasını başlatmıştır. 1996 yılında “Yayıncılık” yasasının onaylanmasıyla yayınlanan tüm programların yarısında (reklamlar hariç) duyma engelliler için altyazı seçeneği zorunlu tutuldu. Bu yasayla 2001’de oran %80’e ulaştı. Dolayısıyla, altyazı şirketlerinden altyazı hazırlama kapasitelerini arttırmaları beklenmekteydi. 1990’larda kişisel bilgisayarların çıkmasıyla birlikte altyazıların

hazırlanma süreci tamamen değişmiştir. Dil uzmanlığı çerçevesinde altyazı çevirmenleri yeni bir iş tanımı kazanmıştır (Carrol, 2004).

Profesyonel altyazı programları o günlerde oldukça pahalı ve erişilmesi zor olduğu için, altyazı çevirmenleri internetteki potansiyeli kullanarak kendi çözümlerini ürettiler. İnternette sunulan geniş çeşitlilikteki altyazı programlarını indirerek kendi altyazılarını hazırlama imkanına sahip oldular. İnternette en çok bilinen ve tercih edilen ücretsiz altyazı programları arasında Aegisub, DivxLand Subtitler, Gnome Subtitles, JACOSub, Subtitle Creator, Subtitling Workshop sayılabilir (Diaz-Cintas, 2013, 119-132).

Daha sonra geliştirilen profesyonel altyazı çevirisi programları kısa zamanda, hızlı çeviri yapabilmek üzere tasarlanmıştır. Ayrıca altyazıların zaman kodlarını belirlemek için bazı programlar geliştirildi böylece altyazıların eşleme süreci basitleştirilmiş oldu. Altyazı çevirisini hızlandıran bir diğer teknoloji “ses tanıma ve eşleme teknolojisi (speech recognition/alignment technology)”dir. Görsel işitsel ürünün yazılı metni programa aktarıldıktan sonra dahili konuşma tanıma sistemi sayesinde ses ve görüntü eşlenerek bir zaman kodu verilmektedir. Benzer kullanımlar şu anda Google ve Youtube’da da mevcuttur. Bu sistemler çeviri boyutunda henüz başarısız olsa da 51 dildeki videoların içeriğine dair bilgi vermektedirler (Diaz-Cintas, 2013, 119-132).

Görsel–işitsel metinleri en kısa sürede ulaşılabilir kılmak için çeşitli projeler geliştirilmiştir. Bu projelerin amacı videoların içeriğini altyazı çevirisi aracılığıyla küresel izleyiciyle buluşturmadır. Kâr amacı gütmeyen bu kuruluşlar gücünü izleyenlerden ve gönüllülerden almaktadır. Ücretsiz, herkese açık yüzde yüz web tabanlı olan platformlar herkesin erişimine açıktır dolayısıyla her an her yerde görsel–işitsel metinlerin çevrimiçi olarak altyazı çevirisi yapılabilir. Çeviri işlemi sırasında herhangi bir yazılım indirmeye ve kurmaya gerek yoktur bu sayede altyazı ekleme süreci oldukça hızlı gerçekleşmektedir. (Diaz-Cintas, 2013, 119-132).

3.1. Altyazı Süreci

Bir altyazı çevirmeninin altyazı oluşturması için gerekenler; zaman kodu içeren orjinal filmin veya programın kopyası, diyalog listesi, görsel bilgiler ve kimi zaman çevirmen için notlar içeren post-produksiyon senaryosudur (Diaz-Cintas, 2001).

Eşleme sürecinde, diyalogların her biri zaman kodlu parçalara bölünür. Ardından her diyalog parçası zaman-yer kriterleri ve düzeltme kurallarına uygun çevrilir. Bu süreç, yerleştirilen alt yazıların elektronik formatının yetkili kişiye verilmesiyle son bulur. Günümüzde, görsel işitsel metinlerin dijital formatlar halinde kolay paylaşılması ve bu işlem için özel yazılımların tasarlanması, alt yazılama sürecinde büyük değişiklikler meydana getirmiştir. Tüm profesyonel çevirmenler bu teknik imkânlarla sahip olmasa da, bu yenilikler sayesinde artık çevirmen sadece ortalama bir bilgisayarla tüm alt yazılama işlemini tek başına yapabilmektedir (Perez 2008: 15). Altyazı işleminini kolaylaştıran bir diğer uygulamada çeviri şablonu kullanımıdır. Görsel-işitsel metin için uluslararası dağıtıma çıkmadan önce evrensel bir çeviri şablonu oluşturulur. Bu şablonlarda kullanım sıklığından ötürü İngilizce tercih edilmektedir. Altyazıların zamanlaması yapıldıktan sonra, bu şablonlar üzerinden diğer dillere çevrilir. Yani bir diğer deyişle, tekrar çevirisi yapılmaktadır. Altyazı çevirisine dair başka teknik bir işlem yapılmasına gerek yoktur (Gottlieb, 2001, 32). Çeviri piyasasında altyazı çevirisine ödenen ücretlerin ve sürenin azalması ve serbest çalışan çevirmenlerle çeviri sürecinin çok daha hızlı ilerleyebilmesinden dolayı çeviri şablonu kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır (Okyayuz, 2016, 78). Öte yandan bu uygulamada tekrar çeviri yönteminden ötürü şablon çeviride yer alan olası çeviri hatalarının tekrarlanması veya şablon dile özgü erek dillerde kabul görmeyecek dil özelliklerinin aktarımı söz konusu olabilmektedir (Gottlieb, 2001: 32).

3.2. Altyazı Çevirisinin Temel Özellikleri

Altyazı çevirisinin temel özellikleri göstergesel, dilsel-metinsel ve teknik özellikler olarak 3 boyutta değerlendirebilir. Bu özellikler bir yapı içerisinde birbiriyle ilişkisel bir bütünlük sergilemektedir.

3.2.1. Göstergesel Özellikler

Altyazı çevirisi sürecinde çevirmen görsel-işitsel kanaldan aktarılan metne okunması gereken üçüncü görsel bir kanal eklemektedir. Dolayısıyla, eklenen bu yeni kanalın diğer görsel-işitsel kanallarla uyum içinde olması, filmin bütünlüğünü bozmaması beklenir (Diaz-Cintas, Remael 2014, 45; Okyayuz, 2016, 79).

Altyazı çevirmeni çevirisini yapacağı görsel-işitsel metni iyi tanımalı ve metni çözümleyecek yetkinlikte olmalıdır. Her ne kadar altyazı çevirisinde diyaloglar kaynak metin olsa da metnin anlamını diğer kanallardan aktarılan diğer tüm öğeler birlikte oluşturmaktadır (Diaz-Cintas; Remael 2014, 46-47).

Özellikle belirli bir kurmacaya sahip metinlerde her bir sahne, diyalog, kamera hareketi, ses vb. belli bir amaca hizmet etmektedir. Görsel-işitsel göstergeler bütünlük içerisinde değerlendirilerek çeviri yapılmalıdır. Altyazı çevirisinin uzamsal ve zamansal kısıtlarından dolayı çıkarma ve eksiltme yöntemlerine sıklıkla başvurulmaktadır. Bu bağlamda, çevirmen metni iyi analiz etmeli hangi göstergelerin önem taşıdığını ve hangilerinin ek bilgi olduğunu belirlemeli bu doğrultuda çeviri kararları vermelidir (Okyayuz, 2016, 82).

Çevirmenlerin dikkat etmesi gereken bir diğer nokta çevirinin görselle uyumudur. Görselle altyazı eş zamanlı hareket etmelidir. Altyazı, görsel anlatımın önüne geçmemelidir. Ayrıca söylenenler ile jestler, mimikler ve vücut duruşları arasındaki ilişki altyazı çevirisi yöntemini belirlemede yol göstericidir. Dolayısıyla bazen söylenene göre değil görünene göre çeviri yapmak gerekebilir. İzleyiciler altyazı çevirilerinin kalitesi hakkında genel olarak olumsuz bir yargıya sahip olma eğilimi göstermektedir. Bunun sebebi, altyazı çevirisinin kaynak metinle aynı anda ekranda sunulmasıyla açıklanmaktadır (Diaz-Cintas; Remael 2014, 51-55). İzleyici kaynak metinde anlamını bildiği bir ifadeyi duyduğunda otomatik olarak ekrana birebir aktarılmasını bekler, farklı bir seçim gördüğünde altyazının hatalı olduğunu düşünebilir. Altyazı bu bağlamda oldukça eleştiriye açık bir çeviri türüdür. Dolayısıyla altyazı çevirisi piyasasında izleyicilerin kaynak ve erek dili karşılaştırma potansiyelinden ötürü kaynak odaklı bir çeviri yaklaşımının işveren tarafında talep edildiği durumlar görülebilmektedir (Okyayuz, 2016, 84).

Altyazı çevirisini diğer türlerden ayıran bir diğer özellik konuşma dilinden yazı diline bir aktarımın gerçekleşmesidir. Görsel-işitsel metin hangi türe ait olursa olsun konuşma diline özgü bir çok nitelik yazıda yitirilmektedir (Diaz-Cintas; Remael 2014, 61). Konuşma dili yazı diline göre doğaldır, yazı dilindeki gibi kurallar yoktur. İfadeler, vurgu ve tonlamayla anlam kazanır yazı dilinde bunların yerine harfler ve noktalama işaretleri alır. Dolayısıyla altyazı çevirmeni konuşmayı aktarırken, bitmemiş cümleler, dilbilgisi bozuk ifadeler, dil sürçmeleri, kişiye özgü konuşma biçimleri gibi çeviri zorlukları ile baş etmek durumundadır. Öte yandan bu durumların kurgusal yapıyla bağlantılı ve belli bir amacının olduğu unutmamalıdır; (Gottlieb, 1994, 105-106). Altyazı çevirmeninin yazılı çevirmen gibi belirli çeviri kararlarını açıklayabildiği dipnot ya da çevirmen notu gibi alternatifleri yoktur. Altyazı dahilinde tüm öğeleri birebir aktarmak durumundadır (Diaz Cintas 2001).

3.2.2. Dilsel-Metinsel Özellikler

Altyazı çevirsinin dilsel-metinsel özellikleri zamansal-uzamsal kısıtlar ve çeviri yöntemleri, yazım biçimleri ve noktalama işaretleri, altyazı çevirisinde kültürel öğelerin aktarımı olmak üzere üç başlıkta değerlendirilebilir.

3.2.2.1. Zamansal ve Uzamsal Kısıtlar ve Çeviri Yöntemleri

Altyazı çevirisinin dilsel biçimini büyük oranda türe özgü uzamsal ve zamansal kısıtlar belirler. İnsanlar konuşmaya nazaran okurken daha yavaştır. İzleyicilerin, okuduklarını anlamaları konuşmaya göre daha fazla sürede gerçekleşmektedir. Metin türünden ötürü izleyiciler ekrandakileri aynı anda izleyip dinleyip, yine aynı zamanda okuduklarını birleştirmek zorundadır ve bunun için yeterli süreye ihtiyaç vardır (Diaz-Cintas; Remael 2014). Ortalama bir televizyon izleyicisi saniyede 2-3 kelime okuyabilmektedir. Sonuç olarak bu iki tam altyazı satırının yaklaşık 14-16 kelime içermesi ve maksimum 5 buçuk saniye ekranda kalması demektir (Karamitroglou, 1998, 1). Okuma hızları ülkelere ve şirketlere göre farklılık gösterse de genel olarak dünyaçapında ‘altı saniye’ kuralı uygulanmaktadır. Yayınlanan programın çeşidine göre her bir satır, ekranda üç saniye kalmaktadır, bu süre iki satır için maksimum beş ile altı saniye; üç satır içinse sekiz saniyedir (Linde; Kay, 2016, 7). Altyazıların ekranda çok kısa kalması okumayı ve anlamayı zorlaştırırken uzun süre kalması da altyazının tekrar okunmasına neden olur. Altyazılar, uzamsal açıdan 30 ya da 40

karakterden oluşan en fazla 2 (nadiren 3) satırla verilebilmektedir (O'Connell, 2007, 129). Bu satırlara ne kadar yazı sığdırılacağı ekrandakilerin konuşma hızına ve izleyicinin altyazı okuma hızına bağlıdır. (Diaz Cintas; Remael 2014, 145). Öte yandan, altyazı çevirisi kaynak metne harici bir ekleme olarak düşünöldüğünde ekranda fazla yer kaplaması özellikle de kaynak dili bilen izleyicide olumsuz bir tepkiye neden olabilmektedir. Yazıların soldan sağa okunduğu İbranice ve Arapça gibi dillerde altyazılar sağa yaslanmış ve dikey olarak sunulduğu Japonca vb. diller hariç yaygın olarak altyazıları ekranın alt kısmında ekranın en fazla 2/12 sini kaplar (Diaz Cintas; Remael 2014, 87). Dolayısıyla zamansal ve uzamsal kısıtlardan ötürü tüm konuşulanları birebir altyazıda vermek pek mümkün değildir. Bu doğrultuda altyazı çevirmeni erek metinde dilsel ve metinsel değişiklikler yapmaktadır. Metinsel kısaltmalar; ya tamamen atma (tam kısaltma) ya da özetleme ve yeniden yazma (kısmi kısaltma) şeklinde gerçekteşir (Diaz Cintas; Remael 2014, 146). Bu bağlamda çevirmen bilgi aktarımı açısından en önemli unsurları seçer ve diğer unsurların görelî önemlerini değerlendirerek çevirisini şekillendirir (Okyayuz, 2016, 88). Gereksiz bilginin tespit edebilmesi için görsel-işitselin tümünün izlenmesi ve çıkarması planlanan ifadelerin filmin anlaşılabilirliği üzerinde bir işlevi olmamasına dikkat edilmelidir.

Altyazı çevirmeni özellikle söylenenlerin fazla olduğu ancak yeterli alanın olmadığı durumlarda izleyicinin ekrandaki şemaları ve sahnedeki görseli kavrama kabiliyetine, hikâyede önceden geçmiş bilgiye veya izleyicinin erek kültürle ilgili genel bilgisine güvenerek mesajı anlamada en az önemli olanı seçerek çıkarır (Linde; Kay, 2016, 5).

Zaman ve uzam kısıtlarından ötürü başvuru olan bir diğer yöntemi kısmi kısaltma olarak nitelendirilebilecek yeniden formüle etme yöntemidir. Tablo 3'te göröleceği gibi bu aşamada altyazı çevirmeni duruma göre bazı çeviri stratejilerini devreye sokar (Okyayuz, 2016, 120):

Tablo 3: Yeniden Formüle Etme Yöntemleri

a) Basitleştirme -sadeleştirme:	
Buradan uzaklara gitmek zorundayım.	Buradan uzaklaşmalıyım.
Sana ihtiyacım olduğunu sanmıyorum.	Sana gerek yok.
b) Dökümleri genellemek:	
Otobüs, minibüs, metro hepsine bineceğiz	Tüm toplu taşımaları kullanacağız.
c) Eş anlamlı kelime kullanmak	
Beş parasız bir delikanlı	Fakir bir genç
d) Sözcük türünü değiştirmek	
Kitap okumaktan çok hoşlanırım.	Severek kitap okurum.
e) Olumsuz ifadeyi olumluyla karşılama	
Seni hiç sevmiyor değilim.	Seni biraz seviyorum.
f) Soru cümlesini düz cümleye çevirme	
Yemeğini bitirmeden kalkmayacaksın demiştim değil mi?	Yemek bitmeden kalkmak yok demiştim.
g) Dolaysız anlatımı dolaylı anlatıma çevirmek	
Her akşam soruyorum kendime ‘Ben nerede hata yaptım’ diye	Her akşam nerede hata yaptığımı düşünüyorum.

Tablo 3 - devam

h) Zamir kullanımı	
Çekoslovakyalı olduğunu söyledi. Ama Çekoslovakya'ya hiç gitmemiş.	Çekoslovakyalıyım dedi, ama oraya hiç gitmemiş.
i) İki cümleyi tek cümleye indirmek	
Dün gece gözüme bir damla uyku girmedir. Sabahı zor ettim.	Dün gece sabaha kadar hiç uyuyamadım.

Altyazı çevirisinde satırlar arası bölümlene tutarlılık ve bağdaşıklığa hizmet etmektedir. Satırlar arası bölümlene kaynak metnin diyaloglarını ya da anlatımını izleyicinin ilk görüşte hemen algılayabilmesi için anlamsal ve sözdizimsel birimlere ayırmak demektir. (Diaz Cintas; Remael 2007, 173) Bu bağlamda Tablo 4'deki kriterlere göre bölümlene yapılması tavsiye edilmektedir (Okyayuz, 2016, 122):

Tablo 4: Bölümlene Yöntemleri

1. İki cümle varsa iki satır şeklinde yazılır.	
Hemen eve gel. Seninle işim var.	Hemen eve gel. Seninle işim var.
2. Bağlaç varsa altyazı bağlaçtan bölünür.	
Puck çok uslu bir köpektir ve çok akıllı bir hayvandır.	Puck çok uslu bir köpektir. <i>Ve</i> akıllı bir hayvandır.
3. İkileme varsa ikilemelerden itibaren iki satıra bölünür.	
Rica ediyorum abuk subuk konuşma	Rica ediyorum abuk subuk konuşma.

Tablo 4 - devam

4. Sıfat ve isim tamlamalarını bölmek uygun değildir.	
İleride çok güzel bir piknik alanı biliyorum.	İleride çok güzel bir piknik alanı biliyorum
5. İfadeler anlam birimlerinden ayrılmaması gerekir.	
Bu söylediğin düpedüz bir uydurma	Bu söylediğin düpedüz bir uydurma

3.2.2.2. Yazım Biçimleri ve Noktalama İşaretleri

Altyazıların dilbilgisi kurallarına uygun, söz dizimsel açıdan kurallı ve anlaşılır olması izleyici tarafından rahatça ve kısa sürede algılanmasını sağlamaktadır. Ayrıca, yazım ve imla kurallarına uygunluk, altyazıların anlaşılabilirliğine hizmet eder. Altyazı, yazılı bir metin türü olduğu için tüm standart yazım ve noktalama kurallarına uyması gerekirken aynı anda kendi türüne özgü belirli yazım ve noktalama geleneklerine sahiptir (Diaz Cintas, 2008, 100). Bu kurallarla ilgili birçok farklı şirket kendi stil kılavuzlarını oluştursa da bazı yaygın kullanımların olduğu bir gerçektir. Altyazı çevirisinde bazı işaretler standart kullanımların yanı sıra bazı özel anlamlar taşır. Bu kullanımların amacı altyazıların parçalı yapısının izleyici için daha anlaşılır kılınmasıdır. Bu bağlamda bazı araştırmacılar noktalama ve yazıma dair yaygın kullanımları derleyen bazı çalışmalar yapmıştır (Karamitroglou, 1998; Diaz Cintas ve Remael 2007, 102-119). Bu bölümde sözü geçen çalışmalar temel alınarak türe özgü yazım biçimleri ve noktalama işaretlerinin işlevleri anlatılacaktır.

Virgül {}, İki Nokta Üst üste{:} ve Noktalı Virgül {;}: Altyazıyı bölümlendirip altyazının kolay anlaşılmasını sağlarlar. Yazı dilindeki gibi konuşmanın tonlamasına, vurgusuna ya da konuşma esnasındaki eslere göre kullanılır. Ancak bu işaretler, hiçbir şekilde altyazının sonuna gelmemelidir, bu durum izleyicinin okuma hızını düşüreceğinden yeni altyazının algılanmasını geciktirecektir.

Nokta {.}: Her cümle nokta ile biter. Bu, izleyicinin konuşmanın sonlandığını ve isterse geri dönüp görsele bakılabileceğinin sinyalini verir.

Üç nokta {...}: Üç nokta kullanımının altyazıda farklı işlevleri vardır. İlk olarak, altyazının sonuna gelerek konuşmanın bitmediğini sonraki altyazıda konuşmanın devam edeceğini işaret eder. Takip eden altyazının başına da üç nokta konur. Bunun yanı sıra, konuşmacının duraksadığını, tereddüt ettiğini veya kekelediğini göstermeye yarar. Ayrıca konuşma yarım kaldığında, tam duyulmadığında ya da başka bir konuşmayla kesildiğinde üç nokta kullanılmaktadır.

Tire {-}: Aynı sahnede iki kişi aynı anda konuştuğunda konuşmaların başına konuşma çizgisi olarak tire konur. Tireden sonra büyük harfle başlanır.

Ünlem işareti{!} ve **Soru işareti{?}**: Soru işareti ve ünlem işareti altyazıda yazı dilindeki işlevlere sahiptir. Soru işareti soru ifadelerini belirtmek, ünlem işareti duygu içeren anlarla birlikte ironi, hakaret, küfür ya da emir ifadelerini vurgulamak için kullanılır. Ancak, metin türünün görsel işitsel yapısı göz önüne alınarak özellikle ünlem işaretinin aşırı kullanımından kaçınılmalıdır. İzleyici, görsel ve işitsel kanallardan konuşmanın duygusunu noktalama işareti olmadan da algılayabilmektedir. Bu durumda yalnızca diyalog listesi veya şablona bağlı kalarak değil filmi izleyerek ünlem işareti kullanımına karar verilmesi yerinde olacaktır.

Parentez {()} ve **köşeli parantez {[]}**: Bu işaretler altyazı kullanımında pek yaygın değildir. Açıklama işlevi olan bu işaretler zaman ve uzam kısıtından dolayı istisna durumlar hariç altyazıda tercih edilmemektedir.

Yıldız işareti{*}: Altyazıda erek kültür hassasiyetleri doğrultusunda tabu ifadeler yazılırken bazı harf veya harfler bilinçli olarak çıkartılıp yerine yıldız işareti konur.

Tırnak İşareti {""}: Konuşmada vurgulu ifadeyi ya da ironiyi göstermek için kullanılır. Ayrıca konuşmacı başkasına ait sözleri aktardığında tırnak işaretinden faydalanır. Bunların yanı sıra ekran dışı bir kaynaktan gelerek insanlara hitap eden konuşmalarda (Radyo, TV vb.), şarkı sözlerinde tırnak işareti kullanılır.

Eğik yazı (italik): Altyazıda eğik yazının çeşitli kullanımı vardır. Tırnak işareti gibi eğik yazı altyazıda belirli bir öğeyi vurgulamak için kullanılır. Kaynağı

ekranda görülmeyen seslerin söylediklerini aktarırken eğik yazıdan yararlanılır; örn. görünmeyen bir kişinin söyledikleri, kapının arkasından gelen sesler vb. Ayrıca televizyon, radyo, hoparlör vb. makinelerden duyulan sesler ve konuşmacının zihninden geçen düşünceler ya da içsel monologlar ve rüyadaki sesler aktarılırken tercih edilir. Yabancı dildeki kelimeler altyazıda verilirken eğik yazımı kullanımına rastlanır.

Büyük-Küçük Harf Kullanımı: Altyazıda büyük-küçük harf kullanımı yazılı dildeki gibidir. Ancak altyazıya dair bazı belirgin işlevleri vardır. Ekranda görülen yazılı metinler büyük harfle verilir. Film ve program isimleri, yol tabelaları, kıyafetler üzerindeki yazılar, pankartlar, ekranda görünen mesajlar tüm harfleri büyük olarak aktarılır.

Semboller: Altyazıda sembol ve kısaltma kullanımı uzam kısıtı bağlamında az yer kapladıkları için oldukça işlevseldir. Ancak, izleyici tarafından bilinen ve anlaşılan biçimlerde kullanımına dikkat edilmelidir. Örneğin, TBMM Türk izleyicisi için bilinen anlaşılır bir kısaltmadır ancak az bilinen ve kişisel kısaltmalardan kaçınılmalıdır. Aynı şekilde, yazı dilinde az kullanılan sembol kullanımları altyazıda tercih edilmemelidir.

3.2.2.3. Altyazı Çevirisinde Kültürel Öğelerin Aktarımı

Altyazı çevirisinde kültürel öğelerin aktarımına dair standart bir kılavuz yoktur. Öte yandan bu konuyu inceleyen birçok araştırmacı kültürel öğelerin tespiti ve aktarımına yönelik çözüm önerileri sunmaktadır.

Antonini and Chiaro detaylı olarak şu şekilde sıralar (2005, 39):

1. Kurumlar (hukuki, askeri kurumlar, polis) jargonu
2. Eğitim sistemine özgü ifadeler (not, sınav sistemi, öğrenci toplulukları vb.)
3. Adres sistemine özgü ifadeler (mahalle, bölge vb.)
4. Ölçü birimleri
5. Para birimleri
6. Milli sporlar ve aktiviteler (takımlar, spor terimleri)
7. Yiyecek ve içecek isimleri
8. Tatiller ve festivaller

9. Kitap, film ve TV programları

10. Ünlüler ve kültürel karakterler

Ramire, (2006) görsel-işitsel metinlerdeki kültürel bileşenleri aktarma sürecinde bağlamı çözümlemenin çeviri yöntemini yönlendiren en önemli eylem olduğunu ifade eder. Bu amaçla dilsel metne ve çoklu göstergesel öğelere (görüntü, ses, dil dışı göstergeler, kamera çekimi vb.) bakılmalı, kültürel öğenin önemi ve işlevi görsel-işitsel metnin genel bağlamında öğenin ön planda mı yoksa arka planda mı kaldığı tespit edilmeli, kültürel öğelerin geçtiği sahnedeki teknik kısıtlar değerlendirilmeli, metin türü (komedi, korku, dram vb.), dağıtım (görsel-işitsel metinle bağlantılı ek metinler) ve genel kültür bağlamı (kaynak ve erek kültürlerin kültürel anlamda birbirlerine yakın veya uzak olması) göz önüne alınmalıdır. Bağlam çözümlemesi yapan çevirmen çeviri kararlarını daha bilinçli yapacaktır. Özetle, kaynak metni çevirmeden önce metni anlaması gerekir. Metin anlaşıldıktan sonra çevirmek nispeten kolay olacaktır.

Chiaro (2009, 157-158) kültürel öge aktarımında, yazılı çeviri için Katan'ın (1999/2004, 147) öne sürdüğü üç çeviri stratejisinin görsel işitsel çeviri için de kullanılabileceğini ifade eder.

1. Yukarı açılım/ tümevarım (chunking up): Kültürel öge erek kültüre daha genel bir anlamla aktarılır.

Örn. Kaynak: **Şöbiyet** yedi. Çeviri: He ate **desert** (Tatlı yedi)

2. Aşağı açılım/tümden gelim (chunking down): Kültürel öge erek kültüre daha spesifik bir anlamla aktarılır.

Örn. Kaynak: He made potato **pancake**. Çeviri: Patatesli **gözleme** yaptı.

3. Yana açılım (Chunking sideways): Kültürel öge erek dildeki benzerine veya türevine çevrilir.

Örn. Kaynak: I'd like to have **cherry coke**. Çeviri: Bir **vişne suyu** alayım.

Tomaszkiewicz (1993), ise özellikle alt yazı çevirisinde kültürel öğelerin aktarımında başvurulabilecek 8 yöntem öne sürer. Aynı anda birden çok yöntem birlikte kullanılabilmektedir. (Aktaran Pettit, 2009, 44-57). Bu yöntemler sırasıyla:

1. Çıkarma: Kültürel öge tamamen çıkarılır.

2. Birebir çeviri: Kaynak kültürdeki kültürel öge sözcük anlamıyla birebir aktarılır.
3. Ödünçleme: Kaynak kültürdeki öge özgün haliyle erek dile geçer.
4. Eşdeğerlik: Erek kültürde benzer anlam ve işlevde bir karşılık bulunur.
5. Uyarlama: Çeviride kültürel ögenin kaynak metindeki çağrışımlarına benzer nitelikte bir denklik aranır. Uyarlama, eşdeğerliğin bir biçimi olarak da kabul edilebilir.
6. Gösterime dayalı (deiktik) kültürel terimleri değiştirme: Bu yöntem özellikle ekranda bir jest ya da görsel bir işaret olduğunda uygulanır.
7. Genelleme: Özgün ifadeyi genel bir ifadeyle karşılayarak nötrleştirme.
8. Açıklama: Kültürel ögeyi yorumlayarak açıklama.

Bu yöntemlerin yanı sıra, son zamanlarda kültürel öğeleri altyazı çevirisinde çevirmeden, olduğu gibi bırakma eğilimi gözlenmektedir. Bu durum, anlaşılma sorunlarını beraberinde getirir de globalleşme ve dijitalleşmenin etkisiyle bazı kültürel referansların artık çeviriye ihtiyaç duymadığını göstermektedir. Altyazı çevirmenleri erek izleyicinin kaynak kültüre olan yakınlığını hesap ederek, bazı kültürel kavramları aktarım sırasında çevirmeme kararı alabilmektedir.

3.2.3. Teknik Özellikler

Spotlama, eşleme (senkronlama), şablonlar, senaryo ve diyalog listeleri altyazı çevirisinin teknik özellikleri dahilinde incelenebilir.

3.2.3.1. Spotlama

Konuşmaların başladığı ve bittiği anları tespit etmeye spotlama denir. Özgün diyaloglar spotlama yapılarak bölümlenir ve altyazı çevirisi için hazır hale getirilir. Bu işlem sırasında dikkat edilmesi gereken en önemli nokta söylenenler ile altyazının aynı anda başlaması ve bitmesidir. Konuşmanın başladığı ve bittiği süre 8 basamaklı zaman koduyla ifade edilir.

01:45:22:24

01 görsel işitselin saatini, 45 dakikayı, 22 saniyeyi, 24 ise film karesini işaret eder. Film karesi televizyon ve videoda 25; sinema da 24 kare olabilmektedir. Her 24 kareden sonra bir saniye artar. Zaman kodu sayesinde spotlama kolayca

yapılabilmektedir. Konuşmaların giriş ve çıkış zamanları tespit edildikten sonra ekranda ne kadar kaldığı rahatça hesaplanabilir.

Altyazıda verilebilecek bilginin niceliği erek izleyicinin okuma hızıyla ilintilidir. Farklı özelliklere sahip izleyicilerin okuma hızlarını bilmek oldukça güçtür; ancak yaygın olarak ortalama izleyicinin 6 saniyede 2 tam altyazıyı okuyacağı varsayılmaktadır. Bu da her biri maksimum 37 karakterden oluşan 74 karakter etmektedir. Günümüzde gelişmiş altyazı programları, belirtilen parametrelere göre verilen sürede karakter sınırı geçilirse kullanıcıyı uyarmaktadır (Diaz Cintas, 2008, 97-98).

Spotlama esnasında dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta altyazının sahnenin kesildiği yerlerde (shot change) verilmemesidir. Altyazının sahne kesiminden önce ekrandan ayrılması gerekir. Yeni altyazı, sahne kesiminden sonra ekrana gelmelidir. Bu durum izleyicinin refleksel göz hareketiyle açıklanmaktadır. Altyazı, sahne kesimi sırasında ekranda kaldığı takdirde izleyici altyazının değiştiğini düşünerek onu tekrardan okuma eğilimine girebilir (Diaz Cintas ve Remael, 2014, 91).

Spotlamada çevirmeni zorlayan başka bir unsur aynı sahnede birden fazla kişinin aynı anda konuşmasıdır. Bu durumda, konuşmaların giriş-çıkış zamanları çakışabilir. Aynı anda birden çok kişinin konuştuğu anlarda hangi bilginin erek dile aktarılacağı, hangi bilginin silineceği konusunda çevirmenin bir karar vermesi gerekecektir. Öte yandan, zamanlama izleyicinin kimin ne söylediğinin anlaşılacağı şekilde yapılmaz. Altyazının ekrandaki yerleşim biçimi de ayrı önem teşkil etmektedir. Altyazıların kaç satırla verileceği estetik sebeplerin yanı sıra okunabilirliğe, sözdizimsel ve anlamsal yapının anlaşılmasına, konuşmanın tonlanmasına bağlıdır (Diaz Cintas ve Remael, 2014, 86). Yapılan araştırmalar insanların çok sayıda kelime içeren tek satırlık altyazıyı, az sayıdan oluşan çift satır altyazıya göre daha hızlı okuduğunu göstermektedir. Dolayısıyla tek satırda verilebilecek konuşmaların iki satırda verilmemesi gerekir. İki satırla verilen altyazılar izleyiciyi gereksiz göz hareketine maruz bırakmaktadır. İki satırdan oluşan altyazılarda ise genelde üst satır daha kısa, alt satır daha uzun ortalanmış bir format tercih edilir (Diaz Cintas ve Remael, 2014, 87). Altyazılarda çoğunlukla görüntü ile metin arasında zıtlık yaratmak için beyaz renk (siyah beyaz filmlere sarı renk) tırnaksız (sans serif) Arial, Helvetica ve Times New Roman yazı karakteri kullanılmaktadır.

Karakter boyutu şirket ve müşterilerin taleplerine göre değişkenlik göstermektedir (Diaz Cintas ve Remael, 2014, 84).

3.2.3.2. Eşleme (Senkronlama)

Altyazı çevirisinde altyazıyla ses arasındaki senkron, izleyicinin altyazının kalitesi hakkında olumlu veya olumsuz izlenim edinmesine sebep olur. Altyazılar, çok erken ya da geç geldiğinde veya işitselden bağımsız ekrandan ayrıldığında, izleyicide kafa karışıklığı yaratmaktadır. Bu durum programın izlenme zevkini azaltabilmekte, dilsel aktarımın başarısını gölgeleyebilmektedir. Dolayısıyla başarılı eşleme, çevrilen programın iç tutarlılığını güçlendirir ve izleyicinin programda kimin ne söylediğini rahatça takip etmesini sağlar. Bu işlemi kolaylaştırmak için bazı altyazı programlarının dahili ses tanıma özellikleri vardır. Bu özellikler sayesinde konuşmanın nerede başlayıp, nerede bittiği ve ne kadar sürdüğü tespit edilebilmektedir. İzleyicinin yeni altyazının girdiğini algılayabilmesi için altyazılar arasına yaklaşık 2 ile 4 kare (frame) arası kadar bir süre konulmalıdır (Diaz Cintas, 2008. 95).

3.2.3.3. Şablonlar

Çeviri şablonlarının³ ortaya çıkış amacı kaynak kültür ürününün erek kültüre uzak olduğu anlarda bir ara dil üzerinden çeviri yapmak için bir şablon metin oluşturmaktır. Ancak işin ticaret boyutu düşünüldüğünde zaman ve para tasarrufu adına, uygulamada ara dilin erek kültüre yakınlığının düşünüldüğü kadar önem arz etmediği görülmektedir (Gottlieb, 2001, 32).

Dijital video formatları, kablolu ve özel yayınların artmasıyla birlikte altyazı üretiminde son yıllarda merkezden kontrol edilebilen hizmetler ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de özellikle DVD'ler için üretilen çok dilli altyazıları oluşturmaktır. Çeviri şablonları sayesinde artık altyazı çevirisine ödenen ücretler ve harcanan süreler azalmıştır. Özellikle Hollywood stüdyoları çeviri şablonu kullanımını talep etmektedir. Çeviri maliyeti ve sürenin yanı sıra korsan yayınları ve telif sorunlarının önüne geçilmektedir. Şirketler, şablonlar sayesinde eserlerini kayıt altında tutmaktadır.

³ Bkz. Ek 4.

Altyazı çevirisi süreci tıpkı en başındaki gibi zamanlama ve çeviri olmak üzere iki aşamaya ayrılmıştır. Özellikle Hollywood stüdyolarının talep ettiği çeviri görsel işitsel metinlerin zamanlaması (spotlama) ana dili İngilizce olan kişiler tarafından yapıldıktan sonra bu metin diğer dillere çevrilmek üzere kaynak metin olarak kullanılmaktadır. (Georgakopoulou, 2006).

Ancak çeviri şablonlarından yapılan çevirilerde olası dört sorunla karşılaşmaktadır:

1. Çeviri şablonları aracılığıyla olası çeviri hatırlarının diğer erek dillerde tekrarlanması.
2. Erek dilde kabul edilemeyecek ara dil özelliklerinin aktarımı
3. Erek dilde uygun olmayan söz dizim biçiminin aktarımı
4. Ulusal altyazı standartlarının yerine çeviri şablonun altyazı biçimleri ve eşleme formatının kullanılması (Nikolić, 2015).

Çeviri şablonlarının ortaya çıkmasıyla birlikte altyazı çevirmeni kimliği bulanık bir biçim almıştır. Çeviri şablonu kullanan şirketler altyazı şablonu üreten kişilere ‘subtitler’; şablondan çeviri yapan kişilere yalnızca çevirmen ‘translator’ demeyi tercih etmektedir. İşin teknik kısmını daha kolay yönetmek, maliyet ve süreyi azaltmak isteyen şirketler özellikle şablon üzerinden altyazı çevirisi yaptırmaktadır. Altyazı çevirmenlerinin şablon kullanımı ile şüphesiz işin spotlama, eşleme, altyazı yerleştirme gibi teknik işlemlerindeki rolleri azalmış, işin yalnızca dilsel ve anlamsal boyutundan sorumlu hale gelmişlerdir. Dolayısıyla işverenlerin şablon çeviriyi üreten çevirmenlerle, şablondan çeviri yapan çevirmenlere aynı ücreti ödememektedirler. Bu durum, altyazı çevirmenleri tarafından olumsuz bir durum olarak görülmektedir. Nitekim, altyazı çevirisi yapan çevirmenler bu ayrımı kabul etmemekte, şablon olsa da olmasa da kendilerini subtitler -altyazı üreticisi- olarak nitelendirmektedirler. Şablon kullanımını altyazı ücretlerini azaltmak için kullanılan bir bahane olarak görmektedirler (Nikolić, 193-194).

3.2.3.4. Senaryo ve Diyalog Listeleri

Altyazı çevirmenleri için senaryo ve diyalog listeleri büyük önem taşır. Senaryolar filmin hikaye örgüsüne dair bilgiler verir. Ayrıca diyalog listeleri olmadığında çevirmen diyalogları senaryodan temin edebilir. İnternette film

senaryolarına ulaşılabilmek mümkündür. Diyalog listeleri ise senaryonun son aşamasında oluşturulur. Bu metinlerde diyaloglarla birlikte sinopsis ve farklı sahnelerin tretmanı bulunur. şüphesiz, çevirmenlerin bu kaynakları derinlemesine inceleyecek zamanı olmamaktadır; ancak hikayenin derin anlamlarının çözümlmek, diyaloglardaki göndermeleri ve bağlantıları algılayabilmek için senaryo ve diyalog listeleri son derece işlevsel metinlerdir (Diaz Cintas ve Remael, 2014, 48-49).

Özetlemek gerekirse, altyazı çevirisi göstergesel, dilsel-metinsel ve teknik özellikler olmak üzere 3 başlıkla incelenmektedir. Göstergesel açıdan çevirmen kaynak metne görsel- kanaldan gelen okunması gereken üçüncü görsel bir kanal eklemektedir. Bu yeni metin göstergesel yapıyla uyumlu olmalıdır. Bu bağlamda çevirmenin görsel-işitsel ürünü iyi çözümlmesi beklenir. Altyazı çevirisine özgü bir diğer göstergesel nitelik konuşma dilinden yazı diline aktarım yapılmasıdır. Konuşma diline özgü birçok özelliğı yazı dilinde vermek olası değildir. Dolayısıyla çevirmen, bitmemiş cümleler, dilbilgisi bozuk ifadeler, dil sürçmeleri, kişiye özgü konuşma biçimleri gibi birçok çeviri zorlukları ile başa çıkar ve bazı seçimler yapar. Ayrıca altyazı çevirmeni kaynak metni erek dile çevirirken bazı dilsel, uzamsal, zamansal kısıtlar içinde hareket etmek zorundadır. İnsanlar konuşmaya göre okurken daha yavaş olduğı kanıtlanmıştır (Diaz-Cintas, Remael, 2014). İzleyicilerin okuduklarını anlamaları için daha fazla süreye ihtiyaç vardır. Altyazı izleyici yalnızca okuma için değil aynı anda izleme, dinleme, bunları okuduklarıyla birleştirme için yeterli süreye ihtiyacı vardır. Uzamsal açıdan ise altyazılar 30 veya maksimum 40 karakterden 2 veya nadiren 3 satırdan oluşmaktadır (O’Connell, 2007, 129). Bu satırlara kaç karakter yazılacağı ekrandaki kişilerin konuşma hızına ve izleyicinin altyazı okuma hızına bağlıdır. Tüm bu zamansal ve uzamsal kısıtlardan ötürü tüm konuşulanları birebir altyazıda vermek pek mümkün olamamaktadır. Bu durumda altyazı çevirmeni kısaltma, özetleme, yeniden yazma ve çıkartma gibi dilsel ve metinsel çeviri kararları vermektedir. Çevirmen metnin bütünlüğünü ve anlaşılrlığını gözeterek göstergelerin önem derecesine göre seçim yapar ve gerekli değişiklikleri gerçekleştirir.

Bunların yanı sıra çevirmen kaynak metnin konuşulduğı dili ve kültürü iyi tanımalı, kültürel nüansları çözümleyebilmeli aynı zamanda bu kavramların erek dil izleyicisine ne ifade edeceğini öngörebilmelidir. Görsel-işitsel metnin niteliklerinin aktarımı biçimlendiren etmenlerden olduğunu da unutulmamalıdır. Teknik bağlamda

altyazı çevirisi teknolojik bilgi birikimi ve uygulama becerisi gerektirmektedir. Aktarım öncesinde spotlama işlemi, sonrasında ise eşleme süreci altyazı çevirisini biçimlendirir. Ayrıca çeviri şablonu oluşturma ve şablon üzerinden çeviri yapma altyazı çevirisinin teknik özellikleri dahilinde yer almaktadır.

3.3. Altyazı Çevirisi Kriterleri

Amatör altyazı çevirisi ve yaratıcı altyazı çevirilerinin varlığı her ne kadar standartları ve gelenekleri yıksa da profesyonel platformda altyazı çevirisinde bir standartlaşma arayışına gidildiği görülmektedir. Fotios Karamitroglu bu durumu özellikle Avrupa'daki büyük uydu yayını şirketlerinin tüm kıtada altyazı etkinlikleri için ortak birleştirici bir altyazı dili yöntemi oluşturma talebine bağlamaktadır (1998). Oluşturulacak standart çerçevesinde varolan kalıplaşmış altyazı kuralları ihlal edilmeden özel altyazı standartları oluşturulmalıdır.

3.3.1. Avrupa'da Uygulanan Kriterler

Bu ihtiyaca paralel Mary Carrol ve Jan Ivarson 17 Ekim 1998'de Berlin'de düzenlenen ESIST Ekran Çevirisi Çalışmaları kapsamında altyazı hazırlama kriterleri sunmuştur. Bu listeye göre:

1. Altyazı çevirmenleri görsel işitsel ürünün kopyası ve varsa diyalog listesi, atipik kelimeleri ve özel referansları içeren bir sözlükle çalışırlar.
2. Altyazı çevirmenin görevi ürünün zaman kodlarını belirlemek, çeviri yapmak ve altyazı hazırlamaktır.
3. Kaynak metindeki tüm deyimsel ve kültürel nüansları göz önüne alınarak çeviri kalitesi yüksek tutulmalıdır.
4. Çeviride basit sözdizimler kullanılmalı ve her altyazı sözdizimsel olarak birbirinden bağımsız olmalıdır. Gerekliyorsa diyalog tutarlı olacak şekilde altyazı sıkıştırılabilir ancak dil dizgesi ifade tarzıyla uyumlu olmalıdır.
5. Altyazılar okuryazarlık bakımından bir model teşkil edeceğinden dilbilgisel açıdan yanlış içermemelidir.
6. Birçok TV izleyicisinin duyma engelli olabilme ihtimali düşünülerek yüzeysel bilgiler dahi çevrilmelidir. Buna paralel olarak resimlerdeki tüm yazılı bilgiler (işaretler, uyarılar, vb.) gerekirse çevrilmeli ve gerekli yere yerleştirilmelidir.

7. İlgili yerde şarkılar çevrilmelidir. Açıkça görülen tekrarlar ve genel anlaşılabilen ifadelerin çevrilmesine gerek yoktur.
8. Altyazıların giriş ve çıkış zamanları diyalogun ritmine uygun ayarlanmalı, sahnelerin kesildiği yerler ve ses bağlantıları dikkate alınmalıdır.
9. Altyazılar yerleştirilirken sürpriz ya da gerilim anları dikkate alınmalı altyazı uyumlu olarak hareket etmelidir.
10. Altyazının ekranda kalma süresi normal izleyicinin okuma süresi ile uyumlu olmalıdır. Altyazılar filmin ritmine göre eşlenmelidir.
11. Hiçbir altyazı bir saniyeden daha az 7 saniyeden fazla ekranda kalmamalıdır. Altyazıların arasına minimum 4 film karesi bırakılmalıdır. Böylece izleyici yeni bir altyazının geldiğini algılayabilir.
12. Her altyazı için satır sayısı 2'yle sınırlıdır. Birbirine eşit olmayan uzunluktaki satırlarda üstteki alttakine göre daha kısa ve sola yaslanmış olmalıdır. Bu sayede gereksiz göz hareketi engellenmiş olur.
13. Film diyalogu ve altyazı içeriği arasında yakın bir ilişki bulunmalı; kaynak ve erek diller mümkünse eşlenmelidir.
14. Film diyalogu ve altyazı sunumu arasında yakın bir bağıntı olmalıdır.
15. Her ürün editör/düzeltilmen tarafından kontrol edilmelidir. Altyazının üretildiği yıl ve versiyonun telifi filmin sonunda gösterilmelidir (Carrol, Ivarsson, 1998).

Okyayuz'a göre, ülkelerin altyazı süreçleri uygulamada birbirlerinden bazı noktalar da farklılıklara rastlansa da bu kılavuz kapsamında belirtilen konularda yaygın olarak uygulama birliği görülmektedir (2016, 92). Piyasada sıkça başvuru alan altyazı kriterleri arasında BBC Online Subtitling Guideline, Delux, Netflix Timed Text Style Guide bulunmaktadır.

3.3.2. Türkiye'de Uygulanan Kriterler

Altyazı stil kılavuzlarıyla bir takım genel kriterlerle çeviri kalitesini arttırmak amaçlansa da her ülkenin kendine özgü hatta aynı ülkedeki farklı kurumların özel kriter listeleri bulunmaktadır (Okyayuz, 2016, 92).

Türkiye'de, altyazı çevirisi için sabit bir kurallar listesinin bulunmadığı bilinmektedir. Bu işi meslek olarak yapanlara gerekli talimatlar, gerektiğinde çalıştıkları şirket tarafından verilmektedir. Genel anlamda en temel kural, mümkün

olduğu kadar kısa, basit, sade ve tek seferde anlaşılacak şekilde altyazıların çevrilmesi gerektiğidir. Bir altyazı ekranda birkaç saniye kaldığından izleyici o esnada gereksiz ayrıntılarla uğraşmamalıdır (Keskin, 2011).

Okuyuz'un ifadesiyle, her ülkede belirli bir altyazı çevirisi kültürü bulunmaktadır. Bunu değiştirmeye çalışmak, tek tip bir uygulamaya gitmek, mantıklı olmayacaktır. Ancak, altyazı çevirisinde kaliteyi arttırmak için mesleki açıdan bazı asgari standartlar benimsemekte fayda vardır. Dolayısıyla, öneri niteliğinde değerlendirilebilecek bu çalışmalara bakıldığında aslında iki farklı konunun ön plana çıktığı görülmektedir. Birincisi, altyazı çevirisinin belirli bir süre boyunca ekranda görünebileceği ile ilgili teknik kısıtlardan doğan uzamsal ve zamansal kısıtlarla ilgili öneriler; ikincisi ise imla ve diğer standartlarla ilgili öneriler (2016, 93).

3.4. Alt Yazı Türleri

Altı yazı çevirisi konusunda en çok alıntılanan araştırmacılarından biri olan Jan Ivarson (1992) altı yazıyı dilsel, teknik ve diğer parametreler olmak üzere 3 kategoride incelemiştir. Diğer parametreler içinde, uygulama alanı, izleyici, yazma becerileri ve süre yer almaktadır. Altı yazının 6 farklı türüne dikkat çekmektedir:

- sinema ve televizyon altı yazıları
- çok dilli altı yazı
- teletext altı yazısı,
- eksiltili altı yazı,
- gerçek zamanlı (canlı) altı yazı
- opera, tiyatro ve konferanslar için yapılan altı yazılar (1992, 35).

Ivarson'a göre altı yazı için yapılacak sınıflandırmalar çok ayrıntılı olmamalı ve birbiriyle çakışmamalıdır. Sınıflama yaparken iki önemli kriter göz önüne alınmalıdır. Birincisi sınıflandırmanın mümkün olabildiğince basit ve akademik araştırmayı yönlendirecek açıklıkta olması; ikincisi yeterince kapsayıcı olup öne çıkan belirgin özellikleri vurgulamasıdır. Bu bağlamda araştırmacı geleneksel sınıflama ve yeni sınıflama olarak altı yazıyı temelde ikiye ayırmıştır (1992, 35).

Z. De Linde ve Neil Kay, Ivarson'a paralel altı yazıyı dilsel boyutta değerlendirerek diliçi (intralingual) ve dillerarası (interlingual) olmak üzere ikiye

ayırmıştır. Bu altyazı türleri sırasıyla işitme engelliler ve kaynak dil bilmeyen izleyiciler için hazırlanmaktadır. Diliçi altyazı çevirisinde diyalog ve diğer önemli ses bileşenleri yazılı formatta görsel kanaldan verilirken; dillerarası formda yine yazılı biçim ve görsel kanalla çeviride eşdeğerliğin yakalanması hedeflenmektedir (1999, 2).

Altyazı türlerine dilsel ve teknik açıdan bakan bir başka araştırmacı Eithne O'Connell ise dilsel açıdan diliçi ve dillerarası altyazı ayırımına giderken; teknik açıdan altyazıların açık (open subtitle) ya da kapalı (closed subtitle) olabileceğini ifade eder (125-126).

Aline Rameal ve Jorge Diaz Cintas ise teknolojik gelişmelerle sıkı sıkıya bağlı olan altyazı türünde sınıflandırma yapmanın zorluğuna dikkat çeker. Teknoloji geliştikçe altyazı türleri çoğalma ve form değiştirme eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla araştırmacılar mevcut altyazı türlerini değerlendirerek dilsel, hazırlama süresi, teknik, yansıtma yöntemi ve dağıtım biçimi olmak üzere 5 grupta inceleme yaparlar (2014).

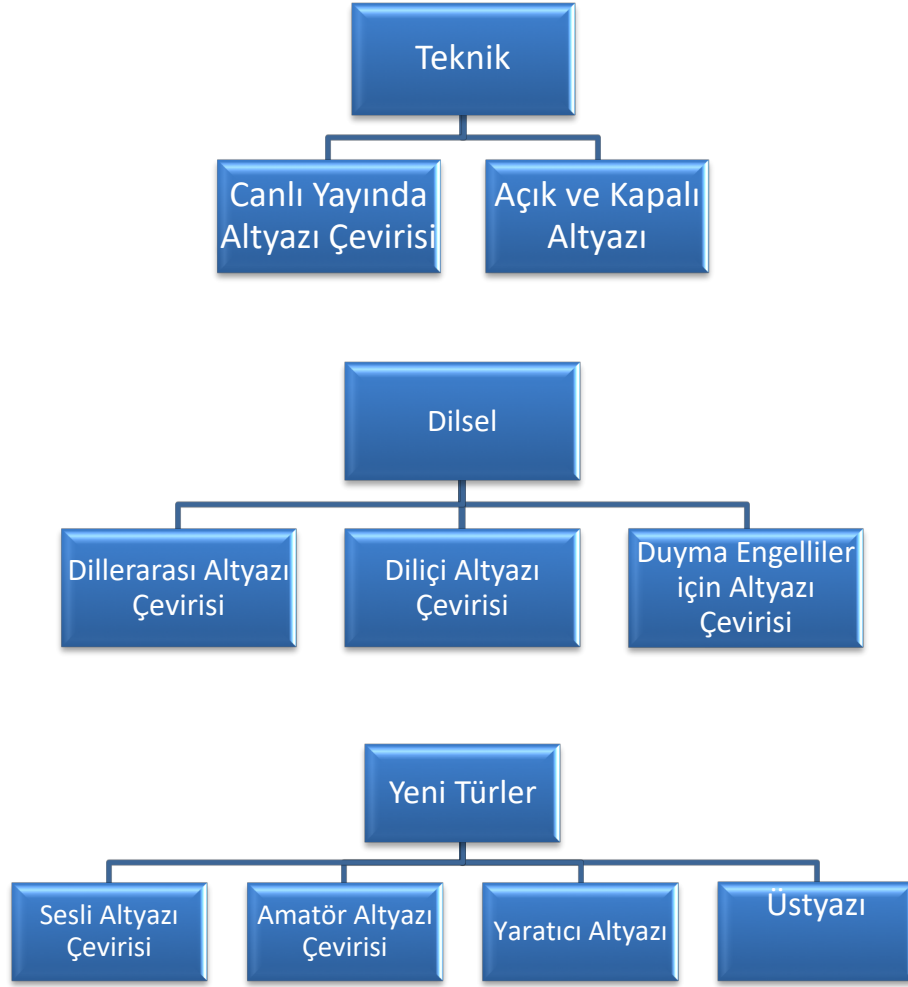

Şekil 2: Altyazı Türleri Aline Rameal ve Jorge Diaz Cintas

Şekil 2’de J. Diaz Cintas ve A. Rameal dilsel çerçevede altyazı türlerini diliçi, dillerarası ve iki dilli altyazı olmak üzere 3’e ayırır. Diliçi altyazı başlığı altında duyma engelliler, dil öğrenme amaçları, karaoke uygulamaları, aynı dilin farklı diyalektleri, uyarılar ve duyurular için hazırlanan altyazılar incelenirken; dillerarası altyazı başlığında kaynak dili bilmeyen izleyiciler ve duyma engelliler için hazırlanan altyazılar değerlendirilir. İki dilli altyazılar resmi olarak iki dilli olan ülkelerde (Belçika, Finlandiya, vb.) ve daha geniş izleyici kitlesine ulaşmak amacıyla

uluslararası film festivallerinde tercih edilmektedir. Hazırlama süresi bakımından altyazılar önceden hazırlanan (çevrimdışı altyazı) ve canlı ya da gerçek zamanlı (çevrimiçi) altyazılar biçimindedir. Teknik açıdan altyazıları, açık ve kapalı altyazılar biçiminde ele alan Cintas ve Rameal'in, adı geçen diğer araştırmacılarla benzer bir ayrışma gittikleri görülmektedir. Ayrıca yansıtma şekline göre bir sınıflama mümkündür. Altyazılar mekanik ve termal, fotokimyasal, optik, lazer ve elektronik altyazı ekleme biçiminde değerlendirilebilir. Altyazılar yayınlandığı ortama ve biçime göre birbirinden farklılaşabilmektedir. Araştırmacılar, bu bağlamda son olarak altyazıları dağıtım biçimlerine göre sinema, televizyon, video, DVD ve internet için yapılan altyazılar kategorilerine ayırmıştır. Bu sınıflandırma haricinde üstyazı (surttitle), arayazı (intertitle), ve amatör altyazı uygulamaları da bulunmaktadır (2014).

Görüldüğü üzere, altyazı türleri yaşanan teknolojik gelişmeler paralelinde çeşitlilik bakımından oldukça geniş ve değişime açık bir konumdadır. Dolayısıyla araştırmanın sınırları gereği en yaygın sınıflama yöntemi temel alınarak şekil 3 oluşturulmuştur. Bu ayrıma göre altyazı türleri dilsel ve teknik açıdan değerlendirilecek ve bazı yeni türlere yer verilecektir (Okyayuz, 2016, 45).

Şekil 3: Altyazı Türleri

3.4.1. Dilsel Açından Altyazı Çevirisi Türleri

Dilsel boyutta altyazı çevirisi türleri dillerarası, diliçi ve duyma engelliler için altyazı çevirisi olmak üzere üçe ayrılır.

3.4.1.1. Dillerarası Altyazı Çevirisi

Gottlieb'e göre (1997) dillerarası altyazı iki dil arasında gerçekleşmektedir. Kaynak dilden erek dile yapılan aktarımdır. Bu tür, Jan Ivarson'ın çok dilli (multilingual) altyazı kategorisiyle örtüşmektedir. Hem mod hem de dilin farklı olduğu bir dildeki konuşmanın diğer dilde yazıya dönüşmesi şeklinde yorumlamaktadır. Altyazı çevirisi, konuşma metinlerini bir dilden diğerine –kimi zaman iki farklı dile-

bir veya iki satır halinde yazılı hale biçime getirme işlemidir. Çeviri ve eşleme işlemleri çevirmenin kendisi yaptığı gibi, eşleme sırasında bir uzmandan yardım alabilir. Bu işlemler, kimi zaman diyalog listesi olmadan da gerçekleştirilmektedir. Altyazı pratiği her ülkede işleyiş ve iş paylaşımı açısından farklılık göstermektedir. Çevirmen yükümlülükleri ülkelere ve farklı televizyon kanallarına göre değişmektedir (Gambier, 2003. 172-180). Duyma yetilerini kaybetmiş ve duyma engelli izleyiciler için hazırlanan dillerarası altyazı bu tür kapsamanında değerlendirilebilir (Neves 152).

3.4.1.2. Diliçi Altyazı

Diliçi altyazı aynı dil içinde yapılır (Gottlieb, 1997). Dilde herhangi bir değişiklik olmadığı için Diaz buna captioning (altyazı koyma) der. Bu türde (Gottlieb, 1994, 104) yalnızca mod değiştiği için yani sözlü dilden yazılı dile geçildiği için dikey (vertical/diagonal) altyazı gerçekleşmektedir. Konuşma, özgün dilde yazıya aktarılmaktadır. Diliçi altyazı özellikle duyma engelliler, dil öğrenenler, karaoke programları düşünülerek yapılmaktadır.

3.4.1.3. Duyma Engelliler için Altyazı Çevirisi

Yazılı betimleme olarak da tanımlanan duyma engelliler için hazırlanan altyazı çevirileri diliçi ve dillerarası altyazı çevirilerinden farklı kendine özgü bir takım özelliklere sahiptir (Baş, 2006, 41). Oyuncu diyaloglarının çevirisi yanında öykünün akışını ve sahne dekorunu betimleyici tüm metindışı öğeler (telefon sesi, kapı çalması vb. ortam sesleri) de yazılı olarak eklenmektedir (Liu, 2014). Neves'e göre bir filmi izlemekle bir filmi okumak arasında büyük fark vardır. Film izlerken bilgi konuşma, ses ve görüntü gibi bir çok kanaldan gelir öte yandan filmi okumak son derece karmaşık bir süreçtir. Nitekim engeli olmayan izleyiciler için dahi görsel işitsel metni tam anlamıyla erişmek ve çözmek kolay değildir. Bu durum görsel işitsel metinlerin çokgöstermeli doğasından ileri gelmektedir (Neves, 2009, 156). Dolayısıyla bu tür çevirilerde diyalogların birebir aktarılması yerine çeviri yapılan grubun gereksinimlerine uygun bir çeviri anlayışı benimsenmelidir.

Dil içi altyazıyla hedeflenen diğer grup ise dil öğrenenlerdir . Bu grupta yabancı öğrenciler, azınlıklar içinde yer alan göçmenler, mülteciler ve okuma sorunları olan izleyiciler yer almaktadır. Dil içi altyazılı görsel işitseli takip eden bu kitle, görsel

ve işitsel girdi aracılığıyla dil becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadırlar. Diliçi altyazıyı tercih eden son grup farklı diyalekt konuşan izleyicilerdir. 1996 yapımı Trainspotting filminde olduğu gibi koyu İskoç aksanı Amerikalı izleyiciler için çevrilmiştir (Diaz-Cintas, 2006). Benzer şekilde Çin’de 50 den fazla etnik grup olduğu için diliçi altyazıların hem sinema hem de TV’de kullanıldığı bilinmektedir. Mandarin altyazılı yerli TV programları izleyicilerin içeriği anlamasına yardımcı olmakta ve aynı zamanda Mandarin dilini yaygınlaştırmaktadır. Çin sinemasında yerli filmlerde diyalekt kullanıldığında ya da oyuncular aksanlı konuştuklarında filmlerin Mandarince altyazısı verildiği görülmektedir (Liu, 2014).

3.4.2. Teknik Açından Altyazı Türleri

Altyazılara teknik parametreler açısından bakılacak olursa tür iki grupta incelenebilir. Teknik açıdan altyazılar açık ve kapalı altyazı olarak ikiye ayrılır.

3.4.2.1. Açık Altyazı

Açık altyazıda (open subtitle) altyazılar her zaman görünür konumdayken; kapalı altyazıda izleyici altyazıyı görmeye veya kapatmaya kendi karar vermektedir. Açık altyazılar özgün filmin ya da yayının bir parçasıdır ve ekrandan kaldırılamaz (Gottlieb 1997, 2005; shuttleword &Cowie, 2004, Bartoll, 2004 O Connell 2007’den aktaran Liu, 2004). Aynı zamanda yayına gömülmüş formattadır. Bu uygulama önceden asit kullanılarak üzerine yakılırken şimdi lazer teknolojisi bu yöntemin yerini almıştır.

3.4.2.2. Kapalı Altyazı

Amerika’da “captions” olarak bilinen kapalı altyazılar , ilk kez 1970’lerde teletext teknolojisi, kablo ve uydu antenlerin ortaya çıkmasıyla kullanılmaya başlandı. (Bartoll 2004, OConnell 2007, Gottlieb, 2005’den aktaran Liu, 2014). Altyazılar genel olarak uydudan yayılan sinyalle kodlanarak yayından ayrı bir şekilde yayınlanmaktaydı. İzleyici uzaktan kumanda yardımıyla teletextli televizyonundan ya da decoderinden altyazıları açıp kapatabilmekteydi. Hedeflenen izleyici kitlesi dil içi altyazıya gereksinimi olan duyma engellilerdir (Liu, 2014).

3.4.2.3. Canlı Yayında Altyazı Çevirisi

Özellikle duyma engelliler için diliçi altyazı uygulaması olarak geliştirilen bu tür, bir çok ülkede canlı yayında yaygın olarak kullanılan bir tür haline gelmiştir (Chiaro, 2009, 153). Uygulamada; diliçi ve dillerarası olmak üzere ikiye ayrılır. Diller arası canlı yayında nadir olarak tercih edilmektedir. Söyleşi programlarında veya konuşma ve açıklamalarda rastlanabilen bu uygulamada çevirmen konuşmayla eşzamanlı olarak çeviri yapmaktadır (Okyayuz, 2016, 47).

Diliçi canlı altyazı uygulamasına spor karşılaşmalarında ve söyleşi vb. gibi birçok programa kadar birçok programda rastlanılmaktadır. Bu tür, farklı izleyici kitlelerine hitap edebilmektedir. Bunlar arasında duyma engelli izleyiciler olduğu gibi kalabalık ve işitselin duyulmadığı mekanlardaki haber ve benzeri programı takip eden izleyiciler, işitsel kayıt kalitesiz olduğunda işitsele erişmek isteyen izleyiciler, programın anadilini ve kullanılan dili takip etmekte zorlanan izleyiciler yer almaktadır. Bu uygulamada, söylenenler birebir altyazıda verilmez, uzun diyaloglar özetlenir ve yalnızca gerekli bilgi verilerek, kısaltma yöntemi uygulanır (Okyayuz, 2016, 48).

Son zamanlarda ses tanıma cihazları ve programları canlı altyazı çevirisinin niteliğini olumlu yönde değiştirmiştir. Bu uygulamada kulaklıklarda kaynak işitseli duyan çevirmen, duyduğunu ses tanıma mikrofonuna bağlı bir mikrofona metni yeniden seslendirir ve konuşma ekrana altyazı olarak aktarılır (Okyayuz, 2016, 49).

3.4.3. Altyazıda Yeni Türler

Altyazı çevirisinde teknolojik gelişmelere paralel, son zamanlarda 4 yeni tür ortaya çıkmıştır: sesli altyazı çevirisi, amatör altyazı çevirisi, yaratıcı altyazı ve üst yazı.

3.4.3.1. Sesli Altyazı Çevirisi

Özellikle görme engellilerin görsel-işitsel metinlere erişmesine hizmet eden bu yeni altyazı çevirisi türü; altyazı çevirisi, sesli betimleme ve üst ses çevirisinin birleşiminden oluşmaktadır. Bu uygulamada hem altyazılar sesli okunmakta hem de görsel öğeler sesli betimlenmektedir. (Braun ve Oreo 2010, 173-188).

3.4.3.2. Amatör Altyazı Çevirisi

Son zamanlardaki teknik gelişmelerle internet, video oyunları yada DVD gibi yeni görsel işitsel ürünler, ücretsiz bilgisayar tabanlı programların çıkmasıyla amatör altyazı çevirisi adı verilen yepyeni bir tür ortaya çıktı. Bu kategoriye hayran altyazı çevirisi (fansubbing) de girmektedir. Boguckiye göre (2009, 49) hayran altyazı çevirisi 1980'lerin sonlarında özellikle Japon animelerin gayri resmi olarak Japon olmayan hayran izleyici kitlesi tarafından çevrilmeye başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Ancak günümüzde bu etkinlik, Japon anime ürünlerinin ötesine geçerek her çeşit yabancı film ya da program için altyazı çevirisi yapılması biçimine dönüşmüştür. Bir diğer deyişle, hayran altyazı çevirisi yabancı film ya da programların hayranlar tarafından çevrilip özgün dilinin dışında altyazıya dökülmesidir. Fansubbing adı verilen bu etkinlik fansubber tarafından gerçekleştirilir. En basit haliyle “hayranlar tarafından hayranlar için” yapılan altyazı olarak anlamına gelir (Diaz-Cintas, 2009. 11) Geleneksel altyazı çevirisine göre daha yaratıcı, kişiye özgü, piyasa tarafından yönlendirilmek yerine internetteki görsel-işitsel ürünlerin serbest dağıtımına göre şekillenen bir yapıya sahiptir (Liu, 2014).

Lukasz Bogucki'nin ifadesiyle hayran altyazı çevirisinin temel amacı; farklı dilsel topluluklara ait geniş çeşitlilikteki izleyici/okur için belirli bir alana ait ürünleri dağıtma, popüler ve erişilir hale getirmektir. İlk aşamada, özgün ürünün bir kopyası temin edilir. Bu metne ham metin (raw material) denir ve ideal olarak en kaliteli kaynak metin internetten bulunur. İkinci olarak senaryo altyazı formatına dönüştürülür ve zaman kodları oluşturulur. Hard ve soft olmak üzere iki tür altyazı vardır. Hard altyazılar kaynak materyalin üzerine kodlanır, soft altyazılar ise videodan diğer data dosyalarına çevrilebilir bu sayede izleyici tarafından altyazılar kapatıp açılabilir (switch) ya da data dosyası değiştirilebilir. Dijital altyazı programları kullanılmaktadır ve bu programların çoğuna online olarak erişilebilmektedir. Subtitle Workshop, Media subtitler, Virtual Dub ve Aegisub en çok tercih edilen programlardandır (Diaz-Cintas, 2009) 2011 yılında amatör altyazı çevirmenleriyle Türkiye’de altyazı çevirisi hakkında yapılan söyleşi Türkiye’de 2000’li yıllardan bu yana oluşum halinde olan amatör altyazı çevirisine ışık tutar nitelikteydi.

Divxplanet adlı film altyazı çevirisi sağlayıcı bir websitesinin amatör çevirmenlerinden Sarkis, Nazlı Çaloğlu ve Can Rendeci kendi çeviri pratikleri

üzerinden amatör altyazı çevirisini değerlendirdi. Bu üç çevirmen profesyonel olarak çeviri yapmadıklarını, ancak aktif olarak ortalama 5 yıldır Divxplanet için altyazı çevirisi yaptıklarını ifade ettiler. Altyazı çevirisine, insanlara faydalı olma gayesi, farklı bir hobi edinme amacı, istedikleri filmin altyazısının bulunmaması üzerine filmin altyazısını çevirme vb. gibi tamamen kişisel sebeplerden ötürü başladıkları görülmektedir (Keskin, 2011).

Bu işi ücret karşılığı yapmadıkları için çevirilerdeki tüm inisiyatif çevirmenlere ait olup, çevirinin tüm sorumluluğunu kendileri üstlenmektedirler. Profesyonel olarak çeviri yapmadıkları için kurumsal alanın yaptırım ve kısıtlamalarına tabi olmadıklarını ifade etmektedirler. Dolayısıyla ortaya çıkan hataları denetleyen mekanizma seyircilerdir. Seyircilerin forum sitelerinde ya da özel mesajlar aracılığıyla altyazı çevirmenine hatalarla ilgili geri-bildirim yapmaktadırlar. Amatör altyazı çevirmenlerin altyazı çevirisi için internetten ücretsiz yükledikleri altyazı programları ile çeviri yapmakta ve bir çoğu spotlama işlemini kendileri yapmaktadırlar. Altyazı çevirilerini yaparken belirli standart altyazı kurallarına bağlı kalmayıp ancak belli başlı teknik parametrelere göre hareket etmektedirler (satır uzunluğu, altyazının ekranda kalma süresi, noktalama ve yazım kuralları vb.) (Keskin, 2011).

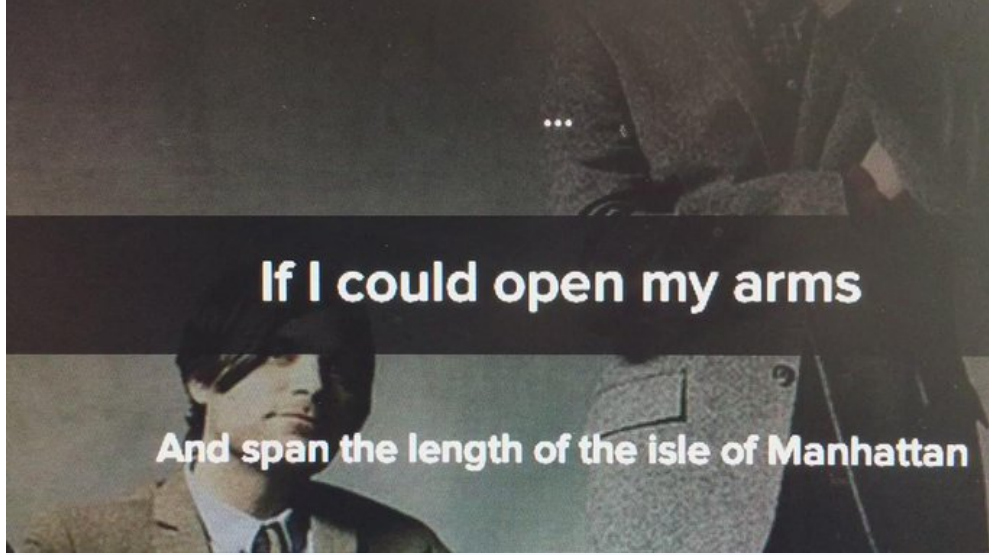
Özetle, amatör altyazı çevirisi profesyonel olarak yapılan altyazı çevirisine göre daha özgür bir platformda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla daha yaratıcı, kişiye özgü çeviri kararlarına rastlamak mümkündür. Öte yandan, belirli bir denetim mekanizması olmaması çeviri pratiğinin standartlaşmasını engellemektedir. Ortaya çıkabilecek çeviri hatalarına önceden müdahale etmek mümkün değildir. Tamamen gönüllülük esasına dayalı olan amatör altyazı çevirisi yabancı dil bilmeyen insanlara faydalı olma ve bir boş zaman aktivitesi olma niteliği taşımaktadır.

3.4.3.3. Yaratıcı Altyazı

Amatör altyazı çevirisinin yanı sıra kalıplaşmış standart altyazı çevirisi kurallarını yıkan bir başka altyazı türü de yaratıcı altyazıdır.

Müzik videolarında şarkıların sözleri ya da çevirisini altyazıyla vermek yerine videoda kişilerin aklından geçen düşüncelerin altyazıyla verilmesi tercih

edilebilmektedir⁴. Şekil 4’de görüldüğü üzere, yine müzik videolarında duyulamayan ya da yanlış duyulan şarkı sözleri için altyazı yapılmaktadır. Sadece bunu gerçekleştirmek için açılmış internet siteleri de mevcuttur ⁵ (iheartsubtitles, [22.11.2016]).

Şekil 4: The Rural Alberta Advantage

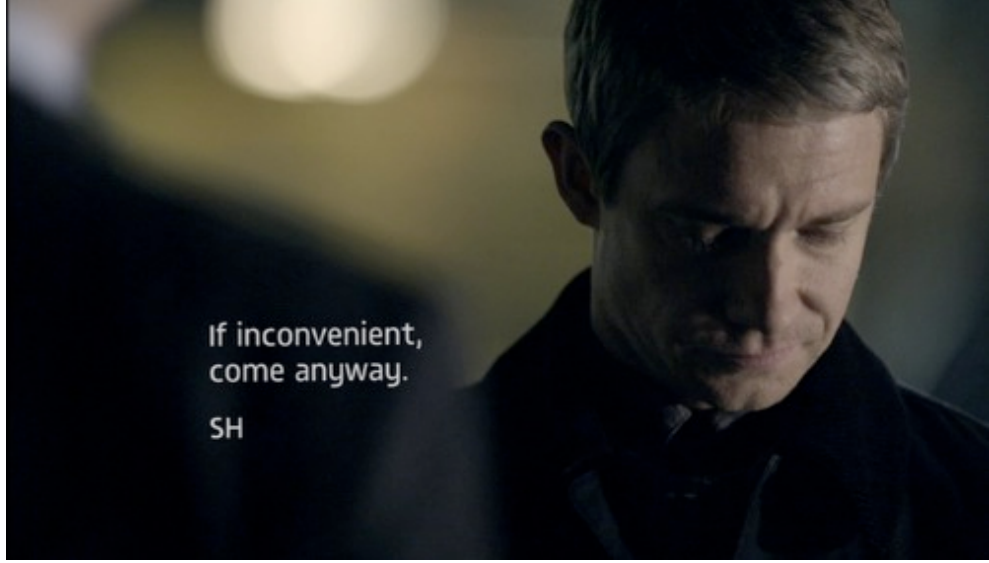
Bir başka kullanım reklamlarda izleyici karşısına çıkmaktadır. Örneğin, Fransız menşeli bir gsm operatörü sinema salonlarında hem kendi reklamını yapmak hem de film başlamadan önce telefonların kapatılması gerektiği uyarısını altyazıyla eğlenceli bir şekilde vermiştir. Fransızca altyazının üzerine yanlış ama komik bir şekilde altyazı çevirisi yapılmaktadır.

Oluşturulan altyazılarda alışılanın aksine farklı metin ve yazı tipleri ve efektleri de kullanılmaktadır. Altyazılar standart ekranın alt bölümünde statik bir konumda olmak yerine ekranda görüntüyle paralel hareket edebilmektedir. Ayrıca Şekil 5’deki kullanımda görüldüğü gibi altyazılara ses ve yazı efektlerinin eklendiği yazı tipinde de çeşitli alternatiflere gidildiği görülebilir ⁶(iheartsubtitles, [22.11.2016]).

⁴ The Rural Alberta Advantage- iheartSubtitles. [22.11.2016] <https://iheartsubtitles.wordpress.com>.

⁵ bkz. <http://amara.org/en/teams/musiccaptioning/>

⁶ bkz. Virgin Havayolları tanıtım videosu, Sherlock, House of Cards dizileri

Şekil 5: Sherlock dizisi

3 boyutlu sinema teknolojisi yeni bir altyazı uygulamasının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. 3 boyutlu sinema ekranının altındaki platforma altyazılar kodlanıp, bu altyazılar duyma engelliler için tasarlanan altyazı gözlüklerinin lensleri üzerinde belirlemek ve 3 boyutlu gözlükle okunabilmektedir.

Altyazıya alternatif oluşturulan bir diğer uygulama “Talktitles” (konuşan altyazı)dır. Bu yöntemde konuşan kişinin ağzından çıkan her kelime konuşmayla eş zamanlı olarak yazıya dökülür. Bu sayede, izleyici konuşmanın nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğini görüntüyle eşzamanlı olarak izleyebilme imkanına sahip olmaktadır (Levberry, [15.11.2016]).

Altyazıda standartların dışında kullanımlara özellikle hayranların yaptığı altyazılarda rastlanmaktadır. İnternet ortamında daha özgür hareket edebilen amatör çevirmenler altyazılarda farklı yazı karakterleri tipleri ve gösterim şekilleri kullanabilmektedir. Öte yandan son yıllarda bu kullanımların bazı yönetmen, film yapımcılarının da ilgisini çektiği söylenebilir. Birçok filmde altyazının görsel bir uyaran olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Altyazılar yazı tipi ve gösterim

formatıyla adeta bir karakter gibi filmin bütünlüğüne dahil olmaktadır⁷ (iheartsubtitles, [22.11.2016]).

Altyazılarda kullanılan geleneksel teknolojilerin duyusal nüansları yitirilmesine neden olduğu fikri yeni bir sistemi ortaya çıkarmıştır. ”Duyusal Altyazı Editörü (Emotional Subtitle Editor)” adlı program özellikle duyma engelliler düşünülerek tasarlanmıştır. Klasik yöntemle ne söylendiği altyazıyla verilse de nasıl söylendiği verilememektir. Altyazılara eklenen duyu efektleri ile varolan “duyusal boşluk (emotional gap)”doldurulmaya çalışılmaktadır. Verilmek istenen duygu seçildikten sonra altyazıların yazı tipi, rengi ve boyutu değiştirilebilmekte ayrıca altyazılara animasyon efekti de eklenebilmektedir. Mesela, korku duygusu verilmek istendiğinde altyazı titremektedir. Öte yandan yapılan araştırmalarda bu uygulamaların seyir akışını engellediğini ve izleyeni rahatsız ettiğini düşünen duyma engelli izleyici kitlesi tespit edilmiştir (Ohene-Djan, vd., 2007).

3.4.3.4. Üst Yazı

Özellikle opera olmak üzere, tiyatro ve konferanslarda görsel işitsel metin diyaloglarının çevirisinin sahnenin üst kısmında veya koltuk arkalarında bulunan dijital ekranlarda verilme biçimidir. Bilinen ilk üst yazılar (surtitles), 1980 yılında Toronto da Canadian Opera Company tarafından geliştirilmiştir ve ilk yapım 1983’te sahnelenen Elektra oyunudur. (Diaz Cintas ve Remael, 2014, 25). Çağdaş toplumlarda bilgiye erişim son derece önemli olduğu için operanın sadece sesini duymak yeterli değildir. İzleyiciler söylenenleri de anlama talebindedir. Bu talep üstyazı çevirisinde yeni çeviri yöntemlerinin gelişmesini sağlamıştır. Üstyazı çevirisi yapılırken opera şarkılarının söyleniş şeklinden ziyade anlama odaklanılır, anlama katkıda bulunmayan tüm öğeler çıkartılır (Okyayuz, 2016, 45).

⁷ (bkz. Tony Scott in Man on Fire) - iheartSubtitles. [22.11.2016]
<https://iheartsubtitles.wordpress.com>

4. ALTYAZI ÇEVİRİSİ EĞİTİMİ

İlk üç bölümde görsel görsel işitsel çevirinin geçmişi ve güncel uygulamaları incelenmiş, ardından altyazı çevirisine odaklanılarak altyazının doğası, dünü ve bugünü, türleri, dilsel ve teknik boyutlarda hangi biçimlerde gerçekleştiği ele alınmıştır. Teknolojik gelişmelerle görsel-işitsel ürünlerin geniş yelpazeye yayıldığı ve küresel boyuta taşındığı görülmektedir. Dolayısıyla dil engelini ortadan kaldırmak üzere görsel-işitsel çeviri türlerine başvurulmaktadır. Bu bağlamda bu ihtiyaca en çabuk cevap veren görsel-işitsel türün altyazı çevirisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Altyazı çevirisi türe özgü bazı özelliklere sahiptir. Altyazı çevirmeni öncelikle dilsel, uzamsal, zamansal kısıtlar içinde hareket edebilmelidir. Ayrıca kaynak dilin konuşulduğu dili iyi bilmeli, kültürel nüansları çözümleyebilmeli, görsel-işitsel metnin özelliklerinin çeviriyi yönlendiren etmenlerden olduğunu unutmamalıdır. Görüldüğü üzere, altyazı çevirisi yapabilmek için türe özgü belirli bilgi ve becerilere bir diğer deyişle altyazı çevirisi edinçlerine ihtiyaç vardır. Eğitimcinin sistematik bir eğitim yaklaşımı geliştirmesi için şüphesiz çeviri türüne özgü edinç ve becerileri belirlemesi gerekmektedir.

Türkiye’de yüksek öğrenim kurumlarının çeviribilim bölümlerinde altyazı çevirisi eğitiminin verilmeye başlandığı gözlenmektedir. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde temel çeviri edinçlerinin yanı sıra altyazı çevirisine özgü edinçlerin neleri kapsadığını tespit edilmekte altyazı çevirisi eğitim modelleri ve öğretim yöntemleri tasarımları çerçevesinde Türkiye’de çeviribilim bölümlerinde altyazı çevirisi eğitimi uygulamalarına odaklanılmaktadır. Yürütülen uygulamaların öğrencilerde nasıl karşılık bulduğu anket ve gözlem yöntemleriyle sorgulanmaktadır. Ayrıca altyazı çevirisi edinçlerinin piyasadaki yansımalarını belirlemek ve akademi-piyasa arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için işveren görüşleri yine anket yöntemiyle öğrenilmeye çalışılmaktadır.

4.1. Araştırma Yaklaşımı

Çalışma kapsamında nitel araştırma yaklaşımı kullanılmaktadır. Nitel araştırmada gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılır ve algılar, olaylar doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde betimlenir (Yıldırım, Şimşek, 2016, 41). Dolayısıyla araştırmada söz konusu olaylar ‘ne ve nasıl’ sorularıyla sorgulanmakta, tüme varımlı sonuçlara ulaşılmaya çalışılmaktadır. Elde edilen sonuçlar, sınırlar çerçevesinde genelleme yapmayı sağlayacak nicel nitelikte değildir, mevcut duruma ışık tutma ve altyazı çevirisi eğitime katkı sağlamayı hedeflemektedir.

4.2. Araştırma Teknikleri

Araştırma sorularından birinci ve ikinci soruları yanıtlamak üzere çeviribilim literatürü kapsamında görsel-işitsel çeviri türleri taranmış, temel çeviri edinçleri, altyazı çevirisi edinçleri ve altyazı çevirisi eğitim yaklaşımları taranmıştır ve elde edilen bilgiler önceki bölümlerde sunulmuştur. Araştırmanın 3. sorusunu yanıtlamak için nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemine başvurularak müfredat analizi yapılmıştır. Doküman analizi, araştırılması planlanan olgu ve olgulara ait bilgi içeren yazılı materyallerin analizinin yapılmasıdır. Dokümanlar nitel araştırmada etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım-Şimşek, 2016: 189-190). Bu çerçevede doküman analizi yapılmak üzere 2017 ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu temel alınmış ve Türkiye’deki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Mütercim Tercümanlık ve Çeviribilim bölümleri tespit edilmiştir. Ardından bu bölümlerin üniversitelerine ait resmi internet sitelerine erişilerek bölüm müfredatlarına ulaşılmıştır. Edinilen bilgiler ışığında tablolar oluşturulmuş ve tablolar betimleyici yöntemle incelenerek nitel veri analizi yapılmıştır.

Araştırmanın 4. sorusunda çeviribilim bölümlerinde lisans seviyesinde altyazı dersi veren öğretim elemanlarının altyazı çevirisi eğitime yönelik yöntem ve yaklaşımları sorgulanmaktadır. Bu amaçla, belirlenen bölümlerde altyazı çevirisi eğitimi veren öğretim elemanlarına elektronik posta ve/ya birebir görüşme aracılığıyla ulaşılmış, araştırma kapsamında onlara 10 soruluk görüşme formu yöneltmiştir.

Birebir temas kurulan görüşmecilerin konuşmaları ise izinlerine bağlı olarak kaydedilmiştir. Görüşme, sosyal bilimlerde en sık kullanılan veri toplama aracı olarak kabul edilmektedir. (Yıldırım, Şimşek, 2016, 129). Bu yöntemle görüşme sırasında irdelenecek sorular veya konular listelenir. Görüşmeci önceden hazırladığı konu ve alanlara sadık kalarak, hem önceden hazırlanmış soruları sorma hem de bu sorular konusunda daha ayrıntılı bilgi almak için ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir. Sorular ve konuların belirli bir öncelik sırasına konması zorunlu değildir. Görüşme formunun amacı, araştırma problemi ile ilgili tüm boyutların ve soruların kapsanmasını güvence altına almaktır (Şimşek,Yıldırım, 2016, 132). Yapılan görüşmeler büyük oranda elektronik ortamda mail yoluyla yapılmıştır. Görüşmelerden ikisi birebir temas ortamında gerçekleştirilmiştir. E-posta yoluyla veri toplamada araştırmacı ve katılımcı arasındaki iletişim araştırmacının isteği doğrultusunda uzayabilmektedir. Yüzyüze konuşmadakine benzer şekilde bilgilerin türü çeşitlendirebilmekte, araştırmacı yeni konuları açabilmekte, belirli konularda daha detaylı yanıtlar isteyebilmektedir. Kısacası, görüşme formunu istediği şekilde değişikliklerle süreç içinde biçimlendirmektedir. Bu açılardan yüz yüze görüşme ile e-posta yoluyla görüşme arasında birçok benzerlikler bulunmaktadır (Meho, 2006, s. 1284'den aktaran Şimşek, Yıldırım, 2016, 226). Yüzyüze yapılan temaslarda görüşme soruları ek sorularla desteklenerek detaylı cevaplar alınmıştır. Sonuç olarak, doküman analizi ve görüşme formu yöntemiyle edinilen bilgiler aracılığıyla Türkiye'de altyazı çevirisi eğitimine dair değerlendirmeler yapılmaktadır.

Araştırmada 5. soru söz konusu bölümlerde altyazı eğitimi alan öğrencilerin derse yönelik düşüncelerini öğrenmek amacıyla bir bütünce oluşturulmuştur. Bu doğrultuda öncelikle araştırmaya katılan çeviribilim bölümlerinin altyazı ders kazanımlarına bakılmış ve ortak ders kazanımları tespit edilmiştir. Bu kazanımlar dersin dilsel, profesyonel, göstergesel ve teknik bileşenlerine göre ayrılarak ve tüm bileşenlerde yer alan kazanımları sorgulayan 10 soruluk bir anket elektronik ortamda paylaşılmıştır. Görüşme türlerinden biri olan anket uygulamasında önceden belirlenmiş bir dizi soru ve yanıtlardan oluşan yapılandırılmış bir form ile görüşülen bireylerin verdiği bilgiler arasındaki paralellik ve farklılıklar saptanmakta ve buna göre karşılaştırmalar yapılmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2016, 130). Altyazı çevirisi dersi alan öğrencilerin hedeflenen ders kazanımlarını ne ölçüde edindikleri gizlilik

ilkelerine bağı kalınarak ölçülmüştür. Ayrıca, altyazı çevirisi ders kazanımları anketinin tutarlılığını saptamak üzere rastgele seçilen iki üniversitede ders gözlemi gerçekleştirilmiştir. Şüphesiz, kimi durumlarda görüşülen bireyler sorulan sorulara gerçekçi yanıtlar vermeyebilir bu durumda elde edilen verilerin geçerliği açısından sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu tür durumlarda yaygın olarak gözlem yönteminden faydalanılmaktadır. Gözlem belirli bir ortamda ya meydana gelen davranışları detaylı olarak incelemek ve tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2016, 173). Bu bağlamda söz konusu ders kazanımların sınıf ortamına ne ölçüde yansıdığı gözlemlenmiştir.

6. ve 7. sorular verilerin eğitimin piyasada ne şekilde karşılık bulunduğunu incelenmek amacıyla. Bunu gerçekleştirmek için ‘altyazı çevirimeni işe alım kriterleri anketi’ tasarlanmıştır. Türkiye’de altyazı çevirisi piyasasında görev alacak çevirmen adaylarının piyasa beklentilerine uygunluğu, üniversitelerde verilen altyazı çevirisi eğitiminin piyasaya ne şekilde yansıdığı ve üniversite işveren ortaklığının ne ölçüde sağlandığı incelenmiştir. Bu anket, Türkiye’de altyazı hizmeti veren çeviri şirketlerine ve seslendirme stüdyolarına elektronik ortamda gönderilmiştir. Toplam 65 şirkete gönderilmiş, 12’sinden yanıt alınmıştır. Söz konusu araştırma geneli itibarıyla yerel piyasa şartlarına odaklandığından yalnızca ülke sınırları dahilindeki şirketlere ulaşılmıştır. Ayrıca, amaç ulusal çerçevede genelleme yapmak değil sadece katılımcı şirketlerin görüş açılarını betimlemek ve bu çerçevede mevcut durumlarla ilgili çıkarımlarda bulunmaktır. Edilen veriler nicel olmamakla birlikte genelleme yapmak için oldukça sınırlıdır. Bu araştırma bütünüyle bir durum tespiti yapmayı, geliştirilmesi gereken noktaları ve çözüm bekleyen sorunları ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Elde edilen verilerin çeviribilim alanına akademik açıdan katkı sağlaması öngörülmüştür.

4.3. Kuramsal Alan

Elde edilen veriler bütüncü kuramsal kavramsal açıdan temel çeviri edinçleri yaklaşımları ve Erik Skuggevik, Francesca Bartina ve Corinne Imhauser’in altyazı çevirisi edinçleri sınıflandırmaları, Jorge Diaz Cintas, A. Şirin Okyayuz -Mümtaz Kaya başta olmak üzere Jan Louis Kruger, Irena Kovacic, Christine Sponholz’un altyazı çevirisi eğitimi modelleri ve eğitim bilimleri literatürlerden öğretim tasarımları

ve program geliştirme kavramları temel alınarak değerlendirilmektedir. Çeviri en iyi naslı öğretilir diye düşünüldüğünde karşımıza edinç kavramı çıkar. Bu sebeple araştırmanın merkezine edinç kavramı yerleştirilmiştir.

4.3.1. Çeviri Edinci

Çeviri eğitimi öncelikle çevirmenlik mesleğini öğretmeyi hedefler. Bir eğitim programı oluştururken bu mesleği icra edecek kişilerin hangi niteliklere sahip olması gerektiği saptanmalıdır. Nitekim mesleği profesyonel anlamda gerçekleştirecek çeviri öğrencilerinden mezun olduklarında çeviri üzerine yetkin olmaları bir diğer deyişle çeviri edincine sahip olmaları beklenmektedir. Çeviri edincinin ne olduğu ve neleri kapsadığı özellikle çeviri eğitimini biçimlendiren bir temeldir. Çeviri edinci genel anlamıyla çeviri yapabilmek için gereken bilgi, beceri ve kabiliyetlerin tümünü içeren kapsayıcı bir kavramdır. Çeviri metni meydana getiren çevirmen niteliklerinin ne olduğu uzun yıllardır çeviribilim araştırmalarına konu olmakta, edinilen sonuçlar çeviri eğitime katkı sağlamaktadır (Schäffner, Adab, 2000, Viii).

20. yy. ikinci yarısından sonra çevirinin bir bilim dalı olarak kabul edilmesi ve ilgili sistematik çalışmaların yapılmasından itibaren çeviribilimin en iyi nasıl öğretilbileceği de tartışılmaktadır. Bu hedefi gerçekleştirebilmek için çevirmenlerin ne tür becerilere sahip olmaları gerektiğini bilmeleri, bir diğer deyişle çeviri görevini gerçekleştirmek için edinç sahibi olmaları gerekmektedir.

“Edinç” başta sosyal bilimler olmak üzere (bkz. dilbilim, eğitim bilimleri, psikoloji, sosyoloji) birçok bilim dalında başvurulmuş bir kavramdır. Bu disiplinlerde farklı açılardan ele alınsa da birçok noktada ortak özellikler taşımaktadır. Terim ilk defa dilbilimci Noam Chomsky tarafından tanımlanmış, uygulamalı dilbilim açısından değerlendirilmiştir. Chomsky, edinç (competence) kavramını edim (competence) kavramıyla olan ilişkisi boyutunda açıklar. Bu bağlamda edinç, konuşmacı ya da dinleyicide var olan içselleştirilmiş dilin bilgisidir. Edim ise, dilin somut durumlarda kullanım halidir (Chomsky, 1965, 4). Edinç temelli eğitim modelleri ışığında “edinç” in üç temel özelliği öne çıkar: “nasıl eyleme geçileceğini bilme, birleştirme ve bağlam”. Belirli bir alanda edince sahip kişi farklı nitelikteki kabiliyet ve becerilerini disipline özgü bilgisiyle birleştirebilir, sorunları çözebilir. Bunlarla birlikte verilen

bağlamı etkili bir şekilde kullanabiliyorsa edinç sahibi olduğu kabul edilecektir (Albir, 2017, 15).

Edinç kavramı çeviribilimsel açıdan ele alındığında kavramın içerik ve kapsamının genişlediği ve kimi zaman yeniden yorumlandığı görülmektedir. Çeviri edinci araştırmaları gerek akademi alanından bireysel veya grup araştırmacılar tarafından, gerekse çeviri sektörünün yürüttüğü projeler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmalarda öne çıkan nokta çeviri edincinin çok bileşenli yapısıdır. Öte yandan bazı araştırmalarda çeviri edincinin minimalist bir yaklaşımla değerlendirildiği görülebilmektedir (Pym, 2003). Çalışmanın sınırları gereği çeviri edincini ele alan tüm araştırmacılara yer vermek mümkün değildir. Ancak çeviri tarihine genel olarak bakıldığında çeviri edincinin bilişsel, sosyal hem bilişsel hem sosyal boyutta değerlendirildiği söylenebilir. Zihinsel süreçlere odaklanan bilişsel yaklaşımda çeviri zihinde gerçekleşen bir eylemdir dolayısıyla çevirmen zihni araştırma konusudur. Çeviriyi kültürler arasında bir iletişim biçimi olarak ele alan araştırmacılar ise çeviri edincinin sosyal ve kültürel boyutuna odaklanırlar. Hem bilişsel hem de sosyal boyutu değerlendiren yaklaşımlarda karma modellerin ön plana çıktığı görülmektedir.

4.3.1.1. Bilişsel Açıdan Çeviri Edinci

Çeviri edincini bilişsel boyutta değerlendiren Albrechte Neubert'e göre çevirmen çevirinin gerektirdiği çok değişkenli talepleri çeviri edinci sayesinde karşılamaktadır. Öte yandan, çeviri edimi kaynak ve erek dillerde sahip olunan edincin yanı sıra daha birçok alanda edinç gerektirmektedir. Bu bağlamda çevirmenin bilişsel dizgesi ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla çeviri edinci ile ilgili tüm bilişsel nitelikleri ve becerileri devreye sokmak gerekmektedir (Neubert, 2000, 3).

Neubert çeviri edincinin ne içermesi gerektiğini açıklarken öncelikle çeviriyi bağlamsal açıdan inceler. Diğer tüm akademik alanlardan farklı olarak çeviri karmaşık (complexity) öte yandan ayrışık (heterogeneity) bir yapıya sahiptir dolayısıyla birbirinden çok farklı becerilerin bir arada bulunması gerekir. Örneğin, yazın, teknik ya da hukuk çevirmenleri aktaracakları uzmanlık bilgisini bir dil uzmanı veya yazarın sahip olduğu dil becerisiyle aktarmak zorundadır. Çeviri edincinin doğasında bulunan bir diğer özellik yaklaşıklık (approximate). Çevirmenlerin çeviri yapacakları tüm

alanlarda tam bir edinç sahibi olmaları beklenemez ancak aktardıkları metnin ortalama okuyucunun ve uzmanların sorunsuzca algılayabilecekleri ölçüde konuya yaklaşımları beklenmektedir. Çeviri edinci açık uçludur yani çevirmenler her zaman başka türlü söylemenin yollarını ararlar, dilin ritmi onları dinamik tutar, araştırma yaparken aynı zamanda hem erek hem de kaynak metinlerde paralel ve artalan metinleri göz önüne almaktadırlar. Konuyla ilgili söylenen ve yazılan her şey son derece önemlidir. Dolayısıyla çevirmenin edineceği tüm bilgiler değişime tabii ve açık uçludur. Çevirmen, çeviri sürecinde yaratıcılığını (creativity) da devreye sokar. Bu, kaynak metnin yönlendirdiği yönlendirilmiş (guided/derived creativity) bir yaratıcılıktır. Bu açık uçluluk yaratıcı (creativity) olmayı da gerektirecektir. Çevirmen, kaynak metni farklı şartların yönlendirdiği yeni bir söylemle yepyeni bir ortamda yeniden yaratacaktır. Yaratılan hedef metin çevirisel duruma bağlıdır (translational situation). Bu durum hem eski hem de yeni durumların tümünü ifade eder. Tecrübeli çevirmenlerde çevirisel duruma bağlılık (situationality) içselleştirme anlamına gelebilir. Çeviri doğası gereği değişime açık bir etkinliktir dolayısıyla çevirmen tarihe bağlı (historicity) sürekli değişen taleplere uyum sağlamalı bu bağlamda esnek olmalıdır (2000, 4-6).

Neubert, çeviri süreçlerini şekillendiren bu yedi özelliğe (karmaşıklık, ayrışıklık, yaklaşıklık, açık-uçluluk, yaratıcılık, çevirisel duruma bağlılık ve tarihsellik), çeviri edincinin bağlamsal (ikincil) bileşenleri olarak nitelendirir. Çevirmenler bu özelliklerin yanı sıra dil edinci, metin edinci, konu edinci, kültür edinci ve aktarım edinci olarak tanımlanan çeviri edincinin alt edinçleri olarak kabul edilebilecek birincil bileşenlere de sahip olmalıdır.

1. Dil edinci: Kaynak ve erek dilde mükemmele yakın düzeyde dilbilgisel ve sözcük bilgisel bir dil edinci çeviri edincinin önemli parçasıdır.
2. Metin edinci: Çevirmenler, metinlerin dilsel özelliklerinin yanı sıra metinsel özelliklerini de tespit edebilmelidirler. Sözcükleri, yapıları, farklı metin türlerini algılayabilmeleri gerekmektedir.
3. Konu Edinci: Çevirmenler çevirdikleri metnin konusuna dair bir uzman kadar bilgi sahibi olmasa da onların beklentilerine cevap verecek oranda konu hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Dolayısıyla ihtiyaç duyduğunda bilgiye nasıl ve nereden ulaşması gerektiğini bilmelidir.

4. Kültür Edinci: Çevirmenlerin  eviri yaptığı diller arasında kültürlerarası edinç sahibi olmaları beklenir. Öte yandan kendi kültürleri  eviri yaptıkları dile göre her zaman daha ön planda olacaktır. Ancak yine de  eviri yapacakları dilde y zeyssel katmanların derinde yatan anlamlarını aktarmaya çalışmalıdır. Çevirmenler her iki kültürün anlam kalıplarını bir araya getiren bir kültür uzmanı niteliğine sahiptirler.
5. Aktarım Edinci: Çevirmenlerin kaynak metinden erek metne  eviri yaparken ne kadar etkin stratejiler geliştirebildiğini ifade eder. Çeviri neticede üçüncü şahıslar için yapılan bir hizmettir dolayısıyla önemli olan doğru  eviri stratejisiyle  eviri ürünün bitirilmesidir. Çevirmen her ne kadar her iki dile hâkim, sözcüksel yapıların farkında, konu bilgisine sahip, iki kültür arasında bağlantıları tespit edebilse de doğru stratejiyle  eviri eylemini gerçekleştirebilmesi beklenir. Çeviri ürünün ve çevirmenin değerlendirilmesi bu stratejinin işlerliğine bağlıdır (2000, 4-6).

Çeviri edincini bilişsel açıdan değerlendiren bir diğer çeviribilimci Hans H nig çevirmenlerin  eviri yaparken tipik zihinsel bir deneyim yaşadıklarını ifade eder. Bu zihinsel deneyimi semantik bir labirente benzeten H nig çevirmenlerin kaybolmamak için labirente girmeden labirente kuşbakışı bakmaları ve  eviri yaptıkları kişilerin zihninde neler olduğuna dair fikir sahibi olmaları gerektiğini ifade eder, aksi takdirde söz konusu labirente çok vakit kaybedeceklerdir (H nig, 1992, 20).

Bu bağlamda çevirmenler “makro stratejik bir yaklaşım” edinmelidir. Bu yaklaşım 3 bileşenden oluşmaktadır. Yansıtılan (sunulan) kaynak metin, beklenen (prospective) erek metin ve kontrol edilmeyen (uncontrolled)  alışma alanı (work space).

Bu makro stratejiyi formüle etmek için şu soruların yanıtları bulunmalıdır:

1. Çeviriyi hangi amaçla kim kullanacak?
2. Kaynak metnin temaları nelerdir? Bu konuları nereden biliyorum? Bilgi eksiklerimi gidermek ve metni daha nesnel algılamak için nasıl araştırma yapılmalıdır?

Makro stratejik bir yaklaşım yapılandırmacı (constructive) bir çevirinin temelidir. Profesyonel  evirmen yapılandırma işini planlar. Ayrıca  evirmenin

konuyla ilgili dilsel ve bilgisel açıdan kendini değerlendirmesini hangi araç ve araştırma metotlarını kullanabileceklerini tespit etmesi gerekir (1992, 22).

Hönig'e göre makro stratejisi olmayan bir çevirmen ya doğuştan çevirmendir ya da tamamıyla kontrolsüz alanındaki yapılara güveniyordur. Ancak elbette böyle bir çevirmen hayal etmek zordur. Hönig çevirmenlerde var olan doğal (innate) çeviri edincinin stratejik edinçlerle desteklendiğinde tam bir çeviri edinci meydana geleceğini ifade eder ve doğal edinç yerine transfer edinci terimini önerir (1991, 89). Transfer (aktarım) edinci arabanın hızına benzetilebilir. Aynı arabanın direksiyonunu çevirmek gibi transfer (aktarım) edinci de benzer şekilde yönlendirilmeli, müşterinin talep ve beklentilerine uygun bir makrostrateji tercih edilmelidir.

Bilişsel bakış açısına sahip bir diğer araştırmacı Daniel Gile göre, bir ders planı tasarlamak ya da bir eğitim programını değerlendirmek çeviride hangi bilgi ve becerilerin aktif olması gerektiği analiz edilmesiyle mümkündür. Bu bağlamda çevirmen edincine yoğunlaşan Gile çevirmende bulunması gereken edinçleri şu şekilde açıklar (1995, 8):

1. Sözlü ve yazılı çevirmenler pasif çalıştıkları dillerde pasif bilgiye sahip olmalıdır. Gerektiğinde bu bilgileri su yüzüne çıkarabilmelidirler.
2. Sözlü ve yazılı çevirmenler aktif çalıştıkları dili iyi ifade edebilmelidir.
3. Sözlü ve yazılı çevirmenler çevirdikleri metinlere ilişkin konu ve temalar hakkında yeterli bilgiye sahip olmalıdırlar.
4. Çevirmenler çeviri üzerine bildirime dayalı (deklaratif) ve işlemsel (prosedürel) bilgiye sahip olmalıdır (1995:10). Bildirime dayalı bilgi; çevirmenin piyasa-müşteri; normlar çevirmen-müşteri, çevirmenler-diğer çevirmenler arası ilişkileri yönlendiren bilgi kaynakları, çeviri araçları ve müşterilerin her bir çeviri işine özgü beklentiler, vb. tüm mesleki süreçler olarak tanımlanabilir. İşlemsel bilgi ise çevirmenin çeviri edimini gerçekleştirebilme kabiliyeti diğer deyişle çevirmenin karar verme prensiplerini şekillendiren “teknik bilgileridir”.

Gile, çizdiği çeviri edinci çerçevesinin ötesinde çevirmenlerin bazı entelektüel şartları karşılamaları ve bir takım kişisel özelliklere sahip olmaları gerektiğini ifade etmektedir. Ancak bunlar bilimsel olarak belirlenememiştir. Bunlar çeviri okullarına

girerken birer ön koşul olabilir ancak verilen eğitimle kişiden bunları edinmesi beklenemez.

Çeviri edim ve edinç ilişkisine psikoloji temelli ve bilişsel açıdan yaklaşan bir diğer araştırmacı Paul Kussmaul'dur. Özellikle çeviri eğitimi amacıyla çeviri eylemi sırasında çevirmenin zihninde ne olup bittiğini tespit etmek için Kussmaul, Sesli Düşünme Protokolleri (Think Aloud Protocols) geliştirmiştir. Bu yöntemde asıl önemli olan iyi bir ürünü ortaya çıkaran süreci ve stratejileri gözlemlemektir (1995, 91). Sesli Düşünme Protokolleri çoğunlukla monologlardan oluşmaktadır ve dezavantajı yapay bir durum yaratmasıdır. Şüphesiz, normal şartlarda iki kişi çeviri yaparken çeviriyi nasıl yaptığını dair konuşmaz. Hatta bir çevirmen ne kadar profesyonelse o kadar düşüncelerini az söze döktüğü görülecektir. Bu sebepten Kussmaul tekniği geliştirerek diyalog protokolleri metodunu sunmuştur. Çeviri esnasında gerçek bir çalışma arkadaşıyla çalışıldığı için daha doğal bir ortam söz konusudur ve kişi kendi kendisiyle konuşmak yerine, durumu bir başkasına açıklama ve çevirisini gerekçelendirme ihtiyacı içindedir.

Diyalog protokollerinde de sorunlar yaşanabilmektedir. Bu kişiler arasında gerçekleşen dinamik, psikolojik süreçlerle bağlantılıdır. Ayrıca diyalog protokolleri gerçek hayat şartlarını yansıtmayabilir ancak neticede iki zihnin karşılıklı etkileşimi gözlemlenebilmekte ve bu gözlemler çeviri eğitimine ışık tutacak veriler sağlayabilmektedir dolayısıyla başarılı çeviri yapmayı öğretmede bir strateji olarak “sesli düşünme protokolleri” kullanılabilir (1995, 92).

4.3.1.2. Sosyal Açıdan Çeviri Edinci

Çeviri edincini sosyal boyutta inceleyen Don Kiraly geçmişteki çeviri süreçleriyle günümüzdeki şartları karşılaştırarak değişen çevirmen niteliklerini ortaya koymaktadır. Geçmişte çevirmenler için temel bilgi kaynakları basılı sözlükler, terim sözlükleri ve kurum içi kelime listeleri iken artık teknoloji yönetimi daha karmaşık bir hal almıştır. Terminoloji yönetimi için bilgisayarlar kullanılmakta ve artık çevirmenler konu uzmanlarıyla birlikte veri tabanı oluşturmak için birlikte çalışmaktadırlar. Bundan 10 yıl önce bir yazılım sadece çevrilirken şimdi yerelleştiriliyor ya da erek piyasanın metinsel ve kültürel normlarına göre adapte ediliyor. Ayrıca çok kültürlü teknik yazarlık paralel metinlerin farklı dillerde üretilmesini sağlıyor, kültürel tabanlı

teknik metinler bir dilden diğerine çevrilmekten ziyade yeniden yazılıyor ve bu işlemin daha ekonomik olduğu kabul ediliyor. Eskiden çevirmenden sadece kâğıtta ne yazıyorsa onu çevirmesi beklenirken bugün okuyucuda istenen etkiyi bırakması bekleniyor. Artık tek bir alanda uzmanlaşmış olmak yeterli değil gerektiğinde yeni alanlarda yeterli bilgiye erişmek, mevcut normlara ve metin türlerine duyarlı olabilmek önem kazanmış durumdadır. Dolayısıyla yeni konu alanlarına dair yeterli ve etkili bilgiye ulaşabilmek öne çıkan beceriler arasına girmiştir (2000, 12).

Çevirmenler günümüzde eskiden olduğu gibi daktilonun başına geçip herkesten uzak kâğıt yığınlarının arkasında çeviri yapmamaktadır. Çeviri eylemini sosyal bir bağlantı ağı içinde profesyonel bir etkinlik olarak yürütmektedir (2000, 13). Dolayısıyla çevirmenler bu karmaşık iletişimsel süreçte birçok ticari etkinliğin (reklam, hukuk, tıp, teknik) başarısında kilit rol oynamaktadırlar. Bugün artık iyi seviyede çeviri edinci, yabancı ve anadil edinci yeterli değildir. Özetle, çevirmeni piyasada tercih edilir kılan, onun modern çeviri araçlarını kullanabilmesi, yeni konu alanlarında hızlı ve etkili bir şekilde araştırma yapabilmesi, gerektiğinde yaptığı işi gerekçelendirebilmesi, diğer çevirmenlerle ve konu uzmanlarıyla uzlaşması ve iş birliği yapabilmesidir.

Öte yandan profesyonel çevirmen olmak için belirli becerilere sahip olmak yeterli olmayabilir. Bu durumda Kiraly, çevirmenin “çevirmen edinci” edinmesi gerektiğini ifade eder. “Çevirmenlik edinci” çevirmenin konu uzmanları ve paralel konu uzmanlarıyla iletişim halinde olmasını gerektirir. Çevirmenlik edincine sahip çevirmenler çeviri sürecinde bu gruplarla iş birliğine dayalı bir ilişki ağı kurmaktadır.

Konuyu sosyal bakış açısından değerlendiren Anthony Pym şu ana kadar yapılmış çok bileşenli (multi-component) edinç modellerini irdeledikten sonra Don Kiraly gibi o da teknolojiyle şartların değiştiğini ve tamamıyla elektronik bir çağda yaşadığımızı dolayısıyla yeni bir edinç modeline ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir. Çok-bileşenli edinç modellerinin günümüz şartlarına uygun olmadığını belirten araştırmacı minimalist bir edinç tanımı yapmaktadır. Metinler aracılığıyla kişiler arasında meydana gelen bir etkinlik olarak minimalist yaklaşımda çevirmen eğitimi iki katmanlı işlevsel edinç edinimi içermektedir. Bunlardan ilki; çevirmenin kaynak metinden tek bir uygulanabilir erek metin üretmek yerine birden çok olası erek

metin üretebilmesidir. Bir diğeri, çevirmen ürettiği bu erek metinlerden en uygununu hızlı ve güvenilir şekilde seçebilmesidir. Minimalist boyutta bu iki beceri çeviri edincini meydana getirir. Elbette çevirmen için dilbilgisi, retorik, terminoloji, bilgisayar becerileri, internet bilgisi, genel kültür, takım çalışması, iyi ücretlendirme stratejileri gereklidir. Ancak, özünde çeviri edimi ne dilsel ne de ticaridir. Çeviri üretme ve seçme şeklinde otomatik olarak gerçekleşen problem çözme sürecinde ortaya çıkmaktadır (2003, 489).

4.3.1.3. Bilişsel ve Sosyal Açından Çeviri Edinci

PACTE grubu (Çeviri Edinci Edinim Süreci ve Değerlendirmesi) Ekim 1997’de yazılı çeviride her iki yöne yapılan çeviri sürecinde çeviri edinci edinimini araştırmak ve edinilen verilerin “çeviri eğitimi” gibi uygulamalı alanlara katkıda bulunması amacıyla kurulmuştur. Kurucu üyeleri Allison Beeby, Doris Ensinger, Olivia Fox, Amparo Hurtado Albir, Nicole Martínez, Wilhelm Neunzig, Mariana Orozco and Marisa Presas’dır (Albir, 2017, xxi). Bu doğrultuda deneysel bir araştırma yürüten ekibin araştırma soruları şöyle sıralanır:

1. Bir çevirmeni çevirmen olmayandan ayıran nedir?
2. Bir çevirmeni çevirmen olmayan iki dilli insandan ayıran nedir?
3. Çeviri edincini belirleyen beceriler nelerdir (Albir, 2017, 12)

Albir’e göre çeviri karar verme, problem çözme, vb. uzman bilgisi içeren iletişimsel bir aktivitedir ve metinsel, iletişimsel ve bilişsel olmak üzere 3 katmanlı karmaşık bir yapıya sahiptir (2017, 5). Çeviri edincine geçmeden önce Albir, edinç kavramını değerlendirmektedir. Edinç, temel 3 özellik çerçevesinde şekillenir:

1. Nasıl eyleme geçileceğini bilmek
2. Entegre edebilmek
3. Bağlama yerleştirebilmek

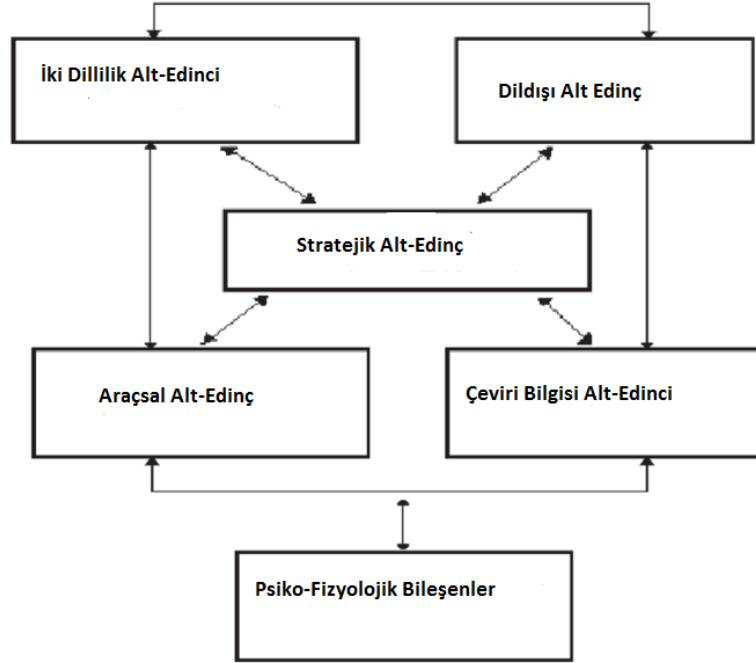
Edinç, farklı nitelikteki kabiliyet ve becerilerle (bilişsel, duyuşsal, psikomotor veya sosyal) bildirime dayalı bilgiyi birleştirebilmeyi gerektirir. Bir diğer deyişle, disipline özgü bilgiyle kişiye özgü becerileri birleştirip problem çözebilmektir. Öte yandan, kişi verilen bağlamı verimli bir şekilde kullanabilirse o kişi edinç sahibi olmuş demektir (2017, 15).

PACTE'nin çeviri edinci modeli psikoloji ve dil öğretimi, çeviri edinci modelleri, yazılı çeviride yapılan deneysel araştırmaların sonuçlarına dayanarak oluşturulmuştur (2017, 35). Hem bilişsel hem sosyal bir niteliğe sahiptir. Çoklu bileşenlerden oluşan bu modelde öne çıkan bazı özellikler mevcuttur:

1. Profesyonel çevirmenin aktarım (transfer) edinci tüm edinçlerin birleşiminden oluşur. İki dilli olanların sahip olduğu doğal (natürel) aktarım edinci ile aktarım edinci arasında fark vardır. İki dilde iletişim kurabilmek için süreç bilgisine ihtiyaç vardır. Dolayısıyla, iki dillilik çeviri edincinin yalnızca bir alt bileşeni olabilir. İki dillik alt edinci edimsel, toplumbilimsel bilgi, metinsel dilbilgisi ve sözlük bilgisinden oluşur (2017, 38).
2. Profesyonel çevirmenler aynı iki dille iletişim kuranlar gibi bir dilden diğerine geçebilme, iletişim halindeki iki dili birbirinden ayırabilme yeteneğine sahiptir. Sahip oldukları dil-dışı edinçle genel olarak dünya ve özel alanlara ait bilgilerini açığa vururken, araçsal alt-edinçlerle çeviride kullanılan bilgi ve iletişim teknolojileri, dokümantasyon kaynaklarının kullanımı gibi işlemsel bilgilerini harekete geçirirler.
3. Stratejik edincin erek metin üzerinde önemli bir etkisi vardır. Çeviri projesini planlama, sorunları tespit edebilme, çeviri stratejilerini uygulama, eksikleri belirleme ve giderme, çeviri sürecini izleme ve değerlendirme, strateji edinci kapsamında değerlendirilir.
4. Çeviri bilgisi bu edinç modelinde öne çıkan alt edinçlerden biridir. Çevirmen, bilgisini veri toplama sürecinde etkin olarak kullanır. Çeviriyi ve çevirmenlik mesleğinin gerektirdiği tüm süreçleri kapsar (Çeviri süreçleri, yöntemleri, sorunları, çeviri piyasası, müşteriler, hedef kitle vb.)
5. Psiko-fizyolojik bileşenler bilişsel, tutuma yönelik bileşenler ve psikomotor mekanizmalardan oluşur. Bilişsel bileşenler altında hafıza, algı, dikkat ve duygular yer alırken, davranışsal bileşenler altında entelektüel merak, sabır, özen, eleştirel ruh, kendi becerilerine güvenme, becerilerini ölçebilme, motivasyon, yaratıcılık, akıl yürütme, analiz, sentez gibi bileşenler bulunur.

Özetle; PACTE'nin çeviri edinci modelindeki alt-edinçler işlemsel ve bildirime dayalı bilgi çerçevesinde 5'e ayrılmaktadır: 1- İki-dillilik alt-edinci 2-Dildışı

alt-edinci 3-Çeviri bilgisi alt-edinci 4-Araçsal alt-edinç 5- Stratejik alt-edinci ve bu tüm alt-edinçler psiko-fizyolojik bileşenleri harekete geçirmektedir (2017, 38-41).

Şekil 6: PACTE Çeviri Edinci Modeli

Çeviri edinci yaklaşımında çeviri piyasasının beklentilerine göre şekillendiren Turgay Kurultay çeviri eğitiminin çevirmenlik mesleği içinde eylemde bulunabilecek mezunlar yetiştirme amacı taşıdığını ifade eder ve çeviribilim bölümlerinden mezun olan öğrencilerde bulunması gereken becerileri şu şekilde sıralar (1997, 26-27):

1. İşlevli ve etkin metinler üretmek ve başka metinleri eleştirebilmek, öneriler sunmak
2. Çeviri görevine dair iş analizi yapmak, işvereni çeviri ürün hakkında bilgilendirmek önerilerde bulunmak, gerekirse işvereni çeviri işinden vazgeçirmek
3. Teklif edilen çeviri görevini kendi çeviri becerileri, konu bilgisi ve çalışma şartlarına göre değerlendirebilmek
4. Çeviri farklı amaçlar ve iletişim ortamının şartlarına göre şekillendirebilmek

5. Çeviri ürünün verimli olabilmesi ve beklentileri karşılayabilmesi için gerçekçi bir iş planı yapabilmek.

Kurultay’a göre çeviri mezunlarının bu becerilerin yanında 3 alanda donanımlı olması gerekmektedir:

1. Dil alanı
2. Kültürel birikim ve alan bilgisi
3. Analiz ve çözüm geliştirme yeteneği

2007 yılında Graz Üniversitesi’nde gerçekleştirilen Transcomp projesi kapsamında çeviri edinci ve çeviri edinimi deneysel yöntemlerle incelenmiştir. 3 yılı aşkın bir sürede gerçekleşen bu projede 12 öğrenci ve 10 profesyonelin çeviri süreçleri, TAP ve görüşme yöntemleri ile değerlendirilmiş ve Göprecih’in çalışmalarına dayanan bir çeviri edinci modeli oluşturulmuştur (2009). Model, 6 alt edinç ve bu edinçlerin kontrolünü sağlayan 3 temel öge etrafında şekillenmektedir. Alt edinçler şu şekilde sıralanır (Eser, 2015, 51-52) :

1. En az iki dilde iletişim edinci: Her iki dilde de etkin iletişim becerisi
2. Alan edinci: Çeviriyi gerçekleştirmek üzere gerekecek genel ve özel alan bilgisi
3. Araçlar ve araştırma edinci: Çeviri yaparken geleneksel ve elektronik araç kullanma becerisi
4. Çeviri rutini etkinleştirme edinci: Kabul edilebilir erek dil eşdeğerliklerini bulmak için gereken bilgi ve beceriler.
5. Psiko-motor edinç: Elektronik araçlarla okuma ve yazma becerisi
6. Strateji edinç: Tüm alt edinçleri etkin bir şekilde kullanma becerisi

Söz konusu 6 alt-edinç; çeviri açıklaması ve çeviri normları, çevirmenin meslek algısı-etigi ve çevirmenin psiko-fiziksel durumu olmak üzere üç temel biçimde görünür olmaktadır.

Neticede, edinç kavramı çeviribilimsel açıdan incelendiğinde kavramın içerik ve kapsamının genişlediği gözlemlenmektedir. Çeviri edinci akademik alanda bireysel veya grup araştırmacılar tarafından ve çeviri sektöründe yürütülen projeler aracılığıyla araştırılmıştır. Çalışmalarda elde edilen en temel veri çeviri edincinin çok bileşenli yapısıdır. Çalışmanın sınırları içinde çeviri edincini ele alan tüm araştırmacılara yer

verilmemiştir. Çeviri tarihine genel olarak bakılarak çeviri edincinin bilişsel, sosyal, bilişsel ve sosyal boyutlarda nasıl biçimlendiği ele alınmıştır. Zihinsel süreçleri inceleyen bilişsel yaklaşım çevirinin zihinde gerçekleşen bir eylem olduğunu kabul etmekte dolayısıyla çevirmenin zihnini araştırmaktadır. Çeviriyi kültürler arasında bir iletişim biçimi olarak gören araştırmalarda ise çeviri edinci sosyal ve kültürel boyutta değerlendirilmektedir. Hem bilişsel hem de sosyal boyuta odaklanan araştırmacıların karma modellerin önerdiği görülmektedir.

4.3.2. Çeviri Eğitimi Yaklaşımları

Çeviribilim bölümlerinin kurulum amaçlarına bakıldığında mezunlarının şüphesiz çevirmenlik mesleğini başarıyla icra edebilmesinin hedeflendiği görülmektedir. Eğitim ve öğretim programlarının birincil amacı çeviri/çevirmenlik edincini öğrencilere kazandırmaktır. Dolayısıyla çeviribilim bölümleri bu amacı gerçekleştirmek için ikincil olarak çeviri/çevirmenlik edinci nasıl kazandırılmalı sorusuna odaklanmaktadır. Çeviribilim araştırmacılarının geçmişten bu yana değişen yaşam şartları doğrultusunda çeşitli çeviri eğitimi yaklaşımları geliştirdikleri görülmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır: mesleğe yönelik öğrenci merkezli yaklaşım (Nord, 1988/1991), süreç odaklı yaklaşım (Gile, 1995), bilişsel ve psikolinguistik araştırmalara dayalı yaklaşım (Kiraly, 1995), duruma bağlı (situational) yaklaşım (Viene, 1994) (Gouadec, 1994), göreve dayalı yaklaşım (1999, Hurtado) (2004, Gonzales Davies), sosyal yapılandırmacı yaklaşım (the socioconstructivism) (Kiraly, 2000). (2014, 11-18'den aktaran Kelly). Araştırmanın sınırları gereği konuyla ilgili genel bir çerçeve çizilecektir.

Christian Nord “mesleğe yönelik öğrenci merkezli yaklaşım”ı geliştirerek gerçek çeviri durumlarını yaklaşımının temeline yerleştirir. Nord’a göre amaç olmadan çeviri yapmanın hiçbir anlamı yoktur. Sınıf içinde meslekte karşılaşılan gerçek çeviri durumları yaratarak öğrenci merkezli öğretme/öğrenme ortamı sunar (1991).

Çeviri eğitiminde süreç odaklı yaklaşımı benimseyen Andrea Gile’e göre sınıfta öğretmenler çevirinin son haline odaklanmak yerine çeviri sürecine yoğunlaşmalıdır. Bu süreçte öğretmenler sorunları tespit edip öğrencide farkındalık yaratmalı temel çeviri prensipleri, strateji ve yöntemleri önerebilmelidir (1995, 14-15).

Bu bağlamda Gile eğitimcilerin yapabileceklerini şöyle sıralar:

1. Eğitimci öğretim zamanını etkili bir şekilde kullanabilmek için kelime ve yapı çözümlemeye vakit kaybetmemeli ancak belirli çeviri hataları veya doğru çeviri kararlarından örnekler göstermelidir. Sürece odaklanmalı, kabul edilebilirlik ve sadakat standartlarında daha esnek olmalıdır. Öğrencileri kendi çözümlerinin daha iyi olduğuna ikna etmekle zaman kaybetmemelidir (1995, 14-15).
2. Öğrenciler tarafından teorik modeller her ne kadar çeviri pratiğinden uzak ve soyut bulunsalar da olası çeviri durumlarına uygun yöntem ve teknik sunarlar. Çeviri kuramları; konuyu anlamlandırabilmek (yazar bunu neden böyle yazdı, niçin böyle söyledi, ne kastetti), çeviri zorluklarını anlamak, çeviri yöntem ve teknikleri anlamak için gereklidir. Bunların yanında teoriden edinilecek bilgilerle yeni çeviri yöntemleri geliştirilebilir. Dolayısıyla çeviri dersi teorik bileşenli bir yapıda kurgulanmalıdır (1995, 17-18).

Öte yandan eğitim programını teorik bileşenleri öğrencilerin ihtiyaçlarıyla doğrudan ilintili olmalı, kolay anlaşılmalı ve öğrencinin önce kuramı hissetmesi sağlanmalı ardından günlük deneyimlerle bağlantılı olacak şekilde sunulmalıdır. Ayrıca ders sürecinde çeviri kararları tartışılırken teorik bilgiye gönderme yapılmalı, gerektiğinde tekrar edilmelidir (1995, 19).

Çeviri eğitiminde “duruma bağlı yaklaşım” geliştiren Jean Vienne, eğitimcilerin geçmişte kullanılan alıştırmaların öğrencileri şu anki piyasa koşullarına hazırlamak için yeterli olmadığını düşünmektedir. Duruma bağlı öğretim, çeviri analizi yapmak ve öğrencileri gerçek çeviri görevlerine hazırlamak üzere tasarlanmıştır. Sınıf aktiviteleri profesyonel olarak zaten çeviri yapan eğitimcilerin çeviri işlerinden oluşmaktadır. Gerçek hayattan durumlar temel alınarak öğrencilerde motivasyonu artırma hedeflenmektedir (2000: 99).

1990’lı yılların başında özellikle bilişsel alanda yapılan çalışmalar çeviri eğitimi yöntemlerini etkilediği görülmektedir. Çeviri eylemi sırasında çevirmenin zihninde ne olup bittiğini tespit etmek amacıyla Kussmaul Sesli Düşünme Protokolleri (Think Aloud Protocols) geliştirmiştir. Bu yöntemde asıl önemli olan iyi bir ürünü ortaya çıkaran süreci ve stratejileri gözlemlemektir (1995). Bu protokollerden elde

edilen veriler çeviri eğitim yaklaşımlarını yönlendirdiği söylenir. Nitekim bilişsel ve psikolinguistik araştırmalara dayalı yaklaşımlar, başta sesli düşünme protokolleri olmak üzere çevirmenliğin bilişsel boyutta incelenmesi üzerine kurulmuştur. Bu araştırmalarda Don Kiraly sesli düşünme protokollerine dayalı bir çeviri öğretimi önermiştir (1995). Bu modelin merkezine çevirmenin “benlik-kavramını” (self-concept) yerleştirmiştir. Öte yandan, Kiraly bu yaklaşımını 2000’li yıllarda sosyal yapılandırmacı yaklaşım geliştirerek eleştirdiği görülecektir.

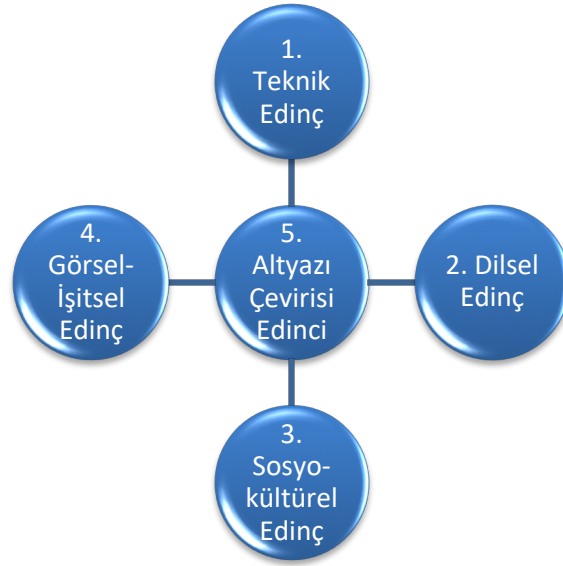
Yabancı dil öğretimi için tasarlanan “görev tabanlı yaklaşım” çeviri eğitimine de uyarlanmıştır. Bu alana katkı sağlayan Maria Davies Gonzales öğrencilere aynı hedefe sahip tek bir sonucu olan çeviri görevi vererek bu süreçte önemli olan noktaların kısa ve somut alıştırmalarla pratik ettirilebileceğini önerir. Bu sayede hem işlemsel (procedural) hem de declarative (bildirime dayalı) bilgi kazanımı sağlanacaktır (2004, 22-23). Bu yaklaşımda öğrenim kazanımları ön plana çıkarken ders içeriği bu kazanımlara göre şekillendirilmektedir.

Son olarak Don Kiraly 2000 yıllarda çeviri eğitiminde işbirlikçi yaklaşım temelli “sosyal-yapılandırmacı yaklaşım”ı geliştirmiştir. Kiraly’e göre öğrenme aynı grup üyeleri ve topluluğu oluşturan diğer eyleyenlerle etkileşime girildiği takdirde gerçekleşir. Çeviri eğitiminde çeviriye ilişkin beceriler geliştirmek ya da çeviri edimi öncesi temsili alıştırmalar yapmaktan ziyade gerçek eğitsel yönü olan etkinlikler oluşturulmalı ve mümkünse çeviri projeleri tasarlanmalıdır (2000, 60).

4.3.3. Altyazı Çevirisi Edinci

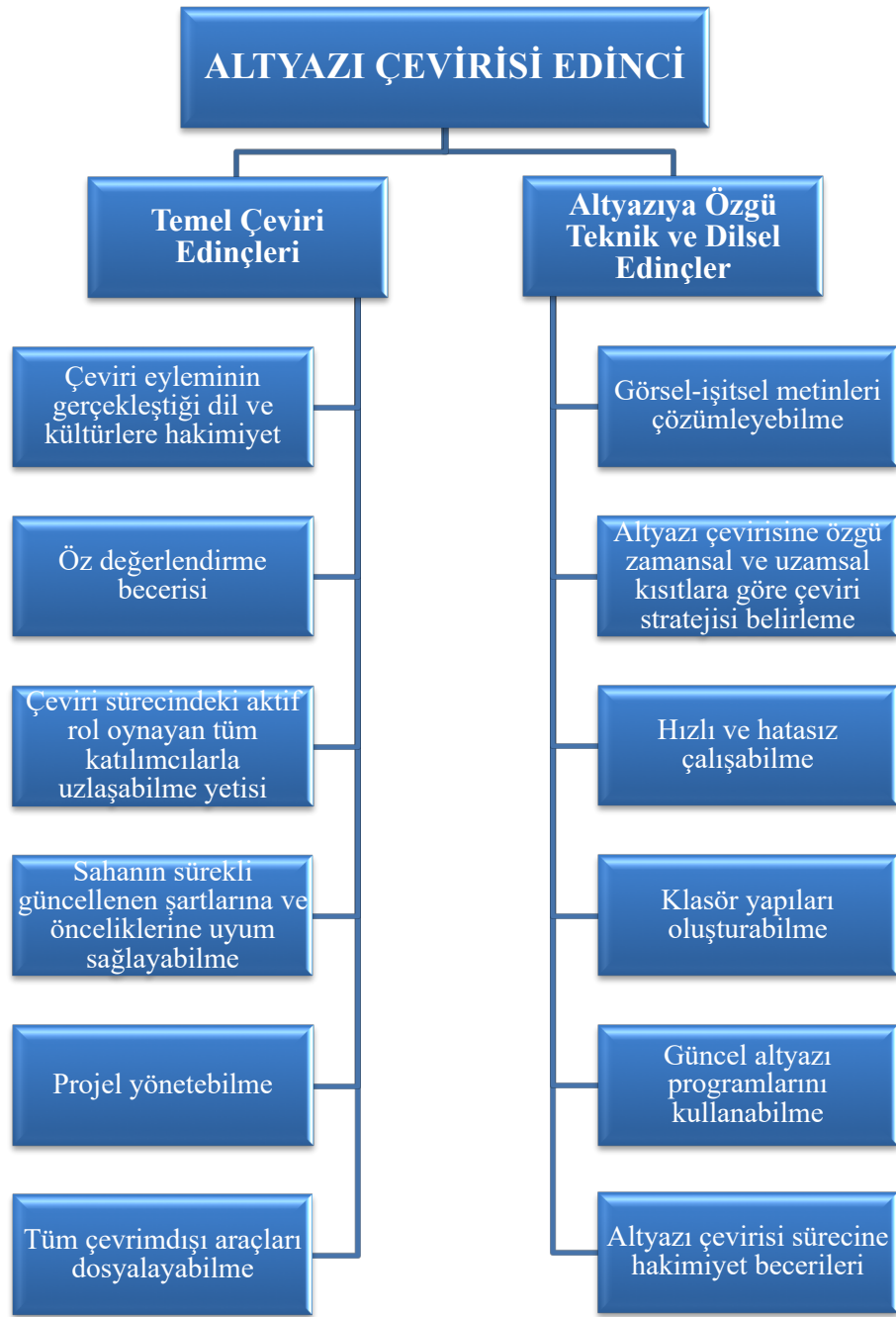
Altyazı çevirisinde yazılı çeviriden farklı olarak görsel ve işitsel iletişim kanallarının aktif olduğu bir metin söz konusudur dolayısıyla erek metin diğer tüm bileşenlerle uyumlu olmalıdır. (Skuggevik, 2009, 198). Tüm görsel işitsel çeviri türlerinde olduğu gibi altyazı çevirisinde de yalnızca diyaloglar yoktur. Anlamı görsel ve işitsel kanallardan gelen göstergelerin bütünü oluşturur. Dolayısıyla altyazı çevirisi dili ve kültürü bilmenin ötesinde bir bilgi ve bakış açısı gerektirir (Okuyuz, Kaya 2017, 11). Bu doğrultuda altyazı çevirisi bir uzmanlık alanı çevirisi olarak kabul edilmekte ve türe özgü birtakım edinç ve beceriler gerektirmektedir. Altyazı çevirisi edinçleri, temel çeviri edinçleri kapsamındaki tüm alt edinçlerle birlikte çeviri türüne özgü edinçleri kapsamaktadır.

Şekil 7’de Erik Skuggevik, altyazı çevirisi edincini beş edinç boyutunda değerlendirir. Teknik edinç olarak adlandırılabilen ilk edinç boyutunda altyazı uygulamasına dair teknik açıdan gerekenleri yerine getirme becerileri yer almaktadır. Örneğin, altyazı çevirisi yazılımı kullanma, satır aralıklarını ayarlama, altyazı metnini konumlandırma, zaman ve uzam kısıtlarına göre altyazı oluşturma teknik edinç çerçevesine girer. Bu kategoride yapılan hatalar niceliksel ve kolayca doğru ve yanlış olarak ayırtedilebilir. İkinci aşama, dilsel becerilerle ilintilidir. Temel çeviri edinçleri kapsamına da giren bu edinç seviyesinde çevirmenin kaynak ve erek dil kullanımlarındaki becerisi değerlendirilir. Üçüncü sırada çevirmenin dilsel olmayan sosyal ve kültürel değerleri tanıması bunları ilişkilendirebilme becerileri yer alır. Dördüncü aşama çevirmenin işitsel kanaldan aktarılan diyaloglardaki duyguları ve ince nüansları algılayabilme becerilerini içermektedir. Beşinci ve son aşama çevirmenin diğer dört alt edinç doğrultusunda, kısıtlar ve olasılıklar dahilinde uygun çeviri yöntemini seçerek altyazı oluşturabilme becerisini kapsamaktadır (Skuggevik, 2009, 198).

Şekil 7: Altyazı Çevirisi Edinci Erik Skuggevik

Altyazı çevirisi eğitimi üzerine araştırma yapan bir başka araştırmacı Francesca Bartina altyazı çevirisi edinçlerine ilişkin bazı saptamalarda bulunmuştur. Bartina’nın saptamaları Şekil 8’de ‘temel çeviri edinçleri ve ‘altyazı çevirisine özgü teknik ve dilsel çeviri edinçleri’ başlıkları altında değerlendirilebilir.

Şekil 8: Altyazı Çevirisi Edinci Francesca Bartina

İlk başlıkta, altyazı çevirisi alanında uzmanlaşmak çevirmen adayları, teorik öğrenmelerle tecrübeyle edinilen çeviri edinçlerini altyazı çevirisi alanına transfer edebilmektedirler. Bu bağlamda transfer edilebilecek edinçler:

1. Kaynak ve erek dillere ve kültürlere hakimiyet
2. Öz değerlendirme becerisi

3. Çeviri sürecinde yer alan tüm eyleyenlerle uzlaşabilme
4. Değişen piyasa şartlarına ve önceliklerine göre hareket edebilme
5. Proje yönetme
6. Çevrimdışı kaynakları profesyonel olarak dosyalayabilme

Diğer edinçler ‘altyazı çevirisine özgü teknik ve dilsel çeviri edinçler’ başlığı altında incelenmektedir. Söz konusu edinçler metin türü, altyazı çevirisine özgü kısıtlar ve piyasa şartları doğrultusunda ortaya çıkmıştır ve edinim süreci özel alan bilgisi gerektirmektedir:

1. Görsel-işitsel metin türü niteliklerine hakimiyet
2. Zamansal ve uzamsal kısıtlara göre özetleyebilme becerisi
3. Dosyalama becerisi
4. Hızlı ve hatasız çalışma
5. Sürekli yenilenen altyazı yazılımlarına uyum sağlayabilme
6. Altyazı sürecindeki her aşamayı kontrol edebilme

Ekran çevirisi alanında çalışan bir diğer araştırmacı Barbara Majcenovič Kline söz konusu altyazı çevirisi edinçlerine ek olarak türe özgü edinçler kapsamına zaman ve ritim algısı edinme, hedef izleyicinin yaş, eğitim, okuma yeteneklerini saptama ve medya yazarlığını dahil etmektedir. Çevirmenler ayrıca çevirecekleri programın türüne göre hareket etmeli, diyalog ve görüntü arasındaki ilişkiyi algılayabilmeli, görsel ve işitsel girdiye göre altyazı metnini kısaltabilmeli ya da özetleyebilmelidir. Son olarak çevirmen altyazı çevirisini kalite standartlarına uygunluğunu sağlayabilmelidir (2011).

Altyazı çevirmenlerinde bulunması gereken becerileri Corinne Imhauser da 5 grupta incelemektedir. Şekil 9’da görüleceği üzere bunlar sırasıyla teknik beceriler, dilsel beceriler, genel beceriler, proje yönetimi becerileri ve iletişim becerileridir. Teknik beceriler kapsamına görsel ile işitsel arasındaki uyum ve zaman-uzam kısıtlarına göre harekete geçme, zaman eşlemesi yapabilme becerileri girmektedir. Dilsel beceriler arasında altyazıları gerektiğinde özetleme, uyarılama ya da tekrardan yazma becerileriyle metnin dağıtımı, son okuması ve işitsel anlamı vb. yetkinlikler bulunur. Genel beceriler başlığı altında metin analizi, bilgisayar becerileri, film üretimi ve film ve televizyon piyasasını tanıma, dil-kültür politikaları yer alır. Son olarak proje

ve iletişim becerileri görsel-işitsel metnin oluştuğu ve çevrinin üretildiği bağlam açısından son derece önemlidir (Imhauser, 2000'den aktaran Kruger, 2008, 81-82)

Şekil 9: Altyazı Çevirisi Edinci Corinne Imhaueser

Özetle, bir uzmanlık çevirisi olarak nitelendirilebilecek altyazı çevirisi türe özgü birtakım edinç ve beceriler gerektirdiği görülmektedir. Altyazı çevirisi edinçleri, temel çeviri edinçleri kapsamındaki tüm alt edinçlerle birlikte çeviri türüne özgü edinçleri içermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde teknik, dilsel-göstergesel ve temel çeviri edinçleri şeklinde temel bir ayrım göze çarpmaktadır. Eğitiminin sistematik bir eğitim yaklaşımı geliştirmesi için şüphesiz çeviri türüne özgü edinç ve becerileri belirlemesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirirken mevcut eğitim öğretim durumlarındaki ihtiyaçlar, istekler ve gerekenler belirlenmelidir. Oluşturulacak programda öncelikler sıraya konularak, belli bir öğretim modeli çerçevesinde sınıf içi roller oluşturulmalıdır. Eğitimden ardından temeline edinçleri yerleştirdiği eğitim yaklaşımını uygun içerik, materyal, öğretim yöntem ve teknikleri, ölçme ve değerlendirme biçimleriyle destekleyebilmelidir. Kendi bilgisini aktaracağı bölümleri ayırdıktan sonra öğrencinin aktif olacağı kısımları net bir şekilde belirleyebilmeli ve öğrenciyi bu süreçte aşama aşama takip etmelidir (Okuyayuz, Kaya, 2017, 12-13). Bu bağlamda bir sonraki bölümde araştırma kapsamında " altyazı çevirisi eğitiminin " altyazı çevirisi edinçleri temelinde ne şekilde biçimlendiği değerlendirilecektir.

4.3.4. Altyazı Çevirisi Eğitimi Modelleri

Bir uzmanlık çevirisi olarak kabul edilen altyazı çevirisinin kendine özgü birtakım edinç ve beceriler gerektirdiği görülmektedir. Bu bölümde bu becerilerin nasıl öğretilmesi gerektiğini incelenmektedir. Son zamanlarda altyazı çevirisi eğitimine yönelik birçok araştırma yapılmakta çeşitli yöntem önerileri ileri sürülmektedir. Bu bölümde çeşitli araştırmacıların konuyla ilgili çalışmalarına yer verilecektir. Çeviri eğitim modelleri *ders içeriği ve öğretim yöntemleri*, *ders materyalleri*, *ölçme ve değerlendirme* olmak üzere üç başlıkta değerlendirilmektedir. Söz konusu araştırmacılar ve çalışmalar aşağıdaki gibidir:

- Okyayuz, Kaya “Görsel-İşitsel Çeviri Eğitimi” (2017)
- Diaz Cintas “Teaching and Learning to Subtitle in an Academic Environment” (2018)
- Diaz Cintas “Teaching Subtitling at University” (2001)
- Kruger “Subtitler Training as Part of a General Training Programme” (2008).
- Kovačić “Reinforcing or Changing Norms in Subtitling” (1996)
- Wietrzny, Tymczyńska “Devising a Systematic Approach to Examination Marking Criteria for Audiovisual Translation: A Case Study from Poland” (2015)
- James, Roffe, Thorne 2003 Assesment and Skills in Screen Translation“ (1996)
- Sponholz “Teaching Audiovisual Translation Theoretical Aspects, Market Requirements, University Training and Curriculum Development” (2003)

Bölüm çerçevesindeki yorumlar bu çalışmaların ışığı doğrultusunda yapılmıştır. Altyazı çevirisi eğitimine yönelik kişisel değerlendirmelere son bölümde yer verilecektir.

4.3.4.1. Ders İçeriği ve Öğretim Yöntemleri

Altyazı çevirisi derslerinin içeriği genel olarak değerlendirildiğinde teorik ve pratik olmak üzere iki katmanlı bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Diğer görsel işitsel türlerde olduğu gibi altyazı çevirisinde de birbirini takip eden ve tamamlayan

becerilerin öğretimi söz konusudur. Dolayısıyla içerik oluştururken ve öğretim yaklaşımı belirlerken öğrencilere verilecek dönüt son derece önemlidir.

Bu bağlamda Jorge Diaz Cintas altyazı çevirisinin dersini giriş, teknik, dilsel ve profesyonel boyutlarda tasarlanabileceğini ifade eder. Benzer bir yaklaşım Mümtaz Kaya ve Şirin Okyayuz'un altyazı çevirisi eğitimi modelinde yer almaktadır. Toplam 5 bileşenden oluşan bu modelin ilk bileşeninde, kuramsal ve bilişsel boyutta çeviri türleri üzerine bir bakış açısı geliştirme, 2. bileşende altyazı çevirisine dair teknik bilgi aktarımı, 3. bileşende dilsel kuralların ve altyazı çevirisi yöntemlerinin kazanımı 4. bileşende çeviri ürünü düzeltme ve izleyici için hazır hale getirme, 5. son bileşende çeviri sürecine dair bir öz değerlendirme edinimi hedeflenmektedir. Söz konusu ders tasarımları birçok açıdan benzerlik taşımaktadır. Diaz Cintas'ın giriş ve Kaya-Okyayuz'un ilk bileşenin temel prensibi aynıdır. Öncelikle altyazı hakkında temel bilgiler verilmeli, tüm çeviri türleri arasında ve görsel-işitsel çeviri türleri içindeki konumu tanıtılmalı ardından türlere özgü kısıtlara değinilmesi gereklidir. Çok sayıda örnekle çeviri türleri hakkında öğrenciyi düşündürerek, öğrencide kuramsal ve bilişsel bir temel oluşturmak yavaş yavaş gözlemden ve düşünceden uygulamaya geçiş planlanmaktadır (Okyayuz, Kaya 2017, 15; Cintas, 2008, 92).

Öte yandan öğrenciler teorik içeriğe altyazı uygulamasına geçmeden ihtiyaç duysa da bu kısmı çok uzun tutmamak yerinde olacaktır. Bu noktada tümevarım yöntemini öneren Diaz-Cintas öğrencilerin dersin başından itibaren uygulamaya geçmesi gerektiğini, kendi öğrenim tecrübelerinin performanslarını arttırmada etkili olacağını ifade etmektedir. Öğrenciler bu sayede bildirime dayalı bilgiden işlemsel bilgiye daha hızlı geçebilmektedir. Altyazı çevirisi eğitiminin ikinci aşaması teknik bilginin aktarımıdır. Öğrencilere özellikle yaparak öğrenmeyle altyazı programlarının mantığı gösterilmeli ve çok sayıda uygulama yapılmalıdır. Piyasadaki altyazı programları benzer özellikler taşımaktadır dolayısıyla eğitmen çevrimiçi ve ücrete tabi olmayan bir altyazı programı seçerek sınıfta bu programın kullanımını örnekleyebilir (Kaya, Okyayuz 2017, 15). Öğrencilerin altyazı programlarının temel özelliklerini öğrenmeleri yeterlidir. Bazı altyazı hizmeti veren şirketler kendi yazılımlarının demolarının indirilmesine izin vermektedir. Bu yazılımlar (FAB, SPOT, WinCaps) eğitim amacıyla tercih edilebilir. Bir diğer seçenekte JacoSub ya da Subtitle Workshop gibi ücretsiz altyazı programlarıdır. Her iki seçenek de eğitim kurumunu mali bir

yükümlülük altına sokmadan öğrencilerin temel altyazı becerilerini geliştirme imkânı sunmaktadır (Diaz Cintas, 2008, 95). Sınıf içi uygulanabilecek bir diğer yöntem ise öğrencilere gruplar halinde altyazı çevirisi programlarını araştırmak ve sunum yaptırmaktır. Bu sayede öğrenciler tek bir program değil birkaç programı tanıma fırsatı edineceklerdir. Öte yandan bu derste öğrencilerin bilgisayar kullanımı konusunda yetkin olmaları beklenir. Gerekli düzeyde bilgisayar kullanabilmek altyazı dersinin ön şartı olmalıdır (Kaya, Okyayuz, 2017, 15). Yapılan araştırmalar gerçek altyazı pratiğine benzemelidir. İlk aşamada yazılım olmadan bazı temel özelliklerle derse başlanmalı yavaş yavaş öğrencinin teknik ve yazılıma ilişkin becerileri bu özelliklerle birleştirilmelidir. Bu bölümde öğrencilere zaman kodu (timecode) değeri açıklanabilir, spotlama ve eşlemenin nasıl yapılacağı gösterilebilir ve çeviri şablonları ile bazı araştırmalar yaptırılabilir (Diaz Cintas, 2008, 95). Çeviri şablonlarının kullanımı ekonomik açıdan hala tartışılabilir da eğitim açısından kullanımı oldukça faydalıdır. Çeviri şablonlar diyalogları teknik ve biçimsel bir standart sağlamak amacıyla kullanılır. Bu şablonlarda altyazıların ekrana giriş-çıkış, ekranda kalma süreleri, altyazı karakter boyutu ve yerleşim biçimleri ortak bir dilde (çoğunlukla İngilizce) ayarlanmıştır. Kaynak metin bu şablon üzerinden istenen dile çevrilir. Derste öğrenciler çeviri şablonunu kullandıklarında aynı zaman ve uzam kısıtları dahilinde aynı sayıda karakterde altyazı üreteceklerdir. Öğretmen bu sayede öğrencilerin farklı çeviri kararlarını karşılaştırdıkları tartışma merkezli öğrenme ortamları yaratabilecektir (Diaz Cintas, 2008, 99).

Dersin dilsel boyutunda öğrencilere altyazı çevirisinde yazım kuralları, metin konumlanması, altyazıların ekranda kalış süreleri vb. gibi bu çeviri türüne özgü özelliklerle birlikte metni kısaltma, çeviri sorunlarını tanımlama ve bunlara yönelik düşünce şeklini ve stratejilerini geliştirme gibi altyazı çevirisinin kısıtlarına dair temel beceriler sunulmaktadır. Öğretmenler altyazıda kullanılan temel noktalama işaretlerini sunmalı ancak bu kuralların görsel işitsel programın türüne ve ülkelere göre değişiklik gösterebileceğinin altını çizmelidir (Diaz Cintas, 2008, 100) Satır bölme (line break), kısaltma, özetleme ve çıkartma stratejileri bu bölümde tanıtılmalı ve bu stratejiler örneklerle pekiştirilmelidir. Öğrencilere net anlaşılır tam cümle yapısında kabul edilebilir dil özelliklerine sahip altyazı biçimleri oluşturma becerisi kazandırılmalıdır. Öte yandan bu karmaşık becerilerin aynı ders saatlerinde verilmesi tavsiye edilmez.

Bu becerilerin birbirini takip eden ve tamamlayacak biçimde verilmesi uygundur. Dilsel bileşen eğitimcinin temel bilgi akışını sağlayacağı son aşamadır, eğitimci öğrencilerin gereksinimleri göre bilgi ve deneyim konusunda paylaşımda bulunmalıdır. Ortaya çıkan sorunlar hakkında fikir vermeli, uyarılarda bulunmalı gerektiğinde devreye girerek öğrenciyi yönlendirmelidir (Okyayuz, Kaya, 2017, 16).

Dersin dördüncü bileşeni ve takiben 5. bileşeninde Kaya ve Okyayuz çeviri ürünlerinin izleyiciye sunulabilecek kaliteye getirilebilmesi amacıyla eğitmenin hataları, eksikleri gidermek, düzeltmek, düzenlemek için uygulamalar ve alıştırmalar yapmasını önermektedir. Sınıf içi yapılacak tartışmalar, sunumlarla bu beceriler edinilebilir. Son olarak dersin başından beri sunulan kuramlar, tartışmalar, deneyim ve çeviri süreçleri temel alınarak öğrencilerden çeviri edimlerinin değerlendirmeleri istenebilir. Bu raporlama öğrencilerin çeviri ürünlerine ilişkin çok boyutlu düşünceleri gerektiğini, bu tür çevirilerde uygulanması gereken ilke ve normları ne ölçüde öğrendiklerini ortaya koyacaktır (Okyayuz, Kaya, 2017, 16).

Altyazı çevirisi eğitimi kapsamında çeviri sektörü hakkında bilgilendirme dersin profesyonel bileşenini oluşturmaktadır. Altyazı uygulaması salt çevirmenin görev aldığı bir eylem değildir.

Bu süreçte çevirmenle birlikte birçok profesyonel görev almaktadır. Dolayısıyla öğrenciler çeviri işinin alımından yayınlanmasına kadar geçen her aşamayı öğrenmelidir. Bu sayede piyasa dilini ilişkilendirmekte zorluk yaşamazlar ve ne kadar donanımlı olurlarsa o kadar iş bulma olasılıkları artar (Diaz Cintas, 2001, 29-30). Dersin bu bileşeninde eğitmenlerin altyazı çevirisi piyasasına dair katkılarının yanı sıra alandan konuk konuşmacılar çağırarak veya şirket ziyaretleri yapmak görsel-işitsel çeviri şirketleri arasındaki bağlantıları aktarmak adına oldukça faydalıdır. Piyasada aktif olarak altyazı çevirisi yapan eski öğrencileri derse davet etmek de en az şirket ziyareti kadar etkili olacaktır. (Diaz Cintas, 2008, 97) Ders kapsamında dikkate alınması gereken diğer profesyonel alanlar şunlardır:

- Piyasadaki altyazı oluşturma şartları
- Evden çalışma ve serbest çalışma şartları
- Maaşlar ve ödeme oranları hakkında bilgiler
- Alanda internet aracılığıyla farklı iş bulma olanakları

- Potansiyel işverenler-özel ve devlet TV kanalları, altyazı stüdyoları, film dağıtım şirketleri
- Vergi yükümlülükleri, telif hakkı sahipliği
- European Association for Studies in Screen Translation (Easist) gibi kurumların varlığı ve çalışma şartları (Diaz Cintas, 2001, 29-30).

Öğrenciler bu konularda bilgi sahibi olduklarında altyazının piyasayla ve sosyal eyleyenlerle olan bağlantıları tanımış olacaktır.

Dilsel bileşen çerçevesinde de değerlendirilebilecek son bileşen metnin çoklu-göstergesel yapısıyla bağlantılı göstergesel (semiotic) bileşendir. Öğrenciler çevirdikleri metnin yalnızca diyalogdan ibaret olmadığını, anlamı farklı kanallardan gelen göstergelerin tümünün oluşturduğunun bilincinde olmalıdır. Dolayısıyla öğrencilere ince dilsel nüansları ve göstergeleri çözümleyebilecek beceriler öğretilmelidir. Diyaloglardaki dil kullanım biçimlerini ve bireysel dil kullanımlarını feda ederek çevirmek altyazıda çok sık rastlanan bir durumdur. Bu tür çeviri kararları özellikle filmin akustik kanalına erişim yoksa tüm karakterleri aynı kişi konuşuyor izlenimi yaratır (Diaz Cintas, 2008, 80). Dolayısıyla görsel-işitsel metin iyi çözümlenmeli, göstergesel bütünlük altyazı çevirisiyle bozulmamalıdır.

4.3.4.2. Ders Materyalleri

Bu derste kullanılacak tüm örnekler otantik-orijinal görsel-işitsel metinler olmalıdır (Diaz Cintas, 2008, 92). Yalnızca filmlerin çevirisi değil, konuşmalar, DVD ekstralarında yer alan röportajlar, şirket videoları, tanıtım videoları seçilerek farklı terminolojiler çalışılabilir. Seçilen klipler öğrencileri tartışmaya yönlendirmeli, farklı çeviri stratejileri kullanmaya olanak sağlamalıdır. Bu doğrultuda kültüre özgü terimler, deyişler, argo ifadeleri içeren örneklerin yanı sıra örtülü veya tabu ifadeler, kelime oyunları, küfürler, mizahi deyişler ve şarkıların yer aldığı görsel-işitsel metinler tercih edilebilir. Bu metinler, altyazıda karşılaşılabilecek türlü zorluklara örnek teşkil etmesi açısından eğitim adına son derece yararlıdır (Diaz Cintas, 2008, 101). Öte yandan öğrencilere bağlamından koparılmış, metnin bütününe erişimin olmadığı metinlerin altyazı çevirisi kesinlikle yaptırılmamalıdır. Görsel-işitsel metinlerin çoklu-göstergesel bütünlüğü göz ardı edilmemelidir (Kruger, 2008, 80).

4.3.4.3. Ölçme ve Değerlendirme

Altyazı çevirisinde ölçme ve değerlendirme aşamasında bütüncül yaklaşımlar öne çıkmaktadır. Akademik değerlendirme ile profesyonel değerlendirme birbirinden farklılaşmaktadır. Profesyonel değerlendirme tek bir hata dahi tolare edilmezken akademik değerlendirmede doğruya yakın tercihler geçer not alabilmektedir. Öte yandan, akademik değerlendirme biçiminin profesyonel şartlarda kabul edilmesi kesinlikle mümkün değildir. Üniversite eğitiminde öğrencilerin hatalarından öğrenmesi hedeflenmektedir. Dolayısıyla eğitim sürecinde öğrencilere kabul edilebilir olanlarla ilgili bir farkındalık kazandırılmak istenmektedir (2008, 81).

Altyazıda değerlendirme kriterleri genel hatlarıyla dilsel becerilerin (içerik ve dil) ve teknik becerilerin ölçülmesi olarak ikiye ayrılır (Diaz Cintas, 2008; Wietrzny, Tymczyńska, 2015). Diaz Cintas (2001) söz konusu ölçüm kriterlerini Tablo 5'te alt kategorilere ayırmaktadır:

Tablo 5: Altyazı Çevirisi Değerlendirme Kriterleri Jorge Diaz Cintas

DİLSEL	TEKNİK
Bilgilendirici: Gerekli tüm bilgilerin aktarımı, eksiltmeler ve eklemeler	Zaman kodu Yeterli okuma süresi
Anlamsal: Mesajın anlamının doğru bir şekilde verilmesi	Eşleme (Senkronizasyon) Altyazıların ekrandaki görüntü ve sesle eşzamanlı olarak görünüp kaybolması ve okuma ritmi
İletişimsel: Sözlü dilden yazılı dile geçerken erek dilin deyimisel yapısına dikkat edilmesi	Altyazılar Arasındaki Süre: Altyazı arası 4 kare ve sahne değişikliklerine uygunluk
Yazım-Noktalama ve Bölümleme Altyazılar arası bölümlemelerin tutarlılığı yazı tipi ve boyutu. Yazım noktalama kurallarına uyumu	Formatlama: Altyazıları yerleştirme (örn. okumayı kolaylaştırmak için üst satırın daha kısa alt satırın daha uzun olması vb.)

Wietrzny ve Tymczyńska araştırmasında Cintas’a paralel altyazı çevirisi dilsel ve teknik niteliklere göre değerlendirilir (2015, 347-348). İlk kategoride içerik, strateji seçimi ve dilsel eşdeğerlikler bulunur. Aktarımdan önce öğrencinin filmde önemli olan öğeleri tanıyıp kısaltma yapabilmesi gereklidir. Yapılan çıkarmalar, izleyicinin filmi anlamasına engel olmamalıdır. Öğrencilerin çeviri stratejilerini programın türüne, filmin ritmine, izleyenlerin okuma hızına göre belirlemelidir. Altyazılar bölünürken anlamsal bütünlüklere ve metin içi tutarlılığa dikkat edilmelidir. Son olarak yazım, imla ve dilbilgisi kurallarına uygunluk değerlendirme dahilindedir. İkinci kategoride formatlama ve senkronizasyon gibi teknik beceriler ölçülür. Bu aşamada öğrenci spotlama ve formatlama sırasında kabul görmüş teknik standartlara uygun hareket etmelidir.

Notlandırma işlemine ilişkin Wietrzny ve Tymczyńska çalışmalarında öğrencileri 40 tam puan performans üzerinden eksiltmeler yaparak notlandırdıklarını ifade etmektedirler.

Tablo 6: Altyazı Çevirisi Eğitimi Ölçüm Kriterleri Marta Kajzer Wietrzny, Maria Tymczyńska

Değerlendirme Kriterleri		Notlandırma Ölçütü	
Yazım ve imla yanlış	-0.25	40-35	Çok iyi
Anlamı çok bozmayan hata ve yanlışlar	-0.5	34-29	İyi
Anlamı bozan ciddi hata ve yanlışlar	-1.0	28-24	Yeterli
Anlamı bozan çok ciddi hata ve yanlışlar	-2.0	23-0	Başarısız

Notlandırmada öğrencilerin çeviri kararlarını gerekçelendirdikleri çeviri raporları da yönlendirici bir etkiye sahiptir. Öte yandan, araştırmacılar öğrencilerin yaratıcı çeviri kararlarına ekstra puanlar verilebileceğini ifade etmektedir (2015).

James, Roffe ve Thorne son değerlendirmede öğrencilerin dilsel ve teknik becerilerden başarılı olması için %60 başarı sağlamaları gerektiğini belirtir. Dilsel becerilerde; dil kalitesi, dil bilgisi, yazım ve noktalama değerlendirilirken; teknik becerilerde, spotlama, eşleme (senkronlama), konumlandırma, renk ve altyazı aralıkları değerlendirilir (1996).

Sponholz, ölçme değerlendirme aşamasında daha ayrıntılı bir model önerir. Değerlendirme kategorilerini dilsel, görsel-işitsel ve teknik kriterler olmak üzere üçe ayırır. Dilsel kriterler altyazıların içeriğiyle ilgilidir. Programın türüne göre uygun üslup ve biçim kullanımı, anlamsal doğruluk, diyalogların doğallığı, dilin deyimsel kullanımı, karakterleri doğal yansıtabilmek, mizah, diyalekt ve kültüre özgü ifadeler gibi dilsel zorluklarla birlikte, dil bilgisi ve yazım kuralları dilsel kategoride değerlendirilir (2003).

Altyazıların görsel-işitsel bilgi kanallarıyla tutarlılığı görsel-işitsel kriter kapsamına girer. Görsel işitsel kanallardan gelen bilgiler doğrultusunda uygun kısaltma yapabilme ve görüntü, ses ve diyalog arasında bağlantıları algılayabilme bu aşamada ölçülür. Son olarak teknik kriterlerde altyazıları spotlama, bölümlendirme gibi

biçimsel nitelikler incelenirken diyalogların ritmine ve hızına uygunluk, okunabilirlik, noktalama, altyazıların ekranda kalma süreleri ve yerleşimleri gibi teknik özellikler değerlendirmeye tabi tutulur. Sonuç olarak, altyazı çevirisinde yukarıdaki çalışmalar çerçevesinde ölçme ve değerlendirme kriterlerinde belirli bir standardın olduğu görülmektedir. Ancak, notlandırma kriterleri konusunda farklı uygulamalar mevcuttur. Holistik (bütüncül) ölçüm yöntemlerinin ağırlıklı olarak tercih edildiği görülmektedir (2003).

5. TÜRKİYE’DE LİSANS DÜZEYİNDEKİ ÇEVİRİ BÖLÜMLERİNDE UYGULANAN ALTYAZI ÇEVİRİSİ DERSLERİ SAHA ÇALIŞMASI

Araştırmada oluşturulan kuramsal ve kavramsal çerçeve ışığında saha çalışmasının bulguları değerlendirilmektedir.

5.1. Altyazı Çevirisi Dersleri Doküman Analizi Bulguları ve Yorum

Türkiye’de altyazı eğitimi veren lisans bölümlerini belirlemek için 2017 ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu temel alınarak Türkiye’deki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Mütercim Tercümanlık ve Çeviribilim bölümleri saptanmıştır ve aşağıdaki sorunsal irdelenmiştir:

Türkiye’de lisans seviyesindeki çeviri bölümlerinin hangilerinde altyazı eğitiminin verildiği bir ders yer almaktadır? Altyazı eğitiminin müfredat içindeki konumu nedir?

Türkiye’de altyazı eğitimi veren lisans bölümlerini belirlemek için ilk olarak 2017 ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu temel alınarak Türkiye’deki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Mütercim Tercümanlık ve Çeviribilim bölümleri tespit edilmiştir.

**Tablo 7: Türkiye'de Devlet Üniversitelerindeki Mütercim
Tercümanlık/Çeviribilim Bölümleri**

<i>Üniversite Adı</i>	<i>İngilizce</i>	<i>Almanca</i>	<i>Fransızca</i>	<i>Rusça</i>	<i>Arapça</i>	<i>Farsça</i>	<i>Çince</i>	<i>Japonya</i>	<i>Bulgarca</i>	<i>Tr.-Alm.İng.</i>	<i>İspanyolca</i>	<i>İng.-Fr-Tr</i>
Abant İzzet Baysal Üni.	X											
Ağrı İbrahim Çeçen Üni	X											
Ankara Yıldırım Beyazıt Üni.					X							
Cumhuriyet Üni.												X
Dokuz Eylül Üni.										X		
Ege Üni.	X	X										
Hacettepe Üni.	X	X	X									
İstanbul Üni.	X	X	X									
Kafkas Üni.												X
Karamanoğlu Mehmet Bey Üni.					X							
Kırıkkale Üni.	X		X		X	X						
Kırklareli Üni.	X											
Marmara Üni.	X	X	X									
Mersin Üni.		X	X									
Selçuk Konya Üni.	X											
Siirt Üni.	X											
Trakya Üni.	X	X							X			
Yıldız Teknik Üni.			X									
Bartın Üni.	X			X	X		X	X			X	
Boğaziçi Üni.	X											
Sakarya Üni		X										
TOPLAM	13	7	6	1	4	1	1	1	1	1	1	2

Tablo 7'ye göre Türkiye'de 21 devlet üniversitesinde 39 çeviri bölümü bulunmaktadır. Bu bölümler ağırlıklı İngilizce Mütercim Tercümanlık (13), Almaca Mütercim Tercümanlık (7) ve Fransızca Mütercim Tercümanlık (6)'dır. Tabloda,

Cumhuriyet, Kafkas ve Dokuz Eylül Üniversitelerinde 3 dilli çeviri eğitimi verildiği görülmektedir.

Tablo 8: Türkiye'de Vakıf Üniversitelerinde Mütercim Tercümanlık/Çeviri bilim Bölümleri

Üniversite Adı	İngilizce	Almanca	Fransızca	Rusça	Arapça	Farsça	Çince	Japonya	Bulgarca	Tr.-Alm.-	İspanyolca	İng.-Fr.-Tr
Adana Bilim ve Teknoloji Üni.	X											
Atılım Üni.	X											
Başkent Üni.	X											
Beykent Üni.	X											
Çankaya Üni.	X											
Haliç Üni.	X											
İhsan Doğramacı Bilkent Üni.												X
29 Mayıs Üniversitesi	X				X							
Arel Üni.	X											
İstanbul Aydın Üni.	X			X	X							
İstanbul Yeni Yüzyıl Üni.	X											
İzmir Ekonomi Üni.	X											
Konya Kto Karatay Üni.					X							
Okan Üni.	X			X		X	X					
Yaşar Üni.	X											
Yeditepe Üni.	X											
TOPLAM	14	0	0	2	3	1	1	0	0	0	0	1

Tablo 8’de Türkiye’deki vakıf üniversitelerinin 16’sında 22 lisans düzeyinde çeviri bölümü bulunmaktadır. Vakıf üniversitelerinde ağırlıklı İngilizce Mütercim

Tercümanlık bölümü (14) bulunmaktadır. Devlet üniversitelerinden farklı olarak vakıf üniversitelerinde Arapça ve Rusça Tercümanlık bölümleri sayı olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle, Arapça Mütercim-Tercümanlık bölümü son yıllarda hem devlet hem de vakıf üniversitelerinde hızla açılmaya başlamıştır. Bu durumun araştırmaya değer bir nitelik taşıdığı söylenebilir.

Bir sonraki adımda, Türkiye’de altyazı çevirisi eğitimi veren çeviri bölümleri belirlenerek altyazı eğitiminin müfredattaki yeri sorgulanmıştır. Bu amaçla aşağıdaki tablo oluşturulmuştur:

Tablo 9: Altyazı Eğitiminin Çeviribilim Bölümü Müfredatlarındaki Yeri

ÜNİVERSİTE	DERS ADI	ZORUNLU-SEÇMELİ	DÖNEM	AKTS	TEO	UYG
Boğaziçi Üni.	Televizyon ve Sinema Çevirisi	Seçmeli	4.5.6.7	5.0	3 saat	0
Dokuz Eylül Üni.	Görsel-İşitsel Çeviri	Seçmeli	4.	4	3 saat	0
Dokuz Eylül Üni.	İNG.TUR Görsel-İşitsel Çeviri	Seçmeli	4	4	2 saat	1 saat
Dokuz Eylül Üni.	ALM. TUR Görsel İşitsel Çeviri	Seçmeli	8.	5.0	2 saat	1 saat
Ege Üni.	Multimedia Translation	Zorunlu	4.	5.0	3 saat	0
Hacettepe Üni.	FR. -TR. Görsel Basın ve Film Çevirisi	Seçmeli	7.	5.0	3 saat	0
Hacettepe Üni.	ALM. -TR. Görsel Basın ve Film Çevirisi	Seçmeli	7.	5.0	3 saat	0
Hacettepe Üni.	ALM.-TR. Görsel Basın ve Film Çevirisi	Seçmeli	7.	6.0	3 saat	0
İhsan Doğramacı Bilkent Üni.	Görsel-İşitsel Çeviri	Zorunlu	7.	3.0	3 saat	0
İstanbul Aydın Üni.	Görsel-İşitsel Çeviri	Seçmeli	6.	5.0	3 saat	0

Tablo 9 - devam

Kırıkkale Üni.	Görsel-İşitsel Çeviri	Seçmeli	7.	2.0	2 saat	0
Yeditepe Üni.	Altyazı ve Seslendirme Çevirisi	Zorunlu	6.	6.0	3 saat	0
İzmir Ekonomi Üni.	Görsel-İşitsel Çeviri	Seçmeli	6.-7.	5.0	3 saat	0
Trakya Üni.	Altyazı Çevirisi 1	Seçmeli	7.	3.0	2 saat	0
Trakya Üni.	Altyazı Çevirisi 2	Seçmeli	8.	3.0	2 saat	0
Trakya Üni.	ALM. -TR. Altyazı Çevirisi 1	Seçmeli	6.	3.0	2 saat	
Beykent Üni.	Görsel-İşitsel Çeviri	Seçmeli	6.	5.0	3 saat	0
Haliç Üni.	Translation for Film Studies	Seçmeli	3.4.5.6.7.8	5.0	3 saat	0
Yeni Yüzyıl Üni.	Subtitling	Seçmeli	8.	5.0	3 saat	0
Adana Bilim ve Teknoloji Üni.	Audio-Visual Translation	Seçmeli	4.		2 saat	0
Başkent Üni.	Accessibility and Audiovisual Translation	Seçmeli	2.3.4.5.6.7.8	4	3 saat	0
Başkent Üni.	Dubbing and Subtitling	Seçmeli	3.4.5.6.7.8	4	3 saat	0
Arel Üni.	Subtitling	Seçmeli	6.7.8	0	2 saat	0
Yaşar Üni.	Altyazı Çevirisi ve Dublaj	Seçmeli	4	5.0	2 saat	1 saat
Mersin Üni.	ALM-TR. Altyazı ve Dublaj Çevirisi	Seçmeli	8.	3.0	1 saat	1 saat

Türkiye’de altyazı çevirisi eğitimi veren bölümlere bakıldığında Tablo 9’da 37 mütercim-tercümanlık/çeviribilim bölümünün 18’inde toplam 25 derste söz konusu eğitiminin verildiği görülmektedir. Bu derslerden 18’i İngilizce çeviri bölümünün dersiyken, 7’si Almanca ve Fransızca çeviri bölümlerine ait derslerdir. Arapça,

Bulgarca, Çince, Farsça, Rusça, İspanyolca, Japonca çeviri bölümlerinde altyazı eğitiminin verildiği bir ders olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, altyazı eğitiminin yoğunlukla İngilizce-Türkçe dil çiftinde verildiği söylenebilir. Bu sonucun temelinde birçok değişken olduğu bilinmektedir. Değişken bir dizi olay ve olgu örüntüsünde rol oynayan birim olay veya olgu olarak tanımlanır (Yıldırım, Şimşek, 2016, 52). Özellikle küreselliğin etkisiyle İngilizcenin ortak iletişim dili olması ve görsel-işitsel ürünlerin ağırlıklı olarak İngilizceyle dünya çapında dolaşıma girmesi bu değişkenlerin başında yer almaktadır.

Tablodaki ders isimlerine baktığımızda ağırlıklı olarak Görsel-İşitsel Çeviri başlığı altında altyazı çevirisi eğitimi verilmektedir. Ek olarak “Televizyon ve Sinema Çevirisi”, “Film Çevirisi”, “Görsel Basın Film Çevirisi”, “Multimedya Çevirisi” dersleri de altyazı çevirisi eğitimi kapsamaktadır. Özellikle altyazı eğitime odaklanılan bölümlerde ders, “altyazı çevirisi (subtitling)” ya da “altyazı ve seslendirme (dublaj) çevirisi” adını almıştır.

Ders müfredatlarına göre bu derslerden 3’ü zorunlu diğer 22 ders seçmeli olarak sunulmaktadır. Dolayısıyla görsel-işitsel çeviri derslerinin bir uzmanlık alanı olduğu ve öğrencilerin seçimlerine bırakıldığı söylenebilir. Öğrenciler tercihleri doğrultusunda bu çeviri türünü deneyimlemektedirler. Öte yandan bu dersin söz konusu bölümlerde seçmeli olarak sunulması öğrencilerin derse olan taleplerine ve dersi verecek yetkin öğretim elemanının bulunmasına bağlı olduğu görülmektedir. Nitekim, araştırmanın ileriki bölümlerinde değinileceği üzere, bazı çeviri bölümlerinde dersi verecek öğretim elemanının bulunmadığı dönemlerde dersin açılmadığı bildirilmektedir. Bu sebepten çeviri bölümleri dersi, seçimlik ders kategorisinde konumlandırılmaktadır. Bir diğer dikkat çeken nokta, tüm bölümlerde ders en az 4.yarıyıldan itibaren öğrencilere sunulmaktadır. Tablodaki orana bakıldığında bu dersin ağırlıklı 6. ve 7. yarıyıl açıldığı görülmektedir. Bu durumun öğrencilerin çeviri edinçlerinin düzeyiyle ilintili olduğu söylenebilir. Öğrenciler, bu uzmanlık alanını en az 3 dönem bitirdikten sonra almaktadır. Burada amaç, öğrencilerin ilk dönemlerde genel bir çeviri nosyonu edindikten sonra öğrendiklerini bu derslere transfer edebilmesini sağlamaktır. Bu bağlamda tüm bölümlerin birlikte hareket ettikleri söylenebilir.

5.2. Altyazı Çevirisi Dersleri Görüşme Formu Yaklaşımı Bulguları ve Yorum

Araştırmanın bu bölümünde görüşme formu yaklaşımıyla çeviri bölümlerinde altyazı çevirisi eğitimi veren öğretim elemanlarının yöntem ve yaklaşımları öğrenilmeye çalışılmıştır. Görüşme bulguları değerlendirilirken eğitim bilimleri alanından program geliştirme kavramlarından yararlanılmaktadır.

İlgili araştırma soruları şunlardır:

1. Altyazı çevirisine özgü edinçler nelerdir? Yüksek öğrenim kurumlarında bunların ne kadarı, ne şekilde verilmektedir?
2. Altyazı çevirisi eğitiminde kullanılan pedagojik yöntem ve modeller nelerdir?

Eylül 2017- Kasım 2018 tarihleri arasında dersin bulunduğu 18 çeviri bölümünde 9 öğretim elemanına ulaşılarak görüşme gerçekleştirilmiştir. Öğretim Elemanlarının adları gizlilik ilkeleri gereği verilmemiş ve öğretim elemanları Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9⁸ şeklinde kodlanmıştır. Öğretim elemanlarından 8'i İngilizce-Mütercim Tercümanlık 1'i İng. Fr. TR çeviri bölümlerinde ilgili dersleri vermektedirler. Öğretim elemanlarının iletişim bilgileri bölüm web sitelerinden ve bölüm başkanlıklarından alınmış, kişilere elektronik posta yoluyla 10 soruluk görüşme formu gönderilmiştir. Altyazı çevirisi alanında en çok tecrübesi olan 2 akademisyenle birebir görüşmeler yapılmış, görüşmeler izne tabii olarak kaydedilmiştir. Görüşme gerçekleştirilemeyen iki üniversiteden, önceki dönem dersi veren öğretim elemanlarının ayrıldığı ve an itibarıyla dersi verecek öğretim elemanın belli olmadığı bilgisi alınmıştır. Dersi Almanca-Türkçe ve Fransızca-Türkçe dil çiftlerinde veren öğretim elemanlarına ulaşılmaya çalışılmış ancak yanıt alınamamıştır.

Görüşme formunda yer alan sorular Türkiye'de bu alanda ders veren öğretim elemanlarının dersin yürütülmesinde ne tür benzerlikler ve farklılıklar taşıdıklarını tespit etmek ve belirli bir standardın mevcut olup olmadığını sorgulamak amacını taşımaktadır.

Görüşme formu bütünüyle şu soruları kapsamaktadır:

⁸ BKZ. EK 1

1. Ne kadar süredir altyazı dersi veriyorsunuz?
2. Altyazı dersi ile ilgili olarak herhangi bir eğitim aldınız mı? Açıklar mısınız?
3. Sizce altyazı dersinin amacı ne olmalıdır?
4. Altyazı dersinin içeriğini nasıl belirliyorsunuz, dersin kapsamını hangi kriterler belirliyor?
5. Altyazı dersini ne tür bir derslikte yapıyorsunuz? Derslik internet ve bilgisayar donanımına sahip mi?
6. Altyazı dersinde kullandığınız öğretim yöntem ve teknikler nelerdir? Dersinizi sunuluş, öğretme -öğrenme süreci ve öğrencilerin katılım rolü açısından değerlendirebilir misiniz?
7. Ders kapsamında ne tür kaynaklar ve ders materyalleri kullanıyorsunuz? (Ders notları, ders kitabı, etkinlik formları, görsel-işitsel materyaller)
8. Dersinizde altyazı hazırlamaya yönelik bilgisayar programı kullanıyor musunuz? Bu programların kullanımlarının öğretime yönelik bir uygulama yapıyor musunuz? Evet ise, açıklar mısınız?
9. Altyazı dersinin pratik öğretiminin yanı sıra dersin teorik altyapısı ders kapsamında ne ölçüde yer alıyor? Öğrencilerin dikkatini altyazı dersinin teorik temellerine çekmek için ne tür yöntem ve teknikler uyguluyorsunuz?
10. Son olarak dersinizde ne tür ölçme ve değerlendirme araçları kullanıyorsunuz?

5.2.1. Akademisyen Profili

Öğretim elemanlarının akademik ve mesleki profillerini incelemek amacıyla sorulan görüşme soruları şunlardır:

1. Ne kadar süredir altyazı dersi veriyorsunuz?
2. Altyazı dersi ile ilgili olarak herhangi bir eğitim aldınız mı? Açıklar mısınız?

Görüşmede sorulan ilk soru öğretim elemanlarının “altyazı çevirisi” öğretiminde ne kadar tecrübeli olduklarını öğrenmek için sorulmuştur. Diğer soru ise öğretim elemanlarının konuyla ilgili akademik ve mesleki donanımlarını belirlemeyi amaçlamaktadır.

Tablo 10: Akademisyen Profili

ÖĞRETİM ELEMANI	ALTYAZI DERSİ TECRÜBESİ	ALTYAZI ALANINDAKİ EĞİTİMİ
Ö1	3 yıl	Eğitim yok
Ö2	3 yıl	Eğitim yok
Ö3	3 yıl	Eğitim yok
Ö4	3 yıl	Altyazı Çevirisi Semineri
Ö5	8 yıl	Sektör tecrübesi
Ö6	1 yıl	Çevrimiçi eğitim
Ö7	1 yıl	Sektör tecrübesi & kişisel araştırma
Ö8	20+ yıl	Sektör ve Akademik tecrübe
Ö9	4 yıl	Sektör tecrübesi

Tablo 10’da görüleceği üzere, görüşme sorularını yanıtlayan 9 akademisyenden 7’si bu dersi yaklaşık 1-4 yıldır vermektedir. Diğer 2 akademisyenin bu alanda yaklaşık 8 yıldan fazla bir süredir bu dersi verdiği görülmektedir. Bu bağlamda 7 akademisyenin altyazı çevirisi eğitimi alanında yeni oldukları söylenebilir. 3 akademisyen bu alanda herhangi bir eğitim ya da profesyonel bir deneyime sahip olmadıklarını ifade ederken 2 akademisyenden biri altyazı çevirisi üzerine bir haftalık bir seminere ve diğeri çevrimiçi bir eğitime katıldıklarını belirttiler. 9 akademisyenden 3’ü sektör tecrübesine sahip olduğunu söylemiştir. En uzun ders verme deneyimi olan 2 akademisyenin alanla ilgili uzun yıllar sektör deneyimine sahip olduğu görülmektedir. Akademide 1 yıldır altyazı dersi veren 2 öğretim elemanından 1’i altyazı alanında iş deneyimi ve kişisel araştırmalarıyla kendini geliştirdiğini, diğeri ise aldığı çevrimiçi eğitimi sonrasında altyazı çevirisi dersi verdiğini ifade etmiştir.

Dersi veren akademisyenlerin genel olarak bu alandaki akademik ve sektörel deneyimlerine bakıldığında, görsel-işitsel çeviri alanına yeni adım attığı görülmektedir. Bu bağlamda görsel işitsel çeviri ve altyazı çevirisinin diğer çeviri türlerine göre yeni olmasının bu alanda yetişmiş akademisyen sayısı ve niteliğiyle doğru orantılı olduğu anlaşılmaktadır. Bu alanda ders veren akademisyenler akademik ve öğretim anlamında henüz gelişim aşamasındadır. Alanda hem akademik hem de sektörel olarak deneyimli olan akademisyenler 2 kişiyle sınırlıdır. Dolayısıyla üniversitelerde görsel-işitsel çeviri dersine verilen öneme rağmen alanda tecrübeli öğretim elemanı sayısı oldukça sınırlıdır.

3. soru ve takip eden sorularda dersi veren öğretim elemanlarının altyazı çevirisi eğitimine yönelik eğitim planlamaları öğrenilmek istenmiştir. Eğitim planlaması eğitmenin belli bir programı uygularken neleri, hangi sıra ile, nasıl ve ne zaman yapacağını ne gibi yardımcı kaynak ve araçları seçeceğini hangi yaklaşım ve teknikleri kullanacağını ve öğrencileri nasıl değerlendireceğini tasarlamasıdır (İşman, Eskicumalı, 2006, 5). Eğitim programının, hedef ve davranışlar, içerik, öğrenme ve öğretme yaşantıları ve sınav durumları olmak üzere dört temel ögesi bulunmaktadır ve aralarında ilişkisel bir bütünlük vardır. Belirli bir alanda program hazırlarken eğitimin genel hedefleri, toplumun ihtiyaçları, programın ilgili olduğu konu alanının özellikleri, eğitilecek bireylerin gelişim durumları ve eğitim ihtiyaçları incelenmektedir (İşman- Eskicumalı, 2006, 22-27).

5.2.2. Altyazı Eğitimine yönelik Eğitim Planlamaları

Öğretim elemanlarının altyazı çevirisi dersini planlarken hangi temellere dayanarak amaç ve içerik oluşturduklarını saptamak için şu sorular yöneltmiştir:

1. Sizce altyazı dersinin amacı ne olmalıdır?
2. Altyazı dersinin içeriğini nasıl belirliyorsunuz, dersin kapsamını hangi kriterler belirliyor?

Hedef veya amaç yetiştirilen kişide bulunması istenen eğitim yoluyla kazandırılabilir nitelikte özelliklerdir. Bu özellikler bilgileri, becerileri, yetenekleri, tutum ve davranışları kapsar (İşman, Eskicumalı, 2006: 22). Başka bir deyişle, bireyin davranışlarında, düşüncelerinde, becerilerinde, tutum ve ilgilerinde oluşturulmak istenen değişikliklerdir. Bu hedeflerin eğitimle kazandırılabilir olması gerekir

(Akkoyunlu, vd., 2008, 78) Öğretimde hedef, üç önemli işlevi yerine getirmektedir. Birinci işlev, öğretim tasarımcı ve öğretmenin öğretimini etkili şekilde planlamasını ve öğretim etkinlikleri için uygun kaynaklar seçmesini öğrenmenin değerlendirmesine ilişkin yollar bulması için bir çatı oluşturur; ikinci işlev öğretim sürecinin sağlıklı şekilde değerlendirilmesini kolaylaştırır.; son işlev öğrenciyi yönlendirmesidir. Öte yandan öğrenciler de ne öğrenecekler ve sürecin sonunda ne kazanacaklarıyla ilgili olarak hedefleri kullanırlar. Böylece süreç içinde kendisinden beklenenlerin ne olduğu konusunda farkındalık yaratılmış olur (Akkoyunlu, vd., 2008, 79).

Program geliştirmede amaçlar belirlenirken genelden özele doğru bir yol izlenmektedir. Öncelikle toplumun eğitim felsefesi, idealleri, sosyal ve ekonomik ihtiyaçları göz önünde bulundurulur. Bunlar eğitimin uzak amaçlardır. Eğitim programının öğretme yoluyla gerçekleştirmek istediği davranışlar ise ders programlarının özel amaçları olarak adlandırılır (İşman, Eskicumalı, 2006, 27).

Söz konusu soruları akademisyenler ders amaçlarını genel/uzak amaçlar ve dersin özel amaçları ayırmasına göre yanıtlamışlardır. Dersi, genel amaçlar bağlamında, 4 görüşmeci (Ö2, Ö5, Ö7, Ö8) değerlendirmiştir ve görüşlerinde paralellik vardır. Ortak kanı, altyazı çevirisi eğitiminin genel amacı görsel işitsel çeviri piyasasının gereksinimlerini bilen, piyasada etkin bir şekilde rol alabilecek profesyonel çevirmenler yetiştirmektir. Bu 4 görüşmeci özellikle görsel-işitsel çeviri piyasasının gereksinimlerini ders hedeflerinde ön plana çıkarmaktadır. Dersin özel amaçları açısından tüm görüşmeciler ortak fikirdedir. Dersin özel amaçları tüm katılımcılar tarafından; görsel işitsel ürünü tanıyan, çözümleyen, alana özgü çeviri stratejilerini, yöntemlerini bilen ve uygulayabilen aynı zamanda alanın kuramsal altyapısına hâkim çevirmenler yetiştirmektir şeklinde tanımlanmıştır.

Dersin içeriği hakkında görüşmecilerden alınan bilgilere geçmeden önce program içeriği oluşturma yaklaşımlarına bakmakta fayda vardır.

İçerik ders hedeflerine uygun olarak seçilen konulardan oluşur ve ders hedeflerine ulaşabilmek için ne öğretelim sorusuna yanıt arar. İçeriğin öğretim programında yer alan hedeflerle tutarlı olması son derece önem taşımaktadır. İçerik somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora, yakın çevreden uzağa doğru sıralanarak oluşturulmalıdır. Ayrıca konular öğrencilerin bir basamakta öğrendiklerini

diğer basamaklarda tekrarlayarak geliştirebilmelerine imkân vermelidir. Öğrencilerin başlangıçta öğrendikleri ancak bu sayede ileri öğrenmelere bir temel oluşturabilir (Demirel, 2011: 30-32).

Görüşülen öğretim elemanlarının içeriğe dair verdiği yanıtlara bakıldığında her birinin ders amaçları ve içerik bakımından tutarlı ders planlaması yaptığı görülmüştür. Ders hedeflerinde özel hedeflerle birlikte “görsel-işitsel çeviri piyasasına çevirmen yetiştirmek” hedefini ön plana çıkaran 4 katılımcının (Ö2, Ö5, Ö7, Ö8) ders içeriğini ilgili piyasanın gerçeklerine uygun ve daha çok pratiğe yönelik planladıkları görülmektedir. Seçtikleri örnekleri görsel-işitsel piyasada talep gören işleri baz alarak oluşturduklarını ifade eden bu katılımcılar, aynı zamanda modern dünyada altyazı çevirmeninden beklenen hız, kalite, teknik kural ve kısıtlamalar hakkında öğrencilere farkındalık katmayı hedefleyen bir içerik sunduklarını dile getirmişlerdir. Öyle ki altyazı çevirisi eğitiminin yalnızca film ve dizi çevirisi örnekleriyle sınırlı kalmaması gerektiğini dünyada altyazı talebinde bulunan firmaların piyasaya gönderdiği işlerin artık oldukça geniş bir yelpazede içeriğe sahip olduklarını belirtmişlerdir. Görüşmeciler arasında bu alanda en tecrübeli olarak kabul edilen akademisyen (Ö8), ders içeriğini teorik bilgi sunumu yapıldıktan ve piyasadaki örnekler verildikten sonra öğrencilerle birlikte planladıklarını, öğrencilerin çevirecekleri metinleri kendi seçtiklerini, özellikle bu derste öğrencilerin yaratıcılıklarının sonuna kadar desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ders içeriği oluşturmada özel hedefleri temel alan katılımcılar içeriği teorik ve uygulama boyutlarında tasarladıklarını ifade etmektedir. Dersin ilk haftalarında teorik bilgi aktarımı yapılarak uygulamaya dair bir altyapı ve farkındalık kazandırılmakta ardından uygulamaya geçilmektedir. Bu bağlamda özellikle farklı türlerin getirdiği farklı çeviri zorlukları içeren örnek metinler içeriğe dahil edilmektedir. Bu metinlere yönelik çeviri stratejileri belirlendikten sonra metinlerin uygulaması gerçekleştirilmektedir ve ardından değerlendirilmesi yapılmaktadır.

5.2.3. Altyazı Eğitiminde Fiziki Şartlar, Bilgisayar Donanımları, Altyazı Programları

Çeviri uygulamalarının modern dünyada çeviri piyasasının koşulları gereği artık bilgisayar ve ilgili teknoloji olmadan yürütülemediği bir gerçektir. Çeviri

türlerinden altyazı çevirisi özellikle kaynak metin türü gereği hali hazırda teknoloji ürünüdür. Dolayısıyla multimedya araçları olmadan altyazı çevirisi yapılması düşünülemez. Bu bağlamda, altyazı ve görsel işitsel çeviri derslerinin yürütüldüğü fiziki şartlar araştırma kapsamında değerlendirilmek istenmiştir. Görüşme formunda ders amaçları ve içeriklerinin ardından altyazı çevirisi eğitiminin yürütüldüğü fiziki ortamlar, internet ve bilgisayar donanımlara dair şu sorulara yanıt aranmıştır. Bu soruların amacı dersin fiziki şartlarını saptamaktır.

Altyazı dersini ne tür bir derslikte yapıyorsunuz? Derslik internet ve bilgisayar donanımına sahip mi?

Görüşme formu aracılığıyla ulaşılan katılımcılar bu soru çerçevesinde derslerini yürüttükleri fiziki ortamları, internet ve bilgisayar donanımlarını değerlendirmişlerdir. Verilen yanıtlar doğrultusunda bölümlere ait üniversitelerin imkanları arasında belirgin farklar olduğu görülmektedir. Özellikle ayırım devlet ve vakıf üniversiteleri arasında belirginleşmektedir. Devlet üniversitelerinden 2 öğretim elemanı (Ö1, Ö3) dersi laboratuvar ortamında gerçekleştiremediklerini, derslikte tek bir bilgisayar ve projeksiyon bulunduğunu ifade etmiştir. Dersin pratik bölümünde öğrenciler kendi bilgisayarlarını sınıfa getirmektedirler. Bir diğer devlet üniversitesi (Ö2) akademisyeni dersi laboratuvar da yapmalarına rağmen internet ve bilgisayar temelli sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir. Dersin verildiği vakıf üniversitelerinin ders için sunduğu fiziki ve teknik imkanlara bakıldığında daha olumlu bir tabloyla karşılaşılmaktadır. Söz konusu vakıf üniversitelerinin neredeyse tümünde ders laboratuvar ortamında yüksek hızda internet ve gerekli yazılımlara sahip bilgisayarlarla yürütülmektedir. Öte yandan, vakıf üniversitesi akademisyenlerinden biri (Ö8) üniversitesinin gerekli fiziki şart ve donanıma sahip olmasına rağmen dersin hedefleri bakımından laboratuvar ortamında dersi yapmadığını ifade etmiştir. Öğretim elemanı, bu tercihini görsel-işitsel çeviri piyasasının gerçeklerine bağlamaktadır. Öğrencilerin profesyonel çevirmen olduklarında zaten kendi bilgisayarlarıyla çalışacaklarını ve hiçbir zaman bir laboratuvar ortamındaki bilgisayarlarla çeviriyi gerçekleştirmeyeceklerini dolayısıyla sınıfta çeviri uygulamasının yapılamaması gerektiğini ifade etmiştir. Öğrenciler bu derste kendi seçtikleri görsel-işitsel ürünleri derse gelmeden çevirmekte ve ders esnasında sunmaktadır. Bir başka vakıf üniversitesi

akademisyeni (Ö5) ise derste “hands on”⁹ deneyim kazandırmanın gerekliliğine ve derslerin mutlaka bilgisayar laboratuvarında yapılması gerektiğini belirtmektedir. Çeviride geri-bildirim çok önemli olduğunu dile getiren eğitmen “hands on” uygulama sırasında tüm öğrencilere geri bildirim verdiğini belirtmiştir. Ayrıca derste öğrencilerin görsel-işitsel metinleri kendi bilgisayarlarını kullanarak çevirmelerini son derece yanlış bulmaktadır. Bilgisayarla ilgili bir ders verilecekse tüm öğrencilere aynı standartta, aynı hızda ve aynı programların yüklü olduğu bilgisayarlar sağlanmalıdır, aksi takdirde ders bitmeyecektir şeklinde konuşmuştur. Görüşmeciye göre, her öğrencide farklı özelliklerde bilgisayar olduğu takdirde, birinde bir problem çıktığında dersin bir bölüme boşa gidebilir, dersin işleyişi engellenebilir. Dünyanın neresinde bilgisayar eğitimi verilecekse bütün bilgisayarlar eşit, aynı programlar yüklenmiş, bir tanesi diğerinden hızlı veya yavaş olmamalıdır. Laboratuvarın fiziki şartlarına da değinen katılımcı laboratuvarların oturma düzeninin, eğitmenin aralarda rahat şekilde hareket edebileceği, her öğrenciye rahat şekilde ulaşabileceği biçimde düzenlenmesi gerektiğini ifade eder. Böyle bir bilgisayar laboratuvarı kurmanın hiçbir üniversite için lüks olmadığını, üniversiteler nasıl yüzme havuzu veya basketbol sahası yapıyorsa teknoloji çağında 20 bilgisayarlı laboratuvar açmanın zor olmaması gerektiğini savunmaktadır.

Altyazı çevirisi dersinde teknoloji ve bilgisayar kullanımı ile bağlantılı bir diğer konu altyazı programlarının uygulama sırasında ne derecede kullanıldığdır. Durum değerlendirmesi amacıyla katılımcılara şu soru yöneltilmiştir:

Dersinizde altyazı hazırlamaya yönelik bilgisayar programı kullanıyor musunuz? Bu programların kullanımlarının öğretime yönelik bir uygulama yapıyor musunuz? Evet ise, açıklayınız?

Öğretim elemanlarını yanıtları doğrultusunda tüm üniversitelerde bu ders en az bir altyazı programı aracılığıyla yürütülmektedir. Katılımcıların tümü altyazı programını kullanımına geçmeden özellikle ilk haftalarda program(lar)ın tanıtımını yapmaktadırlar. Tanıtım yöntemleri değişiklik göstermektedir. Birçok öğretim elemanı (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7) programın genel prensiplerini bir sunumla ya da

⁹ Yaparak edinilen deneyim

örnek bir klip üzerinden uygulamalı olarak göstermeyi tercih ederken, bazıları ise sınıf içi ilk uygulamada (Ö8, Ö5) öğrencilerin kendi çeviri deneyimleri üzerinden programı tanıtmayı uygun bulduklarını ifade etmektedir. Tercih edilen altyazı programlarına bakıldığında genellikle çevrimdışı lisanssız altyazı programları kullanılmaktadır. Programlar arasında en çok tercih edilen program Subtitle Workshop'tur. Bu program basit bir ara yüze sahip olduğu için kullanımı oldukça kolaydır. Ayrıca, öğrenciler bu programa hâkim olduktan sonra diğer benzer niteliklere sahip altyazı programlarını kolayca çözümleyebilmektedir. Kullanılan diğer altyazı çevirisi programları şunlardır: Subtitle Edit, Amara, Dotsub, internet erişimine açık altyazı programları.

5.2.4. Altyazı Eğitiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Araştırma kapsamında yer alan altyazı çevirisi derslerinin genel itibarıyla teorik ve uygulamalı olarak iki aşamada yürütüldüğü görülmektedir. Eğitimci dersin 1. ile 3. haftalarında altyazı çevirisinin teorik temellerini öğrencilere sunmakta, destekleyici örneklerle altyazı çevirisinin çeviribilim ve görsel-işitsel çeviri türleri arasında konumunu, ilgili kuramsal yaklaşımları ve temel prensiplerini tanıtmaktadırlar. Dersin ilk haftalarında altyazı çevirisi üzerine temel bir bakış açısı geliştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Öte yandan, öğretim elemanlarının öğretim yöntem ve teknikleri birbirlerinden farklılaşmaktadır. Bazı öğretim elemanları (Ö1, Ö2, Ö5, Ö6) teorik kısımda geri bildirimin sınırlı olduğu eğitimci merkezli bir yaklaşım belirlerken bazı öğretim elemanları (Ö3, Ö4, Ö7, Ö8, Ö9) öğrencileri merkeze alan, tek yönlü bir anlatımdan kaçınan bir yaklaşımı tercih ettikleri görülmektedir. Öğrencinin aktif olduğu öğretim yaklaşımında derslerde soru-cevap ve tartışma yoluyla öğrencilerin belirli problemlere dair bireysel ve birlikte fikir yürütmeleri desteklenmektedir. Teorik bölümün ardından uygulamaya geçmeden önce ders boyunca uygulama sırasında kullanılacak altyazı çevirisi programlarının tanıtımı yapılmaktadır. Akabinde altyazı çevirisi stil kılavuzları ve teknik standartlarla ilgili bilgi aktarımı gerçekleştirilmektedir. Uygulama bölümünde dersler çoğunlukla öğretim elemanlarının seçtiği çeşitli çeviri zorlukları içeren görsel-işitsel metinlerin çevirileri üzerinden ilerler. Metinlerin ödev olarak verildiği derslerde (Ö1, Ö8, Ö9) örnek teşkil edecek çeviriler seçilerek ders sürecinde çeviri teknik ve dilsel açıdan değerlendirilmektedir. Çevirilerin ders esnasında yapıldığı derslerde belli bir zaman aralığına kadar çeviri yapıldıktan sonra (yaklaşık 2-5dk) öncelikle gönüllü

öğrencilerin çevirileri ana bilgisayardan yansıtılarak çeviriler hakkında temel altyazı çevirisi ilkeleri temel alınarak fikir alışverişleri gerçekleşmektedir. Bu bağlamda uygulama bölümünde öğrencilerin çeviri esnasında hem de değerlendirme aşamasında katılımcı bir rol üstlendikleri görülmektedir. Uygulamanın sınıfta yapıldığı derslerde (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7) öğrencinin yardıma ihtiyacı olduğu anlarda öğretim elemanlarının birebir öğrencilerle etkileşim haline geçtiği görülmektedir. Nitekim özellikle bilgisayar ve altyazı programı kullanımı konusunda sorun yaşayan öğrencilere rastlama olasılığı vardır (Ö2). Öğrencilerin ön koşul dersi olarak bilgisayar veya çeviri teknolojileri dersleri aldığı bölümlerde ders başarısı ve motivasyonunun olumlu olarak arttığı görülmektedir.

5.2.5. Altyazı Çevirisi dersinde Kullanılan Kaynaklar ve Ders Materyalleri

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının altyazı çevirisi dersinde kullandıkları kaynaklar ve ilgili materyaller incelendiğinde bu kaynakların dersin teorik ve pratik amaçlarına hizmet edecek nitelikte seçildiği gözlenmektedir. Dersin öğretim ve sunuluş biçimleri doğrultusunda kaynak ve materyal kullanımı bazı benzerlikler ve farklılıklar içermektedir.

Benzer yanlarına bakıldığında özellikle ilk haftalarda altyazı çevirisinin kuramsal temellerini tanıtmaya amacını benimseyen öğretim elemanları alanla ilgili makalelerden oluşan derlemeleri, ilgili kitaplardan bölümleri kendi sunumları veya öğrencilere verdikleri sunum ödevleri aracılığıyla derslerine dahil etmektedirler. Öte yandan, dersin kuramsal yapısını uygulama sırasında öğrencilere kazandırmayı tercih eden öğretim elemanları (Ö5, Ö8) akademik yayınları ders materyalleri kapsamına almadığı görülmektedir. Dersin uygulama kısmına yönelik katılımcı öğretmenlerin büyük çoğunluğu bilinen altyazı stil kılavuzlarından altyazı kriterlerini ve temel kısıtlamaları öğrencilere tanıtmayı tercih etmektedir. Kaynak olarak kullanılan tüm materyaller genel olarak sunum formatıyla öğrencilere aktarılmaktadır. Dersin uygulama kısmında kullanılan görsel-işitsel materyalleri çoğunlukla öğretim elemanları seçmektedir. Metinler genellikle popüler içerikli film, dizi, belgesel, şirket videoları, tanıtım videoları vb. alanlardan seçilmektedir. Öğretim elemanları kullandıkları videoların dersin süresiyle bağlantılı olarak en fazla 4-5 dk. olmasını dikkat etmektedirler. Yapılan çeviriler üzerinden çeviri kararları tartışılmakta çeviri

değerlendirmeleri yapılarak sınıf içi veya sınıf dışı öğrencilere dönüt verilmektedir. Bu soru kapsamında iki öğretim elemanın materyal seçiminde çoğunluktan farklı bir uygulama tercih ettikleri görülmektedir. Bunlardan ilki (Ö7) materyal olarak gerçek iş örneklerinin kullanılmasıdır. Öğretim elemanı piyasada aktif olarak altyazı çevirisi yapmasından ötürü söz konusu iş örneklerini ders materyali olarak kullanmaktadır. Diğer bir uygulama (Ö8) kuramsal bakış açısı ilk iki hafta verildikten sonra çevrilecek görsel-işitsel metinlere öğrencilerin karar vermesidir. Öğretim elemanı öğrencilerin dijital yerliler olduklarını ifade etmekte, doğdukları andan itibaren görsel ve işitsel kanallardan beslendiklerini dile getirmektedir. Şu ana kadar alıcı konumda olsalar da her birinin görsel-işitsel metinlerle ilgi birinci elden deneyimleri mevcuttur. Dolayısıyla öğrencilere kendi ilgi alanları çerçevesinde, yaratıcılıklarını kullanabilecekleri, yeteneklerini sergileyebilecekleri bir alan açmak gereklidir. Bu doğrultuda ders kapsamında çevrilecek görsel-işitsel metinler öğrenci seçimine bırakılmıştır.

5.2.6. Altyazı Dersinde Kullanılan Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri

Öğrencilerin altyazı çevirisi edinçlerini ölçmek için genel olarak ara sınav, derse katılım notu, bireysel veya grup haftalık/dönemlik ödevler (proje ödevi), ve final formatları kullanılmaktadır. Öğretim elemanları ölçme biçimlerini dersin kuramsal ve uygulama boyutları çerçevesinde çeşitlendirmektedirler. Dersin kuramsal bölümleri çoğunlukla yazılı sınav formatında; ara sınav veya final sınavlarında ölçülmektedir. Uygulamalı bölümler, haftalık ödev veya dönem sonu projesi biçiminde değerlendirilmektedir. Teorik ve uygulamalı bilginin aynı sınav formatında eşit oranda ölçüldüğü uygulamalar da mevcuttur (Ö7, Ö9). Öğretim elemanları ölçüm aşamasında görsel-işitsel metnin kaynağını mail, flash bellek aracılığıyla veya üniversitenin iletişim platformuna yükleyerek öğrencilerle paylaşmaktadır. Öğrenciler bu metinleri sınav esnasında ya da ödev olarak belli bir süre dahilinde çevirip, eğitmenlerine teslim etmektedir. Çeviri sürecinde karşılaşılan güçlükler ve çözümlere ilişkin değerlendirme raporu da ödev kapsamında değerlendirilebilmektedir (Ö4). Öğretim elemanlarının birçoğu ölçme kriterlerine yönelik bir paylaşımda bulunmamıştır. Yalnızca bir öğretim elemanı üniversite sistemine yüklediği görsel-işitsel metni belli satır sayısı dahilinde öğrencilerine paylaştığını, metni bir bütün halinde öğrencilerin çevirileriyle birlikte izleyerek öğrencileri değerlendirdiğini ifade etmiştir. Her bir teknik hata için 2 puan,

anlam hatası için ise 10 puan eksilterek bir otomasyon sağladığını belirtmiştir (Ö7).

5.2.7. Bölüm Değerlendirmesi

Görüşme soruları neticesinde üniversitelerde görsel-işitsel çeviri dersi müfredatlarda yer almasına rağmen tecrübeli öğretim elemanı sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Altyazı çevirisi eğitiminin genel amacının görsel işitsel çeviri piyasasının ihtiyaçlarını bilen, piyasada etkin bir şekilde rol alabilecek profesyonel çevirmenler yetiştirmek olduğu görülmektedir.

Derslerin özel amaçlarında, görsel işitsel ürünü tanıyan, çözümleyebilen, alana özgü çeviri metotlarını bilen ve uygulayabilen; aynı zamanda alanın teorik altyapısına hâkim çevirmenler yetiştirmek yer almaktadır. İçeriğe dair verilen yanıtlar doğrultusunda altyazı çevirisi derslerinin amaçları ve içerik bakımından tutarlı olduğu ve ders planlamalarının uyumlu olduğu görülmüştür. Fiziki şartlar bakımından bölümlere ait üniversitelerin imkanları arasında belirgin farklar olduğu görülmektedir. Özellikle ayırım devlet ve vakıf üniversiteleri arasında belirginleşmektedir. Dersin verildiği vakıf üniversitelerinde ders için sunulan fiziki ve teknik imkanlara bakıldığında daha olumlu bir tabloyla karşılaşılırken devlet üniversitelerinde söz konusu ihtiyaçların tam anlamıyla karşılanamadığı görülmektedir. Ders kapsamında kullanılan altyazı programlarında genellikle çevrimdışı lisanssız altyazı programları tercih edildiği görülmektedir. Dersler teorik ve uygulamalı olarak iki aşamada yürütülmekte, öğretim ve sunuluş biçimleri ile kaynak ve materyal kullanımıyla ilgili bazı benzerlikler ve farklılıklar görülmektedir. Son olarak ölçme ve değerlendirme yöntemleri açısından dersin kuramsal bölümlerinin çoğunlukla yazılı sınav formatında; ara sınav veya final sınavları biçiminde ölçüldüğü görülmekte; uygulamalı bölümlerde, haftalık ödev veya dönem sonu projesi biçiminde değerlendirme yoluna gidilmektedir.

5.3. Altyazı Çevirisi Ders Kazanımları Anketi

Araştırmanın üçüncü aşamasında araştırmaya katılan çeviribilim bölümlerinde altyazı eğitimi alan öğrencilerin derse yönelik düşüncelerini ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. Bu doğrultuda öncelikle araştırmaya katılan çeviribilim

bölümlerinin websitelerinden ders izlenceleri erişilerek altyazı ders kazanımları incelenmiş ve ortak ders kazanımları tespit edilmiştir.

5.3.1. Altyazı Çevirisi Ders Kazanımları Anketi Yöntemi

Ankette, kazanımlar dersin Jorge Diaz Cintas ve A. Sirin Okyayayuz-Mümtaz Kaya'nın altyazı çevirisi eğitimi modelleri temel alınarak tüm kazanımlar dilsel, profesyonel, göstergesel ve teknik bileşenlerine göre ayrılmış ve 10 soruluk bir anket tasarlanmıştır. Altyazı çevirisi dersi alan öğrencilerin hedeflenen ders kazanımlarını ne ölçüde edindikleri gizlilik ilkelerine bağlı kalınarak ölçülmüştür. Bu verilerin alana akademik açıdan katkı sağlaması öngörülmüştür. Anket, etik kurallar çerçevesinde tamamen gizlilik ilkelerine bağlı kalınarak hazırlanmıştır. Cevaplar diğer katılımcıların cevaplarıyla birlikte genel bir çerçevede değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında hiçbir şekilde kişisel yanıtlara ulaşılmamıştır. Anketin hiçbir yerinde katılımcının kimliğini ortaya koyan soruya yer verilmemiştir.

Altıyazı çevirisi ortak dersi kazanımlarına öğrenciler “evet” ya da “hayır” diyerek görüşlerini bildirmişlerdir. Anket sorularının ders bileşenlerine¹⁰ göre gruplandırılmış biçimi Tablo 11'de gösterilmektedir:

¹⁰ Terimsel tutarlılığı ve sürekliliği sağlamak adına A. Şirin Okyayuz ve Mümtaz Kaya'nın Görsel-İşitsel Çeviri Eğitimi Modeli kitabında aynı bağlamda kullandıkları 'bileşen' ifadesi tercih edilmiştir.

Tablo 11: Ders Kazanımları Anketi Bileşenleri

Dilsel Bileşen
1. Bu derste altyazı çevirisinin temel kurallarını öğrendim.
2. Bu derste altyazı çevirisinde aldığım çeviri kararlarını gerekçelendirmeyi öğrendim.
4.Bu ders sayesinde altyazı çevirisinin görsel-işitsel medya açısından önemini öğrendim
Profesyonel Bileşen
3. Bu ders sayesinde TV, sinema endüstrisi olmak üzere birçok endüstri alanında altyazı çevirisine dair işveren talepleri hakkında fikir sahibi oldum.
5. Bu dersi aldıktan sonra görsel-işitsel çeviri piyasasındaki talepleri karşılayacak nitelikte altyazı çevirileri üretebilirim.
10. Bu dersi aldıktan sonra altyazı çevirisinin mesleki standartlarına uygun çeviri yapabilirim.
Göstergesel Bileşen
6. Bu derste farklı türlerde görsel-işitsel kaynakları (dizi, sinema, belgesel, şirket videolar, belgesel vb.) çözümlemeyi öğrendim.
7.Bu dersin sonunda farklı türlerdeki görsel işitsel kaynakların altyazı çevirisini yapabilir hale geldim.
Teknik Bileşen
8. Bu ders sayesinde altyazı türüne özgü genel çeviri kuralları, altyazı stil kılavuzları ve formatları hakkında bilgi sahibi oldum.
9. Bu ders sonunda altyazı çevirisinde kullanılan temel bilgisayar programları, yazılımlarını öğrendim ve ilgili teknik donanımına sahip oldum.

5.3.2. Anket Bulguları ve Yorumlar

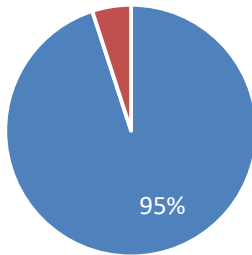
Ankete 10 üniversiteden altyazı çevirisi dersi alan toplam 62 kişi katılmıştır. Hazırlanan anket sorumlu öğretim elemanına gönderilmiş, dönem sonunda öğrencilerle paylaşılması istenmiştir. Öğrenciler anketi elektronik ortamda yanıtlamışlardır. Dersin çoğunlukla seçmeli ders kategorisinde yer alması ve yanıtlanması isteğe bağlı olması öğrenci sayısı ve katılımı etkilemektedir. Anket verileri Tablo 12’de derslerin güçlü, geliştirilmesi gerekli ve güçsüz kazanımları olmak üzere üç kategoride değerlendirilmiştir.

Tablo 12: Anket Sonuçları Değerlendirme Ölçütü

%100-%90	Güçlü
%89- %65	Geliştirilmesi gerekli
%65 ve altı	Güçsüz

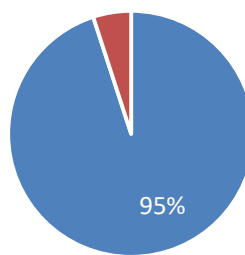
Anket sonucunda edinilen bilgiler şunlardır:

1. Bu derste altyazı çevirisinin temel kurallarını öğrendim.

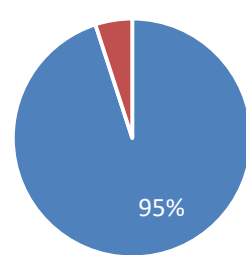
■ Evet ■ Hayır

2. Bu derste altyazı çevirisinde aldığım çeviri kararlarını gerekçelendirmeyi öğrendim.

■ Evet ■ Hayır

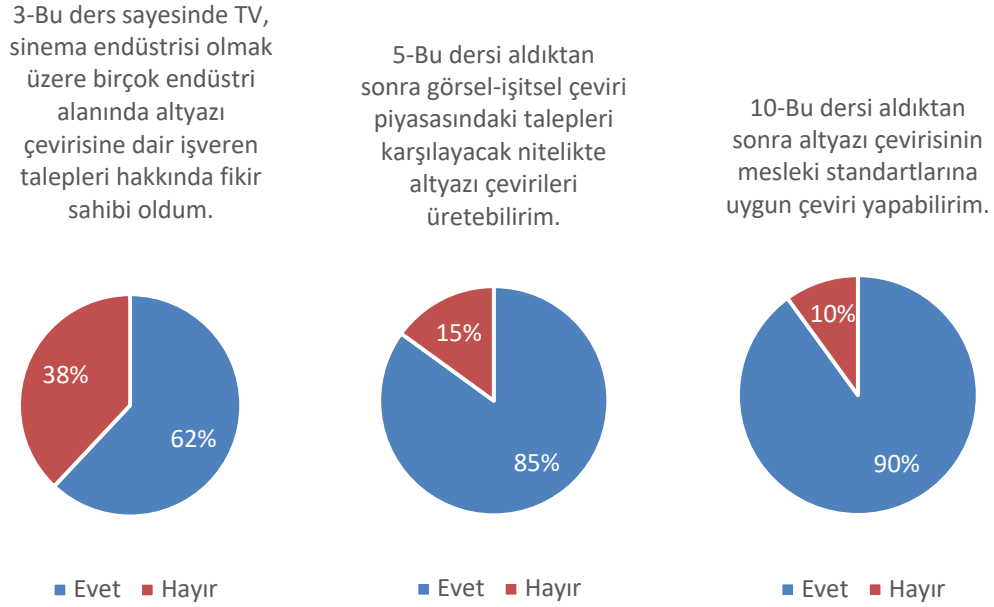
4. Bu ders sayesinde altyazı çevirisinin görsel-işitsel medya açısından önemini öğrendim

■ Evet ■ Hayır

Şekil 10: Dilsel Bileşen Soru 1, 2 ve 4

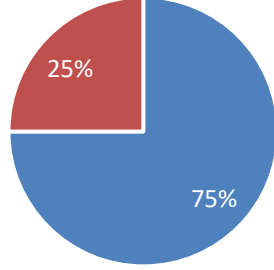
Şekil 10'a göre katılımcı öğrencilerin derslerin dilsel boyutunda yer alan kazanımları anket verilerine göre edinmiş olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bütüncü dahilindeki derslerin dilsel bileşenin güçlü olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 11: Profesyonel Bileşen Soru 3, 5 ve 10

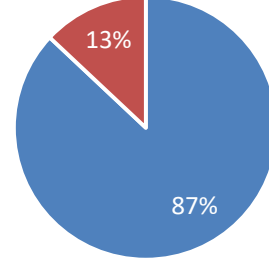
Şekil 11'de araştırmaya dahil olan derslerin profesyonel boyutunda özellikle piyasa taleplerine yönelik çeviri ihtiyaçların karşılanmasında öğrencilerin kendilerini tam olarak yeterli hissetmedikleri görülmektedir. Diğer kazanımlar içinde profesyonel bileşende yer alan kazanımların en az oranda kazanılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda derslerin profesyonel boyut çerçevesinde geliştirilmeye ihtiyaç duyuldukları söylenebilir. Bütüncü dahilinde en güçsüz olarak nitelendirilebilecek boyut profesyonel bileşendir.

6-Bu derste farklı türlerde görsel-ışitsel kaynakları (dizi, sinema, belgesel, şirket videolar, belgesel vb.) çözümlemeyi öğrendim.

■ Evet ■ Hayır

7-Bu dersin sonunda farklı türlerdeki görsel ışitsel kaynakların altyazı çevirisini yapabilir hale geldim.

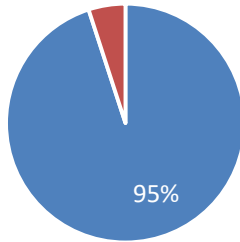

■ Evet ■ Hayır

Şekil 12: Göstergesel Bileşen Soru 6 ve 7

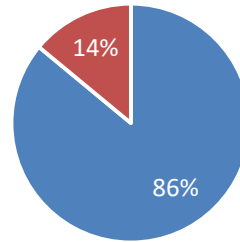
Bütüncü kapsamındaki altyazı çevirisi derslerinin göstergesel boyutunda Şekil 12'nin işaret ettiği üzere bazı eksikler göze çarpmaktadır. Öğrencilerin görsel-ışitsel metinlerin doğası ve çözümleme sürecinde daha fazla desteğe ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda derslerin göstergesel bileşenin geliştirilmesi gereklidir.

8-Bu ders sayesinde altyazı türüne özgü genel çeviri kuralları, altyazı stil kılavuzları ve formatları hakkında bilgi sahibi oldum.

■ Evet ■ Hayır

9-Bu ders sonunda altyazı çevirisinde kullanılan temel bilgisayar programları, yazılımlarını öğrendim ve ilgili teknik donanıma sahip oldum.

■ Evet ■ Hayır

Şekil 13: Teknik Bileşen Soru 8 ve 9

Dersin teknik boyutundaki kazanımların Şekil 13'e göre yüksek oranda edinildiği görülmektedir. Teknik bileşen bütünce kapsamında güçlü olarak nitelendirilebilir. Öğrenciler bu alana ait bilgileri uygulamada başarılı olduklarını ortaya koymaktadır.

5.3.3. Bölüm Değerlendirmesi

Anket genel olarak değerlendirildiğinde ortak ders kazanımlarının öğrenciler tarafından edinilmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan kazanımlar tek tek değerlendirildiğinde oransal olarak birbirlerinden farklılaştıkları görülecektir. Bu bağlamda farklılaşan kazanımlarda profesyonel bileşen öne çıkmaktadır. Bu boyut bütünce kapsamında en fazla önem verilmesi gereken boyutudur. Öğrenciler, altyazı çevirisi yapmayı genel anlamda öğrenseler de altyazı çevirisi piyasasının gereklilikleri konusunda diğer kazanımlara göre daha az bir kazanım edindikleri göze çarpmaktadır. Derslerin geliştirilmesi gereken bir diğer boyutu ise “göstergesel bileşendir”. Öğrencilere anlamı oluşturan çok göstergeli ve çok kanallı metinleri bir bütün olarak değerlendirme ve çeviri yöntemi belirleme becerileri kazandırılmalıdır.

Bütüncenin güçlü yanları dilsel ve teknik bileşenlerdir. Bu gruplarda yer alan kazanımların öğrenciler tarafından büyük oranda edinildiği görülmektedir.

5.4. Anket Tutarlılık Gözlemleri

Altyazı çevirisi ders kazanımları anketinin tutarlılığını saptamak üzere rastgele seçilen iki üniversitede ders gözlemi gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ders kazanımlarının sınıf ortamına ne ölçüde yansıdığı gözlemlenmiştir. Gözlemlenen dersler D1 ve D2 olarak kodlanmıştır. Söz konusu derslerde kazanımlara dair sınıf içi durumlar incelenmiş, anket sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır.

5.4.1. Ders Gözlemi 1

D1 olarak kodlanan altyazı çevirisi dersi 6. dönem bahar yarıyılı 16.03.2018 tarihinde 13.00-16.00 saatleri arasında gerçekleştirilmiştir. Ders, bilgisayar laboratuvarında hands-on (uygulamalı) yapılmaktadır. 30 kişilik sınıfta her öğrenciye bir bilgisayar düşmektedir. Eğitimci tek tek dolaşarak öğrencilere gerektiğinde yardımcı olmaktadır. Öğrenciler altyazı dersini uygulama ağırlıklı bir ders olarak

tanımlamaktalar ve çeviri bölümlerinde altyazı çevirisi gibi sektöre hitap eden dersler olmalı görüşünü paylaşmaktadırlar. Derse yönelik motivasyonun oldukça yüksek olduğu gözlenen sınıfta öğrenciler, ders zorunlu olmasa da bu dersi seçeceklerini ifade ettiler. Altyazı çevirisi ders kazanımları anketinde yer alan tüm kazanımların ders kapsamına dahil olduğu görülmektedir. Ders dilsel, profesyonel, teknik ve göstergesel bileşenlerden oluşmaktadır. Öğrencilerden bu ders özelinde temel çeviri prensiplerini bilmeleri beklenmektedir. Sadece Türkiye altyazı çeviri piyasası değil dünya çapında kabul edilen stil kılavuzlarındaki ayrıntıları öğrenmektedirler. Öğrencilerden profesyonel hayatta olduğu gibi bir klasör yapısıyla çalışmaları istenmektedir. Profesyonel olarak bir proje aldıklarında bu yapıya aşina olmaları beklenmektedir. İlk 3 buçuk hafta sektör hakkında bilgi verildiği gözlemlenmiştir. Ancak altyazı çevirisi üzerine akademik bir okuma yapılmadığı tespit edilmiştir. Sektöre dair teorik bilgiler paylaşıldığı görülmüştür. Genel altyazı standartlarında yer alan kurallar her hafta yeni bir kural eklenerek öğrencilere sunulmaktadır. Bu standartlar gözetilerek uygulama yapılmaktadır. Uygulama sırasında karşılaşılan çeviri zorluklarından örnekler seçilerek sınıfta tartışılmaktadır.

Özetle, ders kazanımları anketi sonuçlarıyla, D1 sınıf içi tutumlar büyük oranda örtüşmektedir. Anket sonuçlarına paralel olarak dersin dilsel, teknik, bileşenlerine ait kazanımların edinilmiş veya edinilmekte olduğu gözlenmiştir. Yine anket sonuçlarına benzer olarak altyazı çevirisi derslerinin göstergesel boyutunda bazı eksikler göze çarpmaktadır. Ancak ilgili dersin ders materyalleri (film, dizi, reklam, şirket videoları, ticari uygulamalar) ve yapılan gözlemin dönemin ilk haftalarda gerçekleştirildiği düşünülürse bu kazanımın ilerleyen haftalarda edinilebileceği öngörülebilir. Anket sonuçlarından farklı olarak D1'in içerik ve uygulama nitelikleri çerçevesinde profesyonel boyutta ders kazanımlarını gerçekleştirme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir.

5.4.2. Ders Gözlemi 2

D2 olarak kodlanan altyazı çevirisi dersinin gözlemi 8. dönem bahar yarıyılında 08.05.2018 tarihinde 10:30 da gerçekleştirilmiştir. Ders, dersi seçen öğrenciler için yeterli sayıda bilgisayar donanımına sahip simultane çeviri laboratuvarında gerçekleştirilmektedir. Ancak altyazı çevirisi, derse ayrılan süre

kısıtından ötürü uygulamalı olarak yapılamamaktadır. Ders süresi 2 saat olarak belirlenmiştir ve öğrenciler bu sürenin daha uzun olması gerektiği görüşündedir. Her hafta öğretim elemanı çeşitli çeviri zorlukları içeren videoları ödev olarak öğrencilere göndermekte, öğrenciler haftalık ödevi yapmış halde sınıfa gelmektedirler. Gönüllü 3 öğrencinin ödevinden çeviri kontrol edilmektedir. Öğrenciler, bu sırada hem kendi ödevlerini kontrol etmekte hem de gönüllü olan öğrencilerin ödevleri hakkında eleştiri ve öneride bulunmaktadır. Öğrencilerin derse yönelik motivasyonlarının oldukça yüksek olduğu gözlenmiştir. Öğrencilerin özellikle teknik boyutta yer alan kazanımları edindikleri gözlemlenmiştir. Öğrenciler çeviri teknolojileri dersi önceden aldıkları için dersin teknik altyapısını çözmede zorlanmadıklarını ifade etmektedirler. Dolayısıyla anketin teknik boyutunun sonuçları ile sınıf içi durumun örtüştüğü söylenebilir. Öğrenciler, dersi eğlenceli bir ders olarak tanımlamakta ancak altyazı çevirisini tam zamanlı bir iş olarak görmediklerini ifade etmektedirler. Bu görüş dersin profesyonel boyutundaki bazı eksiklere işaret etmektedir. Dersin profesyonel bileşenine ait *‘Bu ders sayesinde TV, sinema endüstrisi olmak üzere birçok endüstri alanında altyazı çevirisine dair işveren talepleri hakkında fikir sahibi oldum.’* kazanımını öğrencilerin tam anlamıyla edinemediklerini görülmektedir. Bu gözlem anket sonuçlarıyla örtüşmektedir. Öğrenciler, dersin dilsel bileşeni kapsamındaki altyazı çevirisi kurallarının (teorisinin) çok önemli olmadığını dersin uygulamaya yönelik bir ders olduğunu ifade etmektedirler. Diğer derslerde öğrenilen teori, yöntem ve tekniklerin bu ders için yeterli olacağı kanısındadır. Öğrencilerin bu görüşlerinden hareketle dersin özellikle metin türü, altyazı çevirisi kısıtları bağlamında öğrencilerde bazı eksik öğrenmelerin olabileceği görülmektedir. Bu durum aynı zamanda dersin göstergesel bileşenindeki kazanımlarla da ilintilidir. Metin türü ve altyazı çevirisi kısıtları dilsel boyutta edinilmediği takdirde göstergesel boyutta yer alan *‘Bu derste farklı türlerde görsel-işitsel kaynakları (dizi, sinema, belgesel, şirket videolar, belgesel vb.) çözümlemeyi öğrendim.’* kazanımının da olumsuz olarak olarak yanıtlanması beklenecektir. Nitekim göstergesel boyut anket sonuçlarıyla D2 gözleminin göstergesel boyuttaki gözlemle örtüşmektedir.

5.4.3. Bölüm Değerlendirmesi

D1 ve D2 dersleri gözlemleri sonuçlarına göre ortak ders kazanımlarının öğrenciler tarafından yüksek oranda edinildiği veya edinilebileceği görülmektedir,

dolayısıyla ders kazanımları anketi sonuçlarıyla büyük oranda örtüştüğü görülmektedir. Öte yandan D1 ve D2 gözlemleri özelinde kazanımlar değerlendirildiğinde oransal olarak birbirlerinden farklılaştıkları görülecektir. D1 gözlemi sonucunda dilsel, teknik, profesyonel ve göstergesel bileşenlerdeki kazanımların büyük oranda edinildiği ve/ya edinilebileceği gözlenmiştir. D2 gözleminin sonucunda, ders kazanımları anketi paralelinde, en güçlü boyutun teknik bileşen olduğu ortaya çıkmıştır. Geliştirilmesi gereken bileşenler dilsel ve göstergesel bileşenlerdir. Dersin en fazla önem verilmesi gereken bileşeni ise profesyonel bileşendir. Öğrencilere altyazı çevirisi sektörüne dair iş olanakları, çalışma şartları ve ortamları tanıtılmalı; altyazı çevirisinin meslek olarak konumu ve potansiyelleri üzerinde durulmalıdır.

5.5. Altyazı Çevirmeni İşe Alım Kriterleri Anketi

Uygulama alanının birinci ve ikinci aşamasında Türkiye’de lisans seviyesinde ders veren çeviribilim bölümlerinde “altyazı çevirisi eğitiminin” müfredat içindeki konumu, içeriği ve uygulamaları tespit edilmiş ve altyazı eğitimi veren öğretim elemanlarının profili, altyazı eğitime yönelik eğitim planlamaları, altyazı eğitiminde fiziki şartlar ve bilgisayar donanımları, kullanılan yöntem ve teknikler, kaynaklar ve ders materyalleri, ölçme ve değerlendirme yöntemleri incelenmiş, uygulamalar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir.

Üçüncü aşamada altyazı eğitimi alan öğrencilerin derse yönelik düşüncelerini ortaya çıkarmak için araştırmaya katılan çeviribilim bölümlerinin altyazı ders izlencesindeki kazanımları incelenerek ortak ders kazanımları tespit edilmiştir. Bu kazanımlar dersin dilsel, profesyonel, göstergesel ve teknik bileşenlerine göre ayrılmış, öğrencilere tüm bileşenlerde yer alan kazanımları sorgulayan 10 soruluk bir anket elektronik ortamda yöneltilmiştir. Bu dersleri alan öğrencilerin hedeflenen ders kazanımlarını ne ölçüde edindikleri ölçülmüştür. Sonuç olarak derslerin dilsel ve teknik bileşenlerinin güçlü, göstergesel bileşenin geliştirilmesi gerekli olduğu, profesyonel bileşenlerinin güçsüz olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak, altyazı çevirisi ders kazanımları anketinin tutarlılığını saptamak üzere rastgele seçilen iki üniversitede ders gözlemi gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ders kazanımların sınıf ortamını ne

ölçüde yansıttığı gözlemlenmiştir. Ders gözlemlerinin sonuçlarının ders kazanımları anketi sonuçlarıyla büyük oranda örtüştüğü görülmüştür.

Araştırmanın son aşamasında, edinilen verilerin ve eğitimin piyasada ne şekilde karşılık bulduğu incelenmek üzere ‘altyazı çevirmeni işe alım kriterleri anketi’ tasarlanmıştır.

5.5.1. Anket Yöntemi

Türkiye’de altyazı çevirisi piyasasında görev alacak çevirmen adaylarının piyasa beklentilerine uygunluğu, üniversitelerde verilen altyazı çevirisi eğitiminin piyasaya ne şekilde yansıdığı ve üniversite işveren ortaklığının ne ölçüde sağlandığı incelenmek istenmiştir. Türkiye’de altyazı hizmeti veren çeviri şirketlerine ve seslendirme stüdyolarıyla bu anket elektronik ortamda paylaşılmıştır. Toplam 65 şirkete gönderilmiş, 12’sinden yanıt alınmıştır. Bu araştırma geneli itibarıyla yerel piyasa şartlarına odaklandığından yalnızca ülke sınırları dahilindeki şirketlere ulaşılmıştır. Ayrıca, amaç ulusal çerçevede genelleme yapmak değil sadece katılımcı şirketlerin görüş açılarını betimlemek ve bu çerçevede mevcut durumlarla ilgili çıkarımlarda bulunmaktır. Nitekim elde edilen veriler nicel olmamakla birlikte genelleme yapmak için oldukça sınırlıdır. Bu araştırma bir durum tespiti yapmayı, geliştirilmesi gereken noktaları ve çözüm bekleyen sorunları ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Anket soruları oluşturulurken Christine Sponholz’un tez çalışmasında yer alan piyasa beklentileri anketi temel alınmış, yerel piyasa şartları ve doktora çalışmasının kapsamı çerçevesinde yeni bir anket oluşturulmuştur (2003). Anket soruları aşağıdaki gibidir:

1. Şirketiniz altyazı çevirmeni işe alırken hangi yolu tercih etmektedir?
 - İş ilanı vermektedir.
 - Şirket çalışanlarının tavsiye ettiği kişiler değerlendirilmektedir.
 - Adayların bireysel başvuruları değerlendirilmektedir.
 - Üniversitelerin çeviri bölümleriyle irtibata geçilmektedir.
2. Şirketiniz altyazı çevirmeni adayında hangi akademik ve/ya profesyonel özellikleri aramaktadır?

- Çeviri bölümlerinden alınan üniversite derecesi ve altyazı çevirisi üzerine alınan eğitim
 - Görsel işitsel ve medya alanlarında üniversite derecesi ve altyazı çevirisi eğitimi
 - Görsel işitsel alanlarda genel çeviri tecrübesi
 - Çeviri yapacağı dillerde altyazı çevirisi becerisi
3. İşe alımda altyazı çevirmeninde olması gereken temel özellikler nelerdir? Önem derecesini belirtiniz.
- Temel çeviri edinçleri
 - Bilgisayar teknolojilerine hakimiyet
 - Altyazı programları kullanma becerisi
 - Altyazı stil kılavuzları ve formatları hakkında bilgi ve beceriler
 - Spotlama becerisi
 - Hız
 - Çeviri yapacağı görsel-işitsel metinlere yönelik ilgi
 - Çeviri yapacağı görsel-işitsel metinleri çözümleme becerisi
 - Yeniliklere açıklık
 - Dakiklik
 - Diğer
4. Üniversitelerin çeviri bölümlerinde "altyazı çevirisi" eğitim verilmelidir. Katılıyor musunuz?
- Katılıyorum.
- Katılmıyorum.
- Kararsızım.
- Diğer.
5. Şirketinizin altyazı çevirmeni arayışında üniversitelerle iş birliği kurması iyi bir fikirdir. Katılıyor musunuz?
- Katılıyorum.
- Katılmıyorum.
- Kararsızım
- Diğer

5.5.2. Anket Bulguları ve Yorumlar

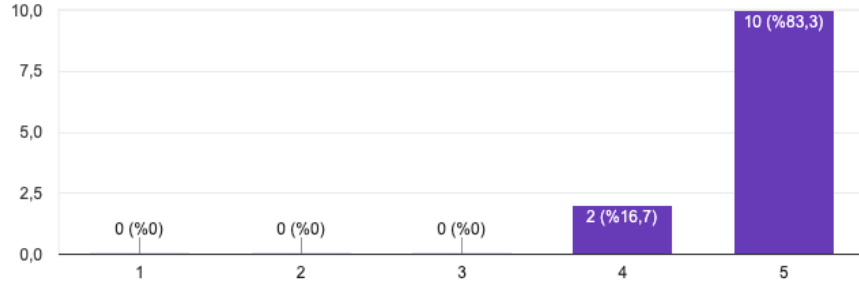
Anket soruları altyazı çevirisi edinçleri ve üniversite-işveren ortaklığı olmak üzere 2 grupta sınıflandırılabilir.

5.5.2.1. Altyazı Çevirisi Edinçleri

Anketin 3. sorusu ders kazanımları anketinde yer alan altyazı çevirisi edinçleri temel alınarak oluşturulmuştur. Bu soruyla kazanımların piyasada ne ölçüde karşılık gördüğü ve mezun öğrencilerin piyasaya uygunluğu saptanmak istenmektedir. Katılımcılar işe alımda altyazı çevirmeninde olması gereken temel özelliklerin önem derecelerini belirlemişlerdir.

- Temel çeviri edinçleri
- Bilgisayar teknolojilerine hakimiyet
- Altyazı programları kullanma becerisi
- Altyazı stil kılavuzları ve formatları hakkında bilgi ve beceriler
- Spotlama becerisi
- Hız
- Çeviri yapacağı görsel-işitsel metinlere yönelik ilgi
- Çeviri yapacağı görsel-işitsel metinleri çözümleme becerisi
- Yeniliklere açıklık
- Dakiklik
- Diğer

12 yanıt

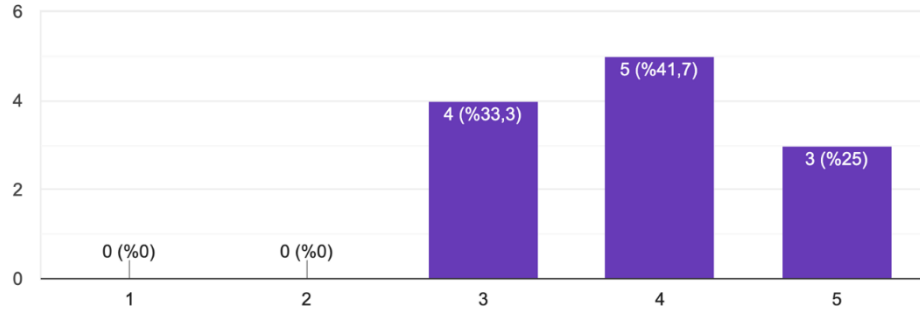
Şekil 14: Temel Çeviri Becerileri

Şekil 14'te altyazı çevirmenlerinde temel çeviri edinci piyasada aranan bir nitelik olarak görülmektedir. Türe özgü edinçlerin yanı sıra çeviri eylemini temelde gerçekleştirmek üzere iki dilde iletişim becerisi, genel ve özel alan bilgisi, etkin olarak geleneksel ve elektronik araçları kullanabilme, çeviride kabul edilebilir erek dil eşdeğerliklerini bulabilme becerileri, tüm alt edinçleri etkin bir şekilde yönetebilme becerisi (bkz. transcomp modeli bölüm 4.3.1.3) altyazı çevirisi için de gereklidir.

Bu niteliklerin altyazı çeviri piyasası tarafından talep edildiği görülmektedir. Eğitimde bunun üzerinde durulmalı altyazı dersi diğer tüm derslerle sürdürülebilir, tamamlayıcı ve ilişkisel bir yapıda olmalıdır. Şüphesiz, temel çeviri edincine sahip çevirmenlerin altyazı çevirisi edincine sahip olma potansiyelleri yüksektir. Nitekim altyazı dersinin çeviribilim bölümlerindeki konumu incelendiğinde (bkz. bölüm 5.1.) hiyerarşik bir yapının varlığı görülmektedir. Altyazı eğitimi söz konusu temel atıldıktan sonra en erken 2. sınıfta çoğunlukla 3. ve 4. sınıfta verilmektedir.

Çeviri yapacağı görsel-işitsel metinlere yönelik ilgi

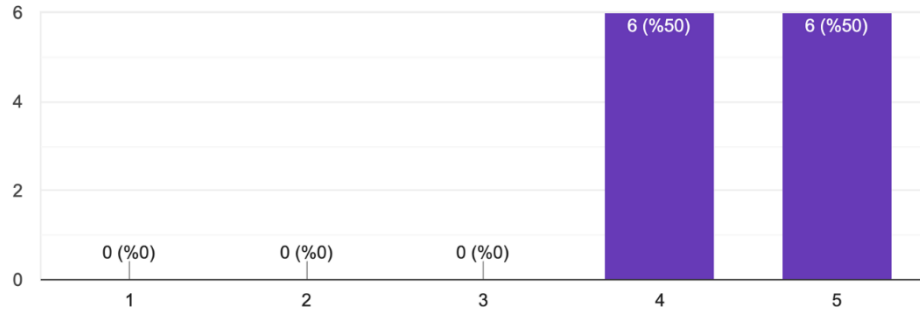
12 yanıt

Şekil 15: Görsel-İşitsel Metinlere Yönelik İlgi

Çeviri yapacağı görsel-işitsel metinleri çözümleme becerisi

12 yanıt

Şekil 16: Görsel-İşitsel Metinleri Çözümleme Becerisi

Şekil 15 ve 16 piyasanın altyazı çevirisi özelinde adaylardan ne beklediğini yansıtmaktadır. Göstergesel çeviri edinçleri çerçevesinde değerlendirilebilecek bu nitelikler görsel-işitsel metin türlerinin doğasına göre aktarım becerisinin önemini ortaya çıkarmaktadır.

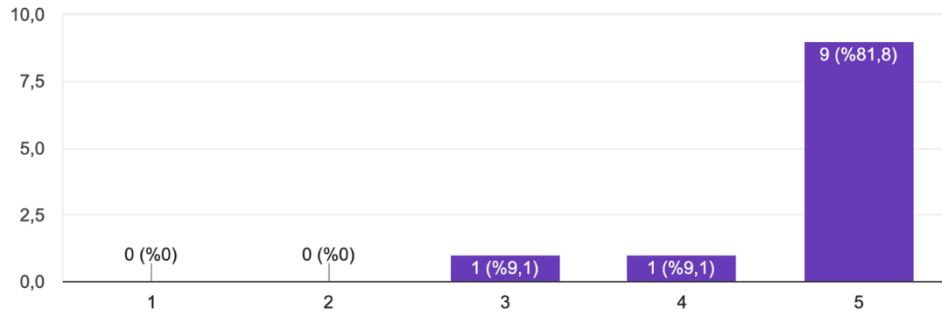
Şekil 15'e göre çeviri yapacağı türe olan ilgi adayda özellikle aranan bir nitelik değildir. Yazılı çevirideki gibi tıp, teknik, hukuk, sosyal bilimler gibi belirli bir uzmanlaşma altyazı çevirisinde yoktur. Altyazı çevirisi yapılacak metin bir hukukla ya da bilimle ilgili bir program olabileceği gibi bir şirket videosu, teknik bir kullanım kılavuzu, reklam filmi ya da bir eğlence programı da olabilir; dolayısıyla işe alınacak

adaylar her alandan görsel ve işitsel bir metinle karşı karşıya kalabilmektedir. Eğitim sırasında farklı konulardan ve türlerden görsel işitsel metinlere ders içeriğinde yer vermek, öğrencilerde farkındalık yaratmak ve bilinçlendirmek adına son derece faydalıdır.

Şekil 16, adayların görsel-işitsel metinleri çözümleme ve altyazı kısıtlarına uygun çeviri yapabilme becerilerinin piyasada ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda altyazı çevirisine özgü göstergesel edinçlerin adaylarda arandığı söylenebilir. Ders kazanımları anketinin göstergesel boyutta edinilen kazanımlarına bakıldığında göstergesel boyutun geliştirilmesi gereken düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu edinçler, piyasanın çevirmenden aradığı özellikler Şekil 16 dahilinde önem taşımaktadır. Göstergesel boyut üzerinde daha çok durulmalı senaryo ve diyalog listeleri desteğiyle çözümleme yapılmalı sadece dilsel materyalden çeviri yapılmamalı, çeviriler görsel-işitsel ürün izlenerek anlamsal öğeler tespit edilerek gerçekleştirilmelidir. Şüphesiz, profesyonel hayatta aktarımlar çok kısa sürede yapılması gerekse de öğrenciye çözümleme yöntemleri öğretilmeli bu konuya dair farkındalık yaratılmalıdır.

Altyazı stil kılavuzları ve formatları hakkında bilgi ve beceriler

11 yanıt

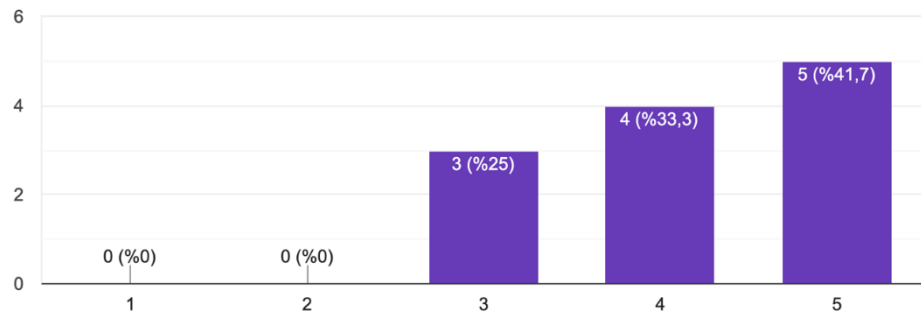
Şekil 17: Altyazı Stil Kılavuzları ve Formatları Hakkında Bilgi ve Beceriler

Altyazı stil kılavuzları ve formatları hakkındaki bilgi ve becerileri sorgulayan bu soru aslında altyazı çevirisi edinçlerinin tümünü kapsayan bir niteliğe sahiptir. Altyazı stil kılavuzları dilsel, göstergesel ve teknik edinçlerin aktif olarak kullanılması gereken şartları ve kısıtları içermektedir. (Bkz. bölüm 3.3.) Şekil 17'ye göre, altyazı

çevirmeni altyazı çevirisinin doğasına (göstergesel metin türü, konuşma dilinden yazı diline geçme, izleyicinin yaş eğitim ve okuma hızlarını tanıma, filmin zaman ve ritmini algılama, vb.) ve kısıtlarına (zaman ve uzam kısıtları) hâkim olmalı ve uygun çeviri stratejisi geliştirmelidir. En çok tercih edilen altyazı stil kılavuzlarından örnekler karşılaştırmalı olarak incelenmeli ve uygulamalar ders içeriğine dahil edilmelidir. Ders kazanım anketinin verileri, öğretim elemanlarının görüşleri ve piyasa beklentileri birbirleriyle örtüştüğü görülmektedir.

Bilgisayar teknolojilerine hakimiyet

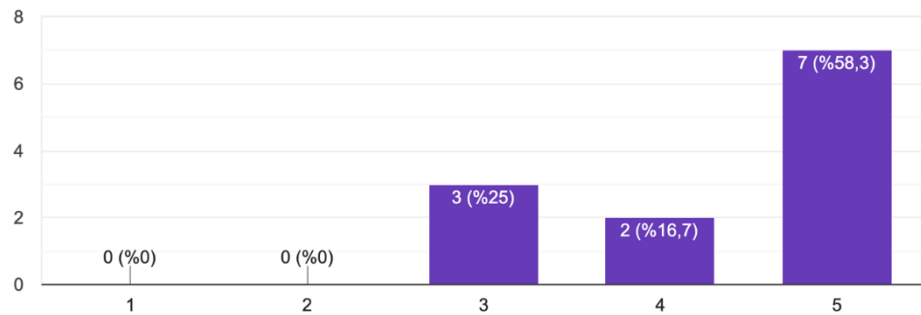
12 yanıt

Şekil 18: Bilgisayar Teknolojilerine Hakimiyet

Altyazı programları kullanma becerisi

12 yanıt

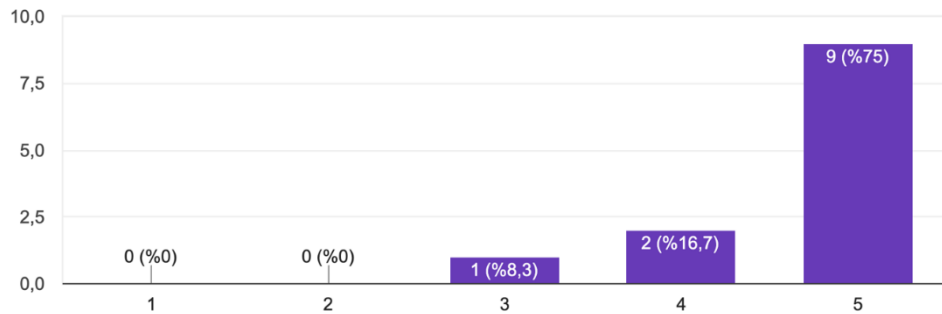

Şekil 19: Altyazı Programları Kullanma Becerisi

Şekil 18 ve 19 altyazı çevirmeni adaylarının bilgisayar ve altyazı programları kullanabilme becerilerini ifade etmektedir. Bilgisayar teknolojilerini kullanabilmek gerek metin türü gerekse altyazının teknoloji temelli bir uygulama olmasından dolayı adaylarda aranan bir niteliktir. Altyazı çevirisi müfredatları incelendiğinde altyazı derslerinin temel bilgisayar dersi alındıktan sonra müfredatlarda yer aldığı görülmektedir. Ayrıca bazı öğretim elemanları bilgisayar derslerinin ön koşul dersler olarak müfredatlarda yer alması gerektiğini ifade etmişlerdir (bkz. bölüm 5.2.3.) Ancak Şekil 19’a göre altyazı özelindeki teknolojileri kullanabilmek adayları daha seçilir kılmaktadır. Piyasanın bilgisayar becerilerinin yanı sıra altyazı teknolojileri kullanabilen adayları tercih ettiği görülmektedir. Nitekim incelenen çeviribilim müfredatlarının çoğunda altyazı eğitiminin bilgisayar dersinin yanı sıra Çeviri Teknolojileri dersi alındıktan sonra verildiği görülmektedir. Ders kazanımları anketinin de işaret ettiği üzere altyazı derslerinin en güçlü bileşeni teknik bileşendir. Nitekim teknik bileşenin diğer bileşenlere göre daha kolay özümsemediği görülmektedir (bkz. bölüm 5.4.2.). Anket sonucunda, eğitimin içeriği ve uygulamasıyla; piyasa beklentileri arasında bir paralellik vardır.

Spotlama becerisi

12 yanıt

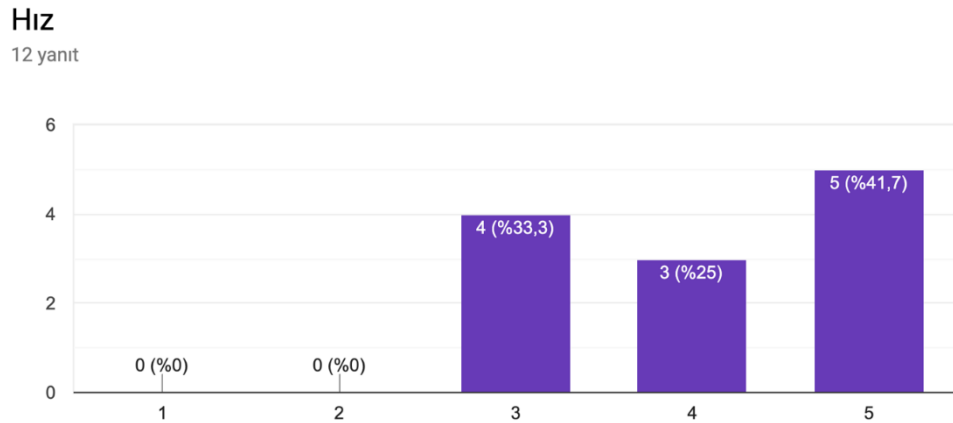

Şekil 20: Spotlama Becerisi

Spotlama becerisi (Şekil 20) özellikle şablon çeviri olmadığında altyazı çevirmenin diyalog listelerinden, senaryodan ya da işitsel kanaldan altyazı çevirisini zaman kodlarına ayırma ve aktarımı gerçekleştirme amacına hizmet eder. Teknolojinin gelişmesiyle büyük şirketler zamanlaması yapılmış metinler üzerinden çeviri yaptırsa

da her zaman için yazılı metin olmadan altyazı çevirisi yapılma olasılığı vardır. Dolayısıyla şirketler bu beceriye sahip olan altyazı çevirmenlerini işe almayı tercih edeceklerdir. Bu nedenle, altyazı çevirisi eğitiminde yalnızca şablon çeviriler üzerinden altyazı çevirisi yapılmamalı aynı zamanda öğrencilere spotlamanın nasıl yapıldığı uygulamalı olarak gösterilmelidir. Nitekim uluslararası piyasa altyazı çevirmeni kimliğinin değiştiği görülmektedir (Morettini, 2017). Altyazı çevirmeni güncel iş ilanlarına bakıldığında altyazı çevirisinin yalnızca çeviri yapmakla sınırlı olmadığı aynı zamanda şablon çeviri üretebilen, senkronlama ve spotlama becerisine sahip sözlü dilden deşifre yapabilen, altyazı çevirisi projelerini yönetebilen daha kapsamlı bir iş tanımını ile karşılaşılmaktadır (Gaga, 2019).

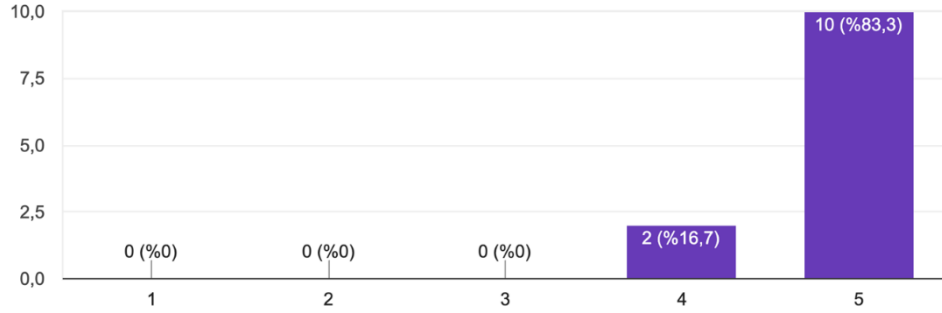
İşverenler aradıkları çalışanların piyasa şartlarına ve önceliklerine göre hareket edebilmelerini beklenmektedir. Adayların profesyonel özellikleri ile piyasa normları uyumlu olduğu takdirde iş birlikteliklerinin gerçekleştiği görülmektedir. Aşağıdaki tablolarda profesyonel edinçler kapsamında adayların hız, dakiklik ve yeniliklere açıklık becerilerinin piyasada ne derece önem taşıdığı görülmektedir.

Şekil 21: Altyazı Çevirisinde Hız

Dakiklik

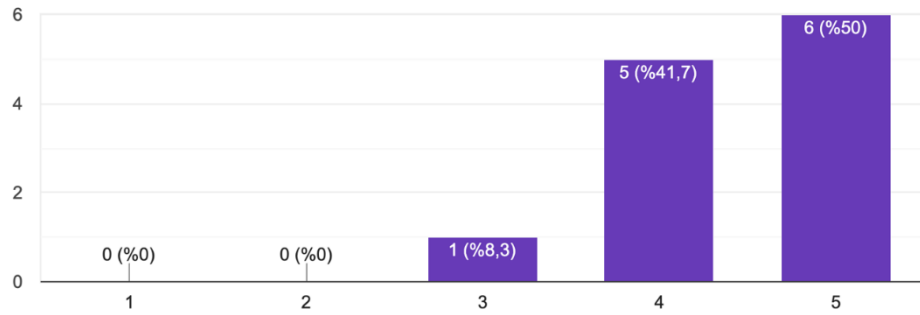
12 yanıt

Şekil 22: Altyazı Çevirinde Dakiklik

Yeniliklere açıklık

12 yanıt

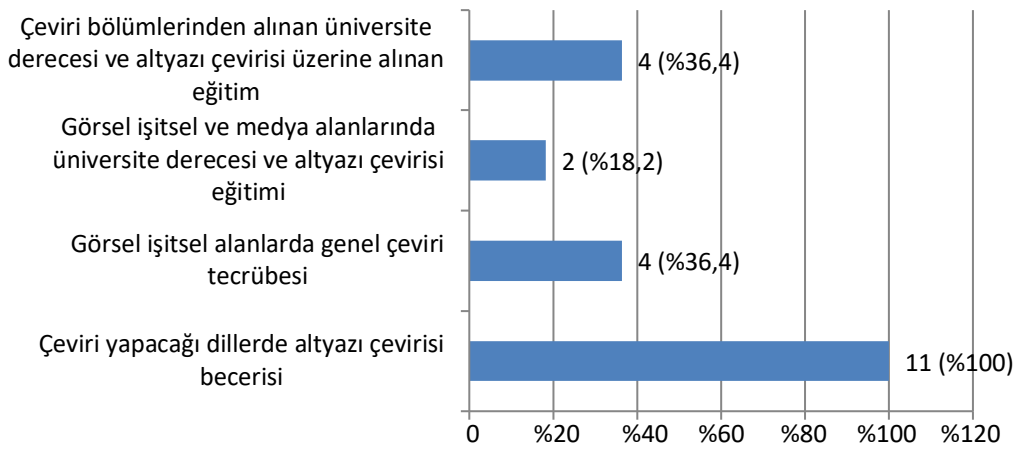

Şekil 23: Yeniliklere Açıklık

Şekil 22 ve 23 birlikte değerlendirilecek olursa, altyazı çevirisinde hızlı olmak şüphesiz teknolojik gelişmelerin etkisiyle piyasanın beklediği bir niteliktir. Hızlı çeviri yapmak profesyonel olarak daha çok iş alma potansiyelini de beraber getirecektir. Öte yandan hızlı ve çevirileri zamanında teslim edebilen çevirmenler işverenlerin öncelikli olarak tercih ettikleri kişilerdir. Nitekim profesyonel yaşamda zamanında iş teslimi yapmak, işin sürekliliği açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda altyazı çevirisi eğitiminde de benzer uygulamalar gerçekleştirilebilir. Öğrencilerin ödev ve proje teslimleri gerçek iş yaşamındaki belirli teslim süreleri dahilinde yapılmalı, öğrenciler hızlı ve dakik olmaya yönlendirilmelidir. Ayrıca, Şekil 23'ün işaret ettiği üzere

değişen piyasa şartlarına ayak uydurabilen yeniliklere açık çevirmenler altyazı piyasasında talep görmektedir. Paralel olarak öğrencilere dersle ilgili verilen görev ve sorumluluklar gerçek iş yaşamındaki ders sürecinde çeşitli şekilde değiştirilip ya da güncellenebilir. Öğrencilerin yeni koşullara adapte olmaları istenebilir; bu sayede öğrenciler iş yaşamında da karşılaşabilecekleri benzer zorluklara karşı harekete geçmeyi tecrübe edebileceklerdir.

2. Şirketiniz altyazı çevirmeni adayında hangi akademik ve/ya profesyonel özellikleri aramaktadır?

Şekil 24: Profesyonel Özellikler

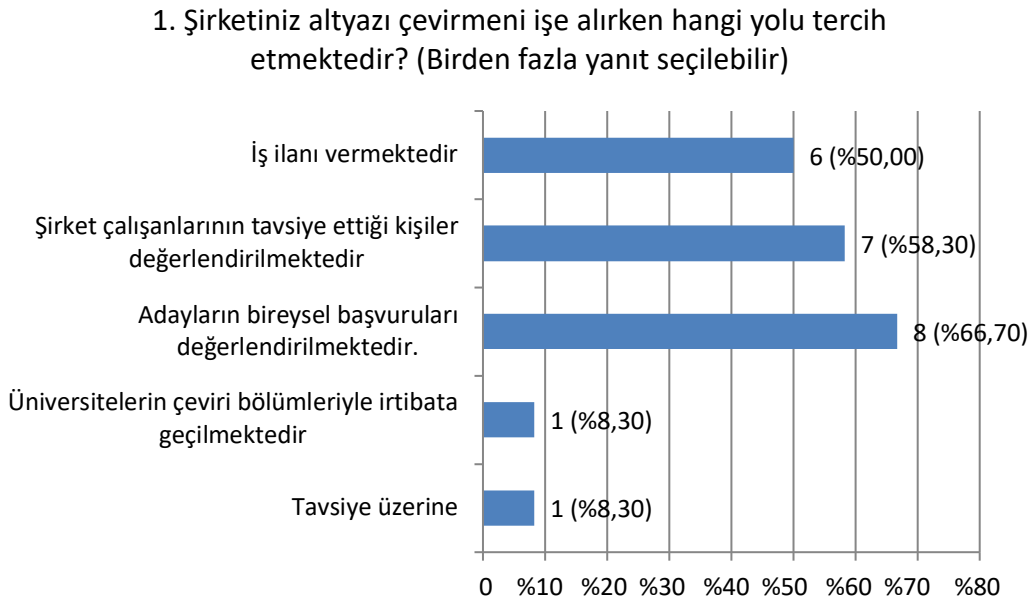
Profesyonel çerçevede sorulan bir diğer soru işverenlerin altyazı çevirmeni adaylarında hangi akademik ve profesyonel özellikleri aradıklarıdır. Şekil 24'e göre işverenler yüksek oranda adaylarda çeviri yapacağı dillerde altyazı çevirisi tecrübesi aradıklarını belirtmişlerdir. Çeviri bölümlerinden alınan üniversite derecesinin önem derecesi düşüktür. Bu bulgu eğitimin işlevselliği bakımından oldukça düşündürücüdür. İşverenler altyazı çevirisinde edinilen tecrübeyi akademik eğitimin önünde görmektedir. İşverenlerin bu tutumu birçok bakımdan anlaşılır niteliktedir. İşverenler tecrübeli çevirmenlerle çalışıp işlerini riske atmak istememekte, daha etkili ve sorunsuz bir hizmeti tercih etmektedir. Ancak bu veriden eğitim bağlamında çeşitli çıkarımlar yapılabilir. Altyazı çevirisi eğitimi sırasında edinilecek çeşitli stajlar, gönüllü altyazı çeviri projeleri, üniversite veya bölüm için yapılacak altyazı çevirileri,

ya da piyasayla ortak projeler çevirmen adaylarına iş olanakları sunulabilir. Nitekim ders kazanımları anketinin sonuçlarına göre altyazı çevirisi eğitimin en güçsüz alanı profesyonel bileşen olduğu tespit edilmiştir. Altyazı çevirisi eğitiminden profesyonel boyutta bazı eksiklerin olduğu öğrencilerin de anket verileri ile onayladıkları bir durumdur. Dolayısıyla öğrencilere profesyonel bileşen kapsamında sağlanacak söz konusu destekler onları piyasada seçilir kılmada önemli bir rol oynayacaktır.

5.5.2.2. Üniversite ve İşveren Ortaklığı

İşe alım anketi kapsamında mevcut durumda işveren ve üniversite ortaklığını tespit etmek için sorular yöneltilmiştir.

Şekil 25, 26 ve 27 sırasıyla işverenlerin işe alım tercihlerini, şirketlerin çevirmen arayışında ne ölçüde üniversitelerle iş birliği yaptığını üniversitelerde altyazı eğitimi verilmesinin gerekliliği hakkındaki görüşleri yansıtmaktadır.

Şekil 25: İşe Alım Tercihi

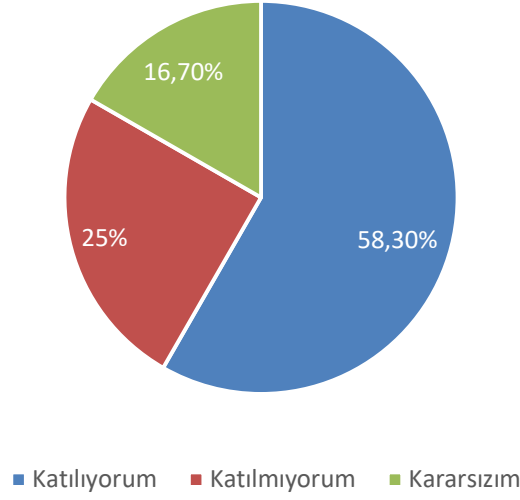
Şekil 25'e göre işverenler işe alımda en çok adayların bireysel iş başvurularını değerlendirdiklerini ifade etmektedirler. Şirketler, internet sitelerine yapılan başvurulara ihtiyaç durumunda dönüş yapmaktadırlar. İkinci olarak, özellikle şirket

alışanlarının tavsiye ettiği kişiler tercih edilmektedir. İşverenlerin bu tutumu risk faktörünü en aza indirmek istemeleriyle açıklanabilir. İşe alımda referanslı kişiler ön plana çıkmaktadır. İş ilanıyla çevirmen alımı 3. sırada tercih edilen bir yöntemdir. Nitekim internet üzerinden Türkiye’de profesyonel altyazı çevirmeni iş ilanı tarandığında neredeyse yok denecek sayıda iş ilanına rastlanmaktadır. Öte yandan şirketlerin çalışan seçiminde üniversitelerin çeviri bölümleriyle irtibatının en az seviyede olduğu görölmektedir.

Ayrıca Şekil 26’da göröleceği üzere işverenlerin yarısına yakını işe alımda üniversitelerle temas halinde olmamayı tercih etmektedir. Bu veri çeşitli açılardan değerlendirilebilir.

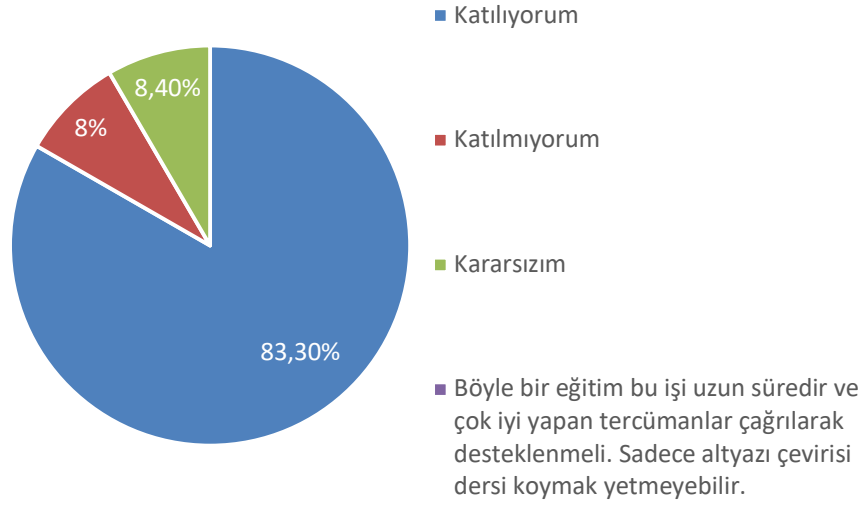
Öncelikle, piyasa ve akademi arasındaki bağlantıların güçlü olmadığı açıkça görölmektedir. Ayrıca, piyasa üniversitelerle iş birliği kurmanın gerekliliği konusunda ikna edilmemiş durumdadır. Bu noktada eğitim kurumlarına işverenlerin eğitim sürecinde daha etkin rol alması konusunda ikna edilmesinde büyük sorumluluklar düşmektedir. Şüphesiz işverenler piyasanın en iyisini aramaktadır ancak eğitim adına yapılanlardan yeterince haberdar değildir. Paralel olarak, akademi de piyasanın işleyişi hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Aradaki bağlantıların kurulması karşılıklı fayda sağlamak adına son derece önemlidir. Eğitimin işlevselliği ve piyasanın üst seviyede kazanç elde etmesi ancak iş birliği yapılarak mümkün olacaktır.

5. Şirketinizin altyazı çevirmeni arayışında üniversitelerle işbirliği kurması iyi bir fikirdir.

Şekil 26: Akademi-Piyasa İş Birliği

4. Üniversitelerin çeviri bölümlerinde "altyazı çevirisi" eğitimi verilmelidir.

Şekil 27: Üniversitelerde Altyazı Çevirisi Eğitimi

İşverenler üniversitelerle işe alım konusunda temas halinde olmasa da altyazı çevirisi eğitimi verilmesi konusunda büyük oranda hem fikirdirler (Şekil 27). Bu sonuç bir tezatlık yaratsa da piyasanın akademiden beklentisini ortaya koymaktadır.

İşverenler eğitimin gerekliliğinin ve piyasa şartlarının eğitimi şekillendirdiğinin farkındadır. Hatta bir katılımcı, uzun süredir bu işi yapan tercümanlar çağrılarak eğitimin desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bir diğer deyişle işveren eğitim sürecine katılma talebini açıkça dile getirmektedir. Öte yandan akademi ve piyasa arasındaki iletişim mevcut şartlarda yeterli seviyede kurulamamaktadır. Eğitimde piyasa birlikteliği sağlandığı takdirde, verilen eğitim daha işlevsel bir boyuta taşınacaktır.

5.5.3. Bölüm Değerlendirmesi

Anket soruları, altyazı çevirisi edinçleri üniversite ve işveren ortaklığı olarak 2 grupta değerlendirilmiştir.

Altyazı çevirisi edinçleri başlığı altında elde edilen bulgular göre, temel çeviri edinçleri piyasada aranan nitelikler olarak göze çarpmaktadır. Çeviri eylemini gerçekleştirmek için iki dilde iletişim becerisi, genel ve özel alan bilgisi, geleneksel ve elektronik araçları etkili kullanabilme, çeviride kabul edilebilir erek dil eşdeğerliklerini bulmak, tüm alt edinçleri etkin bir şekilde yönetme stratejisi altyazı çevirisi için de gereklidir. Nitekim, anket sonuçlarına göre bu niteliklerin altyazı çeviri piyasası tarafından talep edildiği görülmektedir. Dolayısıyla diğer derslerde edinilen temel çeviri edinçlerinin altyazı çevirisi dersine bir zemin hazırladığı söylenebilir. Altyazı çevirisi eğitimi diğer derslerle sürdürülebilir ve tamamlayıcı bir yapıda kurgulandığı takdirde verimlilik sağlanacaktır. Ankette görsel-işitsel metin türüne olan ilginin aranan bir özellik olmadığı ortaya çıkmaktadır. Piyasada her alandan farklı konularda metinlerle karşı karşıya gelmek olasıdır. Öte yandan görsel-işitsel metin çözümlemesi göstergesel edinçler çerçevesinde piyasanın çevirmenlerde aradıkları niteliklerdendir. Altyazı çevirisi ders kazanımları anketi, ders gözlemleri de varılan bu sonuçla örtüşmektedir. Bunların yanı sıra tüm altyazı çevirisi edinçlerinin aktif olarak kullanılmasını gerektiren altyazı stil kılavuzları ve formatlarına hakimiyet önem derecesi yüksek kriterlerden biri olarak görünmektedir. Altyazı çevirisi teknoloji temelli bir uygulama olduğu için bilgisayar teknolojileri ve altyazı programlarını kullanma, adayların kendilerini geliştirmeleri gereken yetkinliklerdendir.

Hatırlanacağı üzere, ders kazanımları anketi ve tamamlayıcı olarak ders gözlemlerine göre incelenen altyazı derslerinde en güçlü bileşen teknik bileşen olduğu

ve bu bileşenin diğer bileşenlere göre daha kolay özümsemediği ortaya çıkmıştı. Bu bağlamda eğitimin içeriği ve uygulamasıyla; piyasa beklentileri arasında paralellik göze çarpmaktadır. Ek olarak teknik edinçler bağlamında altyazı çevirisinde sadece aktarım yapmanın işe alımda yeterli olmadığı aktarımla birlikte şablon çeviri üretebilmek, senkronlama ve spotlama yapabilmek talep edilen becerilerdendir. Ayrıca, piyasa taleplerine göre çevirmenler hızlı çeviri yapmanın yanı sıra dakik olmalı; diğer deyişle projeleri zamanında teslim etme sorumluluğunu yerine getirebilmelidir. Altyazı çeviri edinçleri içinde değerlendirilebilecek son soruda işverenlerin adaylarda hangi akademik ve profesyonel özellikleri aradıkları sorulmuştur. Alınan yanıtlar işverenlerin altyazı çevirisi tecrübesinin alanda edinilen akademik eğitimin önünde gördüklerini ortaya çıkarmıştır. Profesyonel boyutta bazı eksiklerin olduğu öğrencilerin de anket verileri ile onayladıkları bir durumdur. Şüphesiz bu bağlamda akademi ve piyasa arasında daha fazla temas ihtiyacı duyulmaktadır. Piyasa ve üniversite iş birliği sayesinde oluşturulacak stajlar, gönüllü altyazı çevirisi projeleri, üniversite kapsamında yapılacak çeviriler, piyasayla ortak projeler vasıtasıyla söz konusu eksiklerin giderilmesi mümkün olabilir.

Anketin üniversite ve işveren ortaklığını tespit etmek için, işverenlerin işe alım tercihleri, üniversitelerde altyazı eğitimi verilmesinin gerekliliği ve şirketlerin çevirmen arayışında üniversitelerle iş birliği sorgulanmıştır. Elde edilen sonuçlar piyasa ve akademinin yeterli düzeyde bir ilişki ağı kurmadıklarını göstermektedir. Nitekim, işverenler çevirmen arayışlarında çok az seviyede üniversitelerle iletişim kurmaktadırlar. Piyasa, eğitim için yapılanlardan haberdar olmazken akademi de piyasanın işleyişi hakkında yeterli düzeyde bilgiye ulaşamamaktadır. Öte yandan, temasın istenen seviyede olmaması bu iki paydaşın birbirini yok sayması anlamına gelmemektedir. Piyasa ,altyazı eğitiminin gerekliliği konusunda hemfikirdir. Bu veri, arada kurulacak sağlıklı iletişim kanallarıyla temasların istenilen seviyeye getirebileceğine dair umut verici kabul edilebilir.

6. SONUÇ

Bu araştırma Türkiye’de “altyazı çevirisi eğitiminin” akademide nasıl konumlandığını ve piyasada nasıl karşılık bulduğunu ortaya çıkarmayı amaç edinmiştir. Araştırmanın temel sorunsalı Türkiye’de altyazı çevirisi derslerinin ne şekilde yapılandığını sorgulamaktır. Bu bağlamda temel çeviri edinçlerinin yanı sıra altyazı çevirisine özgü edinçlerin neleri kapsadığı incelenmiş ve bu edinçlerin altyazı eğitiminde ne şekilde yer aldığı ve piyasaya nasıl yansıdığı belirlenmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı yöntemi tercih edilmiş ve doküman analizi, görüşme formu, anket ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Bu teknikler kullanılırken beş farklı ancak birbirleriyle ilişkisellik yapısı kuran beş bütünce oluşturulmuştur. Doküman analizi yöntemiyle 2017 ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu incelenmiş ve Türkiye’de Devlet ve Vakıf Üniversitelerinde Mütercim Tercümanlık ve Çeviribilim bölümleri belirlenmiş, ardından üniversitelerin resmi internet sitelerine erişilerek bölüm müfredatları taranmış ve altyazı çevirisi dersleri tespit edilmiştir. Görüşme yönteminin uygulandığı ikinci bütüncede, doküman analizi verileri doğrultusunda belirlenen bölümlerde altyazı çevirisi eğitimi veren öğretim elemanlarına elektronik posta ve/ya birebir görüşme aracılığıyla ulaşılmış ve 10 soruluk görüşme formu yöneltilmiştir. Öğrencilerin altyazı çevirisi eğitimine yönelik düşüncelerini ortaya çıkarmak için anket yöntemi tercih edilmiş ve ayrıca ek olarak öğrencilere uygulanan anket tutarlılığını sağlamak için ek bütünce oluşturularak rastgele seçilen iki üniversitede ders gözlemi yapılmış ve bulgular değerlendirilmiştir. Son aşamada akademide verilen eğitimin piyasaya ne şekilde yansıdığı ve çevirmen adaylarının mesleki yeterliliklerini görebilmek için işverenlere *altyazı çevirmeni işe alım anketi* uygulanmıştır.

Değerlendirilen bulgular sonucunda Türkiye’de lisans seviyesinde ders veren çeviribilim bölümlerinde altyazı eğitiminin teorik ve uygulamalı olarak dilsel, göstergesel, teknik ve profesyonel olmak üzere 4 bileşenli bir yapı sergilediği görülmektedir; öte yandan bu yapının yürütme biçimleri bölümlerin fiziki ve akademik

şartları doğrultusunda farklılaşmaktadır. Altyazı dersleri, ortak ders kazanımları anketi yöntemiyle incelendiğinde öğrencilerin büyük oranda kazanımları edindikleri tespit edilmiştir. Ancak kazanımlar içinde göstergesel kazanımların geliştirilmesi gerekli; profesyonel kazanımların da en güçsüz kazanımlar olduğu ortaya çıkmıştır. Yapılan iki ders gözlemi, anket sonuçlarını doğrulamaktadır. İşverenlere uygulanan anket sonuçlarına göre verilen eğitim piyasa şartları ile uyumludur ancak eğitimin profesyonel boyutunda bazı temel eksikler bulunmaktadır. Akademi ve piyasa arasındaki bağlantıların yeterli düzeyde kurulamamasından dolayı öğrencilerin altyazı çevirmenliği mesleğinin gerektirdiklerine dair bilgi ve deneyim eksiklikleri bulunmaktadır. Diğer yandan piyasanın verilen eğitimin potansiyelini sahanın gereksinimlerini karşılamak üzere tam anlamıyla değerlendiremediği görülmektedir.

Araştırmanın sınırları dahilinde görsel-işitsel çeviri, altyazı çevirisi türleri ve uygulamaları, altyazı çevirisi eğitimi kavramları incelenmiştir. Bütüncelerden elde edilen veriler çeviri edinçleri, altyazı çevirisi edinçleri ve altyazı çevirisi eğitim modelleri, öğretim tasarımları ve program geliştirme kavramlarına göre ele alınmıştır. Kuramsal ve kavramsal açıdan Erik Skuggevik, Francesca Bartina ve Corinne Imhauser'in altyazı çevirisi edinçleri yaklaşımlarına, altyazı çevirisi eğitimi üzerine değerlendirmeler yapılırken başta Jorge Diaz Cintas, A. Şirin Okyayuz -Mümtaz Kaya olmak üzere Jan Louis Kruger, Irena Kovacic, Christine Sponholz'un çeviri eğitimi modellerine başvurulmuştur.

Araştırma genelinde çeviri eğitimi çerçevesinde altyazı çevirisi eğitime odaklanıldığı için kuramsal açıdan çeviri edinci yaklaşımları ve eğitim-öğretim modelleri temel alınmaktadır. Kavramsal açıdan çeviri eğitiminde edinç kavramı betimlenerek altyazı çevirisi edinçlerinin biçim ve kapsamı incelenmektedir.

Araştırmada Türkiye'de altyazı çevirisi eğitimi ve yürütme biçimlerine odaklandığı için yalnızca Türkiye ile sınırlıdır. Bütünce 9 katılımcı üniversite öğretim elemanı, 62 öğrenci ve 12 altyazı çevirisi işvereninden oluştuğu için kısıtlı bir nitelik taşımaktadır. Elde edilen sonuçlarla genelleme yapmak yerine mevcut duruma ışık tutma ve altyazı çevirisi eğitime katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Daha büyük gruplarda farklı veri toplama yöntemleri kullanılabilir ve yeni bakış açıları elde edilebilir.

Bu araştırma altyazı çevirisi eğitimi alanında çalışma yapmak ve/ya ders vermek isteyen akademisyenlere altyazı çevirisi edinçleri ve öğretim yöntem biçimleri ile ilgili yol gösterici bir kaynak olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca araştırmada altyazı çevirisi piyasası ve akademi arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarılmakta güncel uygulamalar, geliştirilmesi gereken noktalar ve çözüm bekleyen sorunlarla ilgili bir durum tespiti yapılmaktadır.

Araştırmada sorulan soruların yanıtlarına şu şekilde ulaşılmıştır:

- *Görsel-işitsel çevirinin çeviribilimdeki yeri ve önemi nedir? Altyazı çevirisinde kullanılan yöntemler ve bu yöntemlerin uygulanış şekilleri nelerdir?*

İlgili soruyu yanıtlamak için birinci, ikinci ve üçüncü bölümlerde görsel-işitsel çeviri genel hatlarıyla incelendikten sonra altyazı çevirisinin doğası, dünü ve bugünü, türleri, dilsel ve teknik boyutlarda nasıl gerçekleştirildiği ele alınmıştır. Görsel-işitsel ürünler ekran için üretilmektedir ve anlamı, görsel ve işitsel kanallardan eş zamanlı gelen göstergelerin tümü oluşturmaktadır. Ancak görsel işitsel ürünleri yalnızca filmlerle sınırlandırmak doğru olmaz, yaşanan teknolojik dönüşüm görsel-işitsel türlerin çeşitliliğini arttırmıştır. Ekran karşısındaki pasif kitleler artık özellikle internet sayesinde kendi görsel-işitsel ürünlerini oluşturmaya başlayarak artık aktif birer kullanıcıya dönüşmektedir. Son zamanlarda yazılı görsel-işitsel içerik oluşturma ya da başkası tarafından oluşturulanları yine görsel-işitsel kanalları kullanan medya ile paylaşma herkesin gündelik bir rutini haline gelmiştir. Geniş yelpazede içerik olması, doğal olarak çeviri ihtiyacını gündeme getirmektedir. Görsel-işitsel ürünlerin farklı dil konuşan insanlar tarafından anlaşılması ve uluslararası bir platforma taşınması için görsel-işitsel çeviri türlerine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda görsel-işitsel metinleri küresel boyuta en hızlı taşıyabilen görsel işitsel çeviri türünün altyazı çevirisi olduğu görülmektedir. Altyazı türleri teknolojik gelişmelerin etkisinde oldukça geniş ve değişime açık bir konumdadır. Araştırma çerçevesinde, en yaygın sınıflama yöntemi temel alınarak altyazı türleri dilsel (dillerarası, diliçi, duyma engelliler için) ve teknik açılardan (açık ve kapalı) değerlendirilmiş ve bazı yeni türlere (sesli altyazı, amatör altyazı, yaratıcı altyazı, üst yazı) yer verilmiştir. Altyazı çevirisinin temel özellikleri incelendiğinde türe özgü bazı özelliklerin çeviri sürecini yönlendirdiği görülmektedir. Bu özellikler göstergesel, teknik ve dilsel-metinsel başlıkları altında incelenmiştir.

Göstergesel boyutta çevirmen metne görsel kanaldan okunmak üzere üçüncü görsel bir kanal eklemektedir. Bu yeni kanalın, ürünün göstergesel yapısını bozmaması gerekir. Dolayısıyla, çevirmen görsel-işitsel ürünü iyi çözümlemelidir. Altyazı çevirisine özgü bir diğer göstergesel özellik konuşma dilinden yazı diline aktarımın gerçekleşmesidir. Şüphesiz konuşma diline özgü birçok özelliği yazı dilinde vermek mümkün değildir. Bu durumda çevirmen, bitmemiş cümleler, dilbilgisi bozuk ifadeler, dil sürçmeleri, kişiye özgü konuşma biçimleri gibi birçok çeviri zorlukları ile baş ederek bazı seçimler yapmak zorunda kalır. Dilsel-metinsel özellikler çerçevesinde dilsel, uzamsal, zamansal kısıtlar içinde çeviri yapılması gerekmektedir. İnsanlar konuşmaya göre okurken daha yavaştır dolayısıyla okuduklarını anlamaları için daha fazla süreye ihtiyaç vardır.

Ayrıca altyazı çevirisinde aynı anda izleme, dinleme, okuma ve bunları birleştirme için yeterli süre gerekmektedir. Uzamsal açıdan ise altyazılar 30 veya maksimum 40 karakterden 2 veya nadiren 3 satırdan oluşmaktadır (O'Connell, 2007, 129). Bu satırlara ne kadar yazı yazılabileceği ekrandaki kişilerin konuşma hızına ve izleyicinin altyazı okuma hızına bağlıdır. Dolayısıyla zamansal ve uzamsal kısıtlardan ötürü tüm konuşulanları birebir altyazıda vermek pek mümkün değildir. Bu doğrultuda altyazı çevirmeni kısaltma, özetleme, yeniden yazma ve çıkartma gibi dilsel ve metinsel değişiklikler yapmaktadır. Bu bağlamda, çevirmen metnin bütünlüğünü ve anlaşılabilirliğini hesaba katarak göstergelerin önem derecesine göre seçimler yapar ve gerekli değişiklikleri gerçekleştirir. Bunların yanı sıra çevirmen kaynak metnin konuşulduğu dili ve kültürü iyi bilmeli, kültürel nüansları çözümleyebilmeli aynı zamanda bu kavramların erek dil izleyicisine ne ifade edeceği konusunda öngörülü olabilmelidir. Ek olarak, görsel-işitsel metnin niteliklerinin aktarımı biçimlendiren etmenlerden olduğunu unutmamalıdır. Teknik bağlamda, altyazı çevirisi teknolojik bilgi ve uygulama yetisi gerektirmektedir. Aktarım öncesinde spotlama işlemi, sonrasında ise eşleme süreci çeviriyi biçimlendirmektedir. Ayrıca çeviri şablonu oluşturma ve şablon üzerinden çeviri yapma altyazı çevirisinin teknik özellikleri kapsamına girmektedir. Şablon kullanımı altyazı çevirisine ödenen ücretleri ve süreyi azaltarak çeviri sürecini hızlandırdığı için giderek yaygınlaşmıştır. Ancak şablon kullanımında tekrar çeviri söz konusu olduğu için çeviri hatalarının tekrarlanması veya

şablon diline özgü erek dilde doğal olmayan dil özelliklerinin aktarımı gerçekleşebilmektedir.

Altyazı çevirisine özgü edinçler ve altyazı çevirisi eğitimi yaklaşımları nelerdir?

Araştırmanın dördüncü bölümünde bu sorunun yanıtı kuramsal yaklaşımlar ışığında aranmıştır. Çeviri eğitimi çerçevesinde genel çeviri edinçleri ele alındıktan sonra altyazı çevirisi edinçleri tartışılmıştır. Edinç kavramının çeviribilimsel açıdan içerik ve kapsamının genişlediği görülmüştür. Çeviri tarihine genel olarak bakılarak çeviri edincinin bilişsel, sosyal, bilişsel ve sosyal boyutlardaki biçimleri değerlendirilmiştir. Bu bağlamda bir uzmanlık çevirisi olarak kabul edilen altyazı çevirisi birtakım edinç ve beceriler gerektirmektedir. Altyazı çevirisi edinçleri, temel çeviri edinçleri kapsamındaki tüm alt edinçlerin yanı sıra çeviri türüne özgü edinçleri içermektedir. Söz konusu edinçler teknik, dilsel-göstergesel ve temel çeviri edinçleri şeklinde sınıflandırılabilir. Bu bölümde, ayrıca altyazı çevirisi eğitim modelleri ders içeriği ve öğretim yöntemleri, ders materyalleri, ölçme ve değerlendirme olmak üzere üç başlıkta incelenmiş, becerilerin nasıl öğretilmesi ve değerlendirilmesi gerektiği konusunda bazı araştırmacıların konuyla ilgili çalışmalarına yer verilmiştir. Araştırmacılar genel itibarıyla, altyazı çevirisi dersinin teorik ve pratik olmak üzere iki katmanlı dilsel-metinsel, göstergesel, teknik ve profesyonel olmak üzere çok bileşenli bir yapıda kurgulanması gerektiği fikrindedir.

- *Türkiye’de, lisans seviyesinde eğitim veren çeviribilim bölümlerinin hangilerinin müfredatlarında altyazı dersi yer almaktadır?*
- *Türkiye’de altyazı çevirisi eğitiminde kullanılan pedagojik yöntem ve yaklaşımlar nelerdir?*

Söz konusu soruların yanıtları 5. bölümde yer almaktadır. Bu sorulara ilişkin Türkiye’de lisans seviyesinde ders veren çeviribilim bölümlerindeki “altyazı” dersinin müfredat içindeki konumu, içeriği ve uygulamaları tespit edilmiştir.

2017 verilerine göre Türkiye’de 21 devlet üniversitesinde 39 çeviri bölümü İngilizce Mütercim Tercümanlık (13), Almaca Mütercim Tercümanlık (7) ve Fransızca Mütercim Tercümanlık (6)’dır. 3 üniversite 3 dilli çeviri eğitimi

vermektedir. Vakıf üniversitelerinin 16'sında 22 lisans düzeyinde çeviri bölümü vardır. Vakıf üniversitelerinde ağırlıklı olarak İngilizce Mütercim Tercümanlık bölümü (14) bulunmaktadır. Devlet üniversitelerinden farklı olarak vakıf üniversitelerinde Arapça ve Rusça Tercümanlık bölümleri sayı olarak ön plana çıkmaktadır. Altyazı çevirisi eğitimi veren bölümlere bakıldığında 37 mütercim-tercümanlık/çeviribilim bölümünün 18'inde toplam 25 derste söz konusu eğitiminin verildiği görülmektedir. Altyazı çevirisi eğitiminin küreselliğin etkisi, İngilizcenin ortak iletişim dili olması ve görsel-işitsel ürünlerin ağırlıklı olarak İngilizceyle dünya çapında dolaşıma girmesi sebebiyle özellikle İngilizce-Türkçe dil çiftinde verildiği görülmektedir. Ders isimlerine bakıldığında, ders isimlerine bakıldığında altyazı çevirisi eğitiminin yoğunlukla görsel-işitsel çeviri başlığı altında verildiği görülmüştür. Ayrıca “Televizyon ve Sinema Çevirisi”, “Film Çevirisi”, “Görsel Basın Film Çevirisi”, “Multimedya Çevirisi” dersleri kapsamında altyazı çevirisi eğitimi verildiği tespit edilmiştir. Ders müfredatları incelendiğinde bu derslerden 3'ü zorunlu diğer 22'si seçmeli ders olarak sunulmaktadır. Özellikle altyazı eğitimine odaklanılan bölümlerde ders, “altyazı çevirisi (subtitling)” ya da “altyazı ve seslendirme (dublaj) çevirisi” adını almaktadır. Görüşme sorularında elde edilen verilere göre, altyazı çevirisi eğitiminin verildiği dersler, müfredatlarda yer almasına rağmen tecrübeli öğretim elemanı sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Katılımcıların ortak görüşü altyazı çevirisi eğitimi dersinin genel amacının görsel işitsel çeviri piyasasının ihtiyaçlarını bilen, piyasada etkin bir şekilde rol alabilecek profesyonel çevirmenler yetiştirmek olduğudur. Katılımcılar derslerin özel amaçları görsel işitsel ürünü tanıyan, çözümleyebilen, alana özgü çeviri metotlarını bilen ve uygulayabilen; aynı zamanda alanın teorik altyapısına hâkim çevirmenler yetiştirmek şeklinde tanımlamışlardır.

İçeriğe dair verilen yanıtlar, altyazı çevirisi derslerinin amaçları ve içerik bakımından tutarlı ve ders planlamalarının uyumlu olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Fiziki şartlar bakımından bölümlere ait üniversitelerin imkanları arasında belirgin farklar görülmektedir. Özellikle ayırım devlet ve vakıf üniversiteleri arasında gözlenmektedir. Dersin verildiği vakıf üniversitelerinde ders için sunulan fiziki ve teknik imkanlar daha olumlu bir yapıdayken devlet üniversitelerinde bu imkanların sınırlı olduğu görülmektedir. Ders kapsamında genellikle çevrimdışı lisanssız altyazı

programları tercih edilmektedir. Dersler teorik ve uygulamalı olarak iki aşamada yürütüldüğü görülmekte, öğretim ve sunuluş biçimleri ile kaynak ve materyal kullanımıyla ilgili bazı benzerlikler ve farklılıklar göze çarpmaktadır. Ölçme ve değerlendirme yöntemleri açısından dersin kuramsal bölümleri çoğunlukla yazılı sınav formatta ölçülmekte; uygulamalı bölümler ise, haftalık ödev veya dönem sonu projesi biçiminde değerlendirilmektedir.

- *Altyazı eğitimi alan öğrencilerin mevcut ders kazanımlarına yönelik düşünceleri nelerdir?*

Bu soru ile altyazı eğitimi alan öğrencilerin derse yönelik düşüncelerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır; bunun için araştırmaya katılan çeviribilim bölümlerinin ortak ders kazanımlarını sorgulayan 10 soruluk bir anket değerlendirilmektedir. Ankette yer alan ortak kazanımlar Jorge Diaz Cintas ve A. Şirin Okyayuz-Mümtaz Kaya'nın altyazı çevirisi eğitimi yaklaşımları çerçevesinde dilsel, profesyonel, göstergesel ve teknik bileşenlere ayrılmıştır. Altyazı çevirisi dersi alan öğrencilerin hedeflenen ders kazanımlarını ne ölçüde edindikleri gizlilik prensiplerine göre ölçülmüştür. Anketteki ortak ders kazanımlarına öğrenciler “evet” ya da “hayır” seçerek görüş bildirmişlerdir. Ankete göre, ortak ders kazanımları öğrenciler tarafından edinildiği görülmektedir. Ancak kazanımlar, özel değerlendirildiğinde oransal olarak birbirlerinden farklılaşmaktadır. Farklılaşan kazanımların başında profesyonel bileşen gelmektedir. Bu bileşenin bütüncü kapsamında en fazla önem verilmesi gereken bileşen olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrenciler, altyazı çevirisi yapmayı teori ve pratikte öğrenseler de altyazı çevirisi piyasasının gereklilikleri konusunda diğer kazanımlara oranla daha az ölçüde kazanım edindikleri görülmektedir. Derslerin geliştirilmesi gereken bir diğer boyutu “göstergesel bileşendir”. Öğrencilere anlamı oluşturan çok göstergeli ve çok kanallı metinlerin doğasına odaklanarak ve onları bir bütün olarak çözümleme ve uygun çeviri yöntemi belirleme becerileri kazandırılmalıdır. Bütüncede güçlü yanlar dilsel ve teknik bileşenlerdir. Bu gruplar içindeki kazanımların öğrenciler tarafından büyük oranda edinildiği görülmektedir.

Ders kazanımları anketinin tutarlılığını saptamak için rastgele seçilen iki üniversitede ders gözlemi gerçekleştirilmiş ve söz konusu ders kazanımların sınıf ortamına ne ölçüde yansıdığı gözlemlenmiştir. Gözlenen derslerde anket

kazanımlarının sınıf içi durumlarla ne şekilde örtüştüğü incelenerek anket sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır.

D1 ve D2 gözlemleri sonucunda ortak ders kazanımlarının öğrenciler tarafından yüksek oranda edinildiği veya edinilebilme potansiyelinin yüksek olduğu görülmüştür. Bu bağlamda ders kazanımları anketi sonuçlarıyla ders gözlemleri büyük oranda birbirini doğrulamaktadır. Öte yandan D1 ve D2 gözlemleri özelinde kazanımlar değerlendirildiğinde oransal bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. D1 gözlemi neticesinde dilsel, teknik, profesyonel ve göstergesel bileşenlere ait kazanımların büyük oranda edinildiği ve/ya edinilebileceği görülmektedir. D2 gözlemine göre dersin en güçlü boyutu teknik bileşendir. Geliştirilmesi gereken boyutlar dilsel ve göstergesel bileşenlerdir. Derste en çok önem verilmesi gereken bileşen profesyonel bileşendir. Öğrencilere altyazı çevirisi sektörüne dair iş olanakları, çalışma şartları ve ortamları tanıtılmalı; altyazı çevirisinin meslek olarak konumu ve potansiyelleri üzerinde durulmalıdır. Özellikle D2 gözlemi sonuçlarının *ders kazanımları anketinin* sonuçlarıyla oransal olarak büyük benzerlikler taşıdığı görülmektedir.

Altıyazı çevirisi eğitiminin piyasadaki yansımasına geçmeden önce verilen eğitimin nasıl bir yapıda biçimlendiğini genel olarak değerlendirmekte fayda vardır. Türkiye’de altıyazı çevirisi eğitime öğrenciler ve eğitimciler gözünden bakıldığında dersin dört bileşenli standart bir yapıda kurgulandığı söylenebilir, ancak bu bileşenlerde oransal olarak temel farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklar, katılımcı öğretim elemanları, öğrenciler ve üniversitelerin fiziki ve akademik donanımları vb. gibi farklı değişkenlere göre biçimlenmektedir. Göze çarpan en dikkat çekici sonuç, altıyazı çevirisi eğitiminin profesyonel bileşenindeki yetersizliktir. Bunun yanı sıra göstergesel bileşende bir diğer deyişle görsel-işitsel metin türlerinin gerektirdiği çözümleme becerilerinde bazı temel eksiklikler oluşturulan bütüncülerden elde edilen önemli sonuçlardandır.

- *Altıyazı çevirisi hizmeti veren kurumlar altıyazı çevirmenlerinde ne tür nitelikler aramaktadır?*
- *Akademi ve çeviri piyasası arasında nasıl bir ilişki vardır?*

Uygulama alanının son aşamasında bu iki sorunun yanıtını almak için ‘altyazı çevirisi işe alım kriterleri anketi’ tasarlanmıştır. Türkiye’de altyazı çevirisi piyasasında çalışacak çevirmen adaylarının piyasa beklentilerine uygunluğu, akademide verilen altyazı çevirisi eğitiminin piyasaya yansımaları ve üniversite işveren ortaklığının boyutu incelenmiştir. Bu anket Türkiye’de altyazı hizmeti veren çeviri şirketlerine ve seslendirme stüdyolarına elektronik ortamda gönderilmiştir. Toplam 65 şirkete gönderilmiş, 12’sinden yanıt alınmıştır. Bu araştırma sınırları itibarıyla yerel piyasa şartlarını incelediğinden yalnızca ülke sınırları dahilindeki şirketlere ulaşılmıştır. Anket soruları altyazı çevirisi edinçleri ve üniversite ve işveren ortaklığı olarak 2 grupta değerlendirilmiştir.

Altyazı çevirisi edinçleri başlığı altında elde edilen veriler, temel çeviri edinçlerinin piyasada aranan nitelikler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla, diğer çeviri derslerinde edinilen temel çeviri edinçlerinin altyazı çevirisi dersine transfer edilmesi beklenmektedir. Altyazı çevirisi eğitimi diğer derslerle ilişkisellik bir bütünlük kurmalıdır. Göstergesel edinçler çerçevesinde görsel-işitsel metin çözümlemesi çevirmenlerde olması gereken niteliklerden biridir. Nitekim, bu beceriler ders kazanımları anketi ve ders gözlemleri anketinin göstergesel boyuttaki sonuçlarına işaret etmektedir. Söz konusu bütüncelerin bulguları göstergesel bileşenin geliştirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda altyazı eğitiminde göstergesel boyuta gereken önemin verilmesi yerinde olacaktır. Diğer edinçler, içinde altyazı stil kılavuzları ve formatlarına etkin şekilde kullanmanın önem derecesinin yüksek olduğu görülmüştür. Söz konusu kriter, çevirmen adaylarının altyazı çevirisi edinçlerini aktif olarak tümüyle kullandığı takdirde karşılanabilir .

Teknik edinçler bağlamında bilgisayar teknolojileri ve altyazı programlarına hakimiyet adayları işe alımda ön plana çıkarmaktadır. Ders kazanımları anketi ve tamamlayıcı olarak ders gözlemlerinin verilerine göre incelenen altyazı derslerinin en güçlü bileşenin teknik bileşen olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda eğitimin içeriği ve uygulamasının piyasa beklentilerini karşıladığı söylenebilir. Ayrıca altyazı çevirmenliği mesleğinde sadece çeviri yapmanın yeterli olmadığı aynı zamanda şablon çeviri üretmek, senkronlama ve spotlama yapabilmek adaylarda aranan teknik yetilerden olduğu görülmüştür. Piyasa, ayrıca çevirmenlerden hızlı ve dakik

olmalarını diğer deyişle verilen projeleri zamanında teslim edebilmelerini beklemektedir.

Bütüncenin son sorusunda işverenlere adaylarda hangi akademik ve profesyonel özellikleri aradıkları sorulmuştur. İşverenler altyazı çevirisi deneyimini, alanda edinilen akademik eğitimin önünde görmektedirler. Profesyonel boyuttaki eksiklikler öğrencilerin anket verileri ile onayladıkları bir bulgudur. Neticede, akademi ve piyasa arasında daha fazla teması ihtiyaç olduğu görülmüştür. Piyasa ve üniversite birliktelikleri sayesinde oluşturulacak stajlar, gönüllü altyazı çevirisi projeleri, üniversite kapsamında yapılacak çeviriler, piyasayla ortak projeler aracılığıyla altyazı çevirisi eğitiminin profesyonel bileşenini güçlendirilebilir.

Ankette, üniversite ve işveren ortaklığını sorgulamak için işverenlere işe alım tercihleri, üniversitelerde altyazı eğitimi verilmesinin gerekliliği ve şirketlerin çevirmen arayışında üniversitelerle iş birliği kurup kurmadıkları sorulmuştur. Veriler, piyasa ve akademinin yeterli düzeyde bir ilişki kuramadıklarını göstermiştir. Piyasa, altyazı çevirisi eğitiminin içeriği ve uygulamışlarından haberdar değilken akademi de piyasanın işleyişiyle ilgili yeterli bilgiye sahip değildir. İletişimin istenen seviyede olmaması tarafların birbirini önemsememesi anlamına gelmez. Nitekim, piyasa altyazı eğitiminin gerekli olduğunu ifade etmekte, bu eğitimin alandan uzmanlarla desteklenmesi gerektiği görüşünü paylaşmaktadır. Kısacası, akademi ve piyasa arasında kurulacak sağlıklı iletişim kanalları, temasları istenilen seviyeye getirebilme potansiyeline sahiptir.

Kaliteli altyazı çevirisi eğitiminin temelini akademik ve profesyonel deneyimin birleşiminden oluşacak bir yaklaşım üzerine inşa edilmesi gerektiği görülmektedir. Eğitimde ve profesyonel hayatta oluşturulacak standartlar hem sahanın ihtiyaçlarını karşılayacak hem de altyazı çevirisi eğitiminin kalitesini arttıracaktır.

Bu bağlamda, ülke genelinde lisans eğitiminde standardizasyonu sağlamak için genel ve *ulusal bir çerçeve program oluşturulması* yerinde olacaktır. Dolayısıyla, ulusal düzeyde altyazı çevirisi eğitiminde temel standartların belirlenmesi için '*altyazı eğitimi çalışma grubu*' kurulmasında fayda vardır. Oluşturulacak grup; çeviribilim bölüm başkanları, meslek örgütleri, altyazı çevirmenleri, altyazı çevirisi eğitimi veren akademisyenler, altyazı çevirisi hizmet sağlayıcıları, aracı kurumlar ve potansiyel

müşteriler gibi alanın tüm paydaşlarının temsilcilerinden oluşturulmalıdır. Grup dahilinde düzenli olarak yapılacak çalıştaylarda asgari olarak esas alınacak altyazı çevirisi çerçeve programı ortaya çıkarılmalıdır. Bu çerçeve program sayesinde altyazı çevirisinin yapılış şeklini ortaya koyan metodun standartları belirlenmiş olacaktır. Ancak bahsedilen bu program elbette çeviri bölümleri için şablon program niteliği taşımaktadır. Bölümler, kendi imkanları doğrultusunda şablon programı temel alarak özelleştirilmiş programlar üretebilirler. Şüphesiz, standartlara göre doğru tasarlanmış iş görme metotları insan kaynaklı hataları önlemekte ve işlerin akıcı bir biçimde yapılmasına olanak vermektedir.

Program oluşturmak üzere düzenlenen çalıştaylarda öncelikle ele alınması önerilen bazı temel konular şunlardır:

- Altyazı çevirisi eğitim yaklaşımları, hedef ve ilkeleri
- Altyazı çevirisi derslerinin konuları ve içerikleri
- Öğretim yöntem ve teknikleri
- Ölçme ve değerlendirme yöntemleri
- Mesleki uygulama süreçleri
- Eğitim sürecinde yer alması gereken temel bileşenler
- Ders kazanımlarını içeren konular üzerinde yoğunlaşma
- Eğitim kalitesini benzer seviyeye getirmek için ders verecek öğretim elemanlarında bulunması gereken asgari nitelikler
- Altyazı çevirmeninde bulunması gereken nitelikler
- İstihdam alanları
- Sektör temsilcilerinin geri bildirimleri aracılığıyla altyazı çevirmenlerinde bulunması gereken yeterliklerle; altyazı çevirisi çalışma grubunun şablon programının karşılaştırılması
- Staj süreçleri ve standardizasyonu

Yürütülecek çalıştaylarda öncelikle bu konular değerlendirilmeli elde edilen veriler çerçeve programa zemin hazırlamalıdır. Elde edilen sonuçlarla oluşturulacak program çerçevesinde altyazı çevirmeni adaylarının mezun olurken sahip olması gereken mesleki tutum ve davranışlarını tanımlayan bir rehber oluşturulabilir ve ayrıca ulusal düzeyde altyazı eğitimine yönelik eğitim standartlarını belirleyen, uygulanacak

yöntemleri ortaya koyan bir planlama gerçekleştirilebilir. Çerçeve program sayesinde sahanın dinamikleri ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak ders içeriği ve müfredatı oluşturulabilecek, sahanının altyazı çevirmeni adaylarını talep etmesi için ne tür yetkinliklere ihtiyaç duyulduğu tespit edilebilecektir. Ayrıca, karşılığında, verilen eğitimin çıktıları da bu talepleri karşılayabilecek nitelikte olacaktır. Oluşturulacak standartlarla her üniversitede sahanın dinamiklerine uygun eğitim veren homojen bir yapı elde edilebilir. Üniversite-sektör iş birliğinden çıkacak sonuçlar eğitimin niteliğini arttıracaktır. Öte yandan söz konusu program, çeviri piyasasında yaşanan sorunlar, teknolojik gelişmeler, değişiklikler ve gereksinimlere göre sürekli güncellenmelidir. Çalıştaylara katılanların görüş ve önerileri doğrultusunda altyazı eğitim programında bulunması gereken konular ve içerikler gözden geçirilmeli, periyodik olarak gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Özetle, bu araştırma dahilinde hali hazırda söz konusu altyazı çevirisi eğitimi çerçevesi sunmak mümkün görünmemektedir. Böyle bir çerçeve ancak üniversite ve sektör iş birliğiyle oluşturulacak komisyonlar kurulduktan sonra oluşturulabilir. Öncelikle alanın tüm paydaşlarının bir araya gelip altyazı çevirisi eğitiminin standartlaşması için sürece dahil olması gereklidir. Bu noktada bu araştırma bir çağrı niteliği taşımaktadır. Bu komisyonlar kurulduktan sonra eğitim öğretim yöntemleri ve örnek izlenceler üretebilir. Dolayısıyla öncelikli amaç alanın farklı paydaşlarını bir araya getirmek ve durumla ilgili farkındalık yaratmaktır. Bu süreçte ilk aşamada sahanın ihtiyaçları ve eğitimdeki mevcut durum irdelenmeli ardından çerçeve program tasarlamak üzere harekete geçilmelidir. Standartlaşma sayesinde farklı eğitim veren kurumlar arasında uygulamaya yönelik farklar ortadan kalkacak, etkili yöntemler paylaşılarak ve yaygınlaşma sağlanacaktır. Ayrıca, saha ve üniversite diyalogu sayesinde eğitimin kalitesi artarken sahanın beklentileri de karşılanabilecek ve formel bir yapıya ulaşılacaktır.

KAYNAKÇA

- 2017 ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu [02.11.2017].
<http://www.osym.gov.tr/TR,13263/2017-osys-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>
- Akkoyunlu, Buket, Arif Altın, Meryem Yılmaz Soylu. 2008. **Öğretim Tasarımı**. Ankara. Maya Akademi Dağıtım Tanıtım.
- Antonini, Ruggero; Chiaro, Delia. 2005. The Quality of Dubbed Television Programmes in Italy: the experimental design of an empirical study.ed. Marina Bondi e Nick Maxwell. **Cross-Cultural Encounters: Linguistic Perspectives**. Roma: Officina Edizioni, 35-44.
- Bartrina, Francesca. 2009. Teaching Subtitling in a Virtual Environment. **Audiovisual Translation**. Palgrave Macmillan, London: 229-239.
- Baş, Nurhan (2006). **Görsel İşitsel Çeviri**. Ankara. Grafiker Yayınları: 171.
- Bogucki, Łukasz. 2009. Amateur Subtitling on the Internet. **Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen**. Ed. Jorge Díaz Cintas and Gunilla Anderman. Basingstoke, Palgrave Macmillan: 49-57).
- Braun, Sabine & Orero, Pilar. 2010. Audio Description with Audio Subtitling—an Emergent Modality of Audiovisual Localization. **Perspectives: Studies in Translatology**. 18(3), 173-188.
- Carroll, Marry. 2004. [14.4. 2014] **Subtitling: Changing Standards for New Media**. Translationdirectory: www.translationdirectory.com/article422.htm.
- Chiaro, Delia. 2009. Issues in Audiovisual Translation. **The Routledge Companion to Translation Studies**. Oxon: Routledge: 141-163.
- Chomsky, Noam. 1965. **Aspects of the Theory of Syntax**. c. 11. MIT press
- Davies, Maria González. 2004. **Multiple Voices in the Translation Classroom: Activities, Tasks and Projects**. c. 54. John Benjamins Publishing
- Dayan, Liu. 2014. On the Classification of Subtitling. **Journal of Language Teaching and Research** 5.5: 1103-1109.
- Demirel Özcan. 1999. **Öğretme Sanatı**. 9. bs. Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Demirel, Özcan. 2011. **Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı**, Ankara: Pegem Akademi.
- Díaz Cintas, Jorge & Remael, Aline. 2014. **Audiovisual Translation: Subtitling**. Routledge.
- Díaz Cintas, Jorge, Orero, Pilar. 2010. Voiceover and Dubbing. **Handbook of Translation Studies I**, Ed. Yves Gambier and Luc van Doorslaer. John Benjamins Publishing. 441
- Díaz Cintas, Jorge. 2001. Teaching Subtitling at University. **Training Translators and Interpreters in the New Millennium**, ed. Sonia Cunico. University of Portsmouth: 29-44
- Díaz Cintas, Jorge. 2008. Teaching and Learning to Subtitle in an Academic Environment. **The Didactics of Audiovisual Translation**. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.: 89-104.
- Díaz Cintas, Jorge. 2008. **The Didactics of Audiovisual Translation**. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Díaz Cintas, Jorge. 2009. Introduction-Audiovisual Translation: An Overview of Its Potential. **New Trends in Audiovisual Translation**. Multilingual Matters: 1-18.
- Díaz Cintas, Jorge. 2013. The Technology Turn in Subtitling. **Translation and Meaning**, ed. Marcel Thelen, Barbara Lewandowska-Tomaszczyk. Zuyd University of Applied Sciences: 119-132
- Eser, Oktay. 2005. **Çeviribilimde Edinç Araştırmaları**. Ankara. Anı Yayıncılık.
- Fodor, Itsvan. 1969. Linguistic and Psychological Problems of Film Synchronisation. **Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungarica**. Vol. 19, No. ½ : 69 – 106 ve 379–394.
- Fresco, Pablo Romera. 2013. Accessible filmmaking: Joining the Dots between Audiovisual Translation Accessibility and Filmmaking. **The Journal of Specialised Translation** 20: 201-223.
- Gaga, Ezgi. 2019. **Altyazı Çevirisi Edinçleri ve Altyazı Çevirmeni Kimliği**. Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi. c 2, s. 1, 187-196.

- Gambier, Yves, Gottlieb, Henrik. 2001. **(Multi)Media Translation: Concepts, Practices and Research**. Vol. 34. John Benjamins Publishing.
- Gambier, Yves. 2003. Introduction: Screen Transadaptation: Perception and Reception. **The Translator** 9.2: 171-189.
- Georgakopoulou, Panayota. 2006. Subtitling and Globalisation. **Jostrans**. sayı 6.
- Gile, Daniel. 1995. **Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training**, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins: 8-10.
- Gottlieb, Henrik. 1997. Subtitles, Translation & Idioms. Center for Translation Studies, English Department, University of Copenhagen
- Gottlieb, Henrik. 1997. Subtitles, Translation and Idioms Center for Translation Studies, English Department, University of Copenhagen
- Göpferich, Susanne. 2009. Towards a Model of Translation Competence and its Acquisition: the Longitudinal Study TransComp. University of Graz.
- Henrik, Gottlieb. 1994. Subtitling: Diagonal Translation. **Perspectives Studies in Translatology**. 2(1):101-121.
- Henrik, Gottlieb. 2001. Texts, Translation And Subtitling – In Theory, in Denmark: University of Copenhagen.
- Hönig, Hans G. 1991. Holmes, ‘Mapping Theory’ and the Landscape of Mental Translation Processes. **Translation Studies: The State of the Art**. Ed. Kitty M.van Leuven-Zwart, Ton Naaijken. Amsterdam: Rodopi: s.89.
- Hönig, Hans G. 1992. "Translating: The Constructive Way." **Ilha do Desterro A Journal of Amsterdam**. Philadelphia: John Benjamins English Language, Literatures in English and Cultural Studies 33: 20-22.
- Hurtado Albir, Amparo. 2017. **Researching Translation Competence by PACTE group**. c. 127. John Benjamins Publishing Company.
- Ivarsson, Jan, Carroll, Mary. 1998. Code of Good Subtitling Practice. **European Association for Studies in Screen Translation**. Simrishamn. Transedit: 157-159
- Ivarsson, Jan. 1992. **Subtitling for the Media: A Handbook of an Art**. Stockholm: Transedit.
- Ivarsson, Jan. 2009. The History of Subtitles in Europe. **Dubbing and Subtitling in a World Context**. Chinese University Press: 3-12
- iheartSubtitles. [22.11.2016] <https://iheartsubtitles.wordpress.com>
- İşman, Ahmet, Ahmet Eskicumalı. 2006. **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**, 5. bs., Ankara: Pegem Yayıncılık.

- James, Heulwen, Roffe, Ian ve Thonre, David. 1996. Assesment and Skills in Screen Translation. **Teaching and Translation and Interpreting 3: New Horizons. Papers from Third Language International Conference, Elsinore, Denmark, 1995.** John Benjamins Publishing Company.
- Karamitroglou, Fotios 1998. A Proposed Set of Subtitling Standards in Europe. **Translation journal** 2.2
- Katan, David. 1999/2004. **Translating Cultures: An introduction for translators, interpreters and mediators,** Manchester: St. Jerome.
- Kelly, Dorothy. 2014. **A Handbook for Translator Trainers.** London and NewYork: Routledge: 11-18.
- Keskin, Ezgi. 2011. Film Çevirilerinde Kalıplaşmış Deyişlerin Durumu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kiraly, Donald C. 1995. **Pathways to Translation: Pedagogy and Process.** Kent, Ohio, London: The Kent State University Press.
- Kiraly, Donald C. 2000. **A Social Constructivist Approach to Translator Education: Empowerment from Theory to Practice.** Manchester, Northampton. St. Jerome.
- Kline, Barbara Majcenovič. 2011. Otherness – Challenge or Obstacle in Multimedia Translation. **Komunikacija i Kultura Online:** Godina II, sayı 2, 191.
- Kovačić, Irena. 1996. Reinforcing or Changing Norms in Subtitling. **Teaching Translation and Interpreting 3: New Horizons.** John. Benjamins.105
- Kristijan, Nikolić. 2015. The Pros and Cons of Using Templates. **Audiovisual Translation in a Global Context Mapping an Ever-changing Landscape.** Palgrave Macmillan: 192-202.
- Kruger, Jan Louis. 2008. Subtitler Training as Part of a General Training Programme in the Language Professions. **The Didactics of Audiovisual Translation.** ed. Jorge Diaz Cintas. vol. 77. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Kurultay, Turgay. 1997. Akademik Çeviri Eğitiminin Hedefleri ve Temelleri. **Türkiye'de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye.** c 1. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Kussmaul, Paul. 1995. **Training the Translator.** Amsterdam, Philadelphia. Benjamins: 91-92.
- Levberry. [15.11.2016]. <http://levberry.com/talktitles/>: <http://levberry.com/talktitles/>

- Linde, Zoe de & Kay, Neil. 2016. **The Semiotics of Subtitling**. London, New York: Routledge.
- Morettini, Agnese. 2007. Mapping Subtitling Competence: An Empirical Study of Companies' Needs and Expectations. **Fast-Forwarding with Audiovisual Translation**. ed. Kristijan, Nikolić, Díaz Cintas, Jorge. Bristol: Multilingual Matters, 141-172.
- Neubert, Albrecht. 2000. Competence in Language, in Languages, and in Translation. **Developing Translation Competence**, Ed. Schäffner, Christina, Adab Beverly. Amsterdam-Philadelphia. John Benjamins :3-18
- Neves, Joselia. 2009. Interlingual Subtitling for the Deaf and Hard-of-Hearing. **Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen**. ed. Jorge, Díaz Cintas, Gunilla, Anderman. Basingstoke: Palgrave Macmillan: 151-169
- Nord, Christiana. 1991. **Text Analysis in Translation. Theory, Method, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis**. Çev. Christiane Nord ve Penelope Sparrow. Amsterdam/Atlanta GA, Rodopi.
- O'Connell, Eithne. 2007. Screen Translation. **A Companion to Translation Studies**. Clevedon: Multilingual Matters: 123.
- Ohene-Djan, James , Wright, Jenny , Combie-Smith, Kirsty. 2007. Emotional Subtitles: A System and Potential Applications for Deaf and Hearing Impaired People. **Proceedings of the Conference and Workshop on Assistive Technologies for People with Vision and Hearing Impairments: Assistive Technology for All Ages (CVHI-2007)**, Granada, Spain.
- Okuyayuz Ayşe Şirin, Kaya, Mümtaz. 2017. **Görsel-İşitsel Çeviri Eğitimi**. Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Okuyayuz, Ayşe Şirin. 2016. **Altyazı Çevirisi**. Ankara: Siyasal Yayınevi
- Orero, Pilar. 2004. Audiovisual Translation: A New Dynamic Umbrella. **Topics in Audiovisual Translation** Amsterdam: John Benjamin Publishing: 8-13.
- Perez, Luiz. Gonzalez. 2008. Audiovisual Translation. **Routledge Encyclopedia of Translation Studies**. ed. Mona Baker. New York: Routledge: 13-19.
- Pettit , Zoé 2009. Connecting Cultures: Cultural Transfer in Subtitling and Dubbing. **New Trends in Audiovisual Translation**. Multilingual Matters: 44-57.
- Pym, Anthony. 2003. Redefining Translation Competence in an Electronic Age. In Defence of a Minimalist Approach. **Meta**. c. XLVIII. 4: 481-497.
- Ramire, Nathalie. 2006. Reaching a Foreign Audience: Cultural Transfers in Audiovisual Translation. **JosTrans** 6. London.

- Schäffner, Christina, Beverly Adab. 2000. Developing Translation Competence: Introduction. **Developing Translation Competence**. Ed. Christina Schäffner, Beverly Adab. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins: s.xvii-xvi.
- Shipsey, Rachel. & Ohenne-Djan, James. 2006. E-Subtitles: Emotional Subtitles as Technology to Assist the Deaf and Hearing-Impaired when Learning from Television and Film. **Sixth IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies (ICALT'06)**. Kerkrade: Netherlands.
- Skuggevik, Erik. 2009. Teaching Screen Translation: The Role of Pragmatics Subtitling. **Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen**. ed. Jorge, Díaz Cintas, Gunilla, Anderman. Basingstoke: Palgrave Macmillan: 197-213.
- Sponholz, Christine. 2003. Teaching Audiovisual Translation Theoretical Aspects, Market Requirements, University Training and Curriculum Development. Johannes Gutenberg-Universität Mainz.
- Vienne, Jean. (1994). Towards a Pedagogy of Translation in Situation. **Perspectives: Studies in Translatology**. Vol 1. 51-61
- Vienne, Jean. 2000. Which Competences Should We Teach to Future Translators and How? **Developing Translation Competence**. Ed. Christina Schäffner, Beverly Adab. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Wietrzny, Marta Kajzer, Tymczyńska, Maria. 2015. Devising a Systematic Approach to Examination Marking Criteria for Audiovisual Translation: A Case Study from Poland. **The Interpreter and Translator Trainer**. Vol 9 Sayı 3.
- Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek. 2011. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. 8. bs. İstanbul: Seçkin.
- Zabalbeascoa, Patrick. 2008. The Nature of the Audiovisual Text and its Parameters. **The Didactics of Audiovisual Translation**. ed. Jorge, Díaz Cintas. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins. 21–38

EKLER

Ek 1. Görüşme Formu Soruları

Merhaba, adım Ezgi Keskin Gaga. Yıldız Teknik Üniversitesi Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim bölümü doktora öğrencisiyim aynı zamanda Bahçeşehir Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu İngilizce Hazırlık biriminde okutman olarak çalışıyorum. Görsel-işitsel çeviri kapsamında altyazı çevirisi üzerine araştırma yapmaktayım. Bu araştırmada Türkiye’de, lisans seviyesinde ders veren çeviribilim bölümlerinde “altyazı” çevirisinin müfredat içindeki konumu, içeriği ve uygulamalarının tespit edilmesi ve altyazı eğitimi veren öğretim elemanlarının altyazı eğitimi hakkındaki görüşlerinin öğrenilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda, görüşlerinizin önemli olduğunu düşünüyorum. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ediyorum.

Görüşmemizin gizli olduğunu ve görüşmede konuşulanları yalnızca benim ve bazı araştırmacıların bileceğini belirtmek isterim. Bunun yanında araştırma raporunda isimleriniz kesinlikle yer almayacak, bunun yerine takma isimler kullanılacak ya da isimleriniz şifrelenecektir.

Görüşme Soruları

1. Ne kadar süredir altyazı dersi veriyorsunuz?
2. Altyazı dersi ile ilgili olarak herhangi bir eğitim aldınız mı? Açıklar mısınız?
3. Sizce altyazı dersinin amacı ne olmalıdır?
4. Altyazı dersinin içeriğini nasıl belirliyorsunuz, dersin kapsamını hangi kriterler belirliyor?
5. Altyazı dersini ne tür bir derslikte yapıyorsunuz? Derslik internet ve bilgisayar donanımına sahip mi?
6. Altyazı dersinde kullandığınız öğretim yöntem ve teknikler nelerdir? Dersinizi sunuluş, öğretme -öğrenme süreci ve öğrencilerin katılım rolü açısından değerlendirebilir misiniz?
7. Ders kapsamında ne tür kaynaklar ve ders materyalleri kullanıyorsunuz? (ders notları, ders kitabı, etkinlik formları, görsel-işitsel materyaller)

8. Dersinizde altyazı hazırlamaya yönelik bilgisayar programı kullanıyor musunuz? Bu programların kullanımlarının öğretime yönelik bir uygulama yapıyor musunuz? Evet ise, açıklar mısınız?
9. Altyazı dersinin pratik öğretiminin yanı sıra dersin teorik altyapısı ders kapsamında ne ölçüde yer alıyor? Öğrencilerin dikkatini altyazı dersinin teorik temellerine çekmek için ne tür yöntem ve teknikler uyguluyorsunuz?
10. Dersinizde ne tür ölçme ve değerlendirme araçları kullanıyorsunuz?

Ek 2. Görüşme Formu Yanıtları

Öğretim Elemanı 1 (Ö1)

1. 3 yıldır.
2. Hayır almadım.
3. Öğrencilere görsel işitsel çeviri ile ilgili teorik ve uygulamalı bir içeriğin sunulması.
4. Teorik bilginin sunulmasından sonra öğrencilere uygulama fırsatı vermek üzerine bir kapsam oluşturdum. Uygulamada sorunlarla karşılaşıldığında birlikte çözüm üretmek de dersin önemli bir parçasını oluşturuyor.
5. Sınıflarımızda akıllı tahta bulunuyor. Hem teorik sunumlarda hem de öğrencilerin uygulamaları sırasında akıllı tahtadan ve internet bağlantısından yararlanıyoruz.
6. Dersin teorik bölümünde kendi hazırladığım PPT. sunumlarını kullanıyorum. İkinci aşamada öğrencilerin altyazı uygulamalarına geçiyoruz ve onlar kendi hazırladıkları sunumları derslerde gruplar halinde sunuyorlar.
7. Çeşitli kitaplardan ve internet ortamındaki kaynaklardan yararlanıyorum.
8. Evet, subtitle workshop, subtitle edit. Evet, derste nasıl uygulandıklarına dair uygulamalı bir sunum yapıyorum.
9. Dersin ilk 3 haftası teorik sunumlarla geçiyor, olabildiğince derli toplu ve öğrencilerin sıkılmasına meydan vermeyecek sunumlarla yapmaya çalışıyorum.
10. Vize sınavını yazılı olarak yapıyorum, teorik soruları yanıtlıyorlar. Final puanını ise yaptıkları sunumlardan alıyorlar.

Öğretim Elemanı 2 (Ö2)

1. Altyazı çevirisi dersini 2014-2015 göz döneminden beri veriyorum. O dönemde programımızda seçmeli ders havuzunun zenginleştirilmesi gerektiğinden bu ve birkaç farklı ders açılmıştı. Ve ihale bana kaldı diyebilirim. Yani işin doğrusunu söylemek gerekirse çok isteyerek aldığım bir ders olmadı zira ben aslen teknik metinler ve çevirileri üzerine eğiliyorum.
2. Bu ders ile ilgili olarak hiçbir eğitim almadım. Sizin de tahmin edebileceğiniz gibi maalesef üniversitelerimizde önce bölümler açılır, müfredatlar oluşturulur ve daha sonrasında mevcut eğitimcilere bu dersler çoğunlukla rasgele paylaştırılır. (Öğretim üyesiyseniz, en azından bir doçent iseniz hariç- çünkü bu dersi aldığımda henüz öğretim görevlisiydim ve bu bakımdan fazla seçme hakkımız yoktu).
3. Dersin amacı öğrenciyi mevcut piyasanın gereksinimlerini karşılayabilecek derecede hazırlamak ve bunun yanı sıra da öğrenciye altyazı çevirisi sürecinde karşılaşılan hem görsel hem de işitsel girdileri yazılı dil ürünlerine dönüştürebilme becerisini kazandırmak olmalı diye düşünüyorum.
4. İlk haftalarda öncelikle altyazı çevirisinin ne olduğu ve ne olmadığını anlamalarını kolaylaştırmak üzere bir takım teorik metinleri inceliyor daha sonra da (ayrıca bir bütçemiz olmadığından) internet üzerinden ücretsiz erişimi mevcut olan yazılımları irdeliyor ve uygun koşullar dahilinde uygulama yapıyoruz.
5. Altyazı dersini dekanlığımız bünyesindeki bir bilgisayar laboratuvarında yapıyoruz. Ve evet internet erişimimiz var (sıkça bağlantı sorunları ve bilgisayar temelli birtakım sorunlar yaşasak da idare ediyoruz).
6. Dersin teorik kısmı sözlü anlatımla gerçekleştiriyor ve uygulama safhasında da birebir öğrencilerle etkileşim halinde bulunuyoruz. Öğrencilerin bir kısmının genelde bilgisayar kullanımı konusunda kimi yerlerde yardıma ihtiyaçları olduğundan uygulama dersleri süresince tek tek öğrencilerle ilgilenmemiz gerekebiliyor. Bu ikinci kısmı pek anlayamadım ama genel anlamda dersi değerlendirmem gerekiyor sanırım. Öncelikle öğrencilerin katılımları uygulama kısmında daha etkin oluyor. Elbette bu çok normal, neticede kimse sıkıcı kuramsal bölümleri öğrenmeyi sevmiyor anlaşılan. Aslında biz eğitimcilerin de uygulamayı biraz daha fazla sevdiğimiz kanaatindeyim. En azından benim için böyle.

7. Yazılı kaynak olarak Derya Oğuz ve Tahsin Aktaş'ın "Film Çevirisinde Altyazı", Delia Chiaro'nun "Audiovisual Translation", Fotios Karamitroglou'nun "A Proposed Set of Subtitling Standards in Europe", "Channel 4 subtitling Guidelines", "Code of Subtitling Practice" (bu son ikisi anonim), Panayota Georgakopoulou'nun "Subtitling and Globalisation", Silvia Bruti'nin "Cross-Cultural Pragmatics: The Translation of Implicit Compliments in Subtitles" ve Christopher John Taylor'un "Multimodality and audiovisual translation" başlıklı makalelerinden yararlanıyoruz.
8. Belirli sabit bir program kullanmıyoruz. Daha önce de belirttiğim gibi uygulama bölümlerinde internetten erişimi açık olan yazılımları tercih ediyoruz. Bazı yazılımların erişimi zamanla kısıtlanabileceği için sürekli farklı yazılımları indirip kullanıyoruz. Bir de tabi ki laboratuvarımız diğer bölüm öğrencilerine de açık olduğundan sabit disklerden sürekli birilerinin programları silip yeni programlar yükleme gibi bir hastalığı var:)
9. Ben özellikle yarı yarıya bir değer vermeye çalışıyorum. Yani dersin teorik kısmı ile uygulama kısmı arasında eşit bir dağılım yapmaya çalışıyorum. Tabi el verdiğince.
10. Teorik kısımları ayrı uygulama kısımları için ayrı sınav uygulamamız var. Teorik kısımlar için yazılı yoklama (klasik sınav) ancak uygulama kısmı için ise (bu bölümün sınavları biraz daha uzun oluyor tabi ki) uygulamalı sınav yapıyoruz. Önce yazılım belirleyip onu sınavdan önce öğrenciler tarafından bilgisayara yüklemesini yaptırıyoruz. Daha sonra ya flaş bellek ya da mail yoluyla öğrencilere gönderilen küçük bir altyazı metninin çevirisini yapmalarını istiyoruz.

Öğretim Elemanı 3 (Ö3)

1. 2014 yılından bu yana Audiovisual Translation dersi çerçevesinde altyazı çevirisi dersi veriyorum. Dublaj ve sesli betimleme aynı ders çerçevesinde de ele aldığım diğer konuları oluşturuyor.
2. Herhangi bir eğitim almadım. Görsel- işitsel metinlerin çevirisi, ilgi ve çalışma alanım olan tiyatro çevirisi sebebiyle dikkatimi çeken bir alandı.
3. Dersin öğrencilere öncelikle görsel işitsel malzemeyi oluşturan farklı gösterge araçlarını tanıma, çözümleme ve çeviri sürecine etkili bir şekilde dahil etme

becerisi, yani bir tür metinsel duyarlılık kazandırması gerektiğini düşünüyorum. Bunun yanında çeviri metinlerin farklı ortam ve alımlayıcıların (örneğin işitme zorluğu çeken izleyici/dinleyiciler gibi) beklenti ve ihtiyaçlarına göre nasıl biçimlendirileceğine dair farkındalık geliştirmesi gerektiğini düşünüyorum.

4. İçeriği ders kapsamında incelediğimiz ana başlıklara ait teorik bilgiler ve pratik uygulamalar belirliyor. Bu ikisi arasında denge gözetmeye çalışıyorum. Uygulama için seçtiğim çalışma metinlerinde her defasında farklı bir çeviri sorununa odaklanacak metinler bulunmasına özen gösteriyorum.
5. Ders için tam anlamıyla uygun bir dersliğimiz bulunmuyor. Derslikte tek bir bilgisayar, projeksiyon ve ses donanımımız var, ancak internet bağlantımız bulunmuyor. Öğrencilerimizden uygulama derslerinde kendi bilgisayarlarını getirmelerini rica ediyoruz.
6. Derslerde öğrencileri merkeze alan bir yöntem izlemeye çalışıyorum. Teorik kısımlarda dahi tek yönlü bir anlatımdan kaçınmaya çalışıyorum. Soru-cevap ve tartışma yoluyla öğrencilerin belirli problemlere dair bireysel ve birlikte fikir yürütmelerini önemsiyorum. Uygulamalarda çeşitli çeviri durum ve sorunlarına odaklanan metinlerle buluşmalarını ve bu durumlara dair aktif çözümler üretmelerini sağlamaya çalışıyorum. Ayrıca öğrencilerim sınıf içi uygulamalarda ürettikleri çevirileri mümkün olduğunca beraber izliyor ve birlikte değerlendiriyoruz. Bu açılardan öğrencilerin bu derste son derece katılımcı bir rol üstlendiklerini söyleyebilirim.
7. Dersin teorik kısmı için hazırladığım sunumları ve ilgili videoları kullanıyorum. Bunun yanında doğrudan program üzerinde uygulama yapmadan önce altyazı ve kısıtlar üzerine egzersizler yaptırıyorum. Bunun için altyazıların yer aldığı fotokopiler ve görseller kullanıyorum. Dersin ileri aşamaları ise yine benim seçtiğim daha çok 3 ders saati içinde tüketilebilecek görsel işitsel metinlerden oluşuyor.
8. Subtitle Workshop kullanıyorum. Programın ilk tanıtımını uygulama üzerinden ders içinde birlikte yapıyoruz. Sonrasında ders içi uygulamalarda öğrenciler kendi bilgisayarlarından bu programı kullanmaya devam ediyor.
9. Teorik bilginin dersin önemli bir kısmını oluşturuyor. Sunumlar ve tartışmalar aracılığıyla teorik bilgiyi paylaşmaya çalışıyorum.

10. Ölçme-değerlendirme için sınıf içi katılım, bireysel ödevler ve grup ödevleri ve yılsonu projelerini kullanıyorum.

Öğretim Elemanı 4 (Ö4)

1. Üç yıl
2. Evet. Jorge Diaz Cintas'ın verdiği bir haftalık bir semineri tamamlayıp sertifika aldım. Dersin izlencesini de kendisi ile birlikte hazırladım.
3. Öğrencilerin altyazı çevirisi alanında kuramsal altyapı edinmesine yardımcı olmak; uygulama pratiği kazandırmak, altyazı çevirisinin kendine özgü zorlukları çerçevesinde stratejiler geliştirmelerine yardımcı olmak
4. Komedi, belgesel, fragman gibi farklı türlerin getirdiği farklı çeviri zorlukları kapsamında önce kuramsal tartışma sonra da uygulama olarak ilerliyoruz. Türle uygun stratejileri tartışıp uygulamaya gidiyoruz. Ara sınav, ödevler ve final projesi yoluyla da değerlendiriyoruz.
5. Dersi 20 öğrenci kapasiteli simultane çeviri laboratuvarında yapıyoruz. Derslikte her öğrenciye ait bilgisayar/kulaklık, gerekli yazılımlar ve internet mevcut.
6. Kuramsal bağlamda yaptığım sunumları örneklerle tartışma izliyor. Öğrenciler yazılımı öğrendikten sonra da farklı türlerden yaklaşık 3-6 dk. arasındaki kliplere altyazı hazırlayıp srt. dosyalarını bana gönderiyor. Her ödevden seçilen yaklaşık üç örneği birlikte izleyip değerlendiriyoruz.
7. Daha çok görsel-işitsel materyaller kullanarak ilerliyoruz.
8. Evet, laboratuvardaki tüm bilgisayarlarda lisanssız bir yazılım (Subtitle Edit) var. Yazılım lisanssız olduğu için öğrenciler evdeki bilgisayarlarına da indirip ödevlerini tamamlayabiliyor. Programın kullanımını derste kısa bir örnek klip üzerinde birebir gösteriyorum.
9. Yukarıda da belirttiğim gibi kuramsal altyapı için, özellikle dönemin ilk yarısında, sunum+tartışma olarak ilerliyoruz.
10. Dersin değerlendirme ölçütleri arasında derse aktif katılım notu, farklı türlerde kliplere altyazı hazırladıkları ödevler, ara sınav olarak 4-5 dakikalık bir klip için derslikte hazırladıkları alt yazı, final içinse yarısı ara sınav benzeri bir çalışma, yarısı da kendi seçtikleri bir klipe altyazı hazırlayıp karşılaştıkları güçlük ve çözümlerini paylaştıkları bir sunumdan oluşan dönem projesi var.

Öğretim Elemanı 5 (Ö5)

Öncelikle şunu açıklamak isterim ben altyazı çevirisi dersi vermiyorum. Dersim "Altyazı ve dublaj çevirisi ve teknolojileri" olarak geçiyor. Birçok üniversitede ders audiovisual translations olarak adlandırılmakta. Altyazı çevirisi dersimin sadece bir kısmını oluşturuyor.

1. 8 yıl.
2. İçinde olduğum projelerden dolayı çalıştığım şirketlerden görevli olarak 2001 – 2002 yıllarında temel eğitimleri Microsoft Dublin ofisinde aldım.
3. Audiovisiual Translations dersinin amacı dünya çeviri standartlarında voice over, dubbing, subtitling çevirisi anlayabilecek ve bu konuyla ilgili kendisini akademik olarak geliştirecek öğrenciler yetiştirmek olmalıdır. Bu standartlar ISO LQA standartları ve güncel şirketlerin kalite standartlarıyla güncel olmalıdır. Ancak bir tanım daha yapmam gerekirse belki de dersin amacının ne olmaması gerektiğini vurgulamak tanıma ciddi bir katkıda bulunabilir. Bence dersin amacı kesinlikle subtitle workshop kullanarak öğrencilere film ve dizi çevirisinin nasıl yapılacağını öğretmek prodüksiyon şirketlerinde kadrolu ve yarı zamanlı çalışacak altyazı çevirmenleri yetiştirmek olmamalıdır. Dersimi alan öğrencilerin %80'i lokalizasyon dersini almış olan öğrencilerden oluşmakta. Bu nedenle öğrenciler derse geldiklerinde temel olarak TM, termbase, query database, database gibi kavramları iyi bilen structured file ve folder sistemlerinde kaybolmayan ve stil kılavuzlarıyla çalışmayı bilen öğrenciler oluyorlar. Öğrenciler genel olarak dersi ders programına okumadan seçtiklerinde ise dersle ilgili beklentileri güncel dizi ve filmlerin çevrileceği eğlenceli ve popüler bir ders olacağını düşünüyorlar. Öncelikle dersimin amacı kesinlikle sinema ve dizi sektörü özelinde çalışmalar yapmak değil. Dizi ve film çevirileri sektöre yapılan işin sadece bir kısmını oluşturmakta. Şu an genel ihtiyacın ticari uygulamalar ve bunların dış çemberlerinde yer alan web-based, AR, VR, GPS, entertainment (bu örnekler çoğaltılabilir) gibi alanlarda çok daha yoğun bir ihtiyacın ve yapılanmanın olduğu gerçeğiyle hareket edersek; dersin amacının bu konularla ilgili localization teorisini iyi anlamış bu konuyla sadece operasyonel değil konuyla ilgili akademik veya operasyonel olarak geliştirme yapabilecek öğrencilerin yetiştirilmesi olmalıdır.

4. Ben açıkçası altyazı içeriğini 2 kritere göre belirliyorum. Birinci kriterim dünyada altyazı talebinde bulunan firmaların gönderdiği işlerin içerikleri ve operasyonel olarak katme değer yaratılan talepleri. İkincisi kriterim ise bu konuyla ilgili arge yapan firma ve üniversitelerin yeni çıkartacakları ürünler ve genel teknolojik trendinin audiovisual translation üstündeki etkisi. Geçmişte ve halen çalışmakta olduğum birçok firma genellikle CMS ve TMS altyapılarında her gün değişiklikler yapmaktalar. Bunlar bize sektörün gideceği yerle ilgili çok ciddi bilgiler veriyor. Özellikle son 2 yıldır altyapı değişiklikleri, teknolojik olarak bu firmaların bağımsız hale gelmek için çalışmaları daha önce hiç olmadığı kadar bizlere konuyla ilgili bilgi vermekte. Computational linguistics alanında yapılan her çalışma bizleri ve bu konu üzerinde çalışanları heyecanlandırıyor ve özellikle son zamanlarda gelişmelerin hızı baş döndürücü ve ben hangi konuyu ders içeriğine dahil edeceğime karar vermekte zorlanıyorum.
5. Ders yüksek hızda internet bağlantısına sahip 40 bilgisayarın bulunduğu ve sürekli olarak teknik şartlara göre güncellenen bilgisayar laboratuvarında yapılmaktadır.
6. Ders teorik ve pratik olarak 2 kısımdan oluşmaktadır. Dersin teori kısmı geri bildirimin sınırlı olduğu tek yönlü bir mesaj şeklinde tasarlanmıştır. Pratik kısmında ise ders örnekler üstünden işlenmekte ve öğrencilerin yaptıkları segmentler teknik, linguistik ve standartlar açısından değerlendirilmektedir.
7. Ders içeriğinde bir kitaba bağlı olarak ilerlenmemektedir. Ders temel olarak güncel dünya standartlarını referans almaktadır. Derslerde sürekli güncellenen standartlar ve yönergeler ek olarak güncel olarak gönderilen iş örnekleri kullanılmaktadır.
8. Evet derste altyazı kullanımına yönelik offline ve cloud-based 2-3 uygulama kullanılmaktadır. Bu yazılımların eğitimi kullanım öncesinde öğrencilere verilmekte ve hangi durumlarda kullanılabileceği ve farkları üstünde durulmaktadır.
9. Müfredatın yaklaşık %30'u teorik eğitimidir. Dersin en önemli olan kısmı işin teorisi olduğu için sadece uygulamayla başarısız sonuçlar elde edileceği ilk derste öğrenciler tarafından anlaşılmaktadır. Dersin tüm temeli teorik kısımdan oluşmaktadır.

10. Derste kullanılan ölçme standartları dünyada kullanılan güncel linguistik ve teknik standartlarıdır. Tüm hands-on derslerde bu konuyla ilgili değerlendirme yapılmakta ve sınavlarda bu standartlar üstünden değerlendirilmektedir.

Öğretim Elemanı 6 (Ö6)

1. Bu dersi ilk kez bu yıl vermeye başladım.
2. Bu konuda yurtdışında bir üniversitede çevrimiçi bir eğitime katıldım.
3. Öğrencilerin hedef kitle için görsel işitsel çeviri materyalleriyle tanıştırılması, görüntü ve konuşma arasında ilişkiyi kavraması ve bu tür çevirilerde kullanılan yöntemleri kavraması hedeflenmektedir.
4. Dersin içeriğini belirlerken aldığım eğitimin bir uyarlamasına gittim ve ayrıca diğer üniversitelerde verilen derslerin içerikleriyle uyumlu olması için de uğraştım.
5. Derslik kablosuz internet erişimine sahip ancak öğrencileri şimdilik (laboratuvarımızın onarımı bitene kadar) kendi bilgisayarlarını kullanıyorlar.
6. Ders sunuş, uygulama ve tartışma yöntemleriyle işlenmektedir. Öğrenciler derse uygulama ve tartışma durumlarında sıklıkla katılmaktadırlar.
7. Öğrencilere yararlanmaları için iki kitap ve bir makale tavsiye ettim. Bunlara ek olarak ders notları ve çeviri yazılım araçları kullanılmakta.
8. Evet böyle bir yazılım kullanıyoruz. Dersin bir haftasında sadece bu programın menüleri ve kullanımı üzerinde duruyoruz. Dersin son üç haftasında ise farklı bir programdan daha yararlanıyoruz.
9. Ders yaklaşık olarak %50 kuramsal ve %50 uygulama olarak işlenmektedir. Kuramsal kısımlarda kısa altyazılı/dublajlı görüntüler üzerinden kuramsal bilgin desteklenmektedir.
10. Dersin değerlendirmesinde proje, ara sınav ve final sınavı kullanılmaktadır.

Öğretim Elemanı 7 (Ö7)

1. Uygulamalı İngilizce ve Çevirmenlik bölümünde 4 dönemdir, Mütercim-Tercümanlık bölümünde 2 dönemdir bu dersi veriyorum.
2. Lisans eğitimin sırasında Audiovisual Translation dersi adı altında altyazı çevirisi eğitimi “kağıt üzerinde” var görünüyordu ancak dersin öğretim elemanının konu hakkında herhangi bir deneyimi olmadığı için eğitim aldığımı

söyleyemeyeceğim. Tüm bildiklerim kendi araştırmalarım ve profesyonel altyazı çevirisi deneyimimden doğdu.

3. Bence altyazı çevirisi dersinin temelde iki amacı olmalıdır. Birincisi piyasada yetkin olarak çalışabilecek profesyonel altyazı çevirmenleri üretmek, ikincisi görsel işitsel çeviri alanında akademik çalışmalar yapabilecek akademisyenler yetiştirmek. Ancak ülkemiz piyasasının durumu göz önüne alındığında ilk olarak saydığım amacın baskın gelmesi gerektiğini söyleyebilirim.
4. Altyazı dersinin içeriğini modern dünyada görsel işitsel çevirmenlerden beklenenlere göre belirliyorum. Teknik kural ve kısıtlamalar için Netflix Turkish Timed Text Style Guide'ı baz alıyoruz. Ayrıca kendi çalıştığım yerli ve yabancı altyazı ve dublaj stüdyolarının hız ve kalite beklentisi dersin seviyesini belirliyor.
5. Dersi üniversitenin bilgisayar laboratuvarında yapıyoruz. Derslikte gerekli internet bağlantısı ve yazılım mevcut.
6. Altyazı çevirisi dersinde teorikten pratiğe doğru ilerleyen bir süreci takip ediyorum. Önce altyazı çevirisinin teknik kısıtlama ve kuralları (Netflix Turkish Timed Text Style Guide baz alınarak), ardından genel altyazı çevirisi stratejileri, sonrasında yazılımı kullanmayı öğrenme ve en son olarak tüm öğrenilenleri yazılım üzerinde uygulama, yani çeviri yapma olarak belirliyorum. Teknik kuralları tam anlamıyla öğrendikten sonra öğrenciler altyazı çevirisi incelemesi yapıp derste inceledikleri altyazılardaki teknik hataları gösteren birer sunum hazırlıyor ve bu sunumdan notlandırılıyor. Sunum esnasında gösterilen hataların nasıl doğru şekilde uygulanacağını da açıklamaları bekleniyor. Sunumlar bittikten sonra yazılımı kullanmayı öğreniyorlar, ardından da ufak çevirilerle pratiğe başlıyorlar. Pratik yapmaya başladıktan sonra, yani tahminen 8. Haftada, her hafta gelip derste onlara belirlediğim video aralığını çeviriyorlar ve hepsinin çevirisini tek tek izleyerek nerelerde yanlış nerelerde doğru yaptıklarını açıklıyorum. Bu şekilde 26. Haftanın sonuna gelindiğinde öğrencilerin %70'e yakını başlangıçta 10 üzerinde 1 seviyesinde iken ortalama 10 üzerinden 7 seviyesine ulaşıyor.
7. Teknik kural ve kısıtlamaları açıklarken Netflix Turkish Timed Text Style Guide ve A. Şirin Okyayuz'un "Altyazı Çevirisi" kitabını kaynak olarak kullanıyorum. Pratik kısmına geçtikten sonra ise her hafta kendim farklı bir

dizi veya filmin videosunu ve kaynak altyazısını derse getirip öğrencilerin bilgisayarlarına aktarıyorum. Getirdiğim film ve dizilerin popüler içerikler olmasına özen gösteriyorum çünkü öğrencilerin ilgisini çekmekte çok faydalı oluyor. Pratik dersinin sonunda sevdikleri dizilerin üzerinde kendi altyazılarını izlemek onları büyük ölçüde motive ediyor. Bu şekilde dersi “ders” olmaktan çıkarmaya çalışıyorum çünkü en ilgi çekici konuya bile “ders” dediğiniz anda öğrencilerin yarısı sadece “ders” terimi ile birlikte gelen “sınav, geçme, kalma, devamsızlık vs.” gibi şeylere odaklanıyor. Öğrencileri devamsızlık konusunda da sıkboğaz etmiyorum ancak buna rağmen derslere katılım genelde yoğun oluyor.

8. Evet, dersin tüm amacı da zaten bu. Aksi takdirde ders tamamen zaman kaybına dönüşürdü. Önceki sorularda açıkladığım gibi, 8. Haftadan 26. Haftaya kadar her hafta “Subtitle Workshop” programı üzerinden çeviri yapılıyor. Her ders ortalama 30 satırlık çeviri yapılabilir. Ders iki saatlik olduğu için daha fazlasına vakit kalmıyor çünkü ortalama 20-30 öğrencinin olduğu sınıflarda her öğrencinin çevirisini tek tek izlemem de en az 1 saat sürüyor. Subtitle Workshop’ı seçmemin sebebi ise arayüzü en basit yazılım olması. Öğrenciler SW’ı öğrendikten sonra diğer yazılımları kendi
9. Teorik altyapı diyebilir miyiz emin değilim ama altyazı çevirisindeki teknik kural ve kısıtlamalar işlenirken bu kuralların var olma sebebini öğrencilere hissettirmeye çalışıyorum. Genelde pratiğin son haftalarında bu kuralların ne denli önemli olduğunu daha iyi kavıyorlar. Yani teorik bilgi pratik olmadan öğrencilerin zihinlerine yerleşmiyor, bu açık bir şekilde gözlemlediğim bir durum. Ayrıca teori üzerinde durabilmek için öğrencinin bilişsel seviyesi, yabancı dil edinci, çeviri edinci ve derse ilgisi üst düzey olmalı. Örneğin dersini verdiğim Uygulamalı İngilizce ve Çevirmenlik bölümü öğrencileri ön lisans öğrencileri. Bu bölümden saydığım kriterlerde öğrencilerin oranı %1-2 civarında. Mütercim-Tercümanlık lisans bölümünde ise bu seviye %15-20’lere kadar çıkabiliyor.
10. Derste 1 Quiz, 1 Vize, 1 Ödev ve 1 Final değerlendirmesi yapıyorum. Quiz %10, Ödev %20, Vize %30 ve Final %40 ağırlıkta oluyor. Quizleri genelde derse katılım notu olarak veriyorum. Ödevleri önceki sorularda bahsettiğim sunumdan oluyor. İlk dönemin vizesinde sadece altyazı çevirisinin teknik kural

ve kısıtlamalarıyla ilgili bilgi soruları içeren bir yazılı sınav yapıyorum. İlk vizeden sonraki tüm vize ve finallerde ise öğrencilere sınav tarihinden yaklaşık 1 hafta önce kaynak videoyu ve kaynak altyazıyı USB bellek ile dağıtıyorum. Hepsine 50’şer satırlık bir bölüm atıyorum bunu liste olarak okulun bilgi sistemine yüklüyorum. Hepsi hangi satır aralığını çevirmesi gerektiğini buradan görüyor. Daha sonra evde çevirilerini yapıyorlar ve çevirdikleri .srt formatlı dosyayı yine okulun bilgi sistemi üzerinden açtığım kısıma, belirlediğim bitiş tarihi ve saatinden önce yüklüyorlar. Sonra yüklenen tüm dosyaları toplu halde indirip öğrencilere verdiğim video üzerinde izliyor ve değerlendiriyorum. Yaptıkları her teknik hata için 2, her anlam hatası için 10 puanlarını eksiltiyorum. Bu şekilde bir otomasyon sağlanmış oluyor.

Öğretim Elemanı 8 (Ö8)

Araştırma Sorusu¹¹

Çeviribilim bölümlerinde lisans seviyesinde altyazı dersi veren öğretim elemanlarının altyazı dersi eğitime yönelik yöntem ve yaklaşımları nelerdir?

Görüşme Soruları

1. Ne kadar süredir altyazı dersi veriyorsunuz?

20 yıldır fazla bir süredir altyazı dersi veriyorum.

2. Ne kadar süredir bu üniversitede çalışıyorsunuz?

3. Altyazı dersi ile ilgili olarak herhangi bir eğitim aldınız mı? Açıklar mısınız?

Ben çeviribilim mezunuyum. 1995 yılında bu konuda ilk master tezi benim yanılmıyorsa. O dönemde Türkiye’de kaynak yoktu. Kaynak olmadığı gibi o dönemde böyle bir alanda yoktu. Ben şöyle bir eleştiri aldım, bu bir alan değil dendi. Tezi de zar zor, ittire kaktıra yaptım. 1995’lerden bahsediyoruz. Dünyada bile 1990’lardan sonra kabul edilmişti. 1995 dediğimizde Cine5’in

¹¹ Bu görüşme 17.11.2017 tarihinde yüz yüze gerçekleştirilmiştir. İzne bağlı olarak ses kaydı yapılmıştır. Soruların yanıtları konuşmanın ilgili kısımlarından transkripsiyon yapılarak oluşturulmuştur. Sorular sırasıyla sorulmaktan ziyade bir sohbet havasında karışık sorulmuştur.

ilk kurulduğu yıllardan bahsediyorum. Bir tek altyazı çevirisinin Cine5'te olduğu ve yeni kurulduğu yıllardı. Bu gelişimi bilfiil yaşadım ben. Bir çevirmen olarak yaşadım. Nereden başladığımızı bir alan olarak hiç olmayışından üniversitelerden eğitilen bir alan haline gelişini gördüm. Biz tabii mecburen yurtdışına çıkıp eğitimini almak zorunda kaldık. Şunu gördüm yurtdışında mesela dublaj sürecini anlatmak için İtalya'ya gidip oradaki meslektaşlarla çalıştık. Ama onların süreçleri ile bizimkinden çok farklı. Bu altyazı sürecinde Türkiye bir latecomer. Piyasaya geç girdi. Biz ilk baştaki bu sürüncemeyi yaşamamışız. Zaten birtakım şeylerin üzerine kurarak gelmişiz. Ondan sonra İnternetin yaygınlaştığı dönemde zaten şablon üzerinden çalışmak bizde gelenek haline gelmiş. Biz öyle çalışmıyorduk Cine5'te. O zaman template yoktu. Bakınca gülüyorum. Benim matematik defterlerim vardı. Karakterleri sayabilmek için. Her bir harfi bir şeye oturtup boşluklarla birlikte sayıyordum. Hani kendime otomatik uyarı sistemi üretmiştim. Cine5'teki icraatımız böyleydi. Oradan kaldık. Siyah ekran üzerine yeşil yazı dot matriks çıktıdan başladık olaya. Ben çeviribilimciyim, hep çeviribilimden gittim. O yüzden hep çeviribilim bölümlerinde eğitim verdim. Hep de belli dersleri verdim.

4. Sizce altyazı dersinin amacı ne olmalıdır?
5. Altyazı dersinin içeriğini nasıl belirliyorsunuz, dersin kapsamını hangi kriterler belirliyor?

Aslında derste ne yaptığımızı daha somut bir biçimde ortaya koymak için bir kaynak oluşturduk. Orda da bileşen kavramı ortaya çıkıyor. Ders bileşenleri bizim için çok önemli. İlk başta çeviriye giriş modülü yaptık. Bunu üç bölüme ayırdık. Bazı bölümlerde bu derse bir giriş yapmak gerekiyor. Geniş kapsamıyla görsel-işitsel çeviri türleri nedir, nasıl gelişmiştir bunu anlatıyoruz 2. bölümde Türkiye'ye odaklanıyoruz. Dünya'da bunun örneğini yapan birçok meslektaşımız var ama her ülkenin çeviri gelenekleri çeviri gerçekleri farklı. Kendi ülkesine göre yazıyor. Tabii ki yabancı kaynaklardan yararlanıyoruz. Ordaki kavramlardan yararlanıyoruz ama biz herşeyi kendi ülkemizin gerçeklerine göre veriyoruz. Önce örneğin Fransız çeviri geleneği ya da batı Avrupa çeviri geleneği veriyoruz. Bunu neden yapıyoruz onu da öğrenciye

söylüyoruz çünkü artık yalnızca sadece Fransızcadan veya İngilizceden çeviri yapmayacaksın Türkçeden Fransızcaya da çeviri yapacaksın artık Türk dizileri iyice dünyada popüler oldu diyoruz. Bu yüzden sen bunu bilmek zorundasın diyoruz. Ama sen yoğun olarak tabii ki Türkiye içinde çalışacaksın ama işin bi de bu tarafı var diyoruz ve üçüncü giriş bileşeninde bu iki bileşende belirli bölümler birleştirilerek bir üçüncü bileşen oluşturulabilir diyoruz. Bir hafta boyunca bu kavramları tartışma ve teorik kısmı anlatmakla geçiyor. Yani giriş bileşenleri düşünme biçimi oluşturmak, terimceyi oturtmak, görsel-işitsel çevirinin dublaj ve altyazı ile sınırlı olmadığını göstermek amacını taşıyor. Giriş bileşeninden sonra tüm diğer görsel işitsel çeviri türlerini verirken temelinde konuyu anlatıyoruz sonra konuyu somut örneklerle açıklıyoruz, bu konunun öğretilmesindeki mutlakları öğretiyoruz. Bütün bölümlerde bu bö böyle.

6. Altyazı dersini ne tür bir derslikte yapıyorsunuz? Derslik internet ve bilgisayar donanımına sahip mi?

Öğrenciler bütün derslere bilgisayarları ile birlikte girebiliyor. Ama bu derste ders sırasında bilgisayarda çeviri yapılmıyor.

7. Altyazı dersinde kullandığınız öğretim yöntem ve teknikler nelerdir? Dersinizi sunuluş, öğretme -öğrenme süreci ve öğrencilerin katılım rolü açısından değerlendirebilir misiniz?

Görsel-işitsel çeviri diğer çeviri türlerden çok farklı. Edebiyat çevirisinde öğrenciye edindirmen gereken belli metin türleri yani metin gelenekleri olabiliyor. Yani piyasaya girerken bir çocuk edebiyatı çevirisinde çocuk edebiyatı çevirisinin analizini yapabilmek ya da yapamamak çevirmenin iş alıp alamaması anlamında geliyor. Janrları belli. Bir fantastik edebiyatı işlemezsene olmuyor, yani herkesin kütüphanesinde her edebiyat türünde eserler olmuyor. Ama görsel işitsel öyle bir alan değil. Görsel işitsel bizim eğittiğimiz gençlerin çocukluğundan beri iç içe olduğu bir tür. Dijital yerli bunlar. Piyasayı, alanı senden benden iyi biliyorlar. Yalnızca alıcı olarak yer almışlar. Şimdi benim kalkıp da bilmem ne filmini yapalım demem yersiz. Filmin janrını tanır mı, nasıl inceleyecek, Shakespeare değil yani sonuçta bu yaptığımız. Kendi ilgi

alanı ne, o önemli. İlk projelerinde bildikleri bir şeyi yapmayı öneriyorum. Ne izliyorsun diye soruyorum. Hocam ben polisiye seviyorum diyor. Var mı son zamanlarda çıkıp da çevrilmeyen bir şey. Şu var diyor. Ben aslında seyrederim orijinalini İngilizceden ama çevirisi yok. Tamam onu yap o zaman diyorum. Çünkü hâkim anlatabiliyor muyum? Bırak yani ilkinde kendi yeteneğini konuşursun. Kendi alışkın olduğu söylemi konuşursun. İlkinde bunu yapıyor, ben bunu not ediyorum. İkincisinde bak bunu yaptın, biraz daha araştırma gereken bir şeyi yapalım. İstiyorsan bu seferinde tarihi bir dram yap, biraz kendini zorla diyorum. Örneğin esprileri çevirmekte çok zorlandın, ister misin bir komedi dizisi veya hiç mi bulaşmayacaksın diyorum. Olabilir yani herkes esprili bir şey çevirmek zorunda değil, çeviremez de zaten, yani komediyi herkes çeviremiyor, diyorum. Deneyeyim ben veya ben onu hiç denemeyeceğim bu sefer bir tıp dizisi çevireyim ben bu araştırma olayını sevdim, diyor. Miş’ler sağlıyorsunuz. Unutmayın ki çocuk bir birikimle geliyor zaten. Bu çocuklar diğer alanlardan boş gelmiyor ki. Ben çocuklara ben bunu seçtim, hadi bununla başlıyoruz demiyorum. Şunu unutmayalım, ben dijital yerli değilim. Bu çocuklar dijital yerli. Bu çocuklar doğdukları andan itibaren görsel-işitsel kanallarla gelişiyorlar. Böyle olunca durum onların da derse kazandırabileceği bakış açıları oluyor.

Bu ders ilk sene hariç diğer tüm yıllarda öğretilir. Ders müfredatı öğrenci profiline göre çok değişen bir şey. Görsel-işitsel, metinden en fazla uzaklaşmayı gerektiren çeviri türü. Çocuk metne sadık bir şekilde teknik çeviriyi öğrenmediyse, sen bismillah daha birinci sınıfta bunu öğrettiğinde şiraze de kayabilir. Daha dur bir şeyler otursun. Ama müfredata da bağlı tabii.

8. Ders kapsamında ne tür kaynaklar ve ders materyalleri kullanıyorsunuz? (ders notları, ders kitabı, etkinlik formları, görsel-işitsel materyaller)

Powerpoint sunular, görsel işitsel metinler. Çocuklar genel olarak template üzerinden çalışıyorlar ama senaryolar üzerinde spotting yapmayı da öğretiyoruz.

9. Dersinizde altyazı hazırlamaya yönelik bilgisayar programı kullanıyor musunuz? Bu programların kullanımlarının öğretimine yönelik bir uygulama yapıyor musunuz? Evet ise, açıkla mısınız?

Biz de birinci sınıfta computer literacy dersi var. Çocuklar bütün derslerine bilgisayarla giriyor. Benim bilgisayar konusunda çocuğa öğreteceğim bir şey olmuyor. Onun bana öğreteceği bir şey oluyor. Dolayısıyla ya bu bilgisayar dersini almış olarak gelsin ya da aldıktan sonra gelsin. Yani bilgisayara vakıf değilse altyazı dersini seçmesin. Yani bu derste İngilizce öğretmeye çalışmak gibi teknik çeviri dersinde. Bilgisayar kullanımını bilerek gelmeli öğrenci bu dersi. Bilgisayar kullanmayı da ben öğreteceksem, there is a problem. O altyazı programlarının tutoriallarında program nasıl kullanılır var. Subtitle Edit'ten Subtitle Workshop'a kadar hepsinin detaylı anlatımları var. Ben artık üniversite 3. sınıf öğrencisine bunu öğretmek zorundaysam olmaz. Bir üniversite 3. sınıf öğrencisi bir altyazı programı indirip öğrenmeyi beceremiyorsa ben mezun etmem zaten. Bu prerequisite (ön koşul) beceri. Bu programların temel prensipleri aynı. 4 bölümden oluşuyorlar aşağı yukarı. Bunların fonksiyonu nedir. Öğrenci 4. sınıfa geldiğinde zaten bu kullandığı programlar değişecek. Bu yüzden istedikleri programı kullanabilirler.

10. Altyazı dersinin pratik öğretiminin yanı sıra dersin teorik altyapısı ders kapsamında ne ölçüde yer alıyor? Öğrencilerin dikkatini altyazı dersinin teorik temellerine çekmek için ne tür yöntem ve teknikler uyguluyorsunuz?

Dersin öğrenci merkezli bir yapısı var. Dersin %90'nını uygulama olacak. Çocuk yapacak. Önce teorik kısmını, stratejileri anlatmalı bir genel kültür kısmı var bunun öğrenci üç aşağı beş yukarı bilmek zorunda. Daha sonra geri çekilmeli. Zaten dersin başında anlatılan kuramı da sürekli onları eleştirirken, değerlendirirken kullanılıyor. Sürekli bir tekrar oluyor aslında buradaki stratejiyi de onlar bir süre sonra kullanır oluyorlar. Onlar da yavaş yavaş geliştiriyorlar. Son olarak dersinizde ne tür ölçme ve değerlendirme araçları kullanıyorsunuz?

Öğrenciler kendi seçtikleri bir görsel-işitsel metinlere altyazı hazırlayıp sundukları projelerden notlandırılmaktadır. Birbirlerinin projeleri ile de çok

ilgileniyorlar. Özellikle birbirlerini izlemek için geliyorlar. Mesela bir grup V for Vendatta'yı işitme engelliler için çevirdi bir grup altyazısıyla. Bakıyorum dersten 20 dk önce birbirlerine preview atıyorlar. Birilerinin sınavı ile çakışıyor da 28 kişi gelemeyecekmiş o yüzden onlara özel gösterim yapıyorlarmış. Merak ediyorlar. Bu ders başka derslere benzemiyor. Hukuk çevirisinde dersten bir gün önce ezberleyip geliyorlar. Sunum yapıyorlar ve kimse dinlemiyor. Ama görsel-işitsel de öyle olmuyor. Bir süre sonra boynuz kulağı geçiyor.

Öğretim Elemanı 9 (Ö9)

Araştırma Sorusu

Çeviribilim bölümlerinde lisans seviyesinde altyazı dersi veren öğretim elemanlarının altyazı dersi eğitime yönelik yöntem ve yaklaşımları nelerdir?

1. Bu dönem ilk kez altyazı çevirisi dersi veriyorum.
2. 4 yıldır çalışıyorum.
3. Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü'nde öğrenci iken aldığım medya çevirisi dersinde film ve dizilere yönelik altyazı çevirisi çalışmaları yapmıştık. Ders kapsamında İKSV'den gelen bir çevirmenden de eğitim alma ve o yıl festivale katılan filmlerin altyazı çevirisi süreçlerine katılma fırsatı bulmuştuk. Daha sonra çalıştığım çeviri şirketlerinde reklamların altyazılarını çevirdiğim bazı projelerde yer aldım. Bunların yanı sıra bir uluslararası sivil toplum kuruluşunun sosyal medya hesaplarında paylaşılan videolarının altyazı çevirilerini yapmak için kuruluşun kendi eğitimine katılmıştım.
4. Altyazı çevirisi dersimizin amacı, öğrencilerin uygulamalar yoluyla altyazı çevirisi yapılan farklı medya türlerini ve bu çeviriler için kullanılmakta olan teknolojileri tanıyıp altyazı çevirisinin kısıtlamalarını ve olanaklarını tecrübe ederken, çeviri sürecinde aldıkları kararları gerekçelendirebilme ve güncel kuramsal metinler ile ilişkilendirebilme becerisi kazanmalarını sağlamaktır.
5. Dersin uygulama kısmı için içeriği belirlerken günlük dil kullanılan filmlerden edebi dil kullanılan filmlere, belgeselden sit-com dizilerine kadar çok çeşitli bir metin yelpazesi oluşturmaya dikkat ediyorum ki öğrenciler farklı türlere

yönelik metin analizi yapıp çeviri stratejisi uygulama alışkanlığı kazansınlar. Bunun yanı sıra TED Talks ve BBC gibi farklı kuruluşların altyazı çevirisi ilkelerinin incelendiği karşılaştırmalı çalışmalar yapmalarını da istiyorum.

6. Dersi bilgisayar laboratuvarında işliyoruz. Tüm bilgisayarlarda öğrencilerin, ödev olarak yaptıkları çeviriyi açıp sunabilecekleri Subtitle Workshop yüklüdür.
7. İlk haftalarda altyazı çevirisine yönelik kuramsal yaklaşımlar, temel kavramlar, Subtitle Workshop, Hermes ve Amara gibi teknolojiler, kuruluşların altyazı çevirisi ilkeleri işlendikten sonra dersler ödevlerin değerlendirilmesi üzerinden işleniyor. Öğrenciler, ödev olarak yaptıkları çeviriyi önlerindeki bilgisayardan açıp akıllı tahtaya yansıtıyor. Öğrencinin çeviri kararları; altyazı için uyulması gereken karakter limiti, kültürel öğelerin çevirisi vb. kriterler temel alınarak değerlendiriliyor.
8. Dersin temel okuma listesi aşağıdaki gibidir:

-Cattrysse, P. (1998) Translation in the New Media Age: Implications for Research and Training. In Translating for the Media: Papers from the International Conference Languages and The Media. Berlin.

-Delabastita, D. (1989) Translation and mass communication: film and TV translation as evidence of cultural dynamics. In Babel Volume 35(4): 193-218.

-Delabastita, D. (1990) Translation and the Mass Media. In Susan Bassnett and Andre Lefevere (eds) Translation, History and Culture. Printer Publishers. London and New York.

-Dries, J. (1995) Dubbing and Subtitling – Guidelines for Production and Distribution. The European Institute for the Media.

-Jun Tang (2014) Translating Kung Fu Panda's kung fu-related elements: cultural representation in dubbing and subtitling, Perspectives: Studies in Translatology, 22:3, 437-456.

Bu kaynaklar dışında, ödev olarak altyazı çevirisi yapılacak film, dizi, belgesel vb. videoları öğrencilere dosya paylaşım ağı üzerinden gönderilmektedir.

9. 6 ve 7. Sorularda bahsettiğim Subtitle Workshop programını kullanıyoruz ödevler için. Bunun kullanımına ilişkin temel bilgi ikinci haftada veriliyor. Bunun dışında Amara ve Hermes programları tanıtılıyor.
10. Teorik altyapı ilk 3 haftayı kapsıyor. Öğrencilerin ilgisini çekebilmek için teorik bilgiyi, uygulama örnekleri üzerinden anlatıyorum. O örnekte, teorik bilginin çeviri çözümü geliştirmek ya da çevirimizi gerekçelendirmek için nasıl yarar sağlayacağı üzerinden öğrenciler tartışmaya teşvik ediliyor.
11. Ölçme ve değerlendirme, hem kuramsal bilgiye yönelik soruların yer alacağı hem de uygulama amaçlı çeviri yapılmasını gerektiren vize ve final sınavlarının yanı sıra öğrencilerin haftalık çeviri ödevleri göz önünde tutularak gerçekleştirilecektir.

Ek 3. Altyazı Çevirisi Ders Kazanımları Anketi

<https://forms.gle/o7m49kP82bWRPZfN7>

Bu anket, Türkiye'de "altyazı" derslerinin uygulamalarına dair yapılan bir doktora çalışması kapsamında oluşturulmuştur. Bu anketin amacı altyazı çevirisi dersi alan öğrencilerin hedeflenen ders kazanımlarını ne ölçüde edindiklerini gizlilik ilkelerine bağlı kalarak ortaya çıkarmak ve bu alana akademik açıdan katkı sağlamaktır.

Anket, etik kurallar çerçevesinde tamamen gizlilik ilkelerine bağlı kalınarak hazırlanmıştır. Sizin cevaplarınız diğer katılımcıların cevaplarıyla birlikte genel bir çerçevede değerlendirilecektir. Araştırma kapsamında hiçbir şekilde sizin kişisel yanıtlarınıza ulaşamayacaktır. Üniversitenizden hiç kimse sizin bireysel cevaplarınızı göremeyecektir. Ayrıca, anketin hiçbir yerinde kimliğinizi ortaya koyan soruya yer verilmemiştir.

Değerli katkılarınız için teşekkürler.

Anket Soruları

1. Bu derste altyazı çevirisinin temel kurallarını öğrendim.
2. Bu derste altyazı çevirisinde aldığım çeviri kararlarını gerekçelendirmeyi öğrendim

3. Bu ders sayesinde TV, sinema endüstrisi olmak üzere birçok endüstri alanında altyazı çevirisine dair işveren talepleri hakkında fikir sahibi oldum.

4. Bu ders sayesinde altyazı çevirisinin görsel-işitsel medya açısından önemini öğrendim.

5. Bu dersi aldıktan sonra görsel-işitsel çeviri piyasasındaki talepleri karşılayacak nitelikte altyazı çevirileri üretebilirim.

6. Bu derste farklı türlerde görsel-işitsel kaynakları (dizi, sinema, belgesel, şirket videolar, belgesel vb.) çözümlemeyi öğrendim.

7. Bu dersin sonunda farklı türlerdeki görsel işitsel kaynakların altyazı çevirisini yapabilir hale geldim

8. Bu ders sayesinde altyazı türüne özgü genel çeviri kuralları, altyazı stil kılavuzları ve formatları hakkında bilgi sahibi oldum.

9. Bu ders sonunda altyazı çevirisinde kullanılan temel bilgisayar programları, yazılımlarını öğrendim ve ilgili teknik donanıma sahip oldum.

10. Bu dersi aldıktan sonra altyazı çevirisinin mesleki standartlarına uygun çeviri yapabiliyorum.

Ek 4. Altyazı Çevirmeni İşe Alım Kriterleri Anketi

<https://forms.gle/FdXeuZsAPU2rFBSs6>

Türkiye'de “altyazı çevirisi eğitimi”nin konumuna dair doktora tezi kapsamında bir araştırma yapıyorum. Bu anketin amacı altyazı çevirisi piyasasında görev alacak çevirmen adaylarının piyasa beklentilerine göre konum almalarını sağlamak, bu doğrultuda eğitimi şekillendirebilmek ve bu alana akademik açıdan katkı sağlamaktır. Anket, etik kurallar çerçevesinde tamamen gizlilik ilkelerine bağlı kalınarak hazırlanmıştır. Cevaplarınız diğer katılımcıların cevaplarıyla birlikte genel bir çerçevede değerlendirilecektir. Araştırma kapsamında hiçbir şekilde sizin kişisel yanıtlarınıza ulaşamayacaktır. Değerli katkılarınız için teşekkürler.

Ezgi Keskin GAGA

Yıldız Teknik Üniversitesi

Anket Soruları

6. Şirketiniz altyazı çevirmeni işe alırken hangi yolu tercih etmektedir?
 - İş ilanı vermektedir.
 - Şirket çalışanlarının tavsiye ettiğı kişiler değerlendirilmektedir.
 - Adayların bireysel başvuruları değerlendirilmektedir.
 - Üniversitelerin çeviri bölümleriyle irtibata geçilmektedir.
7. Şirketiniz altyazı çevirmeni adayında hangi akademik ve/ya profesyonel özellikleri aramaktadır?
 - Çeviri bölümlerinden alınan üniversite derecesi ve altyazı çevirisi üzerine alınan eğitim
 - Görsel işitsel ve medya alanlarında üniversite derecesi ve altyazı çevirisi eğitimi
 - Görsel işitsel alanlarda genel çeviri tecrübesi
 - Çeviri yapacağı dillerde altyazı çevirisi becerisi
8. İşe alımda altyazı çevirmeninde olması gereken temel özellikler nelerdir? Önem derecesini belirtiniz.
 - Temel çeviri edinçleri
 - Bilgisayar teknolojilerine hakimiyet
 - Altyazı programları kullanma becerisi
 - Altyazı stil kılavuzları ve formatları hakkında bilgi ve beceriler
 - Spotlama becerisi
 - Hız
 - Çeviri yapacağı görsel-işitsel metinlere yönelik ilgi
 - Çeviri yapacağı görsel-işitsel metinleri çözümleme becerisi
 - Yeniliklere açıklık
 - Dakiklik
 - Diğer

9. Üniversitelerin çeviri bölümlerinde "altyazı çevirisi" eğitim verilmelidir.

Katılıyor musunuz?

Katılıyorum.

Katılmıyorum.

Kararsızım.

Diğer.

10. Şirketinizin altyazı çevirmeni arayışında üniversitelerle iş birliği kurması iyi bir fikirdir. Katılıyor musunuz?

Katılıyorum.

Katılmıyorum.

Kararsızım

Diğer

Ek 4. Örnek Çeviri Şablonu

Díaz Cintas, J. 2008. "Teaching and learning to subtitle in an academic environment". In J. Díaz Cintas (ed.) The Didactics of Audiovisual Translation. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins

1 00:00:14,01 --> 00:00:16,16

I wonder what happened to the
one from last year.

2 00:00:17,22 --> 00:00:23,00

Each year we spend good money on these things.
We come out here and the one from last year is gone.

3 00:00:23,04 --> 00:00:27,23

Well, the flowers die, and... the
caretaker or somebody takes them away.

4 00:00:28,02 --> 00:00:32,19

Yeah, a little spit and polish and you
can clean this up. Sell it next year.

5 00:00:32,24 --> 00:00:35,18

Wonder how many times we've
bought the same one.

6 00:00:53,03 --> 00:00:55,15

Hey, come on, Barb. Church was this morning, huh?

7 00:01:15,05 --> 00:01:19,00

Hey, I mean, praying's for church,
huh? Come on.

8 00:01:19,16 --> 00:01:22,03

I haven't seen you in church lately.

9 00:01:22,10 --> 00:01:27,03

Well, it's not much sense in
my going to church.

10 00:01:27,08 --> 00:01:30,16

Do you remember one time when we
were small, we were out here?

ÖZ GEÇMİŞ

Ezgi (Keskin) Gaga, 1985 yılında İzmir’de doğdu. Lise öğrenimini İzmir Ödemiş Hulusi Uçaçelik Anadolu Lisesi’nde tamamladı. 2003-2007 yılları arasında Ege Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde lisans eğitimi aldı. 2007 yılında İstanbul Üniversitesi Çeviribilim bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. 2011 yılında ‘Film Çevirilerinde Kalıplaşmış Deyişlerin Durumu’ başlıklı yüksek lisans teziyle mezun oldu. 2013 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora programına başladı. 2010-2014 yılları arasında İstanbul Aydın Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu Hazırlık Programı, Uygulamalı İngilizce ve Çevirmenlik ve İngilizce Mütercim Tercümanlık bölümlerinde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 2014’ten bu yana Bahçeşehir Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu Hazırlık Programı’nda öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Araştırma alanları arasında görsel-işitsel çeviri, altyazı çevirisi, altyazı çevirisi eğitimi ve çeviri eğitimi yer almaktadır.